

સંપ્રતિદુષમાકાલે ॥ દશમાશ્વર્યમાવત ॥
 વિરુદ્ધાચારિણોલોકા : ॥ વર્તતેચરેપદે ॥૧॥
 સત્પ્રરૂપણયામુગ્ધા ॥ ધર્મમર્મવિદંતિન ॥
 તેપાંજાપનાયૈવ ॥ ધિવિતંપુસ્તકમયા ॥૨॥

સૂચના.

આ પુસ્તક મધ્યે જે જે જોલ વિચાર લખ્યાછે તે
 સમ્યક પ્રકારે પૂર્વાપર ન્યાય જુલિએ કરીને વિચાર-
 રવો પણ વાંચતાં વહેતજ બડકું હી. જે જે વાતો
 લખીછે તેને શાસ્ત્રમાં તપાસી જો અને તે ઉપર
 ઉપયોગ દેઈને તથા મત હક છો અને તથા કુમતીને
 દૂર મૂકીને સમતાભાવ સહીત જે વિચારો તેને ધણો-
 જ ગુણ માલમ પડશે. આ પુસ્તકની શરૂઆતમાં
 ભવાભીનંદીના જોલ લખવામાં આવ્યાછે તેનો વિ-
 ચાર જ્ઞાનવિમળસૂરીયે પણ સજા માળામાં શકની
 સજાય મધ્યે લખ્યાછે અને બીજાં સમકિતનાં લક્ષ-
 ણ પણ સિદ્ધાંતને વિષે હામ હામછે. જે કારણ માટે
 હાજીપુરધોયે સારીરીતે વિચાર કરવો અને કદાપી
 આ પુસ્તકની મધ્યે કોઈ વારતા સૂત્ર વિષ્ણુભાસન
 થાયતો મહારી ઉપર મહેસૂયાની કરી મને ઘપગાર
 કરશે પણ દ્વેષ કરવો તેકાંઈ સજ્જનનું લક્ષણ નથી.

લી. ઘાંડેલાભાઈ નરસિંહદાસ.

४२१८

विश्वविद्यालय

नाम १ लो.

धारा अथवा अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

आवृत्ति बीजी.

श्री अमदावाटमा

धीने अथवा अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा अथवा

संवत् १८४३

પ્રસ્તાવના.

જે પ્રાણીને આત્મબોધ થયો છે તે પ્રાણી પરમાનંદને વિષે મગ્ન હોય. તેને સંસારીક સુખનો અભીલાષ કોઈ કાળ પણ વરતે નહી; કેમકે તે પ્રાણી, સંસારીક સુખનું અલ્પપણું છે તથા અસ્થીરપણું છે, એમ જાણે છે માટે: જેમ કોઈ સખશ, વિશેષ પ્રકારે વાંછીત સુખને પ્રતીપાદન કરવાને સમર્થ એવો કલ્પવૃક્ષ પામીને લુપ્ત બોજનની પ્રાર્થના વાળો ન હોય. જે પ્રાણીયો આત્મ જ્ઞાનને વિષે તત્પર છે તે પ્રાણીયો નરકાદીકના દુષ્પ્રતે કોઈ પ્રકારે પામતા નથી; કેમકે રૂડા મારગનો ચાલનારો, ચક્ષુવાળો પ્રાણી કુવામાં કોઈ પ્રકારે પડતો નથી એ કારણ માટે. વળી જે પ્રાણીને આત્મબોધ થયો છે તે પ્રાણીને બાહ્યવસ્તુના સંસર્ગને વિષે ઇચ્છા ન થાય; જેમ અમૃતના આસ્વાદન કરનાર પ્રાણીને ખાંડપાણી પીવાની રચી ન થાય તેમ. જે પ્રાણીને આત્મબોધ થયો નથી એટલે પોતાનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી; તે પ્રાણી મનુષ્યના દેહવાળો છે અને શીંધડાં પુંછડાંયે કરીને રહીત છે તોપણ પશુજ જાણુવો; કેમકે આહાર, નિદ્રા, ભય, અર્મ, મૈથુન, મનુષ્ય તથા પશુને વિષે સદ્રશ છે એ કારણ માટે.

વળી જે પ્રાણીયે વસ્તુગતે કરીને આત્મા નથી જાણ્યો,

તેને સિદ્ધિ ગતી દૂર છે અને વળી તે પ્રાણીને પરમાત્મપ-
 જ્ઞાની લક્ષ્મી ન મળવા થકી સંસાર સંબંધી ધન ધાન્યાદી-
 ક રિદ્ધિ ઉછાંછલા પણાનું કારણ થાય છે એટલે તે પ્રાણી
 સંસારીક સુખને વિષે મગ્ન પણે રહે છે અને તે પુરૂષને
 આશા રૂપી નદી નીરંતર અપુર્ણ પણે વરતે છે. વળી ત્યાં સુ-
 ધી પ્રાણીયોને આત્મ સ્વરૂપનો બોધ થયો નથી ત્યાં સુધી
 સંસાર સમુદ્ર તરવો ધણોજ દુર્લભ છે અને ત્યાંજ સુધી મો-
 હ મહાભટ દુર્જય વરતે છે—વળી ત્યાંજ સુધી કષાય અતીશે
 વિષમ પણે વરતે છે. એ કારણ માટે સર્વોત્તમ આત્મબોધ
 છે એટલે સર્વ કરણીની મધ્યે આત્મજ્ઞાન કરવું તે ઉત્તમ
 કરણી છે અને તે વિના કાર્ય સિદ્ધિ (મોક્ષપ્રાપ્તિ) કોઈકાળ
 પણુ બનવાની નથી; કેમકે કારણ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ
 ન હોય એવો શાસ્ત્રમાં ન્યાય છે. એ કારણ માટે આત્મ-
 બોધ પ્રગટ કરવાને અર્થે સત્ય એવું કોઈ પણુ કારણ
 કહેવું ધટીત છે. વસ્તુ થકી સમકિત એજ કારણ છે. એ
 વિના આત્મજ્ઞાનનું કારણ બીજું કોઈ નથી—એવું આગ-
 મને વિષે સાંભળ્યું છે. પણુ સમકિત વિના બીજું કોઈ
 કારણ સાંભળ્યું નથી. એ કારણ માટે સમકિત સતેજ
 આત્મજ્ઞાન થાય છે; એમ સિદ્ધ થયું.

અનુક્રમણિકા.

ભવાભિનંદી જીવેનાં લક્ષણ	૧
મિથ્યાતના બોલનો વિસ્તાર	૬
એકવીશ પ્રકારનાં મિથ્યાત	૮
માર્ગાનુસારીના ૩૫ બોલ	૨૧
માર્ગાનુસારી પુરષોની કરણી	૭૧
સમકિતના ૬૭ બોલ	૭૩
પાંચકારણ (સમવાય)... ..	૧૮૩
ત્રણ પ્રકારનાં વૈરાગ્ય:—	
૧ દુઃખગર્ભિત	૧૮૬
૨ મોહગર્ભિત	૧૯૨
૩ જ્ઞાનગર્ભિત	૨૦૨
મિથ્યાત્વી પુરષોને ઓળખવાનાં લક્ષણ ...	૨૦૭
પાંચપ્રકારનાં અનુષ્ઠાન:—	
૧ વિષ અનુષ્ઠાન	૨૧૦
૨ મરણ અનુષ્ઠાન	૨૧૧
૩ અન્યોઅન્ય અનુષ્ઠાન અને તેમાં લોક	
તથા ઓધસંચારું સ્વરૂપ	૨૧૪
૪ તદ્દહેતુ અનુષ્ઠાન	૨૨૪
૫ અમૃત અનુષ્ઠાન	૨૨૫
ત્રીસ મહામોહનીનાં સ્થાનક	૨૨૭
ધર્માચારજનો વિનય	૨૪૯

ત્રણ પ્રકારના આત્મા:—

૧ બહિર્આત્મા	૨૫૩
૨ અંતર્આત્મા	૨૫૫
૩ પરમાત્મા	૨૫૮

દેવ, ગુરુ, અને ધર્મના સ્વરૂપની ચૈભંગી:—

૧ દેવ ઓળખવાની...	૨૫૯
૨ ગુરુ ઓળખવાની...	૨૬૨
૩ ધર્મઓળખવાની...	૨૬૭

સત્તર પ્રકારનાં મરણુ	૨૭૨
----------------------	-----	-----	-----	-----	-----

અષ્ટભંગીનું સ્વરૂપ	૨૮૫
--------------------	-----	-----	-----	-----	-----

ધર્મિ પુરુષોનાં લક્ષણુ	૨૯૦
------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

પાંચ માહાવૃતનું સ્વરૂપ...	૨૯૬
---------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

જીવસ્વરૂપ ઓળખવાની ચૈભંગી અને તેજ ચૈભંગીના પ્રથમ ભાંગાને વિષે સુ પચખાણુ તથા દુપચખાણુ સંબંધી પૃચ્છા	૩૨૬
---	-----	-----	-----	-----	-----

પ્રાણાતિપાત વિરમણુ વૃત અને તેમાં મુનીને વી-સવિસ્વાનીદયા અને શ્રાવકને સવા વિસ્વાની દયાનું સ્વરૂપ	૩૫૬
---	-----	-----	-----	-----	-----

ચાર નીક્ષેપનું સ્વરૂપ અને તેમાં ભાવનિક્ષેપના ઉપયોગ સહિત પ્રતીમાનું સ્થાપન કરવું	૩૬૭
---	-----	-----	-----	-----	-----

વિનંતિપત્ર	૩૯૪
------------	-----	-----	-----	-----	-----

વિવિધબોલ રત્નાકર.

નાગ ૧ લો.

ભવાભિનંદી* જીવોનાં લક્ષણ.

- ૧ આહારને અર્થે એટલે જો હું સામા-
યક પોસાદીક તથા દેસાવકાસાદિક
ધર્મ કરણિ કરિશ તો લાડુવા ખાવા
મળશે એહવિ વિચારણાએ કરિને
ધર્મકરણી કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.
- ૨ પૂજવાને અર્થે ધર્મ કરે, એટલે જો હું

*જો જીવો પાંચ ઇન્દ્રિયાનાં વિષય સુખ પરમારથે
કરીને દુઃખકારીછે તોપણ તેને વિશે સુખની બુદ્ધિએ
કરીને આનંદ માનેછે; તેને ભવાભિનંદી કહીએ.

ધર્મકરણિ કરિશ તો લોકમાં પૂજનિ-
ક થઈશ એહવો અભિપ્રાય રાખે, તે
ભવાભિનંદી કહીયે.

૩ ઉપધી એટલે વસ્ત્રપાત્રાદિકને અર્થે
ધર્મકરણી કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૪ રિદ્ધિગારવ એટલે શ્રાવક પોતાના
કરવાને અર્થે એટલે જો હું ધર્મકર-
ણી કરિશ તો આ શ્રાવક માહારા
થશે અને તેમનાથી મારું ગુજરાણ
થશે એવી બુદ્ધીયે કરીને ધર્મકરણી
કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૫ શુદ્ર એટલે અગંભિર હોય, એટલે
પારકાં છીદ્ર ખોલતો ફરે અને લોકો-
ના કિંચિત અવગુણ દેખી લોકોની
આગળ વિશેષપણે કહેતો ફરે અને
પેતાના અવગુણ ઢાંકે અને પોતાના

ગુણનો ઉત્કર્ષ કરે એટલે હરેક રીતે
 પોતાનો ગુણ પ્રગટ થાય એમ લો-
 કેની આગળ બોલે; તે ભવાભિન્ન
 ૬ લોભને વિશે એટલે પુદ્ગલભાવને
 વિશે એટલે ધન, ધાન્ય, વસ્ત્ર, પાત્ર,
 જસ, કીરતિ મેળવવાને વિશે તત્પ-
 ર એટલે લીન એટલે આસક્ત, તે
 ભવાભિન્નંદી કહીયે.

૭ દીન એટલે પુદ્ગલભાવના વિન્નગે
 કરીને રાંક, એટલે આગામીકાળની
 ચિંતા કરે કે હાય હાય હું શું ખા-
 ઇશ અને હવે હું કેમ કરીશ, હવે મા-
 હારા કુટુંબનો નિરવાહ કેમ ચાલ-
 શે એવી ચિંતા કરે પણ આત્મસ્વ-
 રૂપનો કાંઈ વીંચાર કરે નહી. તે
 ભવાભિન્નંદી કહીયે.

૮ મત્સરી એટલે પારકા ગુણને ન સહન કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૯ ભયવાન એટલે પુદ્ગલાદિક વસ્તુના વિજેગનો ભય કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૧૦ સહ એટલે કષ્ટિ, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૧૧ અજ્ઞાન એટલે સર્વ વસ્તુનો અજ્ઞાણ, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

એ ઉપર લખ્યા અગીયાર બોલે કરીને સહિત એહવો જે પ્રાણી તેજે ક્રિયાનો પ્રારંભ કરે તે સર્વે (નિષ્કળ) જાણવો. એવીરીતનો અર્થ શ્રીયશો વિજયજી માહારાજે પોતાની કરેલી આઠ દૃષ્ટીની સઝાય મધ્યે કર્યો છે તે નીચે મુજબ:—

ગાથા—લોભી કૃપણ દયામણોજી—

માયી મચ્છર ઠાણું; ભવ અભિનંદી

ભયભર્યોજી-અકળ આરંભ અયાણ. ૧

મન મોહનજનજ મિઠીમિઠી તાહ-
રીવાણ. ૧

અર્થ:—(લોભી) એટલે સર્વની પાસે માગતો
ફરે, તથા કૃપણ એટલે પોતાની પાસે છતી
વસ્તુ હોય તો પણ પોતે ભોગવી શકે નહી
તથા ખીજને પણ આપી શકે નહી અને તુ-
ચ્છ પ્રકૃતીવાળો હોય તથા (દયામણ) એટલે
સર્વનું અકલ્યાણ વાંછે તથા (માયિ) એટલે સર્વ
કામમાં કપટ કરે તથા (મચ્છર) એટલે પરને
દુખી દેખીને સુખી થાય તથા સુખી દેખીને
દુખી થાય તથા (ભવ) એટલે સંસારને વિશે
પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં વિષય સુખ ભોગવવામાં આ-
નંદી હોય અને સંસાર થકી વિરક્તભાવના
કોઈ દહાડો પણ ભાવે નહી અને (ભયભર્યો)
એટલે નિરંતર સર્વ લોકથી ભય પામતો રહે
અને (અજ્ઞણ) એટલે અજ્ઞાની એટલે તાત્વિક
બોધે ફરીને રહિત એટલે ધર્મ અધર્મનું સ્વરૂપ
કાંઈ પણ જાણતો નથી; એ આઠ દોષ જ્યાં-
સુધી જેને ટળ્યા નથી ત્યાંસુધી તે પ્રાણી જે
ધર્મનો પ્રારંભ કરે તે જે વ્યવહારમાં, સાચો

હોય તોપણ ફળે નહીં. કુશળાદેવીની પેઠે તે-
નો નિષ્કળ આરંભ થાય એટલે શુભ ફળ
મળે નહીં. ઉલટી નરક તીજંતની ગતી પામે
એમ સમજવું. એ રીતે ભવાભિનંદી જીવોનાં
લક્ષણ શ્રીયશોવિજયજી કૃત (શ્રી અધ્યાત-
મસાર) ગ્રંથને અનુસારે લખ્યાં છે.

❧ (આત્માર્થી પુરુશોએ આ ઉપર
લખ્યા ૧૧ બોલ ટાળવાનો ખપ કરવો,
કેમકે આ ઉપર લખ્યાં લક્ષણ ટાળવા
થકી મિથ્યાત તથા સમકીતની ખબર
પડે છે; તે માટે હવે નીચે મિથ્યાતના
બોલનો વિસ્તાર અર્થ સિદ્ધાંતને અનુ-
સારે જણાવે છે.)

મિથ્યાતના બોલનો વિસ્તાર.

❧❧❧ ચાર પ્રકારમાં મિથ્યાત. ❧❧❧

૧ પ્રરૂપણા મિથ્યાત:—શ્રી જિનેશ્વર

મહારાજે ભાખીત જે અર્થ તે થકી
અવળી પ્રરૂપણા કરવી તે પ્રરૂપણા
મિથ્યાત કહીએ.

૨ પ્રવર્તન મિથ્યાત:—લોકીક તથા લો-
કોત્તર મિથ્યાતની કરણી કરવી તે
પ્રવર્ત મિથ્યાત કહીએ.

૩ પરિણામ મિથ્યાત:—મનમાં એટલે
પરિણામમાં જુઠો હકવાદ રાખે અને
કેવળી માહારાજે પ્રરૂપ્યા એહવા નવ
તત્વના અર્થ યથાર્થ સદહે નહી તે
પરિણામ મિથ્યાત કહીએ.

૪ પ્રદેશ મિથ્યાત:—સત્તાગતને વિશે
રહેલી એહવોજે મોહની કર્મની સાત
પ્રકૃતી તે પ્રદેશ મિથ્યાત કહીએ.

એ પ્રકારે ચાર પ્રકારનાં મિથ્યાત શુદ્ધ પ્ર-
રૂપક જ્ઞાનાદીક ગુણે સહીત એહવા, ગુરૂ મા-

હારાજ પાસે સમ્યક પ્રકારે સમજવાં.

સીધાંતમાં કહેલાં ૨૧ પ્રકારનાં મિથ્યાત.

ૐૐ દશ પ્રકારનાં મિથ્યાત. ૐૐ

૧ ધર્મને વિષે અધર્મ સંજ્ઞા—શ્રી જીને-
સ્વર ભગવંતે કહેલો એહવો શુદ્ધ
એટલે નિર્દોષ એવો જે ધર્મ તેને
અધર્મ કહેવો તે મિથ્યાત.

૨ અધર્મને વિષે ધર્મ સંજ્ઞા—જે હીંસા-
દીક પાંચે આશ્રવ સહીત અશુદ્ધ
એહવો જે અધર્મ તેને ધર્મ કહેવો તે
મિથ્યાત.

૩ માર્ગને વિષે ઉન્માર્ગ સંજ્ઞા—માર્ગ
એટલે પાંચ આશ્રવ ટાળીને સમ-

કીત સહીત સંવરભાવનું સેવન કરવું તેને ઉનમાર્ગ કહેવો તે મિથ્યાત.

૪ ઉનમાર્ગને વિષે માર્ગ સંજ્ઞા—ઉનમાર્ગ એટલે કુદેવ, કુગુર, કુધર્મનું સેવન કરવું તેને જો માર્ગ કહેવો તે મિથ્યાત.

૫ સાધુને વિષે અસાધુ સંજ્ઞા—સત્તાવીસ ગુણે કરી બીરાજમાન તરણતારણ કાષ્ઠના નાવ સમાન શુદ્ધ ધર્મના પ્રરૂપક એહવા જો સાધુ તેને અસાધુ કહેવા તે મિથ્યાત.

૬ અસાધુને વિષે સાધુ સંજ્ઞા—આરંભ, પરીગ્રહ વિષય કષાયનો ભરેલો એહવો અને લોભને વિષે આશક્ત એહવો અને ખોંટી શ્રધ્ધાન કરાવનારો એહવો લોહના નાવસમાન એ-

હવે જે અસાધુ તેને સાધુ કહેવો તે
મિથ્યાત.

૭ જીવને વિષે અજીવ સંજ્ઞા—એકંદ્રી
આદીક જીવને અજીવ કરી માનવો
તે મિથ્યાત.

૮ અજીવને વિષે જીવ સંજ્ઞા—લોકમાં
સુવર્ણાદીકને અજીવ તેને જીવ કરી
માનવો તે મિથ્યાત.

૯ મૂર્તને વિષે અમૂર્ત સંજ્ઞા—મૂર્તીમાન
એટલે જે રૂપી પદાર્થ તેને અરૂપી
કહેવો તે મિથ્યાત—જેમ ફરસ કરતો
એહવો જે વાયરો તેને અરૂપી કહે-
વોઃ જો અરૂપી હોય તો ફરસ કેમ
કરે એવું વીચારતો નથી.

૧૦ અમૂર્તને વિષે મૂર્ત સંજ્ઞા—અરૂપી
પદાર્થ જીવ તથા ધર્માસ્તી કાયાદીક

તેને રૂપી કહેવાં તે મિથ્યાત.

❀ પાંચ પ્રકારનાં મિથ્યાત. ❀

૧૧ અભિગ્રહીક મિથ્યાત—પોતાની મ-
તોમાં આબુ તે સાચું માને બીજું
સર્વ જુઠું માને પણ પરિક્ષા કરવાની
ઈચ્છા ન કરે—શુદ્ધ અશુદ્ધ જોળે
નહી તે અભિગ્રહીક મિથ્યાત કહીએ.

૧૨ અનભિગ્રહીક મિથ્યાત—સર્વ ધર્મ
સારા છે-સર્વ દર્શન રૂડાં છે-સર્વને વં-
દીએ પણ કોઈને નંદીએ નહી એ-
હવું જે બોલે છે તેણે અમૃત અને ઝે-
હર સરખાં ગણ્યાં તે અનભિગ્રહીક
મિથ્યાત કહીએ.

૧૩ અભિનીવેશીક મિથ્યાત—જાણીને
જુઠું બોલે એટલે પોતાના અજ્ઞા-
નથી કાંઈક ભુલ પડ્યે સતે ખોટી

પ્રરૂપણા કરે અને કોઈ સમકીતદ્રષ્ટી
પુરૂશ દરશાવે તોયપણ પોતાનો ક-
દાગ્રહ મૂકે નહીં તે અભિનીવેશીક
મિથ્યાત કહીએ.

૧૪ સંશયક મિથ્યાત—જનવાણીમાં સં-
શય રાખે એટલે પોતાના અજ્ઞાન-
દોષથી સીદ્ધાંતના અર્થ સમજી શકે
નહીં તેણે કરીને ડગમગતો રહે તે
સંશયક મિથ્યાત કહીએ.

૧૫ અનાભોગ મિથ્યાત—અજ્ઞાણપણે
કાંઈ સમજે નહીં અથવા એકંદ્રીઆ-
દીક જીવોને અનાદીકાળનું મિથ્યા-
ત લાગેછે તે અનાભોગ મિથ્યાત ક-
હીએ.

ૐ ૭ પ્રકારનું મિથ્યાત ૐ

૧૬ લૌકીકદેવગત મિથ્યાતઃ—જે એક

ઉપર કૃપા કરે અને એકનો વિનાશ કરે અને અનેક પ્રકારનાં હથીઆરો હાથમાં લેધને બેઠેલા અને સ્ત્રી આદીકના સંસર્ગને વિષે મગ્ન એહવા રાગ દ્વેષના ભરેલા એહવા લૌકીક દેવને જે માને પૂજે તેનો કહેલો જે મારગ પાળે તે લૌકીકદેવગત મિથ્યાત કહીએ.

૧૭ લૌકીકગુરુગત મિથ્યાતઃ-અઠાર પાપસ્થાનના ભરેલા એહવા નવ પ્રકારે પરીગ્રહના ધારક અને ભાવથકી ૧૪ પ્રકારે અભ્યંતર પરીગ્રહના* ધારક એહવા તથા કુલીંગી નવા નવા

* હાસ્ય-રતિ-અરતિ-ભય-શોક-દુર્ગીછા-પુરુષવેદ સ્ત્રી વેદ-નપુસકવેદ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-મિથ્યાત (એ ચક્ર.)

વેશ બનાવનારા એહવા જે અન્ય દર્શનીના ગુરૂને ગુરૂ કરી માને અને બહુ માન કરે તે લૌકીકગુરૂગત મિથ્યાત કહીએ.

૧૮ લૌકીકપર્વગત મિથ્યાત—આ લોકને વિષે પુદ્ગલ સુખની ઇચ્છાએ કરીને અનેક મિથ્યાતી લોકોએ કલ્પેલાં એહવાં જે પર્વ:-દીવાસો, હોળી, બળેવ, ગણેશચોથ, નાગ પંચમી, રાધણુછક, સીયળસાતમ, દસરા, પ્રમુખ લૌકીક પર્વને શ્રદ્ધાએ કરીને લાભની ઇચ્છાએ આરાધે તથા તે દીવશે દ્રવ્ય ખરચે તે લૌકીકપર્વગત મિથ્યાત કહીએ.

૧૯ લોકોતર દેવગત મિથ્યાત:—દેવ શ્રી અરીહંત, ધર્મના આગાર, જગતના

ઉપગારી, પરમ પૂજ્ય, સમસ્ત અ-
 ઠાર દોષે કરીને રહીત એહવા, તેની
 સ્થાપના મૂર્તિ તેની આગળ ઇહલો-
 ક તથા પરલોકના પૂદ્ગલીક સુખની
 ઇચ્છાએ કરીને માંનતા માંને કે જે
 મહાર્ કાંમ થશે તો મોહાટી પૂજા
 રચાવીશ, છત્ર ચડાવીશ, કેસર ચ-
 ડાવીશ, સારા ચંદરવા બાંધીશ, એ-
 મ અનેક પ્રકારે શ્રીવીતરાગ દેવની
 પાસે માગવું તે જુક્ત નથી. જેહને
 પોતાના કરમના ઉદયની પરતીત ના
 હોય તે ભૂલા ભમે છે પણ પૂન્યના ઉ-
 દયવિના કાંઈ થતું નથી. ફેગટ નીરં-
 જન દેવની પાસે પૂદ્ગલની આશા-
 એ કરીને માગવું તે લોકોતરદેવગ-
 ત મિથ્યાત કહીએ.

૨૦ લોકોત્તરગુરુગત મિથ્યાતઃ—જિનના
 સાધુનો વેષ ધરનારો એહવો અને
 જ્ઞાનાદિ ગુણે કરીને સહીત એહવો
 અને જીન વચનનો ઉથાપક એહવો
 અને અઢાર પાપસ્થાનનો સેવનાર
 અને છ કાયનો કુટો કરે, કરાવે, પો-
 તાના અરથે કરેલું લેનાર અને ગ્ર-
 હસ્થની સાથે આલાપ સલાપ કરનાર
 એહવો ભાષા સમીતીએ કરીને ર-
 હીત એહવો અને તીરથના ઉચ્છે-
 દની બીકે કરીને અશુદ્ધ મારગનો
 ચલાવનાર એહવો એટલે આ કાળ-
 માં શુદ્ધ મારગ કહીએ તો કોઈપણ
 ધરમ કરણી કરે નહીં અને મારગ
 બંધ થઈ જાય, અમારો ભાવ કોણ
 પુછે માટે જેમ ચાલે તેમ ચાલવા

દો એહવી ખોટી કલપના કરનાર
 એહવો અને પોતાનો મતી કલ્પના-
 એ કરીને અર્થની દેશનાનો દેનાર
 એટલે જેમ પોતાનું પૂજનોકપણું
 થાય તેમ ઉપદેશ કરે અને જે કોઈ
 પુછે કે સીધાંતમાં તો પાંચ આશ્ર-
 વના સેવનારને સાધુ નથી કહ્યા અ-
 ને તે તો અવંદનીક કહ્યા છે ત્યારે
 તેને સમજાવે કે તેતો ભયાનક* વ-

* આ શબ્દ સીધાંતને અનુસારે છે પણ ઉત્સૂત્રના
 પ્રરૂપક પુરૂશો તે વચનને ખોટું કરેછે અને તે ઉ-
 પર એવું દ્રષ્ટાંત કરેછે કે પોતાનાં માખાપ જેમ છો-
 કરાંને બીવડાવે છે કે આંજ તને ખાવા નહી આ-
 પીએ અને ઓરડામાં પુરી મુકીશું. એવી રીતે ભય
 દેખાડે તેમ આ પણ વચન જાણીવું, એટલે સીધાંતમાં
 પાસથાદીક અવંદનીક કહ્યાછે તે છોકરાંને બીવડાવા
 જેવું છે પણ સર્વથા અવંદનીક નથી. એવી ખોટી પ્રર-

ચન છે એવી રીતે ભોળા લોકને
 છેતરનારો એહવો અને સિદ્ધાંતના
 શુદ્ધ અરથનો ગોપવનારો એહવો
 જે ઉત્સૂત્ર ભાષીલિંગો એટલે કે વળ
 રજોહરણ મુખવસ્ત્રીકા રાખનાર તે-
 હને ગુરુપુદ્ધીએ કરીને માંનવો ત-

પણા કરેછે, પરંતુ નથી જાણતા કે પરમાત્માએ નીચ
 કર્મનું ફળ નરક ત્રીજાંચની ગતી ખતાવી છે કે જે
 સાધુ થઇને આધારકર્મી એટલે સાધુ મુનીરાજને અર્થ
 કરેલો ઇત્યાદીક ૪૨ દોશ સહીત આહાર નીશુકપણે
 ખાશે તો સાત આઠ કર્મનો ઘાડ બંધ કરશે, તે વ-
 ચન ભયાનક છે પણ વ્યવહારમાં તે વચન સત્ય છે
 અને એવી રીતે વીતરાગ વચન ઉપાપવાથી નીચ
 ગતી થાયજ એમાં શક નથી. એવી રીતનાં અનેક
 શાસ્ત્રોનાં વચન વ્યવહારમાં જેવી રીતે વીતરાગે કહ્યાંછે
 તેજ રીતે માનવા જોગ્યુંછે અને નીશ્ચયની દ્રષ્ટી હ-
 દયમાં રાખવા જોગ્યુંછે એમ છતાં તે વચનનો ઉલ-
 ઠા અર્થ કરેછે માટે ડાહ્યા પુરુષોએ વીચારી જોવું.

થા તેનો સત્કાર કરવો તે લોકોત્તર
 ગુરુગત મિથ્યાત કહીએ; વળી શુદ્ધ
 સાધુ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર સહીત ભ-
 લા આચારવંત એહવા મુનીરાજ
 મહારાજને ઇંદ્રીઓનાં સુખની વાં-
 ળાએ કરીને વાંદવા પુજવા એટલે
 જ આહવા માહાતપસ્વી મુનીરા-
 જની સેવા પૂજ કરીશું તો આપણાં
 છૈયાં છોકરાં સાજાં તાજાં રહેશે અને
 ધણું ધન મળશે અને શરીરે સુખી
 રહીશું અને લોકમાં માન પાંખીશું
 અને પરલોકમાં દેવતાદોકની રીદ્ધિ
 પાંખીશું એહવી બુદ્ધિએ કરી-
 ને વંદન, પૂજન કરવું તથા આ-
 હારપાણી આપવું; તે લોકોત્તરગુરુ-
 ગત મિથ્યાત કહીએ એ બેનો એક

બોલ જાણવો.

૨૧ લોકોત્તરપર્વગત મિથ્યાતઃ—જનરા-
જના કલ્યાણકનો દિવસ તથા આ-
ક્રમ ચૌદશાદિક પર્વતિથીઓ પુત્રા-
દિકની વાંછાએ કરીને તથા ધન
ધાન્યાદિકની વાંછાએ કરીને તથા
રોગાદિક નિવારણકરવાની ઇચ્છાએ
કરીને તે કલ્યાણકારિક પર્વતિથીને
દિવસો આંખીલ કરવું તથા એકાસણું
કરવું તથા ઉપવાસાદિક તપ કરવો
તે લોકોત્તરપર્વગત મિથ્યાત કહીએ.

(એ ઉપર લખ્યા ૨૧ પ્રકારનાં
મિથ્યાત સારી રીતે સમજીને ટાળવાનો
ખપ કરવો તે મિથ્યાત ટાળવા થકી
માર્ગાનુસારીપણું પ્રાપ્ત થાય છે તે
ખાટે હવે માર્ગાનુસારી જીવોઓળ-

ખવાને તેમનાં લક્ષણ નીચે લખે છે)

માર્ગાનુસારીના ૩૫ બોલ.

૧ ન્યાયસંપન્ન વિભવઃ— × × ×
 સ્વામિદ્રોહ, મીત્રદ્રોહ, વિસ્વાસીને
 ઠગણું, ચોરી કરવી, થાંપણ ઓળ-
 વવી ઇત્યાદિક જે જે વેપારથી લો-
 કમાં નિંદા થાય તેણે કરીને ધન ઉ-
 પાર્જન કરવું; એટલાં વાનાં ત્યાગ
 કરવે કરીને દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનો
 જે ઉપાય તથા પોત પોતાની જાતી-
 ને ઉચીત વેપાર કરવો તથા રૂડ
 આચારે કરીને વેપાર કરવો તેને
 ન્યાય કહીએ. તેન્યાય વતે ઉત્પન્ન
 થયો છે વૈભવ તે જેને તેને ન્યાય

સંપન્ન વીભવ કહીએ. × × × ×
 ૧ સ્વામીદ્રોહ એટલે રાજની દાણ ચો-
 રી કરવી તથા પોતાના રાજના હુ-
 કમ વિના પોતાના રાજના વૈરી રા-
 જ સાથે વેપાર કરવો તથા પોતાના
 શેઠથી છાનો શેઠના દ્રવ્યે કરીને પો-
 તાના ધરનો વેપાર કરવો તથા પો-
 તાના ધણીથી છાંનીલાંચ ખાવી તથા
 પોતાના ધણીનું ખગાડી પોતાનું
 કામ સુધારવું તથા પોતાના સ્વામી-
 નો અવંણવાદ બોલવો તથા પોતાના
 સ્વામીની પોતાની શક્તિ પ્રમાણે
 સહાજ ન કરે તે સર્વ દ્રવ્ય સ્વામી-
 દ્રોહ કહીએ. એજ રીતે ધર્મ સંબં-
 ધી સ્વામીદ્રોહ જણવો તેનું લક્ષણ,
 જે પુરુશની પાસેથી પોતાને શુદ્ધ

દેવ, શુદ્ધ ગુરુ તથા શુદ્ધ ધર્મની નીચે
 વ્યવહાર બે પ્રકારે ખબર પડી હોય
 તે પુરુશની કૃપા થકી લોકીક તથા
 લોકોતર મારગની તથા જીવ અજીવ-
 નો સાપેક્ષપણે બોધ થયો હોય તે
 પુરુશની પ્રસંશા કરે નહી તે સ્વા-
 મિદ્રોહ; તેમનો સાહજ કરે નહી તે
 પણ સ્વામિદ્રોહ-પાછળ તેના અવર્ણ-
 વાદ બોલે તે પણ સ્વામિદ્રોહ-તે પુ-
 રુશની આજ્ઞા ઓળંધન કરવી તે
 પણ સ્વામિદ્રોહ જાણવો તે સ્વામિ-
 દ્રોહ કરવા થકી સમકીત આબ્યું
 હોય તોપણ જતું રહે તો નવીન તો
 ક્યાંથી આવે. એ રીતે દ્રવ્ય ભાવ
 બે પ્રકારે સ્વામિદ્રોહ કહીએ.

૨ મિત્રદ્રોહ:—જે પુરુષ માંહોમાંહીક-

પટ, ઇર્ષ્યા, છળભેદ તથા એક બીજની ગુહ્યની વાત બીજ આગળ ન કરે, એક બીજ ઉપર અંતરંગથી પ્રીતિ રાખે એહવા હોય તેને મિત્ર કહીયે એહવા મિત્રથી જે દગો પ્રપંચ કરવો તે મિત્રદ્રોહ કહીયે.

૩ વિશ્વાસિને ઠગવું:—કોઈ પુરૂષ પોતાની દુકાને કાંઈ પણ જણુસ લેવા આવે તેને વિશ્વાસ આપીને એટલે તમારૂં કામ હું ધરનું જણીને કરિશ અને તમારી પાસેથી જેટલા ટકા મોઢે કહ્યા છે તેટલા લેઈશ એહવું કહીને તેનાથી છાંનું વધારે ખાવું એ રીત્યે કપટ કરવું તે વિશ્વાસિને ઠગવું કહીયે.

૪ "ચોરિ તે:—કોઈનું ઘર ઉઘાડીને ત-

થા પેટી ઉઘાડીને તથા તાલુ તોડીને તથા ધણીના કહ્યા વિના છાની વસ્તુ લેવી તથા કોઠની વિસરી ગયેલી વસ્તુ લેવી તથા કોઠ ચોરીને લાવેલી જણુસ થોડી કિમતથી આવતી જાણીને લેવી ઇત્યાદી સર્વ ચોરી કહીયે.

૫ થાપણુ ઓળવવી તે:—કોઈ પુરૂષ કોઈ પુરૂષને ઘેર કાંઈ જમે મૂકી ગયો તેને જુદું બોલીને પાછી આપે નહી તથા તેના પુત્રાદિકને વાંકો જવાપ દે ઇત્યાદિ સર્વ થાપણુ ઓળવવી કહીયે.

એ ઉપર લખ્યા સર્વ બોલ વર્જિને વેપાર કરવો તથા પોતાના કુલને જેમ લાંછન ન લાંગે તેમ વેપાર કરવો તથા પંતર કર્મદાન ટાળીને

વેપાર કરવો તે ન્યાય કહીયે. એહવા
 ન્યાયવત્તે ઉત્પન્ન કરેલું જે ધન તે
 આ લોકને વિષે હિતને અર્થે થાય
 છે એટલે લોકોની શાંકાના રહિતપણે
 કરિને પોતાના શરીરાદિકના ભોગમાં
 આવે છે તથા સ્વજનાદિકને વિષે
 સંવિભાગનું કરવું એટલે તેમની
 સાહાજનું કરવું થાય છે તથા તે દ્ર-
 વ્ય પરલોકના હિતને અર્થે થાય છે
 એટલે સુપાત્રને વિષે આપવું થાય
 એટલે દાન દેવામાં આવે તથા દી-
 નદુષ્ણિયાદિકને અનુકંપાયે કરિને
 આપવું થાય; એ રીત્યે ન્યાયથી ઉ-
 પાર્જન કરેલું ધન ઇહલોક પરલોકને
 વિષે ગુણનું કારણ થાય છે, અને
 અન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું ધન આ

લોકપરલોકને વિષે અહિતને અર્થે
 થાયછે એટલે આ લોકને વિષે લો-
 કથી વિરુદ્ધકારિ એહવા વધખંધાદિ-
 ક થાય છે ને પરલોકને વિષે નરકાદિ
 ગતિ થાય છે. એ રીત્યે બે લોકમાં
 અવગુણકારિ થાયછે. જો પણ કોઈક
 પુરુષને પાપખંધી પુણ્યના વશ થકી
 આ લોકને વિષે વિપત્તિ ન દેખાય
 તોય પણ આવતા કાળને વિષે જ-
 રૂર વિપત્તિ થાય; એ કારણ માટે
 ન્યાય જે તેજ પરમારથ થકી ધન
 ઉપાર્જન કરવાનો ઉપાય શ્રેષ્ઠ છે કે-
 મકે ગૃહસ્થપણાને વિષે વિભાવ પ્ર-
 ધાન કારણ છે તે માટે ન્યાયસંપન્ન
 વિભવ એ પ્રથમ બોલ કહ્યો.

૨ શિષ્ટાચાર પ્રસંસકઃ— × × × × × × ×

સિ ઇએટલે ઉત્તમપુરુશો, તેમનું જે
 આચરણ તેની પ્રસંશા કરનાર x x x
 શિષ્ટપુરુશ તેકોને કહીએ તે કહેછે:—
 વૃત્તને વિશે રહેલા એટલે વિપત્તી
 પડે સતે મોહોટું ધીરજપણું રાખવું
 તથા સમ્યક જ્ઞાન, દર્શન, ચારીત્ર
 સહીત એહવા મોહોટા પુરુશોના મા-
 રગનું આદરવું તથા ન્યાય મારગ-
 ને વિશે પ્રીતી કરવી તથા પ્રાણ
 ત્યાગ થયે સતે પણ નીચ કર્મ
 ન કરવું તથા મિથ્યાદ્રષ્ટી પુરુ-
 શોની પ્રાર્થના ન કરવી તથા સા-
 માન્ય ધનવંત મીત્રની જાનના ન-
 કરવી તથા ક્રોધ પુરુશને અપ્રીતી
 ન ઉપજાવવી ઇત્યાદીક યોતાનું
 સ્વભાવીક વૃત્ત તેને વિશે રહેલા

એટલે તે પ્રમાણે વર્તતા તથા સમ્ય-
 ક જ્ઞાને કરીને વૃધ એટલે મ્હોટા એ-
 હવા જે પુરુશો તેમની સેવાએ ક-
 રીને એટલે તેમની આજ્ઞા પાળવે
 કરીને પાંખી છે વિશુદ્ધ એટલે મિ-
 થ્યાત રહીત રિક્ષા એટલે શિખામ-
 ણુ તે જેમણે એહવા જે પુરુશ તેમ-
 ને શિષ્ટ કહીએ x x x તેમનો જે
 આચાર એટલે આચરણ તે શું ક-
 હીએ તે કહેછે:—જ્ઞાની લોકના અ-
 પવાદથી બીહીવું તથા દ્રવ્યભાવ
 બે પ્રકારે દીન એટલે દ્રવ્ય થકી દીન
 તે આજીવીકાએ કરીને ગરીબને
 ભાવથકી દીન તે સમ્યક જ્ઞાને ક-
 રીને રહીત એ બે પ્રકારે દીનપણું
 ટાળવાને વિશે આદર તથા કરેલા

ગુણનું જાણપણું તથા ભદ્ર ડાહ્યા-
 પણપણું તથા સત આચાર એટલે
 સીદ્ધાંત પ્રમાણે રૂડા આચાર ઇત્યા-
 દિ સર્વ શિષ્ટ પુરુષોનો આચાર ક-
 હીએ તેની પ્રસંશા કરનાર એટલે તે
 શિષ્ટ પુરુષોની આજ્ઞા પાળવી તથા
 તેમની શક્તી પ્રમાણે સાહજ કરવી
 તથા ખીજ પુરુષો આગળ તેમના ગુણ
 બોલીને તેમના રાગી બનાવવા તે
 સર્વ પ્રસંશા કહીએ. × × × × ×

૩ કુલ અને શીલ તેણે કરીને સરખાં
 એહવાં જે અન્યગોત્રને વિશે ઉત્પ-
 ન્ન થયેલા એહવા પુરુષો તેની સાથે
 કર્યો છે વિવાહ તે જેમણે × × ×
 કુળ તે પિતા તેના પિતા તેના પિતા
 ઇત્યાદિ પુર્વ પુરુષોનો જે વંશ તેને

કુળ કહીયે અને શીલ તે x x મધ
 તથા માંસ તથા મિથ્યાત તથા રાત્રિ
 ભોજન ઇત્યાદિકનો ત્યાગ કરવે ક-
 રિને જે સારૂ આચારણ કરવું તેને
 શીલ કહીયે એવી રીતે x x x કુળ
 અને શીળ તેણે કરિને સરખા એ-
 ટલે ખરોખરીયા એહવા જે પરગોત્રી
 તેમની સાથે વિવાહ કરનાર તેનું કા-
 રણ એછે જે જેથી શુદ્ધ સ્ત્રીનો લાભ
 થાય છે એટલે શીલ સમકિતવાળી
 સ્ત્રીનો લાભ થાય, તથા જેથી પુરુષ-
 ના ચિતને નિવૃત્તી થાય એટલે ધર્મ-
 ધ્યાન સુખે થાય તથા સારી પ્રજાની
 પ્રાપ્તિ થાય તથા દેવ, તથા અતિથિ
 તથા બંધુજન તથા સમકિતવંત પ્રા-
 પ્તિ, તે સર્વનો સત્કાર થાય ઇત્યાદિ

સર્વે કૃળનો લાભ ગૃહસ્થને સારી સ્ત્રી
મળવાથી છે.

૪ પાપભિરઃ— × × × × × × × ×
પાપથી તથા પાપનાં કારણથી બી-
કણ એટલે તે પાપ પ્રતે ન કરતો ×
× × પાપ બે પ્રકારનાં તેમાં એક તો
આ લોકમાં તથા પરલોકમાં જેનો
વીપાક માલમ પડે છે એટલે જેનું
દુખ ભોગવવામાં આવે છે; જેમકે
ચોરી કરવી તથા પરસ્ત્રીગમન કરવું
તથા જુગટે રમવું ઇત્યાદીક આ લો-
ક પરલોકને વિષે દુઃખનું કારણ છે.
આ લોકને વિષે રાજ કેદ કરે તથા
લોકમાં અપજ્જશ થાય તથા કુટુંબને
વિષે કલંકનું દેવું થાય ઇત્યાદિ; અને
પરલોકને વિષે નરક ત્રીજંચની ગ-

તી થાય × × × બીજું પાપ તે × ×
 જેનું ફળ પરલોકને વિષે વિશેષ
 માલમ પડે છે; જેમકે લૌકીક તથા
 લોકોત્તર મિથ્યાતનું સેવવું તથા
 ખોટાં ખોટાં વ્યસન કરવાં. તે સર્વનો
 વિપાક વિશેષે કરીને પરલોકને વિશે
 વિશેષ માલમ પડે છે.

૫ પ્રસિદ્ધ દેશાચાર:— × × × × ×
 પ્રસિદ્ધ એટલે ઘણાકાળથી શિષ્ટ પુ-
 રુષોએ રૂઢિથી માંનેલો ચાલ્યો
 આવતો છે દેશાચાર તે જેને એટ-
 લે ભોજન, વસ્ત્ર, અલંકાર આદિક
 વસ્તુનો ઉપભોગ કરવો તેની કીયા-
 રૂપ દેશાચાર છે જેને એટલે પોતા-
 ના દેશનો આચાર ઉદ્ભવ કરે તો
 તે દેશમાં રહેનાર લોક સાથે વિશે-

ધનો સંભવ થાય ને તેથી અકલ્યાણ
ઉત્પન્ન થાય માટે પોતાના સમકીત-
ને બાધ ન લાગે એવી રીતે પ્રસિદ્ધ
દેશાચારને સેવતો એટલે સેવે.

૬ ન અવર્ણવાદી:— x x x x x x
એટલે ક્યારે પણ ઉત્તમ તથા મધ્ય-
મ તથા જઘન્ય એહવા પુરૂષોનો અ-
વર્ણવાદ ન બોલે: કેમ જે શાસ્ત્રમાં
કહ્યું છે જે પારકા અપવાદ બોલવાથી
તથા પોતાનો ઉત્કર્ષ કેહેવાથી નીચ
ગોત્રકર્મ બંધાય છે તેનું અનેક કો-
ટિભવ સુધી વિપાકે દુઃખ ભોગવવું
પડે છે, તે કારણ માટે સમસ્ત જન-
નો પણ અવર્ણવાદ બોલવાનો નિ-
ષેધ કર્યો છે, માટે રાજ તથા પ્રધાન
તથા ગુરૂ તથા પોતાના ઉપગારિ તથા

સમકિતધારી તથા માર્ગાનુસારી ઇ-
ત્યાદિ પુરુષોનો અવર્ણવાદ તો કોઈ
પણ વખત ન બોલવો. એ પ્રકારે સ-
મજીને અવર્ણવાદ ન બોલતો એટલે
ન બોલે.

૭ જે ધરમાં પેસવાના તથા નિકળવા-
ના અનેક રસ્તા નથી તથા અતિશે
ગુપ્ત ન હોય તથા અતિશે પ્રગટ ન
હોય તથા જેનાં પાડોશી સારાં હો-
ય એહવા ધરમાં નિવાસ કરતો, એ
પ્રકારના જે સ્થાનકોમાં ગુણ નથી
તેનો ત્યાગ કરતો x x x x x x
તેનું કારણ જે x x x x x x x
જે સ્થાનકમાં પેસવાના તથા ની-
કળવાના અનેક માર્ગ હોય તો તે
સ્થાનકમાં દુષ્ટ લોક તથા ચોર તથા

બ્યભિચારિ પુરુષોનું જવું આવવું
 થાય તેથી દ્રવ્ય સંબંધિ તથા સ્ત્રી
 આદિ સંબંધિ બિગાડનો સંભવ થા-
 ય છે; વળી અતિ ગુપ્ત સ્થાન તે ચ્યારે
 પાસ બીજું મોટાં મોટાં ઘર હોય
 તેથી તે ઘરની શોભા જાય તથા અ-
 ગ્ની આદિ ઉપદ્રવ થાય ત્યારે તેમાં
 પેસવું તથા નીકળવું બહુ કઠણ પડે
 તથા પાડોશી નઠારા હોય ત્યારે તે-
 મની વાત સાંભળવાથી તથા તેમ-
 ની નઠારી ચેષ્ટાઓ દેખવાથી પો-
 તાના સારા ગુણની હાની થાય; માટે
 જેના સારા પાડોશી છે, એહવા ઘર-
 માં નિવાસ કરતો એટલે નિવાસ કરે.
 ૮ જેનું સારૂ આચરણ હોય એહવા
 પુરુષોનો સંગ કરતો:-સારા આચર-

યુવાળા પુરુષો તે x x x x x x
 જેમની પ્રવૃત્તિ આ લોકમાં તથા પ-
 રલોકમાં હિતકારી થાય છે. x x
 તેવા પુરુષોમાં આ પ્રકારનાં લક્ષણ
 હોય છે. જે લક્ષણ ઓળખીને તેવા
 પુરુષોનો સંગ કરવો x x x ગર્વ
 એટલે અહંકાર ન કરતો હોય તથા
 પારકી નિંદા ન કરતો હોય તથા ક-
 ઠોર એટલે આકર્ષ વચન ન બોલતો
 હોય તથા કોઈ અજ્ઞાની પુરુષ અ-
 પ્રીતિ ઉપજાવે એહવું વચન બોલે
 તોપણ પોતે ક્રોધ ન કરે તથા પોતે
 દોષમાં આવે નહીં ને પારકા દોષને
 ઢાંકે પણ તેના દોષ પ્રગટ કરિને ક-
 જેત ન કરે. એ સારા પુરુષોનાં લ-
 ક્ષણ શાસ્ત્રમાં કહ્યાં છે તેવા પુરુષો

નો સંગ કરનારઃ પણ કપટિ તથા
ધૂતારા તથા વ્યભિચારી તથા ભાં-
ડભવૈયા તથા નટ તથા વેષવિડંબક
તથા પાખંડી ઇત્યાદિ શાસ્ત્રમાં નિ-
ષેધ કરેલા પુરૂષેનો સંગ ન કરતો
એટલે ન કરે. x x x x x

૯ માતાપિતાનો પૂજકઃ—

માતાપિતાનું લક્ષણ કહે છે x x
પરલોકમાં હિતકારી એહવું જે અ-
નુષ્ઠાન, ઉચિત ક્રિયા, એટલે સારો
માર્ગ તેને વિષે ચલવે ને ખોટો રસ્તે-
થી પાછો વાળે તેને માતાપિતા કહીયે.
તેની ત્રણ કાળ પૂજ કરનાર એટલે
નમસ્કાર કરવો તથા જેનો સુંદર વ-
ર્ણગંધ છે એહવાં ફળ પુષ્પ ઇત્યાદિ
વસ્તુ નિવેદન કરવી એટલે આપવી

તથા અન્ન, વસ્ત્ર, તથા વિનય વચન
 ઇત્યાદિ વતે તેમને પ્રસન્ન રાખવાં
 તથા સમસ્ત કામકાળને વિષે તેમ-
 ની આજ્ઞા લેવી એ સર્વ પૂજા કહીયે
 તેનો કરનાર એટલે કરે. x x x

૧૦ ઉપદ્રવવાળા સ્થાનકનો ત્યાગ કરતો.

x x x x x x x
 ઉપદ્રવ એટલે પોતાના રાજાનું લ-
 શકર તથા પારકા રાજાનું લશકર
 તે બેનો પરસ્પર જ્યાં સંગ્રામ
 થતો હોય તથા જ્યાં મરગી ઘણી
 ચાલતી હોય તથા જ્યાં ઘણા લો-
 કને પોતા ઉપર અપ્રીતિ ઉત્પન્ન થ-
 ઇ હોય તથા જ્યાં દુકાળ પડ્યો હોય
 તથા જ્યાં પોતાનાં ચિત્તને ઉદ્વેગ થ-
 તો હોય એવા સ્થાનકનો ત્યાગ કર-

રતો. સ્થાન તે દેશ, નગર, ગાંમ, ઘર,
 ઇત્યાદિ જાણવાં. x x x x
 એવા સ્થાનકનો ત્યાગ કરવાનું કા-
 રણ કહેછે x x x x
 પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલા એટલે પેદા કરે-
 લા જે ધર્મ તથા અર્થ તથા કામ એ
 ત્રણ પ્રકારના પુરૂષાર્થ તે સર્વ નાશ
 પાંમે ને નવા ઉપાર્જન થઈ શકે
 નહી તેથી આ લોક પરલોકના કા-
 રણ થકી બ્રહ્મ થાય માટે ઉપદ્રવ ર-
 હિત સ્થાનકમાં નિવાસ કરતો એ-
 ટલે કરે.

૧૧ નિંદિત કામમાં ન પ્રવર્તતો. x x
 નિંદિત કામ. એટલે પોતાના દેશ ત-
 થા જાતિ તથા કુળ તેની અપેક્ષાએ
 જેને જે કામ નિંદીત હોય તે કામ

ન કરતો; એટલે જેમ વાણીઆની
 જતીને ખેતી કરવી નહી તથા બ્રા-
 હ્મણુ જતિને મદિરાપાન નિંદિત છે
 એ પ્રકારે જે પોતાની જતિમાં નિં-
 દિત હોય તથા પોતાના દેશમાં નિં-
 દિત હોય તથા પોતાના કુલમાં જે
 નિંદિત હોય તેવાં કામનું આચરણ
 ન કરતો; તેનું કારણ જે x x x
 નિંદિત કામના કરનાર પુરૂષે જે કો-
 ઈ ધર્મ સંબંધિ સારું કામ કર્યું હોય
 તો તેની પણ લોક નિંદા કરે માટે
 દેશ, જતિ, કુળને જોગ્ય કામ કરતો.

૧૨ પોતાને દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ જેવી થતી
 હોય તે પ્રમાણે ખર્ચ રાખતો. x x
 એટલે પોતાને પોષણ કરવા યોગ્ય
 એહવા જે માતાપિતા તથા સ્ત્રી તં-

થા પ્રજા ઇત્યાદિકનું ભરણુ પોષણ
 કરવું તથા દેવતા તથા અતિથિ, ત-
 થા ગુરુ ઇત્યાદિકનું પૂજન કરવું ત-
 થા પોતાને ખાંનપાંન ભોગ સંબંધિ
 જે જે ખરચ કરવો તે સર્વ દ્રવ્યની
 પેદાશ પ્રમાણે કરવો પણ અધિક ત-
 થા ઓછો પણ ન કરવો. નિતિશા-
 સ્ત્રમાં કહ્યું છે જે પોતાને દ્રવ્યની
 પેદાશ થતી હોય તેના ચાર ભાગ ક-
 રવા, તેમાં એક ભાગનો ભંડાર કર-
 વો ને એક ભાગનો વેપાર કરવો ને
 એક ભાગ ધર્મ કારજમાં ખરચવો
 ને એક ભાગનો ઘરમાં ખરચ રાખ-
 વો. અને વૃણી કેટલાક નિતિશાસ્ત્ર-
 વાળાનો આ પ્રકારનો મત છે જે:-
 દ્રવ્યની પેદાશ હોય તેમાંથી

અડધોઅડધ ધર્મમાં વાવરવી ને
અડધી પેદાશ સંસાર ખરચમાં વા-
વરવી પણ લોભ ન કરવો, એમ સ-
મજીને પેદાશ પ્રમાણે ખરચ રાખ-
તો એટલે રાખે.

- ૧૩ ધનને અનુસરતો વેશ રાખતો x x
વેષ એટલે વસ્ત્ર તથા અલંકાર ઇ-
ત્યાદિકનો ભોગ કરવો તે પોતાના
વૈભવને અનુસરતો કરતો એટલે
પોતાના વૈભવ પ્રમાણે પહેરતો અને
દેશ તથા કાળ તથા અવસ્થા તથા
જાતિ ઇત્યાદિકને અનુસરતો એટલે
ઘટતો વેષ રાખતો; કેમકે જે પુરૂષને
દ્રવ્યની પેદાશ હોય ને તે લોભથી
દ્રવ્યનો ખરચ ન કરતો હોય તે પુ-
રૂષની તથા પોતાની પાસે યુષ્કળ

ધન હોય ને અતિ દરિદ્રીના જેવાં
નઠારાં વસ્ત્રાદિ રાખતો હોય તેની લો-
કમાં નિંદા થાય તથા તે પુરુષ ધર્મનો
અધિકારી થતો નથી. એ પ્રકારે શા-
સ્ત્રનું વચન જાણિને પોતાના વૈભવ
પ્રમાણે સુંદરવેષ* રાખતો.

૧૪ આઠ પ્રકારના બુદ્ધિના ગુણને સે-
વતો. x x x x

બુદ્ધિના આઠ ગુણ કહે છે. x x x x

૧ સુશ્રુષા એટલે સાંભળવાની ધૃ-
તિ, ૨ શ્રવણ એટલે સાંભળવું, ૩

* સુંદરવેષ એટલે પોતાના વૈભવ પ્રમાણે વેશ પે-
હેરતો, કમકે છતી શક્તીએ મલીન વેશ રાખવા થકી
ધર્મની હાંસી થાયછે અને પોતાની શક્તી કરતાં અ-
તી ઉદભટવેશ પહેરવા થકી પણ ધર્મની હાંસી થા-
યછે માટે શક્તીને અનુસારે પહેરવો તે સુંદર વેશ કહીયે.

ગ્રહણ એટલે શાસ્ત્રના અર્થનું ગ્રહ-
 ã કરવું, ૪ ધારણ એટલે જે શાસ્ત્ર-
 નો અર્થ ગ્રહણ કર્યો તેને વિસરી
 ન જવો, ૫ ઉહ એટલે પોતે જાણ્યો
 એવો જે શાસ્ત્રનો અર્થ તેનું અવ-
 લંબન કરિને તે પ્રકારના બીજા અ-
 ર્થનો તર્ક કરવો, ૬ અપોહ એટલે
 યુક્તિ બુક્તિવતે વિરૂદ્ધ એહવા હિ-
 સાદિક અર્થ તે થકી પાછું વળવું એ-
 ટલે તેનો ત્યાગ કરિને વિરોધ ન આ-
 વે એવા અર્થનું ગ્રહણ કરવાપણું
 અથવા, ઉહ તે સામાન્ય જ્ઞાન કહી-
 યે ને અપોહ તે વિશેષ જ્ઞાન કહીયે,
 ૭ અર્થવિજ્ઞાન એટલે ઉહાપોહ કરિને
 મોહનો ત્યાગ કરવો તથા સંદેહનો
 ત્યાગ કરવો તથા વિપરીતપણાનો

ત્યાગ કરવો, ૮ તત્ત્વજ્ઞાન એટલે વિ-
શેષ જ્ઞાને કરિને આ વસ્તુ તે આ પ્ર-
કારેજ છે પણ બીજી રીતે નથી એ-
હવો નિર્ણય કરવો. એમ આઠ પ્રકા-
રના જે બુદ્ધિના ગુણ તેણે કરીને
સહિત.

૧૫ દિન દિન પ્રતે એટલે નિત્યધર્મને સાં-
ભળતો. x x નિત્યધર્મ સાંભળવામાં
શું ગુણ છે તે કહે છે. x x નિત્યધર્મ
સાંભળવાનો જે પુરૂષનો સ્વભાવ
છે તેના મનનો ખેદ નાશ પામે છે
તથા બુદ્ધિમાં જડપણું હોય તેનો
નાશ થાય છે, તથા આકુળ બ્યાકુળ-
પણું નાશ પામીને સ્થિરપણું પ્રાપ્ત
થાય છે; તથા ઉત્તરોત્તર સુંદર ગુણ
પ્રાપ્ત થવાથી મોક્ષ થાય છે ઇત્યાદિ

ગુણ નિત્યેધર્મ સાંભળવાથી થાય છે એમ જાણીને શુદ્ધ પ્રરૂપક* પાસે નિત્યે ધર્મ સાંભળતો.

૧૬ પ્રથમ જન્મેલું જે ભોજન તે સારી પેઠે પચ્યાવિના નવું ભોજન પ્રતે ન જમતો કેમજે:—x x x પ્રથમનું ભોજન અજીર્ણ થયેસતે, એટલે ન પચ્યેસતે જે નવું ભોજન જમવું તે સર્વ રોગ માત્રનું મૂળ છે, એટલે અજીર્ણપણામાંથી સર્વે વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય છે એમ વૈદ્યશાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે.

*શુદ્ધ પ્રરૂપકનું લક્ષણ:—ચારિત્ર પાળવાને અસમર્થ એહવો સતો શુદ્ધ ચરણસીતરી તથા કરણસીતરીની વ્યાખ્યા જથારથપણે કરતો અને લૂંચ્યા મુકીને પોતાની હીનતા જણાવતો સતો નિરદંબપણે વરતે તે શુદ્ધ પ્રરૂપક કહીએ. શુદ્ધ પ્રરૂપકનું લક્ષણ વીશેષ પ્રકારે આગળ લખવામાં આવશે તેથી જાણી લેવું.

અજીર્ણપણું ઓળખવાનાં છ લક્ષણ
 શાસ્ત્રમાં કહ્યાંછે તે કહે છે:—મળનો
 તથા શરીરના વાયુનો અતિ દુર્ગંધ
 જણાય, તથા ઝાડાનો ખુલાસો ન
 થાય તથા શરીર ભારે ભારે જણાય
 તથા ભોજન ઉપર અરૂચિ જણાય
 તથા ઓડકાર સારો ન આવે. એ છ
 લક્ષણથી અજીર્ણ થયું છે એમ જા-
 ણવું. તે અજીર્ણ ઉપર ખાવા થકી
 ધર્મને વિષે વીધન આવે.

૧૭ જે સમે ભુખ લાગે તે સમે જમતો:
 × × × એટલે જે અવસર પોતા-
 ને જમવાને હોય તેજ અવસરે જ-
 મતો, પણ સારા ભોજનની લાલચે
 કરિને પોતાની ભુખ મારીમારીને પા-

રકે ઘેર અકરાંત્યા*ની પેઠે ન જમતો; જે પ્રકારે જઠરાગ્નિનું ખળ હોય તે પ્રમાણે થોડું જમતો કેમજે અતિશે જમવામાં વમન થવું તથા વિરેચન થવું તથા મરણ થવું ઇત્યાદિ ઘણા દોષ રહ્યાછે માટે થોડું ને પોતાના શરીરને અનુકુળ આવતું એવું જ ભોજન પ્રતે જમતો; ભુખ વિના અમૃતનું ભોજન પણ વિષ જેવું છે ને ભુખ લાગિ હોય તો જેવું તેવું ભોજન પણ અમૃત સમાન શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે; વળી ભુખનો સમય ટાળવાથી અન્ન ઉપર અંરૂચિ તથા શરીરનું દુર્બળપણું ઇત્યાદિ ઘણા અવગુણ ઉત્પન્ન થાય છે એમ જાણીને ભુખ

પ્રમાણે અવસરે પથ્ય ભોજન કરતો
એટલે પોતાની પ્રકૃતીને અનુકુળ
ભોજન કરે.

૧૮ ધર્મ, અર્થ અને કામ, એ ત્રિવર્ગ કહી-
યે તેને પરસ્પર બાધ ન લાગે એમ
સેવતો. × × × × × × ×
ધર્મ^૧ અર્થ^૨ તથા કામ^૩ તે કેને ક-
હીયે તે કહેછે.

૧. ધર્મ એટલે દ્રવ્યભાવ બે પ્રકારે દેવગુરૂ
ધર્મના સ્વરૂપને જાણીને સ્વપરની વેહેંચણને
વિષે વર્તવું તે ધર્મ કહીએ, તથા જે થકી પો-
તાના સમ્યક જ્ઞાનાદીક ગુણોનો ઉદ્ધમ થતો
હોય તથા પરંપરાએ મોક્ષ સધાતો હોય તેને
ધર્મ કહીયે.

૨ અર્થ એટલે પૈતાની આજીવીકા પ્રાપ્ત
કરવાને ઉદ્ધમ કરવો. કેમકે જે આજીવીકાનું
સુખ હોયતો ધર્મ સાધનને વીષે સ્થીરતા રહે;

તે માટે ધર્મ સાધનને નીમીત્તે આજીવીકાનું ન્યાય સહીત ઉપાર્જન કરવું તે (અર્થ) કહીએ, તવા જે થકી સર્વે પ્રયોજનની સિદ્ધી થતી હોય તેને (અર્થ) કહીએ.

૩ (કામ) એટલે પોતાના અભિલાષ પ્રમાણે સર્વ ઇંદ્રીઓને પ્રસન્ન કરે તે (કામ) કહીએ તે કામને ધર્મનું વીધન ટાળવાને અર્થે પોતાના ઉચીત પ્રમાણે સેવન કરતો એટલે સેવે.

એ પ્રકારે ધર્મ, અર્થ ને કામ, એ ત્રૈણ પ્રકારના પુરુષાર્થને પરસ્પર બાધ ન લાગે એમ સેવતો, એટલે ધર્મ સેવવાની વખતે ધર્મ સાધતો તથા અર્થ ઉપાર્જન કરવાની વખતે અર્થ સાધતો તથા કામ ભોગવવાની વખતે કામ ભોગવતો પણ એક બીજાને ઉપદ્રાત કરે એમ ન સેવતો, કેમજે, જે ગૃહસ્થના દિવસ ત્રિવર્ગ સેવ્યાવિ-

નાના જાયછે તે ગ્રહસ્થ લવારની ધ-
મેણની પેઠે શ્વાસ લેતો કેહેવાય પણ
જીવતો ન કેહેવાય એટલે એનું જી-
વિત ફાકટ જાયછે એમ શાસ્ત્રમાં
કહ્યું છે.

વળી તે ત્રૈણ પુરુષાર્થને વિષે આ પ્ર-
કારનો વિચાર કરવા યોગ્ય છે કે જો
કદાચિત્ કામનો ઉપદ્રાવ થતો હો-
ય તો થવાદે પણ ધર્મને અર્થ એ
વેની રક્ષા કરે. કેમજે ધર્મને અર્થ એ
વે હશે તો કામસુખ એનો મેળે ચા-
લ્યું આવશે એમ સમજતો, ને અર્થ
ને કામ એ વે જતા હોય તો જવાદે
પણ ધર્મની રક્ષા કરે. કેમજે જો ધર્મ
હશે તો અર્થ ને કામ એની મેળે સ-
હજ મળશે એમ સમજતો. વળી જે

પુરુષ ધર્મને કામ એ બેનો ત્યાગ કરીને એક અર્થનું સાધન કરે છે તેનું ધન બીજના ભોગમાં આવે છે ને પોતે તો કેવળ તે સંબંધિ પાપને રેવાનું પાત્ર થાય છે, એટલે ધન બીજે ભોગવે છે ને પાપ પોતે ભોગવે છે. વળી જે પુરુષ અર્થ ને કામ એ બે ભોગવે છે તે પુરુષ આવતા કાળમાં મહાદુષ્ટિયો થાય છે જેમ ઘણા કુટુંબવાળો પુરુષ તે બીજ વાવવાનું ધાન્ય ખાઈ ગયો ને મહાદુષ્ટિયો થયો તેની પેઠે ધર્મરૂપિ બીજનો નાશ થવાથી પરલોકમાં ઘણું કષ્ટ ભોગવશે એમ સમજતો વળી અર્થ ને કામ એ બેનો ત્યાગ કરીને એક ધર્મ સાધન કરવું એ જતીનો ધર્મ છે પ-

એ ગ્રહસ્થનો ધર્મ નથી, એમ સમ-
 જતો. વળી જે ધર્મને કામ એ બેનું
 સેવન કરે છે ને અર્થ ઉપાર્જન નથી
 કરતો ને કામનું સેવન તેને દિનદિન
 પ્રત્યે કરજી અધિકાર થાય છે તેથી
 મહા કષ્ટ પડેછે, એમ સમજતો. વળી
 જે ધર્મને અર્થ એ બેનું સેવન કરે
 છે ને અર્થ ઉપાર્જન નથી કરતો તે-
 ને ગ્રહસ્થ પણું રહેતું નથી એટલે.
 નીરંતર ફીતુર થાય છે અને ધર્મને
 વીશે વીધન આવે અને પોતાના ગુ-
 રને ભંડન આવે છે માટે ધર્મ, અર્થ-
 ને કામ પોતપોતાના ઉચીત પ્રમાણે
 સેવન કરે એટલે જેમ ધર્મને વીશે વી-
 ધનના આવે તે રીતે વરતે પણ હ-
 ઠવાદ કરે નહિ ઇત્યાદિ ધણો વિચા-

૨ રાખિને ધર્મ, અર્થ ને કામ એ ત્રણે-
ને પરસ્પર બાધ ન લાગે એમ સેવ-
તા એટલે સેવન કરે.

૧૯ અતિથીને તથા ગરીબને જેમ ઘટે તેમ
અન્નપાનાદિક પ્રતે આપતો:— × ×
અતિથી એટલે પર્વઉત્સવ ઇત્યાદિ
તિથિયો જેને નથિ તેને અતિથી કહી-
યે એટલે વીતરાગ આજ્ઞા સહીત
જે મુનીરાજ છે તે અતિથી કહીએ.
તથા ગરીબ એટલે લોકનિંદીત રાંક,
દરિદ્રી એવો દયા કરવા યોગ્ય પુ-
રૂષ તેમને અન્નપાન આદિક વસ્તુને
જેમ ઘટે તેમ આપતો એટલે અનુ-
કંપાએ આપે.

૨૦ નિરંતર અભિનિવેશ રહિત એવો. ×
અભિનિવેશ એટલે પરને પરાભેવ

કરવાના પરિણામે કરિને અનીતિથી
જે કાર્યનો આરંભ કરવો તેને અભિ-
નિવેશ કહીયે તેણે રહિત એટલે અ-
ભિનિવેશનો ત્યાગ કરતો. અન્યા-
યથી નિષ્ફળ ગુણ રહિત દુષ્કર કા-
ર્યનો આરંભ કરવો એ નીચ પુરૂષનો
સ્વભાવ છે. જેમ પાણિનાં માછલા
સાંહાંમા પુરપાણિમાં ચાલવાનો નિ-
ષ્ફળ પ્રયાસ કરેછે. તેનું કારણ અ-
હંકારછે. એહવા અહંકારનો ત્યાગ
કરતો એટલે કરે.

૨૧ ગુણી પુરૂષોનો પક્ષપાત કરતો. x x
એટલે સુજનપણું, ઉદારપણું, સ્થી-
રપણું, પ્રિયવચ્ચન, પરોપકાર, ઇત્યા-
દિ ગુણ જેને વિષે છે તેને ગુણીજન
કહીએ તેનો પક્ષપાત કરનાર x x x

પક્ષપાત એટલે ગુણિજનનું બહુ મા-
ન કરવું તથા તેનો પ્રસંગ કરવો ત-
થા તેની સાહાજ્ય કરવી તથા તેને
અનુકૂળ એવી પોતાની ક્રિયા કરવી
ઇત્યાદિ સર્વ પક્ષપાત કહીયે. ગુણિ
પુરૂષોને ઓળખિને તેમનો પક્ષપાત
રાખતો એટલે રાખે.

૨૨ નિષિદ્ધ દેશ તથા નિષિદ્ધ કાળ તેને
વિષે જવા આવવા રૂપ ક્રિયાનો ત્યા-
ગ કરેતો;—x x x x x x
એટલે રાજ તથા લોક તેમણે નિષે-
ધ કરેલા એહવા જે દેશ તથા કાળ
તેને વિષે ગતિ કરનાર એવો જે પુ-
રૂષ તે ચોરી વિગરેન્દાં ઉપદ્રવને નિ-
શ્ચે પામે; તે કારણ માટે નિષિદ્ધ દેશ-
કાળનો ત્યાગ કરેતો.

૨૩ પોતાનું બળપણું તથા નિર્બળપણું જાણીને તે પ્રમાણે કાર્યનો આરંભ કરતો એટલે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ને ભાવ તેણે કરિને થયેલું જે પોતાનું સામર્થ્ય તથા બીજનું સામર્થ્ય તે બે ને વિચારિને જે પુરુષ સર્વ કાર્યનો આરંભ કરેછે તેનો આરંભ સફળ થાય છે માટે પોતાની શક્તીને અનુસરતો કાર્યને આરંભ કરતો.

૨૪ જેનું પોષણ કરવું ઘટે તેનું પોષણ કરતો. x x x એટલે ભરણ પોષણ કરવા યોગ્ય એહવાં જે માતા તથા પિતા તથા સ્ત્રી તથા પુત્રાદિક તેમને અન્નવસ્ત્ર ધનાદિક વસ્તુપ્રતે પોષણ કરતો, એટલે, યોગક્ષેમ કરતો; ન મળેલી વસ્તુને મેળવી આપવી

તેનું નામ યોગ કહીયે તથા મળેલી વસ્તુનું રક્ષણ કરવું તેને ક્ષેમ કહીયે, તે યોગને ક્ષેમ તેણે કરિને માતા પિતાદિકનું ભરણ પોષણ કરતો એટલે કરે.

૨૫ વૃત્તને વિષે રહેલા તથા જ્ઞાને કરિને વૃદ્ધ એહવા પુરૂષનો પૂજક. x x
 વૃત્ત તે અનાચારનો ત્યાગ કરવે કરિને સમ્યક આચારનું પરિપાલન કરવું તેને વૃત્ત કહીયે તેને વિષે રહેલા જ્ઞાન તે કોને કહીયે તે કહે છે. x x
 ત્યાગ કરવા યોગ્ય એહવી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો અને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય એહવી વસ્તુનું ગ્રહણ કરવું તેને જ્ઞાન કહીયે: તે વૃત્ત અને જ્ઞાન તેણે કરિને વૃદ્ધ એટલે મોટા એવા જે

પુરૂષ તેનો પૂજક એટલે એહવા મો-
ટા પુરૂષની સેવા કરવી તથા પૂજા
કરવી તથા તે આવે ત્યારે ઉભું થવું
તથા સન્મુખ જવું તથા આસન આ-
પવું ઇત્યાદિ સર્વ પૂજન કહેવાય,
તેવી પૂજા પ્રતે કરતો એટલે કરે.

૨૬ દીર્ઘદર્શી. x x x x x x
દીર્ઘ એટલે આવતા ઘણા કાળ તેને
વિષે થનાર એવો જે અર્થ તથા અ-
નર્થ એટલે ભાવીકાળમાં ગુણ
દોષ, તેનો સારી પેઠે વિચાર કરતો
એટલે હું આ કામ કરું છું એમાંથી
આવતા ઘણાકાળમાં ગુણ થશે કે અ-
વગુણ થશે એવો સારી પેઠે સુંદર
વિચાર કરતો, એટલે જે કામ કરે
તેમાં લાંબી દૃષ્ટિ ફેરવીને તેના શુ-

ભાશુભ પરિણામનો તપાસ કરતો
 એટલે ખરોખર તપાસ કરીને ચાલે.
 ૨૭ વિશેષજ્ઞ=(વિશેષ પ્રતે જાણતો) x x
 વસ્તુ સંબંધિ તથા અવસ્તુ સંબં-
 ધિ, જે વિશેષ તેને તથા કરવા ચો-
 ગ્ય જે કાર્ય તે સંબંધિ તથા ન કરવા
 ચોગ્ય જે અકાર્ય તે સંબંધિ જે વિ-
 શેષ તેને તથા પોતા સંબંધિ તથા પ-
 રસંબંધિ જે જે અંતર એટલે વિશેષ
 તેને જાણે-નિશ્ચય કરે-તેને વિશેષજ્ઞ
 કહીયે અને જે વિશેષને નથી જાણ-
 તો તે પશુ સમાન કહીયે; કેમજે પશુ
 છે તેને સર્વે સમાન છે માટે સામાન્ય
 વિશેષને સમજતો અથવા પોતાને
 ગુણ પ્રાપ્ત થાય અથવા દોષ પ્રાપ્ત થાય
 તેને જાણતો એટલે નિત્યે પોતાના

આત્માનો તપાસ કરતો—એવી રીતે
કે જે આ હું આચરણ કરું તે પશુ-
ના જેવું છે કે સત્પુરુષના જેવું છે ?
એમ નિરંતર વિચાર રાખતો એટલે
રાખે.

૨૮ કૃતજ્ઞ=(કર્યાકામનો જાણુ).x x x
કેમ જે, જે પુરુષ કૃતજ્ઞી છે એટલે ક-
રેલા ઉપકારને નથી જાણતો તે પુરુષ
તો કુતરા કરતાં પણ મહા નીચછે
એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે માટે કરેલા
ઉપકારને તથા અપકારને સમજતો
એટલે સમજે.

૨૯ લોકપ્રિય=(લોકને પ્રિય લાગતો) x x
એટલે વિંમયાદિક ગુણે કરિને સારા
પુરુષોને વલ્લભ લાગતો, કેમ જે
ગુણવાન પુરુષને દેખિને કાણ પ્રસન્ન

ન ન થાય ? સર્વે થાય; માટે પોતાને
 વિષે વિનયાદિ ગુણ ઉત્પન્ન કરતો,
 હોય. જે પુરૂષમાં ગુણ ન હોય અ
 ને તેનું ધર્મ અનુષ્ઠાન સારૂ હોય
 તેને પણ લોક તથા શાસ્ત્ર દોષવા-
 નું કહેછે ને તેને દષિને કાઢને જ્ઞા-
 નનો પણ લાભ થતો નથી ને વિન-
 યાદિક ગુણવાન પુરૂષને દષિને લો-
 કને પણ ધર્મ તથા જ્ઞાનનો લાભ થાય
 છે માટે જેને જેતાંજ લોકને પ્રીતિ
 ઉત્પન્ન થાય એહવો હોય.

૩૦ લજ્જાલુ=(લજ્જાવાળો) × × ×
 એટલે દુર્ધ્યાન રહીત એટલે જસ-કી
 રતી-તથા મનાવા પૂજાવાની ઇચ્છી
 રહીત પોતાની પરીણંતી સહીત આ
 ત્મગુણને સન્મુખભાવની લજ્જાવા-

જો. સમતા સહીત પોતાનો પ્રાણ
જતો હોય તો જવાદે પણ પોતાની
પ્રતિજ્ઞાનો ત્યાગ ન કરે. ગુણના સમુ-
હ લજ્જાને વિશે રહ્યા છે, માટે પોતા
ની માતાની પેઠે સત્યુદ્દેશા લજ્જાનો
ત્યાગ કરતા નથી; માટે તેજસ્વી પુ-
રૂષો પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરે છે
પણ સત્ય એહવી પોતાની સ્થિતિનો
ત્યાગ કરતા નથી ઇત્યાદી લજ્જામાં
ધણા ગુણ રહ્યા છે—તેને જાણીને લાજ
મર્યાદામાં રહે.

૩૧ દયાલુ=(સ્વદયા તથા પરદયા સહી-
ત) x x x x સ્વદયા તે આપ-
ણો જીવ કર્મને વશ પડ્યો થકો દુ-
ખી થાયછે, એવો જે પોતાનો જીવ
તેને કર્મ બંધનથી મુકાવવું અને આ-

ભગુણની રક્ષા કરીને જ્ઞાનાદીક
 ગુણની વૃદ્ધિ કરવી તથા કર્મબંધ-
 નના કારણની પરીણતી નિવારણ
 કરીને પોતાના સ્વરૂપના ગુણને પ્ર-
 ગટપણે કરવા. જે ગુણ પ્રગટ થાય
 તે ગુણ રાખવો એટલે સમ્યગ જ્ઞા-
 ને કરી મિથ્યાત્વ ટાળી પોતાના
 જીવને નિરમળ કરવો તે સ્વદયા
 કહીયે. પરદયા તે પર જીવને આપ-
 ÷ણા જીવ સરખો જાણીને અહંકારા-
 દીક રહીત તેની રક્ષા કરવી તે પ-
 રદયા કહીયે. વલી દયા એવું ના-
 મ સર્વ મતવાલાને પ્રીય છે, પરં-
 તુ તેનું સ્વરૂપ તે સમ્યગ પ્રકારે
 જાણતા નથી; માટે ઉપર પ્રમાણે
 દયાનું સ્વરૂપ સમજે તેને દયાળુ

કહીએ.

૩૨ સુંદર આકૃતિવાન=(જેને દેખવા થકી ચીત્તને વિશે આનંદ ઉપજે એવા આકાર વાલો) × × ×
 એટલે જેનો આકાર કુર છે એટલે જેની આકૃતિ દેખિને લોકને ભય ઉત્પન્ન થાય છે તથા ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન થાય છે એહવા આકારનો ત્યાગ કરતો એટલે શરીરનો સુંદર આકાર રાખે.

૩૩ પરોપકારવાન=(પરને વિશે જે ઉપકાર કરવો તેને વિષે શૂરવીર.)

× × × × × ×
 પરને વિશે ઉપકારનો કરનાર પુરુષ સર્વના નેત્રને અમૃતના અંજન સમાન પ્રિય લાગે છે માટે પરને ઉ.

પકાર કરવાને વિષે તત્પર x x

૩૪ અંતરંગારીજીત્=(અંતરના છ પ્ર-
કારના જે શત્રુ તેને જીતતો) x x

કામ-ક્રોધ-લોભ-માન-મદ તથા
હર્ષ. એ સારા ગૃહસ્થોએ અંતરના
છ શત્રુ જાણવા.

૧ કાંમ એટલે જે સ્ત્રી પોતા-
ની કરીને રાખી નથી તથા જે
સ્ત્રીને પરણ્યા નથી તે સ્ત્રીની સા-
થે વિષય ભોગવવો તથા પોતાની
સ્ત્રી વિશે અતીશે આશક્તી કરવી,
તેને કાંમ કહીયે.

૨ ક્રોધ એટલે પારકાને અથવા
પોતાને દુઃખ થશે એ હવું વિચાર્યા
વિના કોપ કરવો તેને ક્રોધ કહીયે.

૩ લોભ તે ધન આપવા યોગ્ય

સ્થાનકને વિષે ધન ન અપાય તે-
ને લોભ કહીયે તથા કારણ વિના
પરધનનું ગ્રહણ કરવું તેને પણ
લોભ કહીયે.

૪ માન તે મનનો માઠો વિચાર
તથા કદાગ્રહ હઠવાદ તથા જુક્તિ
સહીત વચનનું પણ ન માંનવું ત-
થા ગર્વ કરવો એ સર્વ માન કહીયે.

૫ મદ તે કુલ તથા બલ તથા
ઐશ્વર્ય તથા રૂપ તથા વિદ્યા ઇત્યા-
દિકે કરિને જે અહંકાર કરવો ત-
થા પરનો મિથ્યા પરાભવ કરવો
તેને મદ કહીયે.

૬ હર્ષ તે કારણ વિના પરને
દુઃખ ઉત્પન્ન કરવું તેણે કરિને તથા
જુગદ્ગં રમવું તથા આહોડી કર્મ ક-

રણું ઇત્યાદિ અનર્થ કરિને પોતાના
મનમાં જે પ્રભોદ ધરવો તેને હર્ષ
કહીયે.

એ છ પાપનાં કારણછે, માટે તે-
નો પરિત્યાગ કરવાને વિષે તત્પર.

૩૫ વશીકતેન્દ્રિયગ્રામઃ=(વશ કર્યોછે
ઈન્દ્રિયોનો સમુહ તે જેણે એહવો)

x x x x x x x x x
એટલે વિષયની અત્યંત આશ-
ક્તિનો ત્યાગ કરવો તેણે કરીને
સ્પર્શ આદિક ઈન્દ્રિયોના વિકારને
રોકતો, એટલે ઈન્દ્રિયોનું સ્વછંદ-
પણું ત્યાગ કરાવતો.

જે પુરૂષ ઈન્દ્રિયોને સમતા સહિ-
ત નિયમમાં નથી રાખતા તેને સર્વે
દુઃખ માત્ર પ્રાપ્ત થાયછે ને જે પુરૂ-

૫ હંદ્રિયોને સમતા સહીત નિયમ-
 માં રાખેછે તેને સર્વે સુખ માત્રની
 પ્રાપ્તિ થાયછે; એમ સમજીને હંદ્રિ-
 યોને વશ કરવાનો અભ્યાસ કરતો.
 કેમ જે સર્વથા હંદ્રિયોનો નિરોધ
 કરવો એતો જતિનો ધર્મ છે માટે
 શ્રાવક ધર્મને ઉચિત એટલે યોગ્ય
 જે પ્રકારે ગ્રહસ્થને ઘટે તેમ હંદ્રિ-
 યોને વશ કરતો; એ પ્રકારના સમ-
 ગ્ર ગુણવાળો પુરુષ શ્રાવક ધર્મનો
 અધિકારી થાય છે.

એ પ્રકારે પરમ શ્રાવક શ્રી કુમારપાળ રાજા-
 એ સેવેલા એહવા આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્ર તેમણે
 રચેલો જે યોગ્યશાસ્ત્ર નામા ગ્રંથ તેની પા-
 તાની કરેલી ટીકા તેના પ્રથમ પ્રકાશનું વિવ-
 ર્ણ કરેલું તેને અનુસારે તથા બાળ જીવને વિ-
 શેષ સમજણ કરાવવાને અર્થે બીજા શાસ્ત્રોનો

પણ અનુસાર લઇને આ બોલ લખ્યાછે તે મ-
ધ્યસ્થદ્રષ્ટી રાખીને તથા ઈર્ષાદોષ મુકીને જે કો-
ઇ વાંચશે તેને ગુણ થશે.

 (આ ઉપર લખ્યા ૩૫ બોલે કરીને
સહીત પુરૂષને ઓળખવાને તેની કર-
ણિ લખીએ છીએ).

માર્ગાનુસારિ પુરુષોની કરણિ.

શ્રી વીતરાગ વચનને અનુસારે એ-
ટલે વીતરાગની આજ્ઞા સહિત વિધિયે
કરિને જિનભવનનું કરાવવું તથા ભાવ
નિક્ષેપાના ઉપયોગ સહિત વિધિયે કરી-
ને જિન બિંબનું કરાવવું તથા તેની
પ્રતિષ્ઠા વિધિ સહિત આત્મ ઉપયોગવં-
ત પુરૂષોની પાસે કરાવવી તથા સિદ્ધાંત
પુસ્તકનું લખાવવું તથા તીર્થ જત્રા ક-

રવી તથા સમ્યક જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર
 સહિત એહવા ભાવ સંધની ભક્તિ કર-
 વી તથા જિનશાસનની ઉન્નતી કરવી
 તથા જ્ઞાનાદિકની પુષ્ટી કરવી એટલે
 જ્ઞાનના ભણનાર પુરૂષોને હેત-પ્રીતિ
 સહીત સાહાજ્ય કરવી-તથા આત્મ ધ-
 મને સમીપ રાખે એવાં એટલે આત્મ
 સ્વરૂપને સન્મુખ કરે એવાં ક્ષમા-માર્દ-
 વ-સંવેગાદી રૂપ પ્રત્યે કરે. ક્ષમા એટલે
 ક્રોધનો ત્યાગ; માર્દવ એટલે માનનો ત્યા-
 ગ; સંવેગ એટલે મોક્ષનો અભિલાષ.
 એવી રીતની કરણી મારગને અનુસારે
 એટલે જિનભાષિત સિદ્ધાંતને અનુસારે
 કરે-કરાવે-અનુમોદે તથા તે સર્વે કરણી
 મન-વચન-કાયાની એકાગ્રતાયે કરે તે
 મારગાનુસારી કહીયે ને તેની સર્વ ક-

રણી અનુમોદવા યોગ્ય છે.

☞ (આ ઉપર લખ્યા ગુણ સહીત પુ-
રૂષને સમકીત પ્રગટ થાય માટે તેવા સ-
મકીતવંત જીવો ઓળખવાને તેમનાં લ-
ક્ષણ લખીએ છીએ.)

સમકિતના ૬૭ બોલ.

ચાર પ્રકારની સદ્દહણા.

૧ પરમાર્થસંસ્તવ=(જીવાજીવાદિક ન-
વતત્વને જથ્થા જાણવાનો અભ્યાસ
કરવો.) × × × × × × × ×

પરમાર્થ એટલે જથ્થા સમ્યક્ પ્રકા-
રે જીવાજીવાદિક નવ તત્વને વિશે સં-
સ્તવ એટલે પરીચય એટલે તાત્પર્યપણે
કરીને બહુ માનપર્વક નવતત્વ જાણવાને

અર્થે અભ્યાસ કરવો.

૨ પરમાર્થજ્ઞાતૃ સેવનં=(પરમાર્થના જાણુ પુરૂષોની ભક્તિ કરવી.) x x

પરમાર્થના જાણુ એહવા આચાર્ય-ઉ-પાધ્યાય-સાધુ-મુનીરાજ-શ્રાવક-સુદ્ધમ-રૂપક તથા અવિરતી સમ્યક દ્રષ્ટી, તેમની સેવા ભક્તિ કરવી.

૩ વ્યાપન્નદર્શનવર્જનં=(જે સમકીત પામીને પડેલા એહવા પુરૂષોનો ત્યાગ કરવો. x x x x x

સમકીત પામીને જેમણે વશ્યું છે તેને નીન્હવ કહીએ; તે નીન્હવનો તથા પાસથ્યાનો તથા કુશીલીઆનો તથા વેશવીંડંબકનો પ્રરીચય વરજવો એટલે મન-વચન-કાયાએ કરીને તેમનો સંસર્ગ કરવો નહીં.

૪ કુદર્શનવર્જનનું=(બૌદ્ધાદિક દર્શન-
નો પરીહાર) × × × ×
કુત્સિત છે દર્શન તે જેમનું તે કુદર્શન
કહીએ એટલે અન્યદર્શની બૌદ્ધ તથા
ભરડા તથા ભગત તથા બાવા તથા જો-
ગી તથા ઘોસાંધ તથા સન્યાસી તેમનો
સંસર્ગ વરજવો.

ભાવાર્થ:-“ઉપર લખેલી ચાર પ્ર-”
“કારનો શ્રદ્ધાને કરીને આ પુરૂષ સ-”
“મકીતીછે એમ જણાય. સમકીતી પુ-”
“રૂષોએ પોતાના આત્મગુણને વિ-”
“શુદ્ધિના કરનાર એહવા જીવાજીવા-”
“દીક નવતત્ત્વનું જાણપણું નિશ્ચય-૦૫”
“વહારસહીત નીરંતર ફરવું તથા સ-”
“મકીતને મલીન કરનાર એહવા નિ-”
“હવાદિકનો સંસર્ગ વર્જવો. જો જો-”

“નીભાસ* નીન્હવાદીકનો સંસર્ગ”
 “નહી વર્જેતો જેમ અમૃત સરખું ગં-”
 “ગા નદીનું જળ લવણ સમુદ્રના જ-”
 “જનો સંસર્ગ કરવાથકી તત્કાળ ખા-”
 “૩ં થાયછે; તેમ સમકીતી પુરૂશોના”
 “ગુણ સમકીત રહીત પુરૂશોના સં-”
 “સર્ગ થકી નાશ પામેછે.”

ત્રણ પ્રકારનાં લિંગ.

૧ સુશ્રુષા=(સાંભળવાની ઇચ્છા) x
 જેથી સાચો બોધ થાય એહવાં જે
 ધર્મશાસ્ત્ર તેમને સાંભળવાની વાંછા રા-

*જૈનાભાસ એટલે જે પુરૂશ જૈની નામ ધરાવે
 છે અને વીતરાગની આશાથી ઉલટો પડે છે અને
 કપટક્રિયાને વિશે મહાલેછે તે જૈનાભાસ કહીએ એ-
 ટલે ખોટા જૈની જાણવા.

ખવી; જેમ કોઇ સુખી તથા ચતૂર તથા રાગી તથા જીવાન, એ પ્રકારનો માણસ હોય ને તે અતિશે વાહાણી સ્ત્રિયે સહીત થકો દેવતાનું ગીતગાન સાંભળવા ઇચ્છેછે; તે કરતાં પણ અતીશે અધીક સિદ્ધાંત સાંભળવાની ઇચ્છા જે સમકીત હોય તો ભવ્ય પ્રાણીને થાયછે. આ સમકીતી પુરુષનું પહેલું લિંગ એટલે ચીન્હ જાણવું.

૨ ધર્મરાગ=(સમકીત સહીત ચારિત્રાદી ધર્મને વિષે અત્યંત પ્રિતીનું ધારણ કરવું) × × × ×
ચારિત્ર ધર્મને વિષે જે રાગ એટલે પ્રીતિ તેને ધર્મ રાગ કહીયે. ઇહાં આ પ્રકારનું તાત્પર્ય સમજવું:—જેમ કોઇક પ્રાણી મોટી અટવી ઉતરી ચાલિ આવ્યો

અને જેનું શરીર ભુખથી ક્ષિણ થયું છે તે જેમ ઘેખર ખાવાની ઈચ્છા કરેછે તેમ સમકીતી જીવને કોઈ કર્મ દોષથી સત્ય ધર્મ કરવાની એટલે ચારિત્ર ધર્મ પાળવાની અશક્તિ છે પણ તે ધર્મકરણી કરવાનો અતિશે અભિલાશ વરતે છે એ બીજું લિંગ જાણવું.

૩ વૈયાવૃત્ય=(દેવગુરુની સેવાને વિશે તત્પર) x x x x

દેવગુરુની વીયાવચ્ચ કરવાને વિષે નિયમવાલો એટલે અતિશે આરાધના કરવા યોગ્ય એહવા અરિહંતદેવ તથા ગુરુ એટલે ધર્મના ઉપદેશ કરનાર એવા આચાર્યાદિ તથા જે પુરૂષથી સતમારગની ખખર પડે એહવા જે ઉપગારી પુરૂશ તેમની જે પૂજા ભક્તિ કરવી તેને

વિષે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે નિયમવાલો
 એટલે અવશ્ય કરવાપણે અંગીકાર ક-
 રતો એટલે જરૂર આ પુરૂશોમહારે સેવા
 કરવા જોગ્યછે એમ વીચારીને તેને વિશે
 તત્પર પણે રહેતો કેમકે તે પુરૂશોની
 સેવામાં છતી શક્તિએ આળસ પ્રમાદ
 કરે તો સમકીત પામે નહીં અને કદાપી
 પામેલું હોય તોપણ નાશ પામે. એવી
 રીતે નિશ્ચય કરતો—એ લક્ષણ સમકિત
 સતે થાયછે. એ સમકિતનું ત્રિજુલું લિંગ
 જાણવું.

એ ત્રૈણ લિંગે કરિને આ પુરૂષને સ-
 મકિત ઉત્પન્ન થયુંછે એવો નિશ્ચય થાયછે.

દશ પ્રકારનો વિનય.

૧ અરિહંત એટલે ચતુર્વિધ સંધ-

ની તથા ગણધરની સ્થાપના કરનાર
તીર્થંકર ભગવાન.

૨ સિદ્ધ એટલે જેનો આઠ કર્મરૂપી
મળ નાશ પામ્યો છે.

૩ ચૈત્ય એટલે વિધી સહિત જ્ઞાના-
દીક ગુણવાલા ચતુર્વિધ સંઘે સ્થાપન
કરેલી એહવી જીન પ્રતિમા.

૪ શ્રૂત એટલે આચારાંગાદી આ-
ગમ.

૫ ધર્મ એટલે ક્ષાંતી* આદીક.

૬ સાધુ વર્ગ એટલે સમ્યક જ્ઞાનાદિ-
ક ગુણસહીત ભાવ સાધુઓનો સમુદાય.

*ક્ષાંતિ—આર્જવ—માર્દવ—નિર્લોભતા—તપ—સંજમ—
સત્ય—શૌચ—અક્રિયનૃપણું અને બ્રહ્મવૃત્ત, એ દશ પ્ર-
કારે જતી ધર્મ જાણવો. તેનો વિસ્તાર અર્થ આગ-
ળ વ્યાખ્યાન કરવામાં આવશે.

૭ આચાર્ય એટલે છત્રીસ ગુણના
ધારક-ગુણના નાયક—પંચાચાર પાળવા
પળાવવાને તત્પર.

૮ ઉપાધ્યાય એટલે સમ્યક પ્રકારે
સૂત્રના ભણાવનાર.

૯ પ્રવચન એટલે જીવાજીવાદીક ન-
વ તત્વ પ્રતે કહે તે. પ્રવચન શબ્દે આ
જગોએ ચતુર્વીધ સંઘ જાણવો.

૧૦ સમ્યક દર્શન એટલે દ્રવ્ય-ભા-
વ બે પ્રકારે-મિથ્યાત રહિત જે દર્શન તે
સમ્યક દર્શન કહીએ. તેના અભેદ ઉપ-
ચારથી સમકીતવાલા પુરૂશને પણ દર્શ-
ન કહીએ. એમ પૂર્વે પણ અભેદ ઉપચા-
રથી જેમ સંભવે તેમ કહેવું.

એ રીતે અરિહંતાદીક દસ સ્થાન કહ્યાં
તેમની ભક્તી કરવી એટલે સામા જ.

વું—આસન આપવું—ઉભા થવું ઇત્યાદી બાહ્ય સેવા તે ભક્તિ જાણવી—અને મનને વિશે અતીશે પ્રિતી રાખવી: તેને બહુમાન કહીએ—તેમના ગુણનું અતીશે કહેવું તેને વર્ણન કહીએ—તે પુરષોનો અવર્ણવાદ વરજવો તથા અશલાધાનો પરીહાર કરવો તથા હીલના-નિંદા ન કરવી—તથા મન—વચન—કાયાએ કરીને તે પુરુષોની આશાતના ન કરવી તથા તે પુરુષોના વચનને અનુસારે વરતવું. એ પ્રકારે કરીને એ દશ પુરુષોનો વિનય કરવો તેને દશ પ્રકારનો વિનય કહીએ.

ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ.

૧ જન એટલે વીતરાગદેવ.

૨ જનમત એટલે સ્યાદવાદ સહીત તીર્થંકરે કહેલું-જેમણે તેજ પ્રકારે જથાર્થ જવાજવાદીક પદાર્થનું નીરૂપણ કરનાર તે જનમત કહીયે.

૩ જનમતસ્થીત એટલે જેમણે પરમેશ્વરનું કહેલું પ્રવચન તેનો અંગીકાર કર્યોછે એહવા સાધુ પ્રમુખ.

એ રીતે ત્રણેને મૂકીને શેષ બાકી રહેલું સર્વ જગત એકાંત વાદરૂપી ગૃહવતે ગણેલુંછે એટલે એકાંત મતમાં પડેલું છે. તેનો વિચાર કરી જોતાં સંસારમાં કચરાના ઢગલા જેવું સર્વ અસારછે અને જન પ્રમુખ ત્રણ વસ્તુ જે ઉપર કહી તેજ સારછે; એ પ્રકારની વિચારણાએ કરીને સમકીતની શુદ્ધિ થાયછે. ગ્રંથાંતરમાં બીજે પ્રકારે પણ ત્રણ પ્રકારની

શુદ્ધિઓની વ્યાખ્યા કરી છે તે નીચે
મુજબ:—

ગાથા— મણવાયાકાયાણં—

સુદ્ધીસમ્મતસાહણાતથ—

મણસુદ્ધીજણજણમય—

વજ્જમસારમુણુદ્ધોયે. ૧

અર્થ—પ્રથમ મન-વચન-કાયા એ ત્રૈણ
કરણની જે શુદ્ધિ તે સમકિતના સાધન
રૂપ છે. એ ત્રૈણ કરણની શુદ્ધિવતેજ સ-
મકિત ઉત્પન્ન થાય છે તેમાં જ્યારે જન
તથા જનમત વિના સર્વ લોકને પણ અ-
સાર જાણે છે તથા માંને છે ત્યારે મનનિ
શુદ્ધિ થાય છે. એ પ્રકારે પ્રથમ શુદ્ધિ જ-
ણવી.

ગાથા—તિર્થંકરચલણારો—

હણેણુજંમજ્જસિજ્જધનકજ્જં—

પથેમિતથ નમ્—

દેવવિસેસંચવયસુદ્ધી. ૨

અર્થ:-બીજી વાણીની શુદ્ધિ કે:-તી-
થેંકરના ચારિત્રની આરાધના કરવે ક-
રીને તો સમસ્ત વસ્તુની સીદ્ધી થાય પ-
ણ મારા કર્મના ઊદયથી જે મારા કાર્યની
સિદ્ધિ ન થઈ તો તે કાર્યનિમિત્તે હું અ-
ન્યદેવની પ્રાર્થના નહિ કરું એટલે જન
ભક્તિયે કરિને જે કાર્ય ન થયું તો તે
કાર્ય બીજા દેવથી ક્યાંથીજ થાય ? નજ
થાય. એ પ્રકારે પોતાના મુખ્યકી જે
બોલવું તેને વાણીની શુદ્ધિ કહીયે. એ
પ્રકારે બીજી શુદ્ધિ જણવી.

ગાથા—છિન્નજંતો ભિન્નજંતો-

પીલિન્નજંતો વિડન્નમાણેવિ
જિણવન્નદેયાણું—

નનમધજેતસ્સતણુસુદ્ધી ૩

અર્થ—ત્રીજી કાયાની શુદ્ધિ:—કોઈ પુ-
રૂષને શસ્ત્રાદિકે કરીને છેદવા માંડ્યો
તથા ભેદવા માંડ્યો તથા પીડવા માંડ્યો
તથા બાળવા માંડ્યો પણ તે પુરૂષ જન
પરમાત્મા વિના બીજ કોઈ દેવને લ-
ગાર માત્ર પણ શરીરે કરીને નમે નહી
તેને ત્રીજી કાયશુદ્ધિ જણવી. એ પ્રકા-
રની ત્રણ શુદ્ધિઓ મતાંતરને વિશે છે.
તે પણ પરમાર્થે સિદ્ધાંતથી વીઘટતી
જણાતી નથી.

પાંચ પ્રકારનાં દૂષણ.

શંકા:—(વીતરાગ વચનમાં સંશય ક-
રવો.)

જ્ઞાનવંત એવા તીર્થંકર માહારાજના

કહેલા એવા અતીશય ઉંડા એટલે
 જાણવાને કઠણ એવા ધર્માસ્તિકાયાદીક
 ખટ દ્રવ્ય તથા નવ તત્વાદીક પદાર્થોને
 સમ્યક પ્રકારે એટલે સ્યાદવાદશીનીએ
 કરીને નિશ્ચય કરવા માંડ્યે સતે પોતાની
 મતીના દુર્બળપણાથકી એટલે જ્ઞાનની
 ઓછાશયકી સંશય પડે કે શું આ પ્રકારે
 હશે કે બીજે પ્રકારે હશે? એહવી રીતે
 સંશય કરવો તે શંકા કહીએ. તે શંકા
 બે પ્રકારનીછે તેમાં પહેલી દેશ શંકા અ
 ને બીજી સર્વશંકા. દેશશંકા તે દેશ સ-
 બંધી એટલે જીવાદિક પદાર્થોને વિશે હ-
 રેક કોઈ પદાર્થ સબંધી શંકા:—જેમકે જી-
 વછે તે કેવળ સર્વને વિશે વ્યાપી રહેલો-
 છે કે નહિ? અને સપ્રદેશી છે કે અપ્રદેશી
 છે? એવી રીતે હરેક કોઈ એક પદાર્થને

વિશે શંકા કરવી તે દેશ શંકા કહીએ.

સર્વ શંકા તે સર્વ સંબંધી; જેમકે ધર્મ છે કે નહીં? જીવ છે કે નહીં? પુન્ય-પાપ છે કે નહીં? એમ સમુળગી વસ્તુનો સંશય કરવો તે સર્વ શંકા કહીએ.

આ બે પ્રકારની શંકા જ્ઞાનવંત અહં-તના કહેલા વચનને વિશે અવિશ્વાસરૂપ એટલે તીર્થકરના વચનને વિશે સંશય કરવા થકી તીર્થકરનો વિશ્વાસ નાશ પામ્યો. તે શંકા સમક્ષિતને નાશ કરનારી છે માટે સમક્ષિતવંત પુરુષોએ તે શંકા સર્વ પ્રકારે દુર કરવી; કેમકે લોકને વિશે પણ હરેક કોઈ કામ કરવા જઈએ અને તેને વિશે શંકા ચૂખીએ તો તે કારજ બનતું નથી અને ઉલટી હાંસી થાય છે અને જે શંકા રહીતપણે કરીએ તો પ્રાપ્તિ તે

કાર્ય સીદ્ધ થાય; એ કારણ માટે ધર્મને વિ-
 શે તો રાગદ્વેશ રહીત એહવા જ્યાર્થ ઉ-
 પદેશ કરનાર સર્વ પ્રકારે પક્ષપાતે કરીને
 રહીત—કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શને કરીને સ-
 હીત—સર્વ લોકાલોકના ભાવ જાણનાર
 તથા દેખનાર એહવા પરમેશ્વરની ઓળ-
 ખાણુ કરીને તથા તેમના શેવક લોકોની
 ઓળખાણુ એટલે સિદ્ધાંતને અનુસારે પ-
 રીક્ષા કરીને તેમના વચનમાં જે શંકા ન-
 હી કરે તેની કાર્યસીદ્ધી જરૂર થશે. સિ-
 દ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે સૂત્રને વિશે કહેલા જે
 અર્થ તે મધ્યેથી એક અક્ષરને પણ ન ર-
 ચાવનારને એટલે ન માનનારને મિથ્યાદ્ર-
 ણી કહીએ. તીર્થંકર માહારાજનું કહેલું
 એવું જે સૂત્ર તે અમારે પ્રમાણ છે. એ
 કારણ માટે આત્માર્થિ પુરૂશોએ પક્ષપાત.

મૂકીને સૂત્ર ઉપર ઉપયોગ રાખવો.

૨ કાંક્ષા=(જુદા જુદા દર્શનનું ગ્રહણ કરવું.) x x x x x x x x

કાંક્ષાના બે પ્રકારછે—તેમાં એક સર્વ કાંક્ષા તથા બીજી દેશ કાંક્ષા, તેની મધ્યે સર્વ કાંક્ષા તે સર્વ પાખંડી લોકોના ધર્મની વાંછા રૂપ:—જેમ પરિવાજક—ભ્રાતીક—બ્રાહ્મણાદિક વિષય સુખના શેવનારને પણ પરલોકના સુખની સાથે જોડે છે એટલે પરલોકનું સુખ બતાવેછે; એ કારણ માટે તેમનો ધર્મ ઘણો સારો છે—એવી રીતે તે લોકોના ધર્મની ચાહના કરવી તે સર્વ કાંક્ષા કહીએ તથા જૈની નામ ધરાવેછે અને સિદ્ધાંતથી અવળા ચાલેછે અને પોતપોતાના નામના ગચ્છે ચલાવેછે અને જુદા જુદા મઠ બાંધીને

રહ્યાછે—તેમના ઓચ્છવ—મોહોચ્છવ
 પૂજા પ્રતિષ્ઠાદિક હરેક કોઇ ધરમ કરણી-
 ની વાંછા કરવી કે આપણે તો સર્વના
 ધરમ માનવાજોગ્ય છે. એવી રીતે કહેવું
 તે સર્વ કાંક્ષા કહીયે. દેશ કાંક્ષા તે ઉપર
 કહેલા મતો મધ્યેથી હરકોઇ એકમતવા-
 ળાની ધર્મની વાંછા કરવી તે દેશ કાંક્ષા
 કહીએ:—જેમ જ્ઞાનવંત એહવા સુગત
 એટલે બૌદ્ધમતીયે ભીક્ષુ લોકોને કલેશ-
 રહીત ધર્મનો ઉપદેશ કહ્યો છે એટલે ના-
 હાવું—ધોવું—મરજી પ્રમાણે ખાવું—સુઈ
 રહેવું—સુખ સજ્જન પાથરવી એવી રી-
 તે સાધુથઈને કરે તોય પણ તેની મોક્ષ
 થાયછે; એવું બૌદ્ધમતીના ભગવંતે ક-
 હ્યુંછે તે માટે એ મારગ સારોછે અને અં-
 ગીકાર કરવા જોગ્યહો તથા જૈની નામ

આ ઉપર લખી બે પ્રકારની કાંક્ષા પ-
રમારથ થકી જ્ઞાનવંત અરિહંતના કહેલા
આગમને વિષે અવિશ્વાસરૂપ છે એટલે
ઉપર લખ્યા પ્રમાણે અભિલાષના કરના-
રને આગમનો વિશ્વાસ નથી. આ ઉપર
લખ્યો અભિલાષ કરવા થકી સમકિત
મલીન થાય છે માટે કાંક્ષા દૂર કરવા
જોગ્ય છે.

૩ વિચિકિત્સા=(ધર્મના રૂળ પ્રતે સં-

26) x x x x x x x x x x

સંદેહ તે પ્રમાણની જુક્તિએ કરીને
આગમને અનુસારે સર્વજ્ઞનો ધર્મ સતે
પણ આ અતિશે દુષ્કર એહવો મોટો

તપકલેશ-રેતના કણીઆની પઠમ આ-
સ્વાદને કરીને રહીત એહવો કરવા માં-
ડ્યો છે, તેનું ફળ કાંઈ થશે કે નહીં થા-
ય ! કે કેવળ કલેશ માત્ર રહેશે ! એટલે
નીર્જરા ફળે કરીને રહીત રહેશે ? કેમકે
જગતમાં બે પ્રકારની ક્રિયા દેખાય છે :—
એક સફળક્રિયા અને બીજી નિષ્ફળક્રિ-
યા :—જેમ ખેતીના કરનાર પુરૂષોની ક્રિ-
યા સફળ પણ થાય છે અને નિષ્ફળ પ-
ણ થાય છે તેમજ માહરે પણ થશે કે શું ?
એહવી રીતે જે ચિંત્વન કરવું તે સંદેહ
કહીએ પણ ઉત્તમ પુરૂશો સમકિત સ-
હિત તપના ફળનો સંદેહ કરતા નથી.
આ વિચિકિત્સા કરવા માંડી સતી ભ-
ગવતના વચનના વિશ્વાસરહીતરૂપ પણે
કરીને સમકિતને મક્કીન કરનાર છે.

છહાં કોઈ એહવો તર્ક કરે કે શાંકાનું અ-
ને વિચિકિત્સાનું સ્વરૂપ એકજ થયું ?
તેને ઉત્તર કે શાંકાતો સમસ્ત પદાર્થ સં-
બંધીછે અને વિચિકિત્સાતો ક્રિયાના રૂપ
સંબંધી છે-માટે ભેદ જાણવો.

હવે વિચિકિત્સાનું બીજી રીતે પણ
વ્યાખ્યાન છે તે કહેછે. વિચિકિત્સા એ-
ટલે નિંદા—તે નિંદા સત આચારવંત સા-
ધુ સંબંધી કરવી:—જેમ કે આ સાધુ સ્ના-
ન રહીતપણે કરીને પરસેવાના પાણી-
એ કરીને મલીન શરીર થવાથકી
દુર્ગંધવાળા દેખાય છે; માટે જો પ્રા-
સુક પાણીએ કરીને સ્નાન કરે તો શું દો-
ષ લાગે? એહવી રીતે સાધુ મુનીરાજની
નિંદા કરવી તથા સાધુ મુનીરાજને સામા-
આવતા દેખીને અમંગળીક માનવું—

તે વિચિકિત્સા દોષ કહીયે, અને તે કર-
વા માંડી સતી ભગવતના ધર્મના અ-
વિસ્વાસરૂપ છે એટલે ઉત્તમ પુરુષોની
નિંદાના કરનાર પુરુષનો ભગવતના ક-
હેલા ધર્મ ઉપર વિસ્વાસ નથી એમ થ-
યું; કેમકે નિંદારૂપ દોષ મોટો આકરો છે
કોઈ જીવની પણ નિંદા કરવી ભગવંતે
કહી નથી—તો ઉત્તમ પુરુષોનીતો નિં-
દા શાંતીજ કરવી—એ કારણ માટે આ-
ત્માર્થિ પુરુષોએ વિચિકિત્સા દોષ ટાળ-
વાનો ખપ કરવો—કેમકે સમકિતને વિ-
ધન કરતા છે એ હેતુ માટે.

૪ અન્યતીર્થિકપ્રપંશા=(તીરથથી ઉ-
લટા વર્તનારા તેની પ્રશંશા) × ×
અન્યતીર્થિક એટલે સૌગત-ભૌતિક-
બોટીકાદીક જે જૈન પ્રવચનથી વિપરી

તપણે વર્તનારા-તેમની પ્રસંશા-કે અ-
હો ! એમને આહવા મોહોટા રાજદીક
પૂજેછે-અહો ! એમને આહવા મોહોટા
સર્વ લોક માનેછે-અહો ! આહવી મો-
હોટી એમની સમૃદ્ધિ ! એ પ્રકારે તેમ-
ની પ્રસંશા કરવા માંડી સતી ચિંતામ-
ણી તુલ્ય સમકિતને દૂષિત કરે છે, તે
માટે દ્રવ્ય-ભાવ બે પ્રકારે અન્યતીર્થિ-
ઓની પ્રસંશા વરજવા જોગ્ય છે.

જે જૈનધર્મથી ન્યારા છે તે દ્રવ્ય અ-
ન્યતીર્થિક કહીયે અને જે જૈની નામ
ધરાવે છે અને ઉત્સૂત્રના પ્રરૂપક કેવળ
એક લીંગ માત્રના ધારક તે ભાવ અ-
ન્યતીર્થિક સિદ્ધાંતમાં કહ્યા છે.

અ અન્યતીર્થિકપરિચય=(ઉપર કહ્યું
અન્યતીર્થિકનો પદ્ધતિય) x x x

એટલે અન્ય તીર્થિકની સાથે એક ઠા-
 મે ભેગા વસવા થકી-માંહે માંહી બો-
 લાવવા થકી ઉત્પન્ન થયો જે પરિચય
 તે પણ સમકિત પ્રતે દુષિત કરેછે, કેમકે
 એક ઠેકાણે ભેગા વસવા થકી તેની ક્રિ-
 યાનું દેખવું અને સાંભળવું તેણે કરીને
 પ્રાયે સમકિતવંત પુરૂષનું પણ સમકિત
 નાશ પામેછે, એમ સંભાવના કરીએ છી-
 એ તો નવા ધર્મ પામેલા મંદબુદ્ધિ પુ-
 રૂષનેતો શું કહેવું? એટલે તેને તો સમ-
 કિત રહેજ નહી. એ કારણ માટે સમ-
 કિત રાખવાના અભિલાષિ પુરૂષોએ ઉ-
 પર લખ્યા બે પ્રકારના અન્યતીર્થિક પુ-
 રૂષોનો તથા તેમના સેવક લોકોનો પ-
 રિચય વરજવા જોગ્ય છે.

આ ઉપર લખ્યાં પાંચ દુષણ વ્યવહાર-

રનય મતે કરીને સત્ય સમકિતને વિશે સખળતા માત્ર એટલે મત્તીનતાનું કારણ કહ્યું અને નિશ્ચયનય મતે કરીને તો સમકીતના અભાવનું કારણ છે એટલે વ્યવહારમાં એ પાંચ દુષણને અતિચારરૂપ કહ્યાં છે, પણ નિશ્ચય થકી સમકિતના નાશ કરનાર છે: એવું જાણીને આત્માર્થિ પુરૂષોએ એ ઉપર લખ્યાં પાંચ દુષણ જરૂર તજવા જોગ્ય છે.

આઠ પ્રકારના પ્રજાવક.

૧ પ્રવચની=(દેવર્દ્ધિગણી ક્ષમાશ્રમણની પેઠે જે પ્રવચન એટલે સિદ્ધાંત કહે તે) x x x x x x

પ્રવચન એટલે દ્વાદશાંગી-તેનું અતીશયે સહીત ધારણ કરે તેને પ્રવચની કહીયે:—

એટલે વર્તમાનકાળમાં રહેલાં જે સુત્ર—
 તેમનો અર્થ—તેનું ધારણ કરીને તીર્થનો
 નિર્વાહ કરવાને સમર્થ એહવા જે આચાર્ય-
 થે દેવર્ધિગણી ક્ષમાશ્રમણાદિકની પેઠે
 પ્રથમ પ્રવચનના પ્રભાવિક પુરૂષ જાણવા.

૨ ધર્મકથી=(નંદીષેણુની પેઠે ધર્મ-
 કથા કહે તે) × × × × ×
 જેની ધર્મકથા પ્રસંશા કરવા જોગ્ય છે
 તેને ધર્મકથી કહીએ. જે પુરૂષ ક્ષીરાસ્ત્ર-
 વાદીક લઙ્ગિધયે સહીત મેઘનાદ સમાન
 શબ્દ કરીને ચ્યાર પ્રકારની ધર્મકથાએ
 કરીને ઘણા ઘણા ભવ્ય પ્રાણીને પ્રતિ-
 બોધ કરે—તેને નંદીષેણાદીકની પેઠે
 ધર્મકથી પ્રભાવીક પુરૂષ જાણવો.

ચ્યાર પ્રકારની ધર્મકથા.

૧ આક્ષેપણીકથા—જે કથાને વિશે હેતુ-દ્ર-

છાંતે કરીને સ્યાદવાદ સહીત જૈનમત સ્થાપન કરીએ તેને (આક્ષેપણીકથા) કહીએ.

૨ વિક્ષેપણીકથા—જે કથાને વિશેષિ મિથ્યાદ્રષ્ટીઓનો મત પૂર્વાપર વિરોધવાળો છે એમ દેખાડીને તે મત ખંડન કરીએ તે (વિક્ષેપણીકથા) કહીએ.

૩ સંવેદનીકથા—જે કથાને સાંભળવા માત્રથીજ ભવ્ય પુરૂષોને બીજા સર્વ અભિલાષ મટીને એક મોક્ષ પામવાનોજ અભિલાષ ઉત્પન્ન થાય તે કથાને (સંવેદનીકથા) કહીએ.

૪ નિર્વેદનીકથા—જે કથાને વિશેષ સંસાર ભોગની સ્થિતિ તથા લક્ષણ—ઈત્યાદિકનું વર્ણન વૈરાગ્યના કારણરૂપ ભવ્ય પુરૂષોને થાય તે કથાને (નિર્વેદનિકથા) કહીએ.

એ રીતે ચ્યાર પ્રકારની કથાએ કરીને જે પ્રભાવક પુરૂષ હોય તેને ધર્મથકી પ્રભાવિક પુરૂષ જાણવો.

૩ વાદીપ્રભાવક=(મદ્લવાદીની પેઠે જે પરમતને વાદે કરીને જીતે તે) x x x
 વાદી-પ્રતિવાદી-સભ્ય-અને સભાપતિ,
 એ ચાર જેનાં અંગ છે—એવી સભાને
 વિશેષ પ્રતિપક્ષનું ખંડન કરીને જૈનપક્ષનું
 સ્થાપન કરવાને અર્થે જે બોલે તેને વાદી
 કહીએ:—એટલે ઉપમા રહીત એવી જે
 પોતાની વાદ કરવાની લખ્ધી—તેણીએ
 કરીને સન્મુખ વિવાદ કરનાર એવાં પ્ર-
 તિવાદીનાં વચનને હઠાવી દેતા અને રા-
 જ્યદ્વારને વિશે મોટા જય કરતા—એવા
 પુરૂષને મદ્લવાદીની પેઠે વાદી પ્રભાવક
 અંણવો.

૪ નેમિત્તિકપ્રભાવક=(ભદ્ર'માહુસ્વા-
 મિની પેઠે જે નિમિત્ત કહે તે) x x x
 નિમિત્ત એટલે થયો-થશે-અને થાયછે,

એ ત્રણકાળ સંબંધી જે લાભ તથા અ-
લાભ ઇત્યાદિકને પ્રતિપાદન કરતું એવું
જે શાસ્ત્ર તેને નિમિત્ત કહીએ; તેને જે
જાણે તથા કહે તેને નૈમિત્તિક કહીએ. જે
પુરૂષ જનમતના સાહમાવાળિયા શ-
ત્રુઓનો પરાજય કરવાને અર્થે પોતાની
જસ કીર્તિની વાંછા રહીત—કેવળ એક
ધર્મની ઉન્નતિને અર્થે ભદ્રબાહુસ્વામિ
આદિકની પેઠે સારા નિશ્ચયવાલું નિમિત્ત
કહીને જનશાસનનો ઉઘોત કરે તેને નૈ-
મિત્તિક પ્રભાવક જાણવો.

પ તપસ્વીપ્રભાવક=(ધનાકાકંદીની પે-
ઠે જે ઇચ્છા રહીત તપ કરે તે.) x x
તપ એટલે અહમ-દશમ-પક્ષપણ-
માસક્ષપણઆદિનાના પ્રકારની ઉત્કૃષ્ટી
તપશ્ચર્યા કરવી તેને તપ કહીએ. તે તપે

કરીને—પરમ ઉપશમ રસે ભરેલો સતો।
 શ્રીવીરપરમાત્માયે વર્ણન કર્યા એહવા
 કાકંદિક સાધુ આદિ તપસ્વઃ પુરૂષોની
 પેઠે ઉચ્ચ તપે કરીને પર ભાવની આસ-
 શા રહીત જનશાસનનો ઉદ્ધોત કરે તેને
 તપસ્વી પ્રભાવક જાણવો।

૬ વિદ્યાવાનપ્રભાવક=(વજ્રસ્વામિની
 પેઠે પ્રજ્ઞપ્તિઆદિ વિદ્યાવાળો હોય તે)

× × × × × × × × × ×
 વિદ્યાવાન એટલે નાનાપ્રકારની માહા
 પ્રતાપવાળી વિદ્યાઓ સાધવાથી શાસ-
 નદેવીઓ સાહાજકારી જેમને નિરંતર
 વરતેછે તેમને વિદ્યાવાન કહીએ. વિદ્યા-
 ઓના બળે કરીને વજ્રસ્વામિની પેઠે
 જે પુરૂષ જનશાસનનો ઉદ્ધોત કરે તેને
 વિદ્યાવાન પ્રભાવિક કહીએ.

૭ સિદ્ધસંપન્નપ્રભાવક=(આર્યસમિ-
તી સૂરીની પેઠે અંજનાદિકે કરી સિદ્ધ
હોય તે.) x x x x x x x

સિદ્ધ એટલે ચૂર્ણ તથા અંજન તથા
પાદલેપ તથા તીલક તથા ગુટિકા તથા
સકળ ભૂતાકર્ષણ તથા વૈઠ્ઠિયત્વ ઇત્યાદિ
નાના પ્રકારની સિદ્ધિઓએ કરીને જે ત-
ત્પર થયો તેને સિદ્ધ કહીએ. સંધાદિકનું
કોઈ મોહોદ્ધું કામ આવી પડે ત્યારે તથા
મિથ્યાતનો નાશ કરવાને અર્થે તથા જિ-
નવચનની પ્રભાવના કરવાને અર્થે ચૂર્ણ
અંજનાદિક કોઈ સિદ્ધિયોનો અવસર
જાણીને આર્યસમિતિસૂરિઆદિકની પેઠે
પ્રયોગ કરે તેને સિદ્ધસંપન્ન પ્રભાવક જા-
ણવો.

૮ કવિત્વપ્રભાવક=(સિદ્ધસેનદિવા-

કરની પેઠે સમ્યક પ્રકારે મધૂર અર્થ સ-
હીત કાવ્ય કરે તે.) x x x x

કવિ એટલે નવી નવી વચનની રચ-
નાઓ તથા જુક્તિઓ—તેણે કરીને સાં-
ભળનાર પુરષોના મનને આનંદ ઉત્પન્ન
કરે એવી નાનાપ્રકારની ભાષાઓએ ક-
રીને શોભતી-મનોહર-ગદ્યબંધ તથા પ-
દ્યબંધ કવિતાઓ કરે તેને કવિ કહીએ.
તે કવિતાઓએ કરીને ધર્મની વૃદ્ધિને
અર્થે તથા પ્રવચનની પ્રભાવનાને અર્થે
રાજઆદિક ઉત્તમ જનને પ્રતિબોધ ક-
રવા સમર્થ એવા શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરા-
દિકની પેઠે જે પ્રભાવક હોય તેને કવિ-
ત્વ પ્રભાવક જાણવો.

એ પ્રવચનિઆદિક આઠ પ્રભાવક જા-
ણવા. જિનપ્રવચન પોતાના સ્વભાવથી-

જ પ્રકાશક છે પણ દેશકાલાદિકની જો-
ગ્યતાયે કરીને સહાજ્ય કરવાથી પ્રકાશ
કરે તેમને પ્રભાવક પુરૂષ કહ્યા છે. એ
પ્રભાવક પુરૂષોની જે ક્રિયા એટલે પ્રભા-
વના તે સમકિતને નિર્મળ કરેછે. વળિ
પ્રથમનો ભેદ તથા છેલ્લો ભેદ તેને વિ-
શે મતાંતર છે તે નિચે મુજબ:—

અતિશેષર્થિ=અતિશેષ એટલે અવધિ-
જ્ઞાન તથા મનપર્યાયજ્ઞાન-આમર્ષોપધ્યા-
દિક લઙ્ઘિરૂપ અતિશય—એ સર્વને
અતિશય કહીએ; તે અતિશેષરૂપી સમૂ-
દ્ધિયે કરીને જનમતનો ઉદ્ધોત કરે તેને
અતિશેષર્થિનામે પ્રભાવક પુરૂષ જાણવો.

રાજસંમત=એટલે રાજાએ બહુ માન
કરેલો તથા મોહોટા મોહોટા લોકોએ બહુ
માન કરેલો. બીજા સર્વ ભેદ પૂર્વના

પેઠે જણવા.

એ રીતે આઠ પ્રભાવક પુરૂષોનું વ્યા-
ખ્યાન જણવું. આ ઉપર લખ્યા આઠ
પ્રભાવક પુરૂષોની ક્રિયા કહી તે સર્વ કે-
વળ એક જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવાને
અર્થે અપવાદ માર્ગે જણવી—પરંતુમૂળ
મુનીમારગમાં એ વારતા નથી કરવા
જોગ્ય. એ કારણ માટે સામાન્ય મુનીઓ-
એ પોતાની શક્તિ તપાસવી. એ કામ
અતિશયવંત પુરૂષોનું છે.

પાંચ પ્રકારનાં ભૂષણ.

૧ જિનશાસનેકૌંશલં=(જિનશાસનને
વિષે કુશળપણું) એટલે તિર્થંકરમહા-
રાજનો કહેલો માર્ગ-તેને વિષે ડાહ્યાપણ-
પણું એટલે જિનરાજનાં કહેલાં સિદ્ધાંત

સ્વાદવાદસીળીએ-સહીત-ઉત્સર્ગ-અપ
 વાદ સહિત-નય-નિદેષ સહિત-સાપેક્ષ-
 પણે જાણવાને ચતુરાપણું તે સમક્ષિતને
 શોભાવે છે; એ કારણ માટે સમક્ષિતદ્ર-
 ષ્ટિ પુરૂષોએ તે પૂર્વે કહ્યું ચતુરાધિપણું તે-
 ને ઉપાર્જન કરવાને વિષે નિરંતર ઉદ્બ-
 કરવો, કેમકે જે પુરૂષ અર્હત દર્શનને વિષે
 એટલે નિશ્ચય વ્યવહાર સહિત જિનરા-
 જના મારગને વિશે કુશળ એહવો સતો
 દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવાદિકને અનુસારે
 એટલે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવાદિક વિ-
 ચારીને નાનાપ્રકારના ઉપાયે કરીને એ-
 ટલે જેમ ભવ્યજીવને વસ્તુ તત્ત્વની
 ખખર પડે અને શુદ્ધ જૈનમારગનો રૂ-
 ચીવંત થાય એ પ્રકારે અજાણ પુરૂષને
 પણ સુખે કરીને પ્રતિબોધ કરી શકે;જે-

કેમળ પ્રતે ગુણાકરસરિયે પ્રતિબોધ કર્યો-
એ કારણ માટે સમકિતવંત પુરૂષોએ
જરૂર જિનશાસનનું જાણપણું કરવું. એ-
પ્રથમ ભૂષણ જાણવું.

૨ જિનશાસનપ્રભાવના=(જિનશાસન-
નું દીપાવણું) × × × ×
એટલે શ્રુતાદિક બળે કરીને એટલે
સિદ્ધાંતના બળે કરીને અને આદિ
શબ્દ થકી ગુરૂ માહારાજની કૃપા-
એ કરીને નિરઅહ કારપણે કરીને ઘણા
લોકોની મધ્ય એટલે ખટ દર્શનના લો-
કોના મધ્યે જિનેંદ્રના શાસનનું શોભા-
વણું એટલે ન્યાયે કરીને એટલે ઉત્તમૂત્ર
રહીતપણે કરીને બીજાં મતોનાં દૂષણ
દખાડીને જૈનમતનું સ્થાપન કરવું-કેમ-
કે સાચા જૈનમતનું સ્થાપન કરવા થકી

પોતાને તથા પરને ઉપકારી પણે કરીને
 તીર્થકરનામ કર્મ બંધાય છે—એ કારણ
 માટે સમક્તિવંત પુરુષોએ શુદ્ધ જૈન
 મારગ શોભાવવો પણ પોતાનાં દૂષણ
 ઢાંકવાને અર્થે શુદ્ધ મારગ ઉઠાપવો
 નહીં કેમકે શુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવા થકી
 ધણા કર્મની નિર્જરા થાય છે. એ માટે
 જિનશાસન શોભાવવાને ઉદ્ધમ કરવો.
 એ બીજું ભૂષણ જાણવું.

૩ તીર્થસેવા=(દ્રવ્ય-ભાવ તીર્થની
 સેવા કરવી) × × × × × ×

દ્રવ્યતીર્થ તે શત્રુંજય-આબુ-ગીરનાર-
 પાવાપૂરી-અંપાપૂરી-સમતશિખર-એ આ-
 દિક તીર્થો-તેમની વિધિયે કરીને સહિત-
 કષાયાદિકે કરીને રહિત—ભાવતીર્થના
 ઉપયોગ સહિત કેવળ એક નિર્જરાને

અર્થે-છહલોક-પરલોકની આસંશા રહિ-
ત સેવા કરવી એટલે પ્રથમતો આશા-
તના ટાળવી અને પછી સારા સારા ઉ-
ત્તમ દ્રવ્યોએ કરીને શ્રાવકને ઉચીત પ્ર-
માણે ભક્તિ કરવી તે દ્રવ્ય તીર્થની
સેવા કહીએ.

ભાવતીર્થ તે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રના ધા-
રક-અનેક ભવ્ય જીવના તારક—બાવી-
શ પરિસહના સમતા સહિત જીવકદ્રવ્ય
ભાવ બેપ્રકારે પરિગ્રહ રહિત-દ્રવ્ય ભા-
વ બેપ્રકારે નવવાડ બ્રહ્મચર્યના પાળણહા-
ર-એહવા સાધ્વાદિક એટલે સાધુ મુનિ-
રાજ માહારાજ તથા માહા સતીજી સા-
ધ્વીજીઆદિ શબ્દ થકી તેમના ઉપદેશના
સાંભળનાર એહવા શુદ્ધ શ્રાવક તથા
જેની પાસે પોતે ધર્મ પામેલો એહવા પો-

તાના ધર્માચાર્ય તેમની સેવા વિધિયે કરીને સહિત એટલે તેત્રીસ આશાતના ટાળીને તથા જેમની જેવી રીતે આશાતના ટાળવી ઘટે તે રીતે ટાળીને સેવા કરવી એટલે તેમની આજ્ઞા પાળવી તથા ઉચીત પ્રમાણે જેની જેવી ભક્તિ કરવી ઘટે તેવી ભક્તિ નિર્અહંકારપણે-છહલો-ક-પરલોકના સુખની વાંછા રહિત-આત્માના ઉપયોગ સહિત ભક્તિ કરવી તે સેવા કહીએ. આ બેપ્રકારની સેવા સિદ્ધાંતમાં કહ્યા એવા વિધિયે સહિત કરવા માંડી સતી નિરમળ ચીત્તવંત એહવા ભવ્યપ્રાણીઓના સમક્ષિત પ્રતે શોભાવે છે અને પરંપરાએ કરીને એટલે અનુક્રમે કરીને સિદ્ધિના સુખને આપનારી થાયછે. આ ઉપર લખી બે પ્રકારની

સેવા મધ્યે ભાવતીર્થની જે સેવા તે
 બળવાન છે કેમકે ગુરુમાહારાજનું પાસું
 સેવ્યા વિના, નિશ્ચય-વ્યવહાર સહિત
 તથા નિમિત્ત કારણ-ઉપાદાન કારણનો
 તથા ચ્યાર નિક્ષેપાનો સમ્યગ પ્રકારે-નય
 સહિત ઉપયોગ કોણ કરાવે? એટલે
 સમજણ કોણ પાડે? અને સમજણ કર્યા
 વિના તો જે કામ કરવું તે સર્વ નિષ્ફળ
 છે કેમકે સંસારમાં પણ કોઈ કામ કર-
 વા જઈએ છીએ તો પહેલી તેની સમ-
 જણ કરવી પડેછે, ત્યારે ધર્મનું કામતો
 અજાણપણે પોતાને છ'દે શી રીતે બની
 શકે? અને જે પુરુષો સ્વછંદિયા અજાણ
 પુરુષોને પણ ધર્મ સ્થાપત્ત કરે છે તે ઉત્ત-
 સૂત્રી મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણવા; કેમકે શ્રી ભ-
 ગવતી સૂત્રના બીજા શતકના પાચમા

ઉદ્દેશાને વીશે કહ્યું છે કે:—

પ્ર૦—તહારવેણું ભંતે સમણું વા માહાણું-
વા પળ્લુવા સમાણુસ્સ કિં ફલા ?

ઉ૦—ગોયમા પળ્લુવા સણા સવણુ ફલા.

પ્ર૦—સેણું ભંતે સવણે કિં ફલે ?

ઉ૦—નાણુ ફલે.

પ્ર૦—સેણું ભંતે નાણે કિં ફલે ?

ઉ૦—વિનાણુ ફલે.

પ્ર૦—સેણું ભંતે વિનાણેણું કિં ફલે ?

ઉ૦—પચ્ચખ્ખાણુ ફલે. x x x

એ પ્રકારે પચ્ચખ્ખાણેણું સંજમ ફ-
લે સંજમેણું અણુંણહય ફલે-અણુંણહયે-
ણું તવફલે તવેણું વોદાણુ ફલે-વોદાણે-
ણું અકિરિયા ફલે-સેણું ભંતે અકિરિયા
કિં ફલા ? ગોયમાં સિદ્ધિ પળ્લવસાણુ
ફલા પંનતા.

એ પ્રકારે પ્રશ્ન ઉત્તર સમજવા.

અર્થ:—પ્ર૦—હે ભદ્રંત તથા પ્રકારના એટલે સિદ્ધાંતમાં કહેલા એહવા સ્વભાવવાળા સાધુ અથવા શ્રાવકની સેવના કરનાર એહવા પ્રાણીને તેમની સેવા શું ફળવાળી થાય ? એટલે શું ફળ આપે ?
ઉ૦—સિદ્ધાંત સાંભળવારૂપ ફળની આપનારી થાય એટલે સિદ્ધાંતનું સાંભળવું મળે.

પ્ર૦—સિદ્ધાંત સાંભળવાથી શું ફળ થાય ?

ઉ૦—શ્રુતજ્ઞાન ફળ થાય એટલે તે પુરુ-
શોની પાસે સિદ્ધાંત સાંભળવા થ-
કી શ્રુતજ્ઞાનનો બોધ થાય. એહવી
રીતે સર્વ પદોનાં પ્રશ્ન ઉત્તર કર-
વાં. તે થકી વિશેષ જ્ઞાન થાય
એટલે શ્રુતજ્ઞાન થકી હેય-ઉપાદે-

યરૂપ વિવેકકારી વિજ્ઞાન ઉત્પન્ન
 થાય તે થકી પચખખાણુ ફળ થાય
 એટલે વિશેષ જ્ઞાન થવા થકી પા-
 પનું પચખખાણુ થાય એટલે ત્યાગ
 કરવું થાય તે થકી સંજમ ફળ
 થાય એટલે કર્યો છે પાપનો ત્યાગ
 તે જોણે એહવો જે પુરૂષ તેનેજ
 સંજમ હોય-તે થકી અનાશ્રવ
 ફળ થાય એટલે સંજમવાન પુરૂષ
 નવું કર્મ ન બાંધે-તે થકી તપ ફળ
 થાય એટલે આશ્રવ રહીત એહવો
 જે પુરૂષ તે હલુકર્મિપણા થકી દ્ર-
 વ્ય-ભાવ-બે પ્રકારે તપ કરે-તે થકી
 વ્યવદાન ફળ થાય એટલે કર્મનું
 નિર્જરવું થાય; કેમકે ભાવ સહિત
 દ્રવ્ય તપે કરીને પૂર્વનાં બાંધેલાં ક-

મેં દૂર થાયછે તે થકી અકિરિયા
 ફળ થાય એટલે જોગને રૂંધવા રૂપ
 ફળ થાય એટલે કર્મની નિર્જરા
 થવા થકી મન-વચન-કાયા રૂપ
 જોગનો નિરોધ થાય એટલે તેનો
 વ્યાપાર સર્વ બંધ થાય-તે થકી
 સિદ્ધિ લક્ષણ ફળ થાય એટલે
 સમસ્ત કર્મ દૂર કરીને મોક્ષ પામે.
 એહવી રીતે અનુક્રમે સિદ્ધિ ફળ
 થાય. એ કારણ માટે સમકિતવંત
 પ્રાણીઓએ ઉપર લખેલો અનુક્રમ
 વિચારીને પ્રથમથકીજ ભાવ તી-
 ર્થરૂપ મુની માહારાજની તથા શ્રા-
 વકની સેવાને વિષે પ્રવર્તવું.

એવી રીતે સિદ્ધાંતનો પાઠ છે તેથી
 ભાવ તીર્થનું બળવાનપણું જણાય છે

કેમકે ભાવતીર્થની સેવા થકીજ દ્રવ્ય
તીર્થની સમજણ પડે છે એ કારણ માટે
સમક્તિ પુરષોએ સમજણ સહિત આ-
ત્મ ઉપયોગ સહિત દ્રવ્ય તીર્થ પણ ઉ-
ચીત પ્રમાણે સેવન કરવાજોગ્ય છે. આ
જગોએ કેટલાએક લોકો એવું પ્રશ્ન કરેછે
કે કુંગરને તમે તીર્થ કેમ કહો છો? એતો
પથ્થર છે-તેમાં તીર્થપણું શું આવી ગયું?
એમ બોલે છે. તે બીયારા નય—નિક્ષેપ-
ના અજણ સતા અને કુગુરના ભોળવ્યા
સતા એવી ખોટી તર્કો કરે છે પણ ઉત-
રાધ્યયનજીના પ્રથમ અધ્યનને વિષે
એવું કહ્યું છે કે, ગુરુ માહારાજના કપડે
તથા આસને અઠકે તો ગુરુની આશાતના
લાગે—એવી રીતે સૂત્રમાં પાઠ છે તો
કપડો તો સુતરનો છે પણ ગુરુ માહારા-

જે અંગીકર કરેલો છે તેથી ઉપચારે કરીને તેને ગુરૂજ કહીએ; તેમ જ સ્થાનકે તીર્થકર માહારાજનું નિરવાણ થયું હોય તથા મહા મુનીઓએ કાઉસગ ધ્યાન કર્યા હોય તે જગોને ઉપચારે તીર્થજ કહીએ; કેમકે તે જગોએ બેશીને તે પુરૂષોનું ધ્યાન કરવાથી સમક્તિવંત પુરૂષોને આત્માને વિષે સ્થિર્તાનું કારણ થાય છે. એ કારણ માટે જે પુરૂષને ભાવ તીર્થનો ઉપયોગ છે અને આત્મ સ્વરૂપને જાણે છે તેને તે તીર્થ-છે. આ વિષે ચરચા ધણી છે તે ઘણાં લખી જાય નહીં પણ સત પુરૂષોની સમીપે હઠવાદ છોડીને તેની ધારણા કરવી.

૪ સ્થૈર્ય=(જૈનધર્મને વિશે સ્થીરતા.).

એટલે જૈનધર્મ થકી ચળાયમાન થયું છે. ચીત્ત તેજેનું એહવો જે પુરૂષ તેને સ્થીર કરવો એટલે જીનરાજના કહેલા ન્યાય જીકિતયેં કરને દ્રઢ કરવો અથવા પોતાને પરતીર્થિયોની સમૃદ્ધિ દેખે સતે પણ સુખસા શ્રાવીકાની પઠમ જિનધર્મ થકી અતિરોંકરીને ન ચળવું એટલે સર્વ પ્રકારે કરીને દ્રઢપણે રહેવું—જેમ સુખ-સાજી ચળ્યા નથી તેમ પોતાને પણ પ-રતીર્થિયોના અમત્કાર દેખીને ન ચળ-વું—કેમકે દ્રઢ ધર્મવાળો પુરૂષ પરમેશ્વર-ના કહેલા આગમને વિષે વખાણ્યો છે.

૫ ભકિત=(પ્રવચનનો વિનય વિચા-વચાદિક કરવું તે.) × × × ×

એટલે સિદ્ધાંતનો તથા સિદ્ધાંતના ભ-ણેલા એહવા સમકિત સહિત મુની તથા

શ્રાવક તથા શુદ્ધ પ્રરૂપકપુરૂષોનો વિનય
 તથા વિચારવ્યાદિકનું કરવું, તે ભક્તિ
 કહીએ. સિદ્ધાંતનો વિનય તે ઉત્સૂત્ર
 ટાળીને સ્યાદવાદ સીળીએ ભણવું-
 ભણાવવું-સાંભળવું-સંભળાવવું તથા
 જિનશાસન શોભાવવું તે સિદ્ધાંતનો
 વિનય કહીએ-અને સિદ્ધાંતીનો વિનય
 તે ઉચીત પ્રમાણે તેમને આહાર-પાણી-
 વસ્ત્ર-પાત્રઔષધ-ભેશજ-વસ્તી પ્રમુખ-
 નું આપવું તથા તેમની આજ્ઞા પાળવી
 તે સર્વ સિદ્ધાંતિયોનો વિનય કહીએ.
 આ ઉપર લખેલી ભક્તિસદ્ભાવે કરી-
 ને એટલે જેથી કીરંતીની વાંછા રહીત
 આત્મ ઉપયોગ સહિત નિર્અહંકારપણે
 કરવામાંડી સતી સમક્ષિતં પ્રતેં અતિશેં
 કરીને શોભાવે છે અને અનુક્રમે કરીને

શ્રેષ્ઠ દેવતા-મનુષ્યની સંપદા તથા મોક્ષની સંપદાને આપનારી થાયછે એ કારણ માટે આજસ પ્રમાદ છોડીને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પ્રવચનની ભક્તિનું મહાકૃપા જાણીને ભવ્ય પુરુષોએ તે ભક્તિને વિષે પ્રવર્તવું.

(એ રીતે સમક્તિનાં પાંચ ભૂષણુવશુવાં. તેનો વિસ્તાર ઘણો છે માટે-ન્ય શાસ્ત્રથી જાણી લેવો.)

પાંચ પ્રકારનાં લક્ષણ.

ઉપશમ=(અપરાધીને વિષે ઉપશમ કરવો તે.) x x x x x x x

એટલે માહા અપરાધના કરનાર પુરુષને વિષે પણ સર્વથા કોપનો ત્યાગ કરવો એટલે કોઈક પુરુષ અજ્ઞાનના ઉદય થકી ચોતાની વશ્વભ ચીજ ચોરી મચો

અથવા પોતાની સ્ત્રી સાથે બે અદબી ક-
 રી ગયો. અથવા પોતાના છોકરાને મારી
 ગયો—એ વિગેરે હરેક કોઈ મોહોટો અ-
 પરાધ કરી ગયો. એહવા પુરૂષને વિષે પ-
 ણુ સમકિતવંત પ્રાંણિયે કર્મની પ્રકૃતી
 વિચારીને તથા ભારીભાવ વિચારીને
 નિશ્ચયનયનું અવલંબન કરીને સર્વથા
 પ્રકારે કષાય ન કરવો એટલે તેને
 કષ્ટમાં ન નાખવો; તે ઉપશમ કહીએ.
 તે ઉપશમ બે પ્રકારે:—તેમાં એકતો કષા-
 યની પરીણતીવંત કોઈક પ્રાણીને કડવા
 ફળનો વિપાક દેખવા થકી થાયછે એ-
 ટલે જે નિરંતર કષાય કરેછે તેને માઠા
 વિપાક ઉદય આવે છે—એવી રીતે કષા-
 યનું ફળ દેખવા થકી કોઈક જ્ઞાની પુ-
 રૂષને ઉપશમ થાયછે અને કોઈક જ્ઞાની

પુરૂષને સ્વભાવ થકીજ ઉપશમ થાયછે
 એવી રીતે ઉપર લખ્યો બે પ્રકારનો ઉ-
 પશમ પોતાને વિષે રહેલું જે સમક્તિ
 તે પ્રતે ઓળખાવે છે એટલે ઉપશમ થ-
 કીજ સમક્તિ માલુમ પડે છે:એ કારણ
 માટે વિવેકી પુરૂષોએ ઉપશમને વિષે
 ઉદ્યમ કરવો. કેમકે ક્રોધના ઉદય થકી ના-
 શ પામેલું એવું પણ કારણ ઉપશમ ક-
 રવા થકીજ ફરીને પાછું પ્રગટ થાયછે-
 જેમ દમસાર મુનીને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન
 થવાની તૈયારી હતી પણ ક્રોધે કરીને જે
 નાશ પામ્યું તેજ કેવળજ્ઞાન ફરીને ઉ-
 પશમ કરવાથી ઉત્પન્ન થયું-તેમ બીજને
 પણ થાય. એ અથમ લક્ષણ જાણવું.

૨ સંવેગ=(મીક્ષના સુખનો અભિલા-

પ) x x x x x x x x

એટલે અતિશેં મોહોટાં એવાં દેવતા-
 નાં તથા મનુષ્યનાં સુખ તેમનો પરીહા-
 ર કરવે કરીને એટલે ત્યાગ કરીને કેવળ
 એક મુક્તિના સુખનો અભિલાષ એટલે
 દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મ તથા નોકર્મ થકી
 મૂકાવાની ઇચ્છાં (જ્ઞાના વરણાદિ આઠ
 કર્મેને દ્રવ્ય કર્મ કહીએ—રાગ દ્વેષ ભાવ
 કર્મ કહીએ અને ઉદારિકાદિ પાંચ શરીર
 તે નોકર્મ કહીએ.) ચક્રવર્ત્યાદિક સંખંધી
 તથા દેવતા સંખંધી જે પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં
 વિષય સુખ તે અનિત્ય છે એટલે સમય
 સમય નાશ પામે છે અને દુખનાં કારણ
 છે એટલે તે વિષય સુખને વિષે આશ-
 કિત કરવા થકી દુઃખજનિષ્પન્ન થાયછે;
 એ કારણ માટે સમકિતદ્રષ્ટી જીવ તે વિ-
 ષય સુખને દુઃખ રૂપપૂર્ણે કરી માનતો

સતો એટલે સમ્યક જ્ઞાનના બોધ વડે
 કરીને આત્મસ્વરૂપને આવરણ કરનાર
 છે એમ જાણતો સતો નિરંતર આનંદરૂ-
 પ એવું જે મોક્ષનું સુખ તેને સુખપણે ક-
 રીને માનતો સતો એટલે જિહાં રાગ નથી
 -દ્વેશ નથી-શોક નથી-ભય નથી-જન્મ
 નથી જરા નથી-મરણ નથી: એવું જે
 મોક્ષનું સુખ તેનેજ વાંછે છે એટલે અ-
 ભિલાષ કરેછે; એ કારણ માટે સમકિત-
 દ્રષ્ટી પ્રાણી યોએ મોક્ષના સુખ વિના બી-
 જ સુખનો અભિલાષ ન કરવો. એ બી-
 જનું લક્ષણ જાણવું.

૩ નિર્વેદ=(દુષ્ઠથકી વિરક્તપણું.) x x

એટલે નારક-તિર્દય-મનુષ્ય અને દે-
 વતા-એ ચાર ગતીરૂપ સંસારીક દુષ્ઠ
 થકી બિહિવા એટલે જન્મ-જરા-મરણ-

નાં કુખે કરીને અતિશેં ગહન એટલે છેડા
 રહિત સંસારરૂપ બંધીખાનાને વિશે અ-
 તિશેં મોહોટા કર્મરૂપ સુભટોએ નાના
 પ્રકારે પીડવા માંડ્યો સતો તે કર્મને દૂર
 કરવાને અસમર્થ એહવો હું છું એ પ્રકારે
 સમકિતદ્રષ્ટી જીવ જાણતો સતો એટલે
 સદગુરૂની કૃપાવડે કરીને સંસારના સ્વરૂ-
 પને જથાર્થ રીતે સમ્યક પ્રકારે જાણતો
 સતો મમત્વ રહિત થઇને એટલે ધન-ધા-
 ન્ય-કુટુંબ- પરીવાર ઉપરથી મમતા ઓ-
 છી કરીને સંસાર થકી વિરકત થાયછે
 એટલે સંસારને વિષે આશક્ત થતો ન-
 થી. એ કારણ માટે સમકિતદ્રષ્ટી પુરૂષોએ
 એટલે ભલી દ્રષ્ટીવાળા પુરૂષોએ આ ઉ-
 પર લખ્યાં સંવેગ-નિર્વેદના સ્વરૂપને
 જાણીને દ્રઢપ્રહારીની પેઠે નિરંતર આ-

શ્રય કરવા જોગ્ય છે એટલે આદરવા જોગ્ય છે કેમકે મુક્તિનાં પમાડનાર છે એ કારણ માટે. એ ત્રીજું લક્ષણ જાણવું.

૪ અનુકંપા=(જીવને દુઃખથી નિવારણ કરવાની ઈચ્છા.)

એટલે દુખી પ્રાણીઓને વિષે પક્ષપાત રહીતપણે કરીને એટલે રાગ દ્વેશ રહિતપણે કરીને દુઃખ નિવારવાનો અભિલાષ તે અનુકંપા કહીએ. પક્ષપાત કરીને તો દુષ્ટ સ્વભાવવાળા એવા બ્યાદ્યાદિકને પણ પોતાના પુત્રાદિકને વિષે કરૂણા છે એટલે એવાં દુષ્ટ જનાવર પણ પોતાના પુત્રાદિકને સાચવીને રાખે છે અને તેની પ્રતિપાલના કરે છે અને તેને કોઈ થકી પણ ઉપદાત થવા દેતા નથી પણ વસ્તુ થકી તે કરૂણા ન કહીયે એટલે

પરમાર્થે કરીને તે અનુકંપા ન કહેવાય કેમકે તેની મધ્યે રાગ દ્વેશ વરતે છે. એ કારણ માટે જૈનસિદ્ધાંતને વિષે પક્ષપાતનું નિવારણ કર્યું છે. તે અનુકંપા બે પ્રકારની છે તેમાં એક દ્રવ્ય થકી અને બીજી ભાવ થકી:—

દ્રવ્ય થકી અનુકંપા તે પરજીવને દુઃખી દેખીને એટલે કોઈ રોગાદિક થકી પીડાતો દેખીને અથવા આજીવીકાનો દુઃખી દેખીને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તેના દુઃખને દૂર કરવું એટલે તેને આશ્રય—ભેષજ કરીને અથવા ખાવા પીવાનું આપવે કરીને તેના દુઃખને મીટાવવું—તે દ્રવ્ય અનુકંપા કહીએ.

ભાવ અનુકંપા તે સમંકિત થકી ડગ-

તો એહવો જે જીવ અથવા મિથ્યાત્વ રૂપ
 અધર્મને વિષે પડેલો એહવો જે જીવ તેને
 દેખીને તેના ઉપર દયા લાવવી એટલે
 એવું વિચારવું કે આ બિચારો જીવ કુ-
 ગુરના પ્રસંગવડે કરીને-ઉત્સૂત્ર સાંભળ-
 વે કરીને સમક્તિ થકી ડોલાયમાન થાય
 છે એટલે સમક્તિ રહિત થાય છે અથવા
 પ્રથમથીજ કુગુરના પાસમાં પડેલો એહ-
 વો જે જીવ જેણે સદગુરની વાણી કાઠ
 દિવશ સાંભળીજ નથી એ માટે અધર્મને
 વિષે ધર્મ માની રહ્યો છે—જે માહારો લાગ
 આવે તો સત્પુરુષની પાસે એટલે શુદ્ધ-
 પ્રરૂપક પુરુષની પાસે લેઈ જઈને શુદ્ધ
 ધર્મની ઓળખાણ કરાવીને સમક્તિ ધર્મ-
 ને વિષે સ્થીર કરે. એવું નિરંતર રાગ

દ્વેષના પરિણામ રહિત વિચારણું તે ભાવ
અનુકંપા કહીએ.

ઉપલી બે પ્રકારની અનુકંપા દલિદ્રીને
આશ્રિને સુધર્મ રાજની પેઠે સમકિતી પ્રા-
ણીઓએ પણ આત્મધર્મની ઓળખાવ-
નારી અને સર્વ સુખની શ્રેણીને પમાડ-
નારી એવી અનુકંપા સર્વ જગતના પ્રા-
ણીઓને વિષે રાખવા જોગ્ય છે. એ
ચોથું લક્ષણ જાણવું.

૫ આસ્તિક્ય=(રાગ-દ્વેષ-ઈર્ષ્યા-મદ-
મગ્ધર રહિત પુરૂષોનો કહેલો જે ધર્મ
તે સત્ય છે-એહવી જે મતી તે આસ્તિ-
કપણું કહીએ.) × × × × ×

એટલે તત્વાંતર સાંભળે સતે પણ એ-
ટલે તત્ત્વ થકી એટલે આત્મસ્વરૂપના

ઉપયોગે કરીને સુન્ય એવી બીજી વા-
 ખ્યા સાંભળે સતે પણ જીનરાજના કહે-
 લા તત્વને વિષે એટલે રાગ દ્વેષાદિક
 અઢાર દોષ રહિત એહવા પુરૂષોત્તમ કહે-
 લું જે તત્વનું સ્વરૂપ-તેને વિષે આકાંક્ષા
 રહિત એટલે પર વસ્તુની ઇચ્છા રહિત
 અંગીકાર કરવાપણું એટલે રાગ દ્વેશના
 જીતેલા પુરૂષના વચનને વિષે વિસ્વાસ
 કરવો પણ રાગ દ્વેશના ભરેલા અને મોહ
 માયાને વિષે પડેલા અને એકને સુખ કરે
 અને એકને દુઃખ કરે એટલે પોતાની માન-
 તા માને તેના ઉપર રાજ થાય અને ન માને
 તેના ઉપર દ્વેશ કરે એહવા અને હાસ્ય
 વિનોદને વિષે આશક્ત થએલા એહવા
 જે દેવ એટલે તેમના સેવકોએ માનેલા

જે દેવ તેના વચનને વિષે વિસ્વાસ કર-
 રવો નહીં-તે આસ્તિકપણું કહીએ એટ-
 લે કોઈક પ્રકારે તેનો ઓચ્છવ-મોહોચ્છ-
 વ તથા ચમત્કાર દેખીને પણ તેને વિષે
 ધર્મની કાંઈ પણ આસ્તા ન કરવી.

આસ્તિકપણા રૂપ જીવના ધર્મ વડે
 કરીને અપ્રત્યક્ષ એવું પણ સમકિત દે-
 ખાયછે એટલે જે પુરૂષને ઉપર કહેલી
 એહવી આસ્તિકતા વરતે છે તેથી એમ
 માલુમ પડેછે કે આ જીવને વિષે સમકિત
 છે અને તેથી વિપરીત પુરૂષને વિષે ના-
 સ્તિકપણું છે એમ જણાયછે-એ કારણ
 માટે સમકિત દ્રષ્ટી પ્રાણીઓએ વીતરા-
 ગના કહેલા ધર્મને વિષે આસ્તા રાખવી
 એટલે વિસ્વાસ રાખવો અને આ નીચે

લખ્યા પ્રમાણે નિરંતર ભાવના કરવી:—

“ જનરાજનાં કહેલાં સર્વથા પ્રકારે
પક્ષપાત રહિત પુરૂષોનાં કહેલાં જે વચન
તે સત્ય છે એહવી રીતે શંકા રહિત
એટલે વહેમ રહિત હું માનું છું ” એ-
હવી રીતનો જે શુભ પરિણામ પરમત-
ના અભિલાષ રૂપ વીશુચીકારોગે કરીને
રહિત તે સમકિત કહીએ. એ પાંચમું
લક્ષણ જાણવું.

આ ઉપર લખ્યાં ઉદ્દશમાદિક પાંચ
સમકિતનાં લક્ષણ જાણવાં—એ લક્ષણો-
એ કરીને પરને વિષે પરોક્ષપણે રહેલું
જે સમકિત તે ઓળખવામાં આવે છે
અને એ લક્ષણને વિષે વરતતાં એવા
જે પુરૂષો તેનેજ સમકિત કહીએ.

છ પ્રકારની જતના.

૧ પરતીર્થિકાદિ વંદન=(દ્રવ્ય થકી તથા ભાવ થકી પરતીર્થિકનો વંદન કરવું.) × × × × × × × ×

દ્રવ્ય થકી પરતીર્થિક તે પરિવ્રાજ-
ક-ભિક્ષુ-ભૌતિક--૩દ્ર-વિશ્વ-સુગતાદિક
અન્ય દર્યાનીના ગુરૂ-તથા તેમના દેવ
તે બ્રહ્મા-વિશ્વ-મહેશ્વર-શિવ-હર-હરિ--
અંબાજી-બૌચરાજી-માહાકાળી-હજર-
માતા-ખેત્રપાળ-હનુમાન-ભૈરવાદિક-
તેમને વંદન કરવું એટલે તેમની સ્ત-
વના કરવી.

ભાવ થકી પરતીર્થિક તે વીતરાગનાં
કહેલાં સિદ્ધાંતની ઉલટી વાખ્યા કરનાર

એટલે ખોટા ખોટા અર્થ કરીને ખોટી
ખોટી પ્રશ્નપણાના કરનારા અને ભોળા
લોકોની આગળ ભગવતીસૂત્રનું પ્રધાન-
પણું દેખાડીને એટલે આ ભગવતીસૂત્ર
મોહાટું છે! તે સાંભળવાથી થોડા ભવ-
માં મોક્ષ થાય એવું કહી કેવળ એક ધન
લેવાની લાલચે કરીને પોતે ગીતારથ
બનીને તે ભગવતીસૂત્ર વાંચીને તે સૂત્ર
ઉપર નાણું મુકાવીને પોતે ગ્રહણ કરનારા
એહવા જૈનના વેષધારિ, જ્ઞાન-દર્શન-
ચારિત્ર ગુણે કરીને રહિત-આરંભ-પ-
રિગ્રહને વિષે મગ્ન-વિષય સુખના લા-
લચી જૈનના સાધુ નામ ધરાવી લોકોની
પાસે સામૈયું કરાવનારા એટલે જ્યારે
ગામથી આવે ત્યારે બાહાર વાડીમાં મુ-

કામ કરીને લોકોને સામા તેડાવી પછી
 ગામમાં પ્રવેશ કરનારા; વળી માથે છત્ર
 ધરાવનારા—આગળ ગૃહસ્થ લોકોને પ્રે-
 રણા કરીને વાજાં વગડાવીને તેમાં ચા-
 લનારા—હાથી ઘોડે ચઢનારા-મેના પા-
 લખીએ બેસનારા-અને તેમાં ભોળા
 લોકોને ધર્મ મનાવનારા એહવા તથા
 જરીપટ્ટાના ભરેલા એહવા ચંદરવા-પૂં-
 ઠીયાંના બંધાવનારા-તથા ગૃહસ્થ લો-
 કોએ પોતાની મેળે બાંધેલા અને તેની
 તળે બેસનારા અને વળી ઉપધાન વેહે-
 વરાવીને તથા માળ પેહેરાવીને તે લોકો
 પાસેથી જ્ઞાનનું બાહાનું કરીને રૂપૈયાના
 લેનારા તથા ગૃહસ્થ લોકોની પાસે લેવ-
 રાવનારા—તથા આગમનાં અજ્ઞાણ સતા

મનાવા-પૂજવાની ઇચ્છાએ કરીને નવ
 કલ્પ વિહારનું નામ દેધને ગામ ગામ
 ફરનારા એહવા જે લોકો તે ભાવ થકી
 પરતીર્થિક જાણવાઃકેમકે જિનરાજના શા-
 સનનું નામ ધરાવીને તેમની આજ્ઞાથી
 બહાર વરતે છે-એ કારણ માટે તેમને
 વંદન કરવું નહીં એટલે સ્તવના ન ક-
 રવી × × ભાવ થકી પરતીર્થિકના દેવ
 તે જેમણે નિશ્ચય થકી વીતરાગ દેવનું
 સ્વરૂપ જાણ્યું નથી તથા પોતાનું આત્મ
 સ્વરૂપ ઓળખ્યું નથી તથા નય-નિ-
 ક્ષેપ-ચૌભંગી-સપ્તભંગીનું સ્વરૂપ સ્થા-
 દવાદ રીતીએ સમજ્યું નથી અને પોતે
 સાધુ એવું નામ ધરાવે છે તથા શ્રાવક
 નામ ધરાવે છે અને ગીતાર્થ થઈને લો-

કોને ઉપદેશ કરે છે એહવાજે લિંગધારી
 તથા તેમના શેવક લોક તથા દિગંબર
 લોક તથા બૌદ્ધલોક તથા બીજા અન્યદ-
 ર્શની લોક-તેમણે ગ્રહણ કરેલી એટલે
 પોતાના દેવપણે સ્થાપન કરેલી એહવી
 અર્હતની પ્રતીમાઓ એટલે સમકિતદ્રષ્ટી
 પુરૂષોની સ્થાપન કરેલી એહવી જિન-
 રાજની પ્રતીમાઓ તેને પોતે ગ્રહણ કરીને
 પોતાના દેવપણે માને છે તે ભાવ થકી
 પરતીર્થિકના દેવ કહીએ-તો ઉપર લ-
 ખેલા એહવા જિનરાજની આજ્ઞા રહિત
 કુશીલીઆ લોકોના સ્થાપન કરેલી જે
 પ્રતિમાઓ તેને પરતીર્થિકના દેવ કહેવા
 એમાં શું આશ્ચર્ય છે ! ! ! ! તેમને વં-
 દન કરવું એટલે સ્તવનાં કરવી.

૨ નમસ્કરણું=(નમસ્કાર કરવો.) × ×
 એટલે મસ્તકે કરીને નીચા નમીને
 વંદન કરવું.

ઉપર લખ્યાં બે વાંનાં સમકિતી જીવો-
 એ કરવા જોગ્ય નથી કેમકે તે કયે સતે
 તેમના ભક્ત લોકોને મિથ્યાત્વાદિકનું
 સ્થીરપણું થાય અને પોતાનું સમકિત
 હોય તે જાય એ કારણ માટે. આ વાખ્યા
 સમકિતના અભિલાષિ પુરૂષોએ મધ્ય-
 સ્થ દ્રષ્ટિએ કરીને ન્યાય માર્ગ અનુસરીને
 સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેઘને અથવા
 સિદ્ધાંતના શુદ્ધ પ્રરૂપક પુરૂષોનું સમિ-
 પપણું અંગીકાર કરીને સમજાવી. પ્રવ-
 ચનસારોદ્ધારમાં વંદન તથા નમસ્કારનો
 અર્થ ખીજી રીતે પણ કયો છે તે જોઈ લેવો.

૩ આલાપનં-(થોડું ભાષણ કરવું.) × ×

એટલે પૂર્વે કહ્યા એહવા બે પ્રકારના પ-
રતીર્થિક લોકોએ પ્રથમ ન બોલાવેલો
એહવો સતો સમકિત દ્રષ્ટી જીવ જો તેણે—
તેમની સાથે આલાપન કરવું એટલે થો-
ડું બોલવું એટલે તેમના બોલાવ્યા વિ-
ના પ્રથમ તેમની સાથે બોલવું એટલે
વાત ચીત કરવી.

૪ સંલપનં=(વાર વાર બોલવું.) × ×

એટલે ઉપર કહ્યા પરતીર્થિક લોકોની
સાથે વાર વાર બોલવું-એ રીતે આલપ-
ન તથા સંલપન બેવાનાં સમકિતી પુરૂ-
ષોએ વરજવા જોગ્ય છે; કેમકે તેમની
સાથે બોલે સતે તેમનો પરીચય થાય
અને તે પરીચય થવા થકી તેમનો ખોટો

આચાર દેખવે કરીને તથા સાંભળવે કરીને કેટલાએક લોકોને મિથ્યાતનો ઉદય થાયછે તે કારણ માટે વરજવા જોગ્ય કહ્યાં—અને તેમણે પ્રથમ બોલાવે સતે તો સસંભ્રમપણે લોકાપવાદની બીકે કરીને કાંઈક બોલવું પડે છે, એટલે ધર્મનું વિધન ટાળવાને અર્થે અપવાદ ઉપયોગ સહિત કોઈ અવસરે કોઈક કારણે બોલવું પડે.

૫ અશનાદિદાનં=(અશન-પાનાદિકનું આપવું.) × × × × × ×

એટલે તે ઉપર લખ્યા પરતીર્થિક લોકોને અશન-પાન-ખાદીમ-સ્વાદીમ-વસ્ત્ર પાત્રાદિક સમકિત દ્રષ્ટી પ્રાણીયે ધર્મબુદ્ધિયે કરીને આપવું નહી; કેમકે એહવા

લોકોને આપ્યે સતે પોતાનો તથા દેખ-
 નારા એહવા બીજા લોકોનો તેમને વિષે
 બહુ માનનો સદ્ભાવ થાય અને તે થકી
 મિથ્યાતની પ્રાપ્તી થાય એટલે તેમને
 આહાર પાણી આપવે કરીને બહુ માન
 કરવા પણુ થાય અને બીજા દેખનારા
 લોકો પણુ એવું બોલે કે આ જાણુ પુ-
 રુષ થઈને આમનું બહુ માન કરે છે માટે
 કાંઈ મોહોટા પુરુષ હશે; એમ બે પ્રકારે
 મિથ્યાત્વ આવે એ કારણુ માટે—ઈહાં
 અનુકંપાનો નિષેધ નથી એટલે જે દીન-
 દુખીયા-ગ્લાન-એહવા જે પરતીર્થિક લો-
 કો તેને અશનાદિક અનુકંપાયે આપવું—
 તેમાં જે ભાવ પરતીર્થિક લોકને વિષે
 તો અનુકંપા કરવા જોગ્યં પણુ નથી કે-

મકે વીતરાગના અવર્ણવાદના બોલનારા
છે એ કારણ માટે-પણ કોઈ ધર્મનું વી-
ધન ટાળવાને આપણું પડે તો આપે પણ
કાંઈ ધર્મદયા લાવીને આપે નહીં-પછી
આગળ બહુશ્રુત માહારાજ કહે તે ખરું.

૬ ગંધપુષ્પાદિ પ્રેષણું=(ધુપ-પુષ્પા-
દિકનું મોકલવું.) × × × × ×

એટલે તે પરતીર્થિક લોકોના દેવ તથા
તેમણે અંગીકાર કરેલા જનબીંબ તેમની
પૂજા નીમિત્તે ઘૂપ પ્રમુખ સુગંધી દ્રવ્ય
તથા પુષ્પાદિક સમકિતદ્રષ્ટી પ્રાણીઓએ
ન મોકલવાં-આદિ શબ્દ થકી તેમનું
વિનય-વીચારવચ્ચ-જત્રા સ્નાત્રાદિક ન
કરવું કેમકે તે કરે સતે લોકોનું મિથ્યા-
ત્વ સ્થીર થાય એ કારણ માટે.

એ ઉપર લખેલી પરતીર્થિકાદિવંદન-
વર્જન પ્રમુખ છ જતનાયે કરીને સમકિત-
ની જતના કરતો સતો ભવ્ય પ્રાણી
ભોજરાજના પુરોહીત ધનપાળની પેઠે
સમકિત પ્રતે ઓલંઘન ન કરે. એ કારણ
માટે સમકિતના અભિલાષી પુરૂષોયે આ
છ પ્રકારની જતના કરવા જોગ્ય છે.

છ પ્રકારના આગાર.

૧ રાજભિયોગ=(પોતાની ઇચ્છા વિ-
ના રાજની પ્રેરણા.)

એટલે સમકિતવંત પ્રાણીને સિદ્ધાંતને
વિષે જે કારણ નિષેધ કર્યું છે તે કારણ
રાજના આગ્રહરૂપ કારણવશ થકી ઇચ્છા
વિના એટલે પોતાના અભિલાષ વિના
દ્રવ્ય થકી ભવ્ય પ્રાણી આચરતો સતો

પણ કેશા વેશ્યાદિકની પડમ સમકિતા-
 દિક ધર્મ પ્રતે ન નાશ કરે; કેમકે રાજના
 હુકમથી જો તે કારજ ન કરેતો ધર્મને
 વિષે બહુ વિધન આવે. તે વિધન ટા-
 ળવાને અર્થે પોતાના મનની ઇચ્છા
 વિના પણ સમકિતી પ્રાણીને તે કારજ
 કરવું પડે છે પણ પોતાના ચિત્તને વિષે
 એવું વિચારે છે કે જો મેં ચારિત્ર અં-
 ગીકાર કર્યું હોતતો આ કામ માહારે
 ન કરવું પડત. પણ શું કરું લાચાર છું—
 રાજની વસ્તીમાં રહ્યો છું તેથી કરવું
 પડે છે— એવી રીતે ચિત્તને વિષે દાઝ
 રાખવાથી સમકિતનો નાશ થતો નથી
 અને જો નિશુકપણે કરીને અંતરપ્રીતી
 લાવીને તે કરે તો સમકિતનો નાશ થાય.

એ કારણ માટે કોઈક અવસરે એહવા
 મોહોટા ઘાડતર કારણથી નિષેધ કરેલું
 કારણ કરવું પડે તો આ ઉપર લખ્યા
 પ્રમાણે ઉપયોગ રાખવો. આવી રીતે
 આ નીચેના પાંચે બોલને વિષે વિચાર
 રાખવો.

૨ ગણાભિયોગ=(સ્વજનાદિકનો આ-
 ગ્રહ.) × × × × × × × ×

એટલે પોતાના કુટુંબી લોકોના સમુ-
 દાયની પ્રેરણાએ કરીને એટલે તેમના
 બળાત્કારે કરીને સમકિતવંત પ્રાણીને
 જે કરવા જોગ્ય ન હોય તે કામ દ્રવ્ય
 થકી એટલે પોતાના ભાવ વિના એક
 ઉપરથી ચેષ્ટામાત્ર કરતો સતો પણ ભ-
 લી દ્રષ્ટીવંત પ્રાણી વિશ્વકુમારાદિકની.

પઠમ સમકિતાદિક ધર્મ પ્રતે ન ઓલંધન કરે; કેમકે સર્વ કુટુંબી લોક મિથ્યાદ્રષ્ટી છે અને તે કારણ તે સર્વ લોકોએ માનેલું છે—તે કારણ પોતાની પાસે તે સર્વ લોક મળીને કરાવે અને જો તે હઠ જોગે ન કરે તો કોઈ વખત ભાવીભાવના જોગથી કાંઈ બની ગયું તો તે લોક એવું કહેવા લાગે કે આ અમારું ફલાણું કહેલું ન કર્યું તેથી આમ થયું—એમ બોલીને ધર્મની નિંદા કરવા લાગે અને તે સાંભળીને પોતાને રાગ દેશની પરીણતી જોગે એ કારણ માટે જેમ ભાવ સમકિતનો નાશ ન થાય તેવા ઉપયોગ સહીત ચેષ્ટામાત્ર કરી લેવું.

૩ બળાભિયોગ=(બળવંત પુરુષનો

હઠ પ્રયોગ.) × × × × × ×

એટલે બળવંત પુરૂષના હઠનેગે કરી-
ને ધર્મનુ વીધન ટાળવાને અર્થે જે કાંઈ
કરવું પડે તે પ્રતે કરતો સતો સમકિત પ્ર-
તે ન ઓલંધન કરે.

૪ સુરાભિયોગ=(દેવતાદીકનોહઠનેગ)×
એટલે કુળ દેવતાદીકના હઠ નેગે ક-
રીને આગ્રહવડે કરીને સમકીતની રક્ષાને
અર્થે ઉપરથી કાંઈ કરવું પડે-તે કરતો
સતો સમકીત પ્રતે ન નાશ કરે.

૫ કાંતારવતી=(અરણ્યને વિષે નિ-
રવાહ કરવો.) × × × × × ×

કાંતાર એટલે જાડ પાણી રહીત મોહા-
ટું વન-તેને વિશે પોતાની આજીવીકાનો
નીરવાહ કરવો અથવા કાંતાર એટલે પી-

હા કેમકે તે અટવી પીડાનું જ કારણ છે તે માટે તે પીડા જ કહીયે. તે પીડાયે કરીને આજીવીકાનું ચલાવવું એટલે કષ્ટે કરીને નીરવાહ કરવો. તે નીરવાહ કરવાને અર્થે સમકીતવંત પ્રાણીને કાંઈક અનુચીત કારજ કરવું પડે તો અભિલાષ વિના, લોક દેખવા રૂપ, તે કારજ કરતો સતો સમકીત પ્રતે નાશ ન કરે; કેમકે આજીવીકાનો નિરવાહ થયા વિના ધર્મને વિષે મોટા વીધનનું કારણ છે, એ હેતુ માટે.

૬ ગુરુનિગ્રહ=(ગુરુનો પરાભવ.) ×

એટલે માતા-પીતા-કળાચાર્ય તથા વૃદ્ધ તથા ધર્મ ઉપદેશના દાતાર એ સર્વે ગુરુવર્ગ કહીયે. તેમનો નીગ્રહ થયે સતે એટલે તેમનો પરાભવ થયે સતે તેમને

છોડવવાને અર્થે કોઇક અકારજ કરવું પડે તો સમકીત જાય નહી કેમકે તેમને ન છોડાવે તો ધર્મની હીલનાનીંદા થાયઃઅને નીંદા ટાળવાનો ઉપયોગ છે. એ હેતુ માટે.

આ છ ઉપર લખેલા આગાર શ્રી જિ-નશાસનને વિષે અપવાદ રૂપ છે એટલે છીંડીરૂપ છે. આ સર્વ બોલનું તાત્પર્ય એ છે કે અંગીકાર કર્યું છે સમકીત તે જોણે-એવા જે પ્રાણી તેને સિદ્ધાંતને વિષે પરતીર્થિ-કવંદનાદિક નીષેધ કર્યું છે; તે રાજભિ-યોગાદીક છ કારણે કરીને ભક્તી રહીત દ્રવ્ય થકી આચરતો સતો પણ સમકિ-તદ્રષ્ટી પ્રાણી સમકિત પ્રતે ન હોરે; વળી આ ઉપર લખ્યા છ આગાર અદ્ય સ-

ત્વવંત પ્રાણીને આશ્રીને કહ્યાછે એટલે
જેને સ્થિતી ન રહેતી હોય અને પોતા-
નું પ્રાકૃમ પણ તેવું ન હોય અને તે કા-
મ ન કરવાથી સમુજગા ધર્મથી પડીજ-
વાપણું થતું હોય એવા પ્રાણીઓને આ-
શ્રીને આ છ છીંડી કહી છે પણ મહા
સત્ત્વવંત એટલે મહા પ્રાકૃમી પુરૂષોને
આશ્રીને છીંડી નથી કહી:કેમકે માહા
પ્રાકૃમી પુરૂષો દેવતાના ચળાવ્યા પણ
ચળતા નથી અને પોતાના સ્વરૂપને
વિષે સ્થીરપણે વરતે છે, એ કારણ માટે.

વળી શાસ્ત્રને વિષે કહ્યું છે કે રાજદિક
જે તેમણે માહા પ્રાકૃમી પુરૂષો, શુદ્ધ ધર્મ-
થી ચળાવવા માંડ્યા સતા પણ નથી
ચળતા અને અદ્યસત્ત્વવંત પ્રાણીઓને

કદાચીત ચળવાપણાનો ભાવ થયે સતે
આ ઉપર લખ્યા છ આગારે કરીને પ્ર-
તીજ્ઞાનો ભંગ ન થાય કેમકે તે આગાર
સેવીને સદ્ગુરૂની પાસે તેનું પ્રાયશ્ચીત
અંગીકાર કરે છે એ કારણ માટે.

છ પ્રકારની ભાવના.

૧ ઇદં સમ્યક્ત્વં ધર્મસ્ય મૂલં=[આ
સમકિત ધર્મરૂપી વૃક્ષનું મૂળ છે.] * *
એટલે આ સમકિત-પાંચ અણુવૃત-ત્રણ
ગુણુવૃત અને ચાર શિક્ષાવૃત; એ બાર
વૃત રૂપ તથા પંચ મહાવૃત રૂપ દ્રવ્ય ભા-
વ બે પ્રકારે ચારિત્ર ધર્મનું મૂળ એટલે
કારણ તીર્થંકર-ગણધરાદિકે કહ્યું છે. જેમ
મૂળ રહિત વૃક્ષ પ્રચંડ વાયુએ કંપાયમા-
ન થયું સતું તત્કાળ નીચું પડે તેમ ધર્મ-

રૂપી વૃક્ષ પણ અતિશેાં દ્રઢ સમકિત રૂપ
 મૂળ રહિત સતુ કુતીર્થિકના મત રૂપ વા-
 યુએ કરીને ડોલાયમાન થયું સતુ સ્થીર-
 પણા પ્રતે ન પામે. એ કારણ માટે સમ-
 કિતને ધર્મનું મૂળ કહ્યું છે તે સમકિત
 રૂપ મૂળ પ્રથમથીજ પ્રાપ્ત થયા વિના
 એટલે પ્રથમથીજ સમકિતરૂપ મૂળ આ-
 ંયા વિના એટલે ઉપર લખ્યા સમકિતના
 ગુણ આંબ્યા વિના જે મતિયે કરીને આં-
 ધળા-અહંકારના ભરેલા સતા જે જે કિ-
 રિયા કરે છે તે સર્વ જુઠો ધંધ છે એટલે
 તે સર્વ ક્રિયા ફેાગટ છે; કેમકે મોક્ષના સુ-
 ખને આપનારી નથી એ કારણ માટે: તેથી
 આત્માર્થિ પુરૂષોએ પ્રથમથીજ કોઈ ગી-
 તાર્થ માહારાજ શુદ્ધપ્રરૂપક પુરૂષોની પાસે

પોતાને વિષે સમક્તિ ગુણ લાવવાનો ઉદ્ધમ કરવો પણ પ્રથમથી જુડી ક્રિયાનો આડંબર કરવા જોગ્ય નથી. વળી બીજા શાસ્ત્રોને વિષે કહ્યું છે કે:—

૧ ચેતન ત્યેં પરચ્ચો નહી-કયા હુઆ
વૃત્તધાર, સાલ વિહુણા ખેતમાં-વૃથા
બાણાઈ વાડ.

૨ અંતરગત જાણ્યા વિના-જેપહેરે મુ-
ની વેષ, શુદ્ધ ક્રિયા તસ નવી હોય-
એમ જાણો તે કિલેશ.

અર્થ:—સમક્તિ વિના અંતરગતની મા-
લુમ પડે નહી અને અંતરગત જાણ્યા વિ-
ના જે મુનીનો વેષ પહેરે છે અથવા શ્રા-
વકપણું અંગીકાર કરેછે તેને શુદ્ધ ક્રિયા
ન હોય એટલે અહંકારાદિક વિના તેના

થી ક્રિયા બની શકે નહીં એટલે જે જે કરણી કરે તેમાં તેને અહંકાર આવ્યા વિના રહેજ નહીં. એ કારણ માટે તેની સર્વ કરણી કલેશરૂપ જાણવી, એમ સિદ્ધાંતકાર ઠામ ઠામ બોલેછે.

૨ ઈદંધર્મસ્યદ્વારમ્=(આ સમકિત, ધર્મરૂપી નગરનું દ્વાર છે.)

એટલે જેમ કોઈ મોટું નગર હોય અને તે ચ્યારે બાજુ કાટ—કિલ્લાયે વિંટેલું હોય પણ તેમાં પેસવા નિકળવાનો દરવાજો ન હોય તે નગર નહીં કહેવાય; તેમ ધર્મરૂપી મોટું નગર છે અને જે સમકિત રૂપી દ્વાર નથી તો તે પ્રવેશ થઈ શકતો નથી—માટે સમકિતને ધર્મરૂપી નગરનું દ્વાર કહ્યું છે. એ બીજી ભાવના જાણવી.

૩ ઇદંધર્મપ્રતિષ્ઠાનમ્=(આ સમકિત, ધર્મરૂપિ દેવમંદીરનો મૂળ પાયો છે) × ×

એટલે પાંણી નિકળતા સુધી પૃથ્વી ખોદીને તેમાં અતિ દ્રઢ પાયો પૂરીને તે ઉપર દેવપ્રાસાદ કર્યો હોય તો તે અતિ-દ્રઢ કહેવાય તેમ ધર્મરૂપિ દેવપ્રાસાદ પણ સમકિતરૂપિ અતિદ્રઢ પાયો પુર્યો હોય તો નિશ્ચય રહે નહિતો નાશ પામે માટે સમકિતને ધર્મ પ્રાસાદનો મૂળ પાયો કહ્યો છેઃ કેમકે ખોટે પાયે કરીને મોટું મંડાણ કરવું તે શોભે નહીં. એ કારણ માટે સમકિતને વિષે ચિત્તને થોભાવવું એટલે જોડવું ઉચિત છે. એ ત્રીજી ભાવના જાણવી.

૪ ઇદંધર્મારમ્=(આ સંમકિત, ધર્મને રહેવાનો આધાર કહ્યો છે.) × × ×

એટલે જે આ જગત ભૂતળરૂપિ આ-
ધાર વિના નિરાલંબનપણે એટલે આશ્ર-
ય વિના રહી શકતું નથી તેમ ધર્મરૂપિ
જગત પણ સમકિતરૂપિ આધાર વિના
રહી શકતું નથી માટે સમકિત, ધર્મરૂપિ
જગતને રહેવાનો આધાર કહ્યો છે.

૫ ઇદંધર્મસ્યભાજનમ્=[આ સમકિત,
ધર્મનું ભાજન છે એટલે પાત્ર છે.] × ×

જેમ દુધ પ્રમુખ વસ્તુ જે તે કુંડુ આ-
દિક પાત્ર વિના રહી શકતું નથી તેમ ધ-
ર્મ રૂપિ વસ્તુ પણ સમકિતરૂપિ ભાજન
વિના નાશ પામે છે માટે સમકિતને ધર્મ-
નું ભાજન કહ્યું છે.

૬ ઇદંધર્મસ્યનિધિઃ=[આ સમકિત,
ધર્મનો નિધિ છે]

એટલે જેમ પ્રધાન નિધિ વિના મોટા મુદ્દ્યનાં મણિ તથા મોતી તથા સુવર્ણ ઇત્યાદિ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત ન થાય તેમ સમ- કિતરૂપિ મોટા નિધિની પ્રાપ્તિ થયા વિના જેની ઉપમા નથી એહવા સુખની શ્રેણી તેને આપનાર એહવો ચારિત્ર ધર્મ પણ મળે નહિ માટે સમકિતને નિધિસમાન કહ્યું છે.

એ પ્રકારની છ ભાવનાયે કરીને સ- હિત એહવું સમકિત જે તે તત્કાલ અ- તિશેં શ્રેષ્ઠ એહવું મોક્ષ સુખને સાધે છે.

છ પ્રકારનાં સ્થાન.

૧ અસ્ત્યેવજીવઃ=[જીવ છેજ.] × ×

એટલે પ્રાંણી પ્રાંણી પ્રતે પોતાના સં- વેદનરૂપ પ્રમાણના સિદ્ધપંથે કરીને ચૈ-

તન્યનું વર્તવાપણું છેજ એટલે પોતાના
 જાણપણા રૂપ પ્રમાણે કરીને ચૈતન્યનું
 સિદ્ધપણું છેજ-તે દેખાડે છે. આ ચૈત-
 ન્ય ભૂતનો ધર્મ નથી એટલે પૃથ્વિ-જળ-
 તેજ-વાયુ-આકાશરૂપ પાંચ ભૂતનો સ્વ-
 ભાવ નથી. કેટલાએક નાસ્તિકમતી પાં-
 ચ ભૂતનો સ્વભાવ માને છે પણ તે
 ચૈતન્ય પાંચ ભૂતથી જુદું છે. તે પાંચ
 ભૂતનો ધર્મ કહે સતે તે ચૈતન્યનો સર્વ-
 ત્ર સદાકાળ ઉપલબ્ધીનો પ્રસંગ થાય
 એ હેતુ માટે એટલે ભૂત ભૂતને વિષે
 નિરંતર ચૈતન્યની પ્રાપ્તિ આવે-પૃથ્વીના
 કઠીણપણાની પઠમ એટલે જેમ પૃથ્વીનું
 કઠીણપણું સર્વ પૃથ્વીને વિષે વ્યાપી
 રહ્યું છે અને તે ચૈતન્ય સર્વ ભૂતને વિષે

નિરંતર દેખાતું નથી. જેમ પાપાણાદિ-
કને વિષે અથવા મૃત કલેવરને વિષે
દેખાતું નથી તેમ જો સર્વ ભૂતમાં ચૈતન્ય
હોત તો અજીવ પદાર્થને વિષે અથવા
મૃત કલેવરને વિષે પણ ચૈતન્ય જોઈએ;
તે તો દેખાતું નથી માટે ભૂતનો ધર્મ
શી રીતે કહેવાય ? વળી કેટલાએક લોક
એવું બોલે છે કે આ ચૈતન્ય પાંચ ભૂતનું
કારણ છે, પણ તેમ નથી કેમકે અત્યંત
વિલક્ષણપણું છે એ કારણ માટે. કારણ
કારણના અભાવની અનુપપત્તિ છે એ-
ટલે અઘટીતપણું છે એટલે પાંચ ભૂત
કારણ અને તેથી ઉત્પન્ન થયું જે ચૈતન્ય
તે કારણ એમ જો માને છે તે ખોટું છે
કેમકે પાંચ ભૂતનો પ્રત્યક્ષ કાઠીન્યાદી.
સ્વભાવવાળા દેખાય છે એટલે પાંચ

ભૂતને વિષે તો પ્રત્યક્ષપણે કઠીણપણું
 દેખાય છે અને ચૈતન્ય તો તે થકી વી-
 લક્ષણ છે એટલે જુદા લક્ષણવાળો છે:
 એ કારણ માટે એ બેનો કાર્યકારણભાવ
 શી રીતે થાય? એ હેતુ માટે ચૈતન્ય પાંચ
 ભૂતનો ધર્મ પણ નથી અને તેમનું કારણ
 પણ નથી એટલે પાંચ ભૂતનો ધર્મ પણ
 ન કહેવાય તેમ કારણ પણ ન કહેવાય એ
 કારણ માટે સર્વ પ્રાણી પ્રાણી પ્રતે પો-
 તાના જ્ઞાનરૂપ પ્રમાણ વડે કરીને ચૈતન્ય
 સિદ્ધ થયું અને જેને આવું ચૈતન્ય છે
 તે જીવ કહીએ. એ કારણ માટે જીવ છેજ
 એમ નકી ઠર્યું-અને જે જીવ ન હોય તો
 ગતા-ગત ભાગ ભાવ ભાષા-કાર્ય તથા
 કારણ ઇત્યાદિક વિષયનો અનુભવ કરવો
 -પાંચ ઇન્દ્રીયોનો નિગ્રહ કરવો-મન વચ-

મ કાયાના જોગનું વ્યાપારણું તથા સુખ
 દુખનો અનુભવ કરવો ઇત્યાદિક ચેષ્ટા
 કરનારો કોણ છે ? એ ચેષ્ટા ચૈતન્ય શ-
 કિતથીજ થાયછે-જે ચૈતન્ય નહોતો તો
 કાંઈ ખબર પડે નહીં: જેમ સુતાર લાક-
 ડા વીગરેને ઘડેછે તો તે અજીવ છે તેથી
 તેને કાંઈ ખબર પડતી નથી તથા મૃત
 કલેવરને બાળેછે તો તે કાંઈ જાણતું નથી
 એ કારણ માટે એ ચેષ્ટા ચૈતન્ય શકિત-
 થીજ થાયછે અને ચેતના લક્ષણવાળો
 જે હોય તેજ જીવ જાણવો. જ્યારે શરી-
 રમાંથી ચેતના નિકળી જાયછે ત્યારે ચેષ્ટા
 દેખવામાં આવતી નથી અને તે અવ-
 સરે તે અજીવ કહેવાય છે. એ કારણ
 માટે ચેતના લક્ષણવાળો જીવ સદાકાળ
 શાસ્વતો વરતે છે અને ખીર નીરની

પઠમ પુદ્ગળની સાથે મિશ્રીત થઇને રહેલો છે પણ વસ્તુ ગતે તેથી ન્યારો છે-ન્યારે અનુભવ જ્ઞાનરૂપ હંસની ચાંચ લાગશે ત્યારે તેની સાથે વળગેલો રહેશે નહીં-પોતાનો શુદ્ધ સ્વભાવ જેવો છે તેવો પ્રગટ કરીને રહેશે. આ કહેવે કરીને નાસ્તીકનો મત નાશ કર્યો. આ વાતની ચર્ચા ઘણી છે માટે બીજા શાસ્ત્રોથી જોઈ લેવું-એ પ્રથમ સ્થાન જાણવું.

૨ સત્યનિત્યઃ=(તે જીવ નીત્ય છે.) *

એટલે તે જીવ ઉત્પત્તિ વિનાષે કરીને રહિત છે કેમકે તે જીવને ઉત્પન્ન કરનાર કારણનો અભાવ છે એ હેતુ માટે. સર્વ-થા પ્રકારે જીવના વિનાશનું અજોગ્યપણું છે અને તેનું અનિત્યપણું કહે સતે તો જીવને બંધ મોક્ષાદિકનું એક અધીકર-

ભુપણું નહીં થાય એટલે જે જીવ કર્મનો
 બંધ કરે છે તેજ જીવ કર્મને છોડે છે
 એમ નહીં બને:તે દેખાડે છે-જે આત્મા
 નીત્ય ન માંનીયે તો પૂર્વાપર ક્ષણને વિષે
 તુટવાપણું અને સંધાવાપણું થાય એ-
 ટલે પ્રથમ ક્ષણમાં આત્મા જુદો હતો
 અને બીજા ક્ષણમાં આત્મા જુદો થયો
 એવી રીતે થાય અને એમ માન્યે સતે
 કર્મનો બંધ અન્ય આત્માને અને મોક્ષ
 પણ અન્ય આત્માને થાય-એમ ક્ષુધા
 બીજા આત્માને લાગે અને તૃપ્તિ બીજા
 આત્માની થાય-એમ અનુભવ બીજા
 કરે અને સંભારે બીજા-એમ ઔષધ
 બીજા કરે અને રોગ રહિત બીજા
 અને રોગ રહિત બીજા થાય-એમ તપનો.
 કલેષ બીજા કરે અને સ્વર્ગનું સુખ બી-

જે ભોગવે-એમ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ બીજે
 કરે અને તેનો અર્થ બીજે પાંમે-એમ
 ઘણા બાધક આવેછે માટે એ વાત ઘટ-
 તી નથી. કેમકે અતિપ્રસંગ આવેછે એ હેતુ
 માટે એટલે કેાઈ વાતનો નિરધાર રહેતો
 નથી-કર્તા ભોક્તા જુદા જુદા થાયછે એ
 હેતુ માટે. કેટલાએક બૌદ્ધમતી લોક આ-
 ત્માને અનિત્ય માને છે એટલે ક્ષણે ક્ષણે
 જુદા માને છે-તે બીચારા નયના અજાણ
 સતા પૂર્વાપર વીરોધ સમજી શક્તા નથી.
 જે આત્માને ક્ષણે ક્ષણે જુદા માનીએતો
 ઉપર લખ્યા પ્રમાણે બાધક આવે છે
 અને લેનાર દેનાર પણ જુદા ઠરે છે તો
 પછી વ્યવહાર શી રીતે ચાલી શકશે ? એ
 વાતનો વિચાર ઘણો છે પણ ઇહાં કેટલો
 એક લખીયે; માટે સર્વ સાર એજ જણવો

કે દ્રવ્યાર્થિક નયમતે કરીને આત્મા સ-
દાકાળ શાસ્ત્રતો છે-નીત્ય છે-અવિનાશી
છે-અલેપ છે-અજર અમર છે અને પર્યા-
યાર્થિક નયમતે કરીને ક્ષણે ક્ષણે ઉપયો-
ગનું પલટાવાપણું થાય છે; જેમ પ્રથમ ક્ષ-
ણમાં વિદ્યમાન ઘટનો ઉપયોગ હતો તે
ઘટ જ્યારે લેઈ ગયા ત્યારે ઘટના નાસ્તી-
પણાનો ઉપયોગ થયો; એમ ઉપયોગ પ-
લટાય છે પણ આત્મ દ્રવ્ય કદી પલટા-
યજ નહી-માટે આત્મા નીત્ય છે એમ સી-
દ્ધ થયું-આ કહેવે કરીને બૌદ્ધમતીના સી-
દ્ધાંતરૂપ અંધારાનો નાશ કર્યો. એ બી-
જી સ્થાનક જાણવું.

૩ સચકર્મણાંકર્તા=(તે જીવ કર્મનો ક-
ર્તા છે.) × × × × × × ×

એટલે તે જીવ મિથ્યાત્વ-અવિરતી-ક-

પાય-જોગ આદિક બંધ-હેતુએ કરીને
 એટલે કર્મબંધનનાં કારણ વડે કરીને તે
 તે કર્મ પ્રતે કરે છે એટલે જ્ઞાનાવર્ણાદિ આ-
 ઠ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. જો એમ ન કહી-
 ચે તો પ્રાણી પ્રાણી પ્રતે પ્રસીદ્ધ નાના
 પ્રકારના સુખ દુખનું ભોગવવું ઘટે ન-
 હી-તે દેખાડે છે:—લોકને વિષે જીવ ના-
 ના પ્રકારનાં સુખ અથવા દુઃખ અનુભ-
 વે છે એટલે ભોગવે છે; તે સુખ દુખનું
 ભોગવવું, હેતુ વિના હોય નહીં એટલે
 કારણ વિના નજ હોય-એ કારણ માટે
 આ સુખ દુખ ભોગવવાનું કારણ પોતા-
 નું કરેલું કર્મજ છે પણ બીજું કાંઈ ન-
 થી. એ કારણ માટે કર્મનો કર્તા જીવે છે
 એમ સિદ્ધ થયું. ઇહાં કોઈ એવું બોલે-
 છે કે જીવતો આકાશની પઠમ નીલેપ છે-

એનેતો કાંઈ કર્મ વળગતું નથી માટે તે-
 ને કર્મનો કર્તા શી રીતે કહીયે? તેને ઉ-
 ત્તર જે, પ્રશ્નતો ઠીકછે પણ આ જીવ વ્ય-
 વહાર નયે કરીને કર્મનો કર્તા જાણવો
 અને નીશ્ચયનયે કરીને જ્ઞાનાદિક ગુણ-
 નો કર્તા છે. એ કારણ માટે નીશ્ચયનય
 થકીતો નીર્ણયછે પણ વ્યવહાર થકી ક-
 ર્મ કરીને લેપાયેલો છે. આ વારતા કહે-
 વે કરીને કેવળ એક નીશ્ચયનયને માન-
 નાર કાપીલ મત દૂર કર્યો. ઇહાં કોઈક
 એવો તર્ક કરેછે કે જીવતો નિરંતર સુખ-
 નો અભિલાષી છે-કોઈ દાહાડો પણ દુઃ-
 ખનો અભિલાષ નથી કરતો-ત્યારે જે
 આ આત્મા પોતેજ કર્મનો કર્તાછે તો
 દુઃખરૂપ રૂળનાં આપનારં એવાં કર્મ કેમ
 કરેછે-જાણી જોઈને તે કુવામાં કોણ પડે?

તેને ઉત્તર જે, જેમ કોઈક રોગી પુરૂષ
 રોગને નાશ કરવાને ઇચ્છતો સતો અને
 રોગે કરીને પરાભવ પામ્યો સતો અપ-
 થ્ય ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થયું એહવું આગામી
 કાળને વિષે કષ્ટ પ્રતે જાણતો સતો પણ
 અપથ્ય ક્રિયા પ્રતે સેવેછે એટલે રોગી
 પુરૂષ એમ જાણેછે કે તેલ-આંખલી-મ-
 રચાં ખાવા થકી રોગની વૃદ્ધી થાયછે અને
 વેદ પણ તેમજ કહેછે તોયપણ રોગે ક-
 રીને અકળાયો સતો છાંનો છાંનો તે
 ખટાઈ તેલ વીગરે ખાયછે અને વળી
 એવું બોલેછે કે થોડુંશું ખાવાથી શું
 થશે? એવું બોલીને અપથ્ય કરેછે તેમ
 આ જીવ પણ મિથ્યાત્વાદિકે કરીને પ-
 રાભવ પામ્યો સતો અને કોઈક પ્રકારે
 તેના ફળને જાણતો સતો પણ દુષ્ણ ફળને

આપનારાં એવાં કર્મ પ્રતે કરેછે એ કારણ માટે કર્મનો કર્તા જીવ કહેવો તેમાં કાંઈ દોષ નથી. એ ત્રીજું સ્થાનક જાણવું.

૪ સચ્ચોક્તા=(તે જીવ પોતાનું કરેલું કર્મ પ્રતે ભોગવેછે.) × × ×

એટલે તે જીવ પોતાનું કરેલું શુભાશુભ કર્મ પ્રતે ભોગવેછે એટલે પોતાની મેજેજ ભોગવેછે. અનુભવ-લોક અને આગમરૂપ પ્રમાણ થકી તેમજ ઘટેછે એ હેતુ માટે-તે કહેછે-જો પોતાનાં કરેલાં કર્મ ફળનો ભોગવનારો જીવ ન કહીયે તો સુખ દુખના અનુભવનું કારણ એવાં સાતાવેદની તથા અસાતાવેદની કર્મનો ઉપભોગ ન હોય અને તેમસતે જીવને સીદ્ધ અને આકાશની પાંખ એટલે કર્મ સહિત જીવને સીદ્ધ તથા આકાશની

પઠમ સુખ દુઃખનો અનુભવ પણ ન હોય
 એટલે સુખ દુઃખનું ભોગવવું પણ ન હોય
 અને સુખ દુઃખનું અનુભવવું તો સર્વ પ્રા-
 ણી માત્રને લાગી રહ્યું છે અને પ્રાણી પ્રા-
 ણી પ્રતે પોતાના જણવારૂપ પ્રમાણે
 કરીને સીદ્ધ છે-તે કારણ માટે સુખ દુઃખ-
 ના ભોગવવારૂપ પ્રમાણ થકી જીવને પો-
 તાનાં કરેલાં કર્મ ફળનું ભોગવવાપણું
 નીચ્ચ ન થયું તથા લોકને વિષે પણ આ
 જીવ બહુધાયે કરીને કર્મનો ભોક્તા સી-
 દ્ધ છે-જે કારણ માટે કોઈક પુરૂષને સુખી
 દેખીને લોકો એવું બોલે છે કે આ પુન્ય-
 વંત જીવ છે જે આવું સુખ ભોગવે છે તથા
 જૈન આગમને વિષે તથા બીજા લોકોનાં
 શાસ્ત્રોને વિષે પણ જીવ કર્મનો ભોક્તા
 છે. એવી રીતે સિદ્ધ કરેલું છે:—

જૈનઆગમમાં તો એવું કહ્યું છે કે જીવ
પ્રાયે સર્વ પ્રદેશપણે કરીને કર્મ ભોગવે
છે અને વળી અન્ય શાસ્ત્રોને વિષે પણ
એવું કહ્યું છે કે:—

નાભોક્તં ક્ષીયતે કર્મ-

કલ્પકોટિ શતૈરપિ-

અવશ્ય મેવ ભોક્તવ્યં-

ઠતઃકર્મ શુભાશુભં-

ઇત્યાદિક વચન કહેલું છે. એ પ્રકારે આ
જીવ પોતાનાં કરેલાં કર્મનો ભોગવનારો
પોતેજ છે એ સીદ્ધ થયું. ઇહાં કેટલાએક
કર્તાવાદી લોકો કુબ્લુક્તીયે કરીને એવું
કહે છે કે કર્મનું ફળ ભોગવાવનારો કોઈ-
ક પુરુષ છે. તે પુરુષ પણ મોહોટો ઇશ્વર
છે કેમકે આ સર્વ જગતની શ્રૃષ્ટીનો કર-
નાર ઇશ્વર છે અને તેમનાં સુખ દુઃખ

પણ તે પોતેજ ભોગવાવે છે-એમ કહીને
જગતનો કર્તા ઇશ્વર છે એમ સ્થાપન
કરેછે. પ્રથમ જેવી રીતે તે સ્થાપન કરેછે
તે દેખાડીને તેનું કર્તાપણું દૂર કરવાને
અર્થે તેના મતનો બાધક દેખાડીને કર્મનો
ભોક્તા આત્મા છે એવું સીદ્ધાંત ન્યાયે
કરીને ઠરાવતા સતા આગળ “ જગત
કર્તૃ નિરાસ ”માં તેનો વિસ્તાર કર્યો છે
તે જોઈ લેવો.

૫ અસ્તિત્વતસ્યનિર્વાણું=(તે જીવને
નિર્વાણ એટલે મોક્ષ છે.) × × × ×

એટલે આ વિદ્યમાન જીવને રાગ-દ્વેષ-
મદ-મોહ-જન્મ-જરા-મરણ રોગાદિક
દુઃખના ક્ષયરૂપ અવસ્થા વિષેષ મોક્ષ, તે
આ જીવને છે એટલે રાગ દ્વેષાદિક દુઃખ
થકી સર્વથા પ્રકારે મૂકાવું આ જીવને છે;

પણ આ જીવનો સર્વથા નાશ નથી-આવું
 કહેવે કરીને દિપકના (દીવાના) નિર્વાણ
 તુલ્ય અભાવરૂપ નિર્વાણ છે-ઈત્યાદિક
 અસદ્ભૂત પ્રતે જણાવતા એહવા સૌગત
 વિષેશનો મત નાશ કર્યો. તે દેખાડે છે—
 તે સૌગત આ જીવનો દીપકની પઠમ
 સર્વથા પ્રકારે નાશ માને છે અને તેનેજ
 નિર્વાણ કહેછે-તે અનુકતછે કેમકે દિક્ષા
 ગ્રહણાદિકના પ્રયાસનું નિષ્ફળપણું થાય
 એ હેતુ માટે એટલે જો દીપકની પઠમ
 જીવનો સર્વથા પ્રકારે નાશ હોય તો દિક્ષા
 ગ્રહણ કરીને તપાદિક કરવાનું શું કામ
 અને દીપકના દ્રષ્ટાંતનું પણ અસીદ્ધપણું
 છે કેમકે દીપકના અજ્ઞીનો સર્વથા પ્રકારે
 વિનાશ નથી-એ કારણ માટે; અને તથા
 પ્રકારના પુદ્ગળ પરીણામનું વિચીત્રપ-

છું છે એ હેતુ માટે તે કહેછે:-તે દીપકના
 અગ્નીના પુદ્ગળ પોતાનું ઉદોતપણું
 ત્યાગ કરીને તામસરૂપપણા પ્રતે પામેછે
 એટલે દીવો હોલાયે સતે તત્કાળજ તે
 પુદ્ગળ અંધકારરૂપપણા પ્રતે પામેછે
 અને કેટલાએક કાળ સુધી અંધકારરૂપ
 પુદ્ગળનો વિકાર દેખવામાં આવેછે અને
 તે વિકાર ઘણા કાળ સુધી રહેતો નથી
 કેમકે સુક્ષ્મ-અતિશેં સુક્ષ્મ પરીણામનું
 સદભાવપણું છે એ હેતુ માટે—અંજન
 રજની પઠમ એટલેતે અંધારાના પુદ્ગળ
 નો વિકાર એટલે ધુમાડો થોડેથોડે અંજ-
 ન રજની પઠમ પરિણામપણા પ્રતે પામેછે
 એટલે બીજા પુદ્ગળોની સાથે મળી જ-
 યછે: જેમ આંખમાં ઘાલેલું અંજન, તેની
 કાળાશ, પવને કરીને ઉડી જાયછે તે પણ

પરિણામના સુક્ષ્મપણા થકી દેખવામાં
 આવતી નથી પણ તેનું અસતપણું થતું
 નથી -તે કારણ માટે જેમ પૂર્વે કહ્યું એ
 પ્રકારે અન્ય પરિણામ પ્રતે પામ્યો એહ-
 વો જે દીવો તે નિર્વાણ કહીયે-તેમ જીવ
 પણ કર્મ રહીત કેવળ અમૂર્ત જીવ સ્વરૂ-
 પ-લક્ષણરૂપ પરિણામ પ્રતે પામ્યો સતો
 નિર્વાણ કહીયે. એ કારણ માટે દુષ્પાદિ-
 કના ક્ષયરૂપ અવસ્થા, સત્ય એહવો જે
 આ જીવ તેની છે અને તે નિર્વાણ કહીયે-
 એમ સીદ્ધ થયું. જે જીવનો સર્વથા પ્રકારે
 નાશરૂપ મોક્ષ માનીયે તો કર્મનો બંધ
 પણ નહીં ઠરે અને જ્યારે કર્મનો બંધ
 ન ઠર્યો ત્યારે મોહ-રાગ-દ્વેષાદિક જે કર્મ
 તેનું અસતપણું થાય અને જ્યારે તેમનું
 અસતપણું થયું ત્યારે પાપ-પુન્ય પણ

ન રહે કેમકે શાસ્ત્ર વિષે પાપ પુન્યનું
 વર્ણન કર્યું છે અને તે પાપ પુન્યના
 ક્ષયરૂપ મોક્ષ માન્યો છે અને તે મોક્ષ
 થવા થકી જીવ કર્મ રહિત થઈને પોતા-
 મા સ્વરૂપને વિષે રહ્યો સતો લોકના અંતે
 ખિરાજો છે અને જો સર્વ પ્રકારે જીવનો
 નાશ કહીયે તો સર્વ વસ્તુનું શૂન્યપણું
 થાય છે-એ મોહોટો દોષ આવે છે. જેને
 સર્વથા પ્રકારે નાશ થવું હોય તેને ભણ-
 વાનું-ગણવાનું-ઉપદેશ કરવાનું-દીક્ષા
 લેવાનું-તપસ્યા કરવાનું શું કામ છે ?
 તે કરવેથી શું થાય ? કેમકે આગળ જી-
 વતો રહેવાનો નથી પછી તે કરીને શું
 કરવું ? માટે ડાહ્યા પુરૂષોએ આ સ્થાનકે
 ખુબ વિચાર કરવો કે કર્મ રહિત જીવનું
 સતપણું છે. એ પાંચમું સ્થાનક જાણવું.

૬ અસ્તિત્વતસ્યમોક્ષોપાયઃ=(આ જીવને મોક્ષનો ઉપાય એટલે કર્મ રહિત થવાનું રહું સાધન છે.) × × × ×

એટલે આ જીવને જ્ઞાનાવર્ણાદિ આઠ દ્રવ્ય કર્મ તથા રાગ-દ્વેશરૂપ ભાવકર્મ થકી મૂકાવાને સમ્યક કારણ છે; કેમકે સમ્યક દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને મુક્તિ સાધકપણે કરીને ઘટવાપણું છે એટલે યોગ્યપણું છે એ હેતુ માટે એટલે મુક્તિનાં સાધક સમ્યક જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર છે તે ઘટીત છે-તે કહેછે:—મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, પ્રાણીના હિંસાદી દુષ્ટ કારણનો સમુદાય જે સમસ્ત કર્મના સમુહ પ્રતે ઉત્પન્ન કરવાને સમર્થ છે તેના વિરોધીપણે કરીને સમ્યક દર્શનાદિકનો અભ્યાસ સમસ્ત કર્મનિર્મુળ કરવાને સમર્થ હોયજી-

ઇહાં કોઈ એવું કહેછે કે મિથ્યાદ્રષ્ટી પુ-
 રુષે કર્યો એહવો જે ઉપાય એટલે મિ-
 થ્યાદ્રષ્ટીનું ભણવું-ગણવું-સંજમનું લેવું
 તપનું કરવું-ઇત્યાદિક અનેક ઉપાય તે
 પણ મુક્તિનાં સાધક થશે? તેને ઉત્તર
 કે એવું ન બોલવું કેમકે તે મિથ્યા દ્રષ્ટીનો
 કરેલો જે ઉપાય એટલે વીતરાગના શુદ્ધ
 મારગની શ્રદ્ધાને કરીને રહિત એહવો
 જે પુરુષ. તેનો મોક્ષને અર્થે કરેલો જે ઉ-
 પાય તે મિથ્યાત્વ-હિંસાદિરૂપ દોષે કરીને
 કલુષીત છે એટલે મલીન છે-એ કારણ
 માટે સંસારનું કારણ છે એટલે મિથ્યા-
 દ્રષ્ટીઓની કરેલી સર્વ કરણી તે ચારગ-
 તીમાં પરીબ્રમણું કરવાને અર્થે છે; માટે
 તેનો ઉપાય સર્વ નિષ્કળ છે અને આ ઉ-
 પર લખ્યા સમકિતના ગુણે કરીને સહિ

ત એહવા પુરૂષનો મોક્ષને અર્થે કરેલો જે
 ઉપાય તે સર્વ સફળ છે કેમકે તે સમકિ-
 તદ્રષ્ટીનો જે ઉપાય તે તત્ત્વજ્ઞાને કરીને
 સહિત છે એ હેતુ માટે. આ કહેવે કરીને
 મોક્ષના ઉપાયનો અભાવ પ્રતીપાદન
 કરનાર એહવો દુર્નય તિરસ્કાર કર્યો એ-
 ટલે કેટલાએક નાસ્તીકવાદી લોક વ્ય-
 વહારમાં પ્રગટપણે એવું બોલેછે કે મો-
 ક્ષનો ઉપાય છેજ નહીં અને મોક્ષ પણ
 નથી અને કેટલાએક શુદ્ધ જૈનમારગના
 અજ્ઞાણ એહવા સતા પ્રથમ માર્ગાનુસા-
 રીના ગુણ તથા સમકિતના ગુણ આઠ્યા
 વીના ઉપરની જુઠી નામમાત્ર ક્રિયાને
 વિષે મોક્ષ સ્થાપન કરેછે અને સીદ્ધાંતમાં
 તો પ્રથમ દર્શન-જ્ઞાન-અંતે ચારિત્ર એ
 મોક્ષનો ઉપાય છે એહવી રીતે અનુક્રમ

ખાંધ્યો છે. સીદ્ધાંતમાં એવું કહ્યું છે કે
 જે જીવ ન જાણે અને જે અજીવ ન જાણે
 તો તે સંજમ ક્યાંથી જાણે ? પણ જાણપ-
 ણા વિના મોક્ષના ઉપાયની સ્થાપના ક-
 રેછે તે ભાવ થકી નાસ્તીક જાણવા-એ
 બે પ્રકારે નાસ્તીક મત દૂર કર્યો-એ કારણ
 માટે મોક્ષના અર્થી પુરૂષોએ પ્રથમથી
 સત પુરૂષોની પાસે જ્ઞાનનો અભ્યાસ
 કરવો અને જ્ઞાનથી સર્વ વસ્તુની ખબર
 પડશે-એ ઉપદેશ:—

એ રીતે જીવાસ્તીઆદિક છ સ્થાનક
 જાણવાં—આ ઉપર કહ્યાં એહવાં લક્ષણ
 સતેજ સમકિત હોય અને એ લક્ષણ વિ-
 ના સમકિત ન હોય અને જે લક્ષણ વિના
 સમકિત પ્રતીપાદન કરેછે તે મિથ્યા દ્રષ્ટી
 જાણવો-છહાં સ્થાનક સ્થાનક પ્રતે ઘણી

વારતા કહેવાની છે પણ ગ્રંથના કઠણ-
શની બીકે કરીને નથી કહ્યાં પણ આત્મા
ર્થિ પુરૂષોએ બીજાં શાસ્ત્રાથી જાણી લેવું.

(જે ઉપર લખ્યાં લક્ષણે કરીને સ-
હિત હોય તેજ સમકિતવંત કહીયે અને
તે પુરૂષ સર્વ વસ્તુમાત્રની સિદ્ધીને અર્થે
પરસ્પર સાપેક્ષપણે પાંચ કારણ પ્રમાણ
કરે અને તેજ પુરૂષને ઉપર કહેલા એવા
વિદ્યમાન સમકિતરૂપ રતનનું સ્વામીપ-
ણું હોય પણ અન્ય વાદીઓને ન હોય—
એજ સંબંધે પાંચ કારણનું કિંચિત સ્વ-
રૂપ લખીયે છીયે.)

પાંચ કારણ.

(સમવાયં)

(કાળ. સ્વભાવ. નિયતિ. પુર્વકૃત. પુરૂ-

પાકાર.)

સમતિસૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—

કાલો સહા નિયર્ધ-

પુન્વકયં પુરિષકારણે પંચ;

સમવાયે સંમત્તં-

એગંતે હોધમિચ્છત્તં.

અર્થ:-કાળ લબ્ધિ વિના મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ થાય નહીં એટલે કાળ સર્વનું કારણ છે-જે કાળે જે કાર્ય થવાનો હોય તે કાર્ય તે કાળે થાય-છઠ્ઠાં કોઈ પુછેછે જે અભવ્ય જીવ મોક્ષ કેમ જતો નથી? તેને ઉત્તર જે અભવ્યને કાળ મળે પણ અભવ્યમાં સ્વભાવ નથી તેથી મોક્ષ જાય નહિ; કેમકે કાળ અને સ્વભાવ એ બે કારણ જોઈએ. તેવારે ફરી પુછ્યું જે અભવ્યજીવમાં તો મોક્ષ જવાનો સ્વભાવ

છે તો સર્વ ભવ કેમ મોક્ષ જતા નથી? તેને ઉત્તર જે નિયતી કે'તાં નિશ્ચે સમકિત જગે તે વારે મોક્ષ પાંમે એટલે કાળ, સ્વ-ભાવ અને નિયતિ એ ત્રણ કારણ માંન્યાં. તે વારે ફરિ પુછ્યું જે સમકિત આદિકા-રણ તો શ્રેણીકરાજને હતાં તો તેમનો મોક્ષ કેમ ન થયો? તેનો ઉત્તર જે પૂર્વ-કૃત કર્મ ઘણાં હતાં અથવા પુરુષાકાર એ-ટલે ઉદમ કર્યો નહિ. ફરી પુછ્યું જે શા-જિભદ્ર પ્રમુખેતો ઉદમ ઘણો કર્યો? તેનો ઉત્તર જે, તેમનાં પૂર્વકૃત શુભ કર્મ ખપ્યાં ન હતાં. મોટે પાંચ સમવાય મિલ્યાં, કાર્યની સિદ્ધિ થાય. તે વારે ફરિ પુછ્યું જે મરદેવા માતાનેતો ચારુ કારણ મિલ્યાં પણ પાંચમો પુરુષાકાર એટલે ઉદમ કાંઈ કીધો નહી? તેને ઉત્તર જે, કષપકશ્રેણી

ચઢવાને શુક્લ ધ્યાનરૂપ ઉદયમ કીધોછે.
 માટે પાંચ કારણ મળે સતે મોક્ષરૂપ કાર્ય
 સિદ્ધ થાય. વળી જે જે કારણ થાયછે તે
 તે પાંચ કારણ મીલેવાથી થાયછે.

—◆—
 “આ ઉપર કહ્યાં એવાં લક્ષણે ક-
 રીને સહિત એવા સમકિતવંત જીવતે
 જાણપણુ થવાને માટે વિવિધ પ્રકારના
 બોલ લખીયે છીયે.”

ત્રણ પ્રકારનાં વૈરાગ્ય.

(દુઃખગર્ભિત. મોહગર્ભિત. જ્ઞાનગર્ભિત.)

દુઃખગર્ભિત.

૧ જે પ્રાણીને પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં વિષય
 સુખ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ન મળવા
 થકી સંસારથી ઉદ્વેગ પાંખીને એટલે આ

સંસારમાં કાંઈ સાર નથી-ઘણીએ મેહ-
 નત કરીએ છીએ તોય પણ પુર પેટ
 ભરાતું નથી અને વળી લોકોના હુંસા
 ખાવા-એવી રીતે ચિત્તને વિષે વિકલ્પ
 કરીને પછી મન સાથે એહવું વિચારે કે
 સાધુ બનીયે તો ઠીક, કેમકે રણવું કમા-
 વું મટશે અને સારું સારું મન ગમતું
 ખાવા પીવા મળશે અને વળિ આપણી
 સિદ્ધિ થશે. એહવી રીતે દુઃખને લીધે જુ-
 ઠી કલ્પના કરીને સંસારથી નામ માત્ર
 ઉદાશીપણું પાંખીને પાંચ આશ્રવના સે-
 વનાર ચરિત્રના સ્વરૂપના અજ્ઞાણ એહવા
 નામમાત્ર વેષધારિ પાસે મુંડિત થઈને
 ખાવા પીવાને વિષે તત્પર રહેછે-તે દુઃખ-
 ગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ જાણવું.

૨ જે પુરુષ દુઃખથી વૈરાગ્ય પામેછે

સે પ્રથમ થકીજ ઘેર પાછું આવવાની ઇ-
ચ્છા રાખેછે કે આપણું દુઃખ ટળે—કાંઈ
થોડા ઘણા રૂપૈયા મળે તો ઘેરે જઈએ—
એવું વિચારીને ભોળા ગૃહસ્થ લોકોને
એવું કહેછે કે અમારે જ્ઞાન લખવા સાર
રૂપૈયા જોઈએ છીએ તે આપો? એમ ક-
રીને પોતે લે અથવા બીજા પાસે લેવડા-
વેઃ એવી રીતે થોડા ઘણા ઠામ એકઠો
કરીને ઘેર આવતા રહે—વળી દુઃખ પડે-
તો ફરી વેષ પેહેરી લે એહવી રીતે જે
કરવું તે દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ
જાણવું.

૩ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યવાળો પુરૂષ પ્ર-
થમ થકીજ શુષ્ક તર્કાદિક શાસ્ત્ર ભણેછે
એટલે પરમાર્થે કરીને શુન્ય લોકોની સા-
થે વાદ વિવાદ કરવાને અર્થ તર્કાદિ ગ્રં-

થો ભણે છે અને પોતાની આજીવિકા ચલાવવાને અર્થે વૈદકનાં શાસ્ત્ર તથા જ્યોતિષ શાસ્ત્ર તથા દોરડા ધાધા કરવાનાં મંત્રશાસ્ત્ર ભણે છે પણ સમતા રસની નદીરૂપ એહવી જે સિદ્ધાંતની પદ્ધતિ એટલે મારગ ભણતા નથી—અને કદી કોઈ પ્રકારે ભણે તો તે પણ આજીવિકાને અર્થે થાય છે પણ આત્મસ્વરૂપ જાણવાને અર્થ થતું નથી—તે પણ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ જાણવું.

૪ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષ તે ગ્રંથના પશ્ચવ બોધે કરીને એટલે ગ્રંથના ખંડખંડ ભણીને ગર્વરૂપ ગરમીને ધારણ કરે છે એટલે એમ જાણે છે જે અમારા જેવોતો કોઈ ભણોલોજ નથી-એહવી રીતે બડાઈની વાતો કરતોજ વરતે છે પણ સમતારૂપ અ-

મૃતનું નિરઝરણુ એટલે સમકિત સહિત
 સમતાનું પ્રગટ કરનાર એહવા તત્વના
 અંત પ્રતે નથી પાંમતા એટલે ભાવ ધર્મ-
 ના સ્વરૂપનેજાણતા નથી અને તેનો અભ્યાસ
 પણ કરતા નથી, કેવળ લોકને રંજિત
 કરવાને અર્થ જુઠાં ગણિપદ તથા પન્યા-
 સપદ તથા સાધુપદ તથા શ્રાવકપદ ધારણ
 કરેછે અને તે પુરૂષોના ગુણો ખીલકુલ
 ધારણ કરતા નથી—કોઈ પુરૂષ પુછવા જા-
 યતો ઉલટા તેની સાથે લઢવા તયાર થાય
 છે પણ સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેઘને શુદ્ધ
 વસ્તુનો વિચાર કરતા નથી—તે દુઃખગ-
 ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ જાણવું.

૫ દુઃખગભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષ સા-
 ધુના વેષમાત્રે કરીને પોતાનું જીવિતપણું
 રાખેછે તે પણ ગૃહસ્થ તુલ્ય છે પણ

ગૃહસ્થ થકી ન્યારા નથી કેમકે પ્રથમ
 થકીજ મમત્વભાવ ઉતર્યો નથી તે માટે
 તેને ગૃહસ્થજ કહેવા પણ પડવાઈ કહેવાય
 નહી-શ્યા માટે જે પેહેલાંથી ચારિત્રમાં
 ઉત્સાહ આવ્યો નથી તે માટે પડ્યા શી
 રીતે કહીએ? એ કારણ માટે ખાવા પી-
 વાને અર્થે તથા મનાવા પૂજવાને અર્થે
 જુઠો સાધુનો વેષ રાખી જુઠું સાધુ નામ
 ધરાવેછે તે દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષ-
 ã છે અને જેની પાસે જૈન મુનીયોનો
 કેવળ વેષ પણ નથી-વેષમાં પણ મતાં-
 તર થઈ ગયાછે તેનું તો શું કહેવું!! ત્યા-
 રે શિષ્ય બોલ્યો હે સ્વામિન આપે જે
 વાત કહી તે સત્ય છે પણ મારા મનમાં
 એક સંશય છે કે ધન ધાન્ય ધર કુટુંબ
 સ્ત્રી ત્યાગ કરીને એટલે છોડીને જે વેષ

પેહરવો તે તો કહણ છે? ત્યારે ગુરૂ બોલ્યા
જે હે શિષ્ય પ્રશ્નતો તમારૂં ધણું સાંઠું છે
પણ તેનો ઉત્તર આવતા બોલમાં કહીએ
છીએ તે સાંભળો ?

૬ પોતાના ઘરમાં પુરૂં અન્ન પણ ખા-
વા મળતું નથી અને દીક્ષા લેવાથી તો
લાડવા ખાવા મળે છે તે માટે દીક્ષા લેવા-
માં શું દુઃખ છે, એવું જાણીને માથું મુ-
ડાવે છે ને સાધુ નામ ધરાવે છે એ પણ
દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ છે.

“એ રીતે પ્રથમ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય-
નાં લક્ષણ કહ્યાં એ ઉપર લખ્યા લક્ષણ
જેને વિષે મિલતાં આવે તેને દુઃખગર્ભિત
વૈરાગ્યવંત જાણવો.”—

મોહગર્ભિત.

૧ જે પુરૂષને કુશાસ્ત્રના અભ્યાસ કર-

વાથી એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટીનાં રચેલાં શાસ્ત્ર
 જાણવા થકી સંસારનું નિર્ગુણીપણું પ્રગટ
 થાયછે એટલે સંસારને વિષે માતા પિતા
 કુટુંબ પરિવાર ધન ધાન્યાદિકનું અસાર-
 પણું જણાય છે કેમકે તે મિથ્યાદ્રષ્ટીનાં
 રચેલાં શાસ્ત્રમાં પણ નામમાત્ર વૈરાગ્યની
 વાતો હોયછે તથા નામમાત્ર તપજપ ક-
 રવાનું પણ કહ્યું હોયછે તે વાંચીને સા-
 પેક્ષપણાયે કરીને રહિત એટલે આત્મ
 ઉપયોગે કરીને શૂન્ય તપજપ કરવાની
 મતી ઉત્પન્ન થાયછે તે બાળતપસ્વી જૈ-
 નાભાસ પ્રમુખ જાણવા અને તેમનો જે
 વૈરાગ્ય તે મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય જાણવો.

૨ જે પુરૂષ સિદ્ધાંતનું ઉપજીવન કરી-
 ને પણ એટલે હમે આચારાંગજી તથા
 સુધડાંગજી તથા ભગવતીજી પ્રમુખ સૂત્ર

વાંચીયે છીયે-એહવી રીતે બોલીને પણ
 સૂત્ર થકી વિરોધી અર્થ કરેછે એટલે સૂ-
 ત્રનો રહસ્ય સમજ્યા વિના ઉલટો અર્થ
 કરેછે અથવા કદી કોઈ પ્રકારે સમજવા-
 માં આવે તો પણ પોતાનું મોટાઈપણું
 રાખવાને અર્થે જાણી જોઈને માનને ઉ-
 દ્યે ઉલટો અર્થ કરેછે અને લોકને પોતાનું
 વૈરાગિપણું દેખાડેછે અને ઘણા આકરા
 આકરા તપ કરેછે તોપણ તેને મોહગર્ભિ-
 ત વૈરાગ્યવંત જાણવો.

૩ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષોનો
 શુભ પરિણામ હોય તોપણ એટલે દયા,
 જ્ઞાન, શીલ, તપ, જપ, કરવાનો પરિણામ
 વર્તેછે તોપણ સંસારના દુઃખથી મૂકાવ-
 વાના હેતુથી જે મુસલમાન લોક ઘોડા
 પ્રમુખને દુખી દેખી તેને દુખથી છોડા-

વવાને દયાભાવે કરીને મારી નાખેછે
 અને તે પણ શુભ પરિણામની બુદ્ધી
 રાખેછે તેમ છતાં પરમાર્થે પાપજ છે તેમ
 મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષનો શુભ
 પરિણામ છે તે પણ પરમાર્થે આત્મજ્ઞા-
 નની રૂચીવાળો થાય નહીં, કેમકે આત્મ
 ઉપયોગે કરીને શૂન્ય છે માટે-અને અ-
 હંકારાદિકે કરીને સહિત છે માટે-ઉલટું
 આત્મ હિંસાનું કારણ છે. તે કારણ માટે
 એહવો જે રૂડો પરિણામ તે મોહગર્ભિત
 વૈરાગ્ય કહીએ.

૪ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષનો
 જે પ્રશમાદિક ગુણ એટલે શાંત, દાન્ટ,
 સમતા તથા ગાંભીર્યાદિક ગુણ જે હોયછે
 તે પણ ધણું કરીને કેવળ દુષણને અર્થે-
 જ થાય છે પણ ગુણ ભણી થતો નથી;

કેમકે અંતરંગ મિથ્યાત્વ ગયા વિના
 વૈરાગ્ય તે દુઃખદાઈ છે. જેમ અંતરંગમાં
 છાંનો રહ્યો એહવો હાડજ્વર એટલે હા-
 ડને ભાગનારો એહવો જે તાવ, ઉપરથી
 માલુમ પડતો નથી પણ અંતે દુઃખદાઈ
 થાયછે-તેમ આ પુરૂષોની સમતા પર-
 માર્થે દુઃખદાઈ છે-માટે તેવી સમતાને
 પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૫ કુશાસ્ત્રોના અર્થને વિષે એટલે મિ-
 થ્યાદ્રષ્ટો પુરૂષોનાં રચેલાં શાસ્ત્રોને વિષે
 ટાહાપણ કરવું એટલે તે જાણવાને વિષે-
 શ ઉદ્યમ કરવો અને શાસ્ત્રોના અર્થને
 વિષે એટલે ગણધર રચીત સિદ્ધાંતોના
 અર્થને વિષે વિપ્રંર્જસપણું કરવું એટલે
 મંદપણું કરવું એટલે તે સિદ્ધાંતોને પ-
 રમાર્થ સહિત જાણવાનો ખપ ન કરવો

તથા સ્વછંદપણું કરવું તથા ખોટા ખોટા
તર્ક કરવા તથા સમકિત સહિત ગુણવં-
ત પુરૂષોની પ્રસંશા ન કરે તથા તેનો
પરિચય ન રાખે-છત્યાદિક ઉપર લખ્યાં
લક્ષણ જેને વિષે વર્તેછે તેને પણ મોહગ-
ર્ભિત વૈરાગ્યવંત કહીએ.

૬ જે પુરૂષ પોતાની મોહોટાઇ કરે
અને પારકો દ્રોહ કરે એટલે પારકી નિં-
દા કરે તથા કલેશ કજીઆ કરે તથા કપટ
કરીને પોતાની આજીવીકા ચલાવે એટલે
અવગુણી થઇને લોકમાં ગુણી નામ ધ-
રાવીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવે તથા
પોતાનાં કરેલાં પાપ ઢાંકે તથા પોતાનો
સામર્થ્યપણો ઓલંઘન કરીને ક્રિયાને
વિષે ઉદ્ધમ કરે એટલે પોતાની શક્તિ
તપાસ્યા વિના પાંચ માહાવ્રત અંગીકા-

૨ કરી લે તથા તપજ્ઞપ કાઉશકાદિક
અનેક ક્રિયાઓને વિષે ઉદ્ધમ માંડે તે
આર્તધ્યાનનો કરનાર કહેવાય કેમકે શ-
ક્તિ વિના જે કામ કરવું તેમાં આર્તધ્યા-
ન થયા વિના રહેજ નહીં. એ રીતે ઉપર
લખ્યા બોલ જેને વિષે વરતતા હોય
અને પોતે વૈરાગી એવું નામ ધરાવે તો
તેને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત જણવો.

૭ જે પુરૂષ ગુણી પુરૂષોનો રાગી ન
થાય અને ઉલટી તેમની હાંસી કરે તથા
બીજના કરેલા ઉપકારને ભુલી જાય
અને તીવ્રકર્મ બાંધવાનું કારણ એહવી
ચિંતા સહિત નિરંતર વરતે એટલે નિ-
રંતર પાંચ ઇંદ્રિઓના વિષય સુખના
અભિલાષ સહિત તથા ખાવા-પીવા-પે-
હેરવા-ઓઢવાના અભિલાષ સહિત તથા

શ્રાવક-શ્રાવીકા પોતાના કરવાના અ-
ભિલાષ સહિત તીવ્રપણે વરતે તથા શુ-
ભ આત્મસ્વરૂપના ચીંતનના અધ્યવ-
સાય રહિતપણે વરતે એટલે કોઈ દિવસ
આત્મસ્વરૂપનો વિચારતો આવેજ નહી
અને રાત દિવસ પરને ડગવાનોજ ઉપ-
યોગ વરતેછે-ઇત્યાદિક લક્ષણે કરીને
સહિત એહવો જે પુરૂષ વૈરાગી નામ
ધરાવે તો તેને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય-
વંત જાણવો.

૮ જે પુરૂષને શ્રદ્ધાનું મૃદુપણું હોય
એટલે પ્રથમ થકીજ શુદ્ધ દેવ-ગુરુ-ધર્મ-
નું સ્વરૂપ, નિશ્ચય—વ્યવહાર બે પ્રકારે
જણાવ્યા વિના તથા તત્ત્વનું સ્વ-
રૂપ હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેયરૂપે સમ્યક પ્રકારે
જણાવ્યા વિના લોકોને વૃત્ત પચખાણ

કરાવવાનો અભ્યાસ વરતે છે અને પો-
 તે પણ સમ્યક પ્રકારે વીતરાગના માર-
 ગનો જાણ નથી એટલે નિશ્ચય-વ્યવહાર,
 સાપેક્ષ-હૈય, જ્ઞેય-ઉપાદેયનું સ્વરૂપ
 કાંઈ પણ જાણતો નથી એટલે બીજા લોકો-
 કેને શી રીતે સમજાવી શકે. એ કારણ
 માટે પ્રથમ શ્રદ્ધાનું સ્વરૂપ પડ્યું મૂકીને
 પેહેલાંજ અજાણ લોકોને વૃત્ત ઉચ્ચારાવે
 છે અને પ્રતીકૃમણ પોસાદિક નામમાત્ર
 કરવાનો ઉપદેશ કરવાનો અભ્યાસ વ-
 રતેછે તથા ઉદ્ધતપણું એટલે કાંઈ ઉત્ત-
 મ પુરૂષ સારી શીખામણ દેવા જાય તો
 ઉલટો એહવું કેહેવા લાગે કે શું તમારે
 બધો મારગ ઉઠાવી નાંખવો છે ? આજ
 કાળમાં એહવું જાણપણું ક્યાંથી લા-
 વીએ ? જાણપણું કરતાં તો ઘણો કાળ

જોઈએ ત્યારે પછી ધર્મકરણી ક્યારે કરીએ ? એહવી રીતે ઉલટા અવળા બા-
 ઝેછે પણ પોતાના મૂર્ખપણા વડે કરીને એમ નથી સમજતા કે જ્ઞાન વિનાની કરણી ઠામ ઠામ સિદ્ધાંતોમાં નિષેધ કરેલી છે. એહવું છતાં પણ અહંકારે કરીને મદોન્મતપણું કરેછે તથા મધુરતા પણું એટલે મુખેં મીઠું મીઠું બોલે અને મનમાં કપટ રાખે એટલે સારા સારા ગૃહસ્થોને દેખીને આવોજીધધધ-બેસોજી-ધધધ-હમણાંતો કાંઈ વાખ્યાન વાંણીમાં જણાતા નથી-તમેતો જિનશાસનના થાંભલા છો તમારા વિના સભા શોભતી નથી માટે તમારેતો જરૂર વાખ્યાન પચખાણુનો ઉધમ કરવો જોઈએ. એહવું મોહોડે બોલે અને મનમાં એમ જાણે કે

આહવા મોહોટા શેઠીઆ લોકોના આ-
 વવા થકી મને સારા સારા આહાર મ-
 ળશે તથા માહારી આખર પ્રતિષ્ઠા વધ-
 શે એહવું જાણીને જેમ લોકને સારૂ લાગે
 એમ બોલે તથા અવિવેકીયણું એટલે
 વિવેક રહિતયણું એટલે સ્વપરની વેહ-
 ચણે કરીને રહિતયણું એટલે દેવ કુદેવ-
 ગુરૂ કુગુરૂ-ધર્મ અધર્મ-જીવ અજીવ પુ-
 ન્ય-પાપ-આશ્રવ-સંવર-દ્રવ્ય ભાવ-નિ-
 શ્ચય વ્યવહાર-સાપેક્ષ નિર્પેક્ષ-ઇત્યાદિક-
 નું સ્વરૂપ કાંઈ પણ જાણે નહીં એહવાં
 લક્ષણ સહિત પોતાને વિષે વૈરાગીયણું
 દેખાડેછે તે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત કહી-
 એ. એ રીતે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યનું સ્વ-
 રૂપ કહ્યું.

જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્યનું સ્વરૂપ.

૧ જે પુરુષ સમ્યક પ્રકારે તત્ત્વની ઓ-
ળખાણ કરે એટલે જસ--કીરતીની વાં-
છા રહિત-નિરદંભપણે આત્મ સ્વરૂપ
જાણવાનો ખપ કરે તથા સ્યાદવાદ દ્ર-
ષ્ટીએ વરતે એટલે સાત નય-ચ્યાર નિ-
ક્ષેપા-બે પ્રમાણે કરીને સહિત ઉપયોગે
વરતે પણ એકાંત વાદી ન હોય તથા
મોક્ષના ઉપાયનો સ્પર્ષ કરે એટલે કર્મ
થકી રહિત કરનાર એહવા શુદ્ધ જ્ઞાન-દ-
ર્શન-ચારિત્રરૂપ ઉપાયને વિષે વરતે ત-
થા તત્ત્વ દ્રષ્ટી વાળો હોય એટલે બાહ્ય
દ્રષ્ટીએ કરીને રહિત, વસ્તુ તત્ત્વનો વિ-
ચાર કરનાર હોય ઇત્યાદિક લક્ષણે કરી-
ને સહિત એહવો જે પુરુષ તેનો જે વૈરા-
ગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૨ જે પુરુષોની બુદ્ધિ અને વિચારણા

પુષ્ટકારી હોય એટલે જે વિચારણા કરવા થકી આત્મગુણની પુષ્ટી એટલે આત્મ ગુણની પુષ્ટી તે શાંત-દાન્ત-ગાંભિર્યપણું-તથા ક્રોધ-માન-માયા તથા મિથ્યાત્વ રહિતપણું થાય અને પોતાનાં આગમ તથા પરનાં આગમ સંબંધી બુદ્ધિ હોય એટલે સમ્યક પ્રકારે સ્વસિદ્ધાંત તથા પરસિદ્ધાંતને જાણવાની બુદ્ધિ હોય, તે પુરૂષનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૩ જે પુરૂષનું જ્ઞાન આશ્રવ ફળે કરીને રહિત હોય એટલે પાપનાં આગમને કરીને રહિત હોય એટલે પાપનું ન બંધાવવું તે મન-વચન-કાયાના ત્રીકરણ જોગે સમકિત સહિત પાંચ ઈન્દ્રિયોનાં વિશય સુખના અભિલાષ રહિત હોય એ-

હવું જેનું જ્ઞાન અને તે પુરૂષનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૪ જે પુરૂષને પોતાના સ્વાર્થને વિષે સાચી રૂચી વરતે છે એટલે આત્મ પદાર્થને વિષે સાચી પ્રતીત વરતેછે તથા પરમાર્થને વિષે એટલે મોક્ષ પદાર્થને વિષે સાચી પ્રતીત વરતેછે તથા જેનું ચીત્ત નિરમળ છે તથા જેને સત્ય વચન વરતેછે એટલે સાચુ વચન બોલનારા છે અને જે સાચા જૈન મતને ગ્રહણ કરી રહ્યા છે અને વળી સાત નયનું શુદ્ધ સ્વરૂપ જાણેછે અને તેથી કોઈના દર્શનના વિરોધી નથી એટલે જેમ બૌદ્ધમતાનુસારી લોકો પ્રજાય બુદ્ધિવાળા છે પણ દ્રવ્ય બુદ્ધિવાળા નથી તેથી જીવને ક્ષણભંગુર માનેછે-એહવી રીતે નય નયને મતે ક-

રીને જેવો જેનો મત છે તેવી રીતે તેને
 જાણેછે અને પોતાના ઘટને વિષે પોતા-
 ના શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્યને સિદ્ધ સમાન જુ-
 એછે તેથી ઘટમાંજ પ્રગટ સિદ્ધી દેખેછે
 અને જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ રીદ્ધિની વૃ-
 દ્ધી પોતાના ઘટમાં દેખેછે પણ બાહ્યર
 ફાંફાં મારતા નથી. અને શ્રી વીતરાગ
 ભગવંતને પાંખીને તેના દાસ થઈ રહ્યા
 છે અને જગતથી ઉદાસ રહે છે એટલે
 જગતમાં જે જે પદાર્થ દેખેછે તેને વિષે
 કર્મપ્રકૃતિ વિચારીને મધ્યસ્થપણે વરતે
 છે અને તેના ઉપર રાગ દ્વેષ કરતા નથી
 અને નીંદામાં પડતા નથી અને જે આ-
 ર્તધ્યાન તથા રૌદ્રધ્યાનથી વિમુખ થયા
 છે એહવા પુરુષોનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાન-
 ગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

મિથ્યાત્વી પુરુષોને ઓઢ- રવાનાં લક્ષણ.

૧ જે વસ્તુના સ્વભાવરૂપ ધર્મને જાણે નહીં એટલે નિશ્ચય-વ્યવહાર નયે કરીને સાપેક્ષપણે નવ તત્ત્વના સ્વભાવરૂપ ધર્મને ઓળખે નહીં અને ભરમરૂપ મિથ્યાત્વાવાળીને વખાણે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૨ જે પુરુષ ઠેકાણે ઠેકાણે એટલે ઠામ ઠામ પોતાનો મત સ્થાપન કરવાને ભોળા લોકની આગળ ઉત્સુત્રની પ્રશ્નપૂછા કરીને પક્ષપાતની લડાઈ કરે અને પોતાના અભિમાને કરીને ભુલ્યો થકો ધરતી ઉપર પગ ધરે નહીં તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૩ જે પુરુષ પોતાનેજ તત્ત્વવેત્તા જાણે

એટલે હું તત્વનો જાણુ છું-માહારા
 જેવું બીજું કાણુ જાણેછે-આ બધું મૂ-
 ખાનું ટાણું એકઠું થયુંછે-પણ પોતાનાં
 દૂષણ સાહામું તો જોતોજ નથી અને રાત
 દિવસ પારકાં દૂષણ જોયાં કરેછે તે મિ-
 થ્યાત્વી કહીએ.

૪ જે પુરૂષ પોતાના ચિત્તમાં એહવું
 વિચારે કે જેથી ઉત્પાત ઉત્પન્ન થાય અ-
 ને એહવી એહવી કલ્પનાઓ કરે કે જે-
 થી એક મોહોટો કલેશ ખડો થાય પણ
 જેથી વૈરભાવ બંધાય અને પોતાની દુ-
 રગતી થાય તેનો વિચાર કાંઈ પણ આં-
 લે નહી તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૫ જે પુરૂષની અવસ્થા પાંદડા જેવી
 થઈ રહીછે એટલે જેમ વંટોળિયો વાય-
 રો પાંદડાને ઉડાડીને ભમાબ્યાં કરેછે પણ

કોઈ ઠેકાણે સ્થીર રહેવા દેતો નથી: તેમ આ જીવને પણ રાત દહાડો અનેક પ્રકારની પુદ્ગળ ભાવની વિચારણાએ કરીને કેવળ એક તેની આશક્તી વડે કરીને અપળતા લાગી રહીછે તેથી કોઈ ઠેકાણે સ્થીરતા પામતો નથી અને તે પુદ્ગળ ભાવને વિષેજ ધર્મ માની રહ્યાછે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૬ જે પુરૂષની છાતી રાગ દ્વેષવડે કરીને તૃપ્ત થઈ રહીછે અને તે તાવે કરીને કાળી થઈછે અને માયાએ કરીને કુટીલ થઈ રહીછે અને તે કુટીલપણાએ કરીને માઠી વાતોનું ચીંત્વન કરી રહીછે અને મિથ્યાત્વરૂપી પાપે કરીને ભરેલીછે અને આત્માના ધાતની કરનારી થઈ રહીછે-- એહવો જે પુરૂષ તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૭ જે પુરૂષ પડતાં ઓઠાં ગ્રહણ કરીને ભોળા લોકોને છેતરીને શુદ્ધ મારગથી ચુકાવેછે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

આ ઉપર લખ્યાં લક્ષણોએ કરીને મિથ્યાત્વી પુરૂષો ઓળખવા અને આત્માર્થિ પુરૂષોએ તેનો સંસર્ગ વરજવો અને તેના ઉપર મૈત્રીભાવના રાખવી-રામ દ્વેષ કરવો નહીં-એ સમકિત વાંતનું લક્ષણ છે.

પાંચ પ્રકારનાં અનુષ્ટાન*.

૧ વિષ. ૨ ગરળ. ૩ અન્યોઅન્ય.

૪ તદ્દહેતુ. ૫ અમૃત.

૧ વિષઅનુષ્ટાન—ઇહ લોકના સુખને અર્થે એટલે જે હું આ ગુરૂની સેવા કરીશ અથવા તેમના કહ્યા પ્રમાણે ધર્મ

* (અનુષ્ટાન એટલે ગુરૂની સેવાદિક કરણી.)

ક્રિયા કરીશતો લોક મને બહુ માનશે અને માહારી આબરૂ પ્રતિષ્ઠા લોકમાં વૃદ્ધીને પામશે અને મને લોકો સારા સારા આહાર ખાવાને આપશે અને સારાં સારાં મંદીર રહેવાને આપશે એહવી રીતે આ લોકના ભોગની વાંછાયે કરીને જે અનુષ્ઠાન કરવું તે વિષઅનુષ્ઠાન કહીયે કેમકે જેમ સ્થાવરવિષ† અને જંગમવિષ‡ ખાધું સતું તત્કાળ મારેછે તેમજ ભોગના અભિલાષે કરીને કરેલી જે ધર્મ કરણી તે શુભ ચીતની એટલે રૂડા અધ્યવસાયની નાશ કરનારી છે—એ હેતુ માટે તે વિષઅનુષ્ઠાન કહીએ.

૨ ગરલઅનુષ્ઠાન:—પરલોકના સુખની

† સ્થાવર વિષ તે સોમલ પ્રમુખ. ‡ જંગમ-વિષ તે સર્પાદિકતું ઝેર પ્રમુખ.

ઇચ્છાયે કરીને એટલે દેવલોકના સુ-
 ખની ઇચ્છાયે કરીને ગુરૂની સેવા જત્રા
 પૂજાદિકનું કરવું તથા સામાયક-પોષા-
 પડીકમણાં-દાન-શીળ તપ આદિક ધર્મ
 ક્રિયાનું કરવું એટલે જો હું આ ઉપર
 લખ્યા પ્રમાણે ધર્મકરણી કરીશ તો મને
 દેવલોકનાં સુખ મળશે એહવા અભિ-
 પ્રાય વડે કરીને ધર્મક્રિયાનું કરવું તે
 ગરલઅનુષ્ઠાન કહીએ. કેમકે બંગડી-ચુ-
 રણ પ્રમુખ માઠા દ્રવ્યના સંજોગ થકી
 ઉત્પન્ન થયેલું જે ગરળ એટલે ઝેહેર જે-
 મ કાળાંતરે મારે છે એટલે થોડા કાળ
 વીલંબ કરીને મારે છે તેમ આ ઉપર પ્ર-
 માણે અભિલાષસહિત કરી એહવી જે
 ધર્મક્રિયા તે થોડા કાળ સુધી પાપાનું-
 બંધી પુત્યના ઉદય વડે કરીને દેવલો-

કનાં સુખ ભોગવાવીને અંતે પ્રાપ્ત નરક
તથા તીજંત્ર ગતી આપેછે એટલે પમા-
ડેછે. આ ઉપર એક દ્રષ્ટાંત કહેછે:—

“કોઈક દીવશ એક કસાઈ કોઈ ભર-
વાડની પાસેથી મારવાને અર્થે બકરાં વે-
ચાતી લેઈ જતો હતો અને તેના વિચા-
રમાં એહવું હતું કે આ બકરાંને ઘેર લેઈ
જઈને મારી નાખીશ-તેવામાં રસ્તામાં
કોઈક મુસલમાન મળ્યો તેણે તે કસાઈ-
ની પાસેથી તે બકરાં વેચાતી લીધાં અને
તેણે વિચાર્યું કે આજથી એક મહીના ઉ-
પર માહારે ઈદ આવવાની છે એહવું જા-
ણીને તે બકરાંને સારૂ સારૂ ખવરાવી પી-
વરાવીને પુષ્ટ કર્યા-બાદ પછી ઈદને દી-
વશે તેનો વધ કર્યો”--તેમ થયું એટલે
તે બકરાં તરત મરવાનાં હતાં પણ કોઈ

આઉખાના બળથી એક માસ સુખ ભો-
ગવી અંતે કુમરણે કરીને મરણ પામ્યાં
તો તે સુખ તેમને શું કામમાં આઠ્યું ?
તેમ આ ઉપર લખેલું ગરલ અનુષ્ઠાન
પણ જાણવું—એટલે ઉપર કહ્યાં અનુષ્ઠાન
કરવા થકી મળ્યું એહવું જે દેવલોકનું
સુખ તે સ્યા કામ આઠ્યું ?

“આ ઉપર કહ્યાં બેઅનુષ્ઠાન નાના
પ્રકારના અનર્થના ઉત્પત્ત કરનાર-તેનો
નિષેધ કરવાને અર્થે સર્વ ધર્મક્રિયાને
વિષે નિયાણું સર્વ નિર્થકરોએ નિવારણ
કર્યું છે એટલે ઇહલોક-પરલોકના સુખ-
ની વાંછા ન કરવી એમ કહ્યું છે.”

૩ અન્યોઅન્યઅનુષ્ઠાનઃ—પ્રણિધાનને અ-
ભાવે કરીને એટલે મન—વચન—કાયા-
ના એકાગ્રપણાએ કરીને રહિત અને જે

ક્રિયા કરે તેને વિષે શૂન્યપણું એટલે પ-
રમારથનું અજાણપણું અને સમુર્ધની પ-
ઠમ શૂન્યપણે એટલે શૂન્યમને કરીને દે-
ખા દેખી ક્રિયા કરે એટલે જેમ ખીજે
માણસ બેશ ઉઠ કરે તેમ તેનું દેખીને
પોતે કરે એહવી રીતેજે ક્રિયા કરવી તે
અન્યોઅન્ય અનુષ્ઠાન કહીએ તથા ઓઘ-
સંજ્ઞાયે કરીને તથા લોકસંજ્ઞાયે કરીને જે
ક્રિયા કરવી તે પણ અન્યોઅન્ય અનુ-
ષ્ઠાન કહીએ.

ઓઘસજ્ઞા તે લોકની અપેક્ષા રહિત એ-
ટલે જે કામ કરે તેમાં કોઈની અપેક્ષા ક-
રે નહી અને પોતાને છંદે જેમ નજરમાં
આવે તેમ ક્રિયા કલાપ કરે અને વળી
નિર્દોષ એટલે સિદ્ધાંતના ઉર દોષ તેણે
કરીને રહિત એહવાં જે સૂત્ર-તેમાં કહે-

લો જે માર્ગ તેની પણ અપેક્ષા ન કરે એ-
ટલે સૂત્રના ઉપયોગ વિના શૂન્યપણે હ-
રેક કોઈ ક્રિયા કરે અને વળી ગુરૂના વ-
ચનની અપેક્ષા પણ ન કરે એટલે ગુરૂ
મહારાજે કહેલો જે ઉપદેશ-તેનો પણ ઉ-
પયોગ રાખે નહીં અને જે કાંઈ ધર્મ અ-
નુષ્ઠાન કરે તે શૂન્ય ઉપયોગે કરે એટલે
ક્રિયા કર્યા જાય અને ચિત્ત આડા ત્રેડા
અનેક પ્રકારના વિકલ્પ ચીંતન્યાં કરે તે
સર્વ આવસંજ્ઞા કહીયે એટલે સામાન્ય
રૂપ સંજ્ઞા કહીએ.

લોકસંજ્ઞા તે શુદ્ધમારમની ખોલના ક-
ર્મસતે તીર્થનો ઉછેદ થઈ જાય-એવી રી-
તે જે બોલવું એટલે આ કાળમાં જે જ-
ણપણા સહિત અને વિધિસહિત ધર્મકર-
ણી કરવા જઈએ તો સર્વ તીર્થનો ઉછેદ

થાય એટલે પછી કોઈ ઉપાશ્રા મધ્યે આવે નહીં અને ધર્મનો મારગ ચાલે નહીં માટે જેમ ચાલતું હોય તેમ ચાલવા ઘો એહવી બુદ્ધી રાખે અને લૌકીક આચારને વિષે આદરે કરીને શ્રદ્ધા કરવી એટલે જ આ ઘણા લોકો જેમ કરેછે તેમ આપણે પણ કરવું-વળી આપણે જુદું શ્યા વાસ્તે કરવું-એમ બોલીને સિદ્ધાંતથી ઉલટા ચાલનારા લોકોની પ્રવૃત્તિને વિષે આદર કરવો તે લોકસંજ્ઞા કહીએ.

ત્યારે શીષ્ય બોલ્યો કે:—

પ્ર૦—આ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે અનુષ્ઠાન કરવું તે દ્રવ્ય અનુષ્ઠાન તો કહેવાય ? અને દ્રવ્ય અનુષ્ઠાન છે તે માવનું કારણ છે ?

ઉ૦—હું શીષ્ય શીક્ષીતાદિ પદ કરીને સહિત એટલે ગ્રહણશીક્ષા અને આસેવ-

નશીક્ષાયે કરીને પદ, સંપદા, અક્ષર, મા-
 ત્રા, હ્રસ્વ, દીર્ઘ, હલકો, ભારે અક્ષર-અ-
 ને તેના અર્થના જાણપણા સહિત અને
 ભાવ શૂન્યપણે એટલે આત્મ સ્વરૂપના
 ઉપયોગે કરીને શૂન્ય એટલે ક્રોધને ઉ-
 દય, માનને ઉદય, માયાને ઉદય, લોભને
 ઉદય, જશ કીર્તીને ઉદયે કરીને જે જે
 આવશ્યકાદિક ધર્મક્રિયા કરે છે તે પણ
 દ્રવ્યથકી આવશ્યક કહીએ એટલે અપ્ર-
 ધાન આવશ્યક કહીએ પણ જે ભાવનું
 કારણ એવો જે દ્રવ્ય તે આ ઠેકાણે સમ-
 જવો નહીં--તો અશુદ્ધ ક્રિયા કરેછે એ-
 ટલે જેને પદ પણ પુરું બોલતાં આવડતું
 નથી હ્રસ્વ-દીર્ઘ-હલકા ભારે અક્ષરની
 પણ ખબર નથી અને તેનો અર્થ પણ કાં-
 ઇ જાણતો નથી અને પોતાની મેળે આ-

વશ્યકાદિક જે ક્રિયા કરેછે -ત્યારે એહવી અશુદ્ધ ક્રિયાનું તો શું કહેવું? મારે તે અશુદ્ધ ક્રિયાને તો દ્રવ્ય ક્રિયા પણ ન કહેવાય-તો ભાવક્રિયાનું કારણ તો તે ક્રિયા શી રીતે કહેવાય !!

પ્ર૦—ત્યારે આ ધણા લોકો જાણુ તો જણાતા નથી અને શ્યા વાસ્તે આ પડીકમણાં-પોષા-સામાયક કરેછે ?

ઉ૦—ગતાનુગતીકપણા થકી એટલે ગાડરીઆ પ્રવાહની પેઠે ધર્મકરણીનું નામ ધરાવીને જુઠા કાય કલેષ કરેછે એટલે એકે કર્યું-બીજે કર્યું-ત્રીજે કર્યું એમ પરમારથના અજાણ સતા એક બીજના દેખા દેખી સામાયક વીગરે પોષા પડીકમણાં કરેછે અને મનમાં એહવી થાપના કરેછે કે જે આપણે આ ધર્મક્રિયા નહી

કરીએ તો તીર્થનો ઉચ્છેદ થશે એટલે
 પછી સર્વ માર્ગ બંધ થઈ જશે અને ભ-
 ણુતાં ભણુતાં તો કેટલોય કાળ જાય--ત્યા-
 રે પછી આ ક્રિયા ક્યારે કરીએ--એવું વી-
 ચારીને અશુદ્ધ મારગને વિષે આદર ક-
 રે છે અને તેમના ઉપદેશક લોકો પણ
 એહવોજ ઉપદેશ કરીને શાસ્ત્ર સિદ્ધાંત-
 ના અજાણ રાખીને તેમની પાસે જુઠી
 જુઠી નામમાત્ર ક્રિયાઓ કરાવે છે અને
 તે બીચારા લોકો એમ નથી જાણતા કે
 આવી અશુદ્ધ ક્રિયા કરીને ધર્મ માનવા
 થકી સૂત્ર તથા સૂત્રમાં કહેલી ક્રિયાનો
 લોપ થાયછે એટલે જ્ઞાનસહિત ક્રિયાનો
 નાશ થાયછે અને વળી એહવું બોલેછે
 કે ધણા કરતા હોય તે કરીએ!! આ શું
 ધણા લોકો કાંઈગાંડાછે? એહવું બોલીને

અશુદ્ધ ક્રિયાનો મારગ ચલાવે છે અને વળી એમ બોલેછે કે આપણે કાંઈ સમજતા નથી પણ ધર્મના અર્થિ તો છીએ માટે આપણને કેમ ધરમ નહીં થાય? એહવું બોલે છે ત્યારે તેમને પુછવું કે જો તમે ધર્મના ઉદ્યમવાંત થઈને જેમ ઘણા કરેછે તેમ તમે પણ કરોછો ત્યારે મિથ્યાદ્રષ્ટીયાનો ધર્મ પણ તમારે ત્યાગવા જોગ્ય નથી કેમકે એ લોકો પણ ઘણાછે માટે સર્વ ધર્મ તમારે કરવા જોગ્ય થશે-એહવી રીતે તે લોકોને પુછવાથી ઉલટા લડવા ઉઠેછે-એ મિથ્યાદ્રષ્ટીનું લક્ષણ જાણવું- માટે મિથ્યાતના જોરથી પ્રથમ જાણવાનો ખપ કરતા નથી અને ક્રિયામાં પ્રવર્તેછે.

એ કારણ માટે ગતાનુગતીયે કરીને એટલે ગાડરિયા પ્રવાહે કરીને સૂત્ર ૨-

હિત એટલે સૂત્રથી ઉલટું અને ઓધ સંજ્ઞાથી તથા લોક સંજ્ઞાથી જે જે ધરમ સંબંધી અનુષ્ઠાન કરવું તે સર્વ ‘અન્યો-અન્ય અનુષ્ઠાન’ કહીએ.

ત્યારે શીષ્ય બોલ્યો. કે:—

પ્ર૦—સ્વામીનાથ એહવાં ‘અન્યોઅન્ય’ અનુષ્ઠાન કરવા થકી પણ એટલે સૂત્રની સીલીયે રહિત મતાનુગતીક પણે પણ ધર્મકરણી કરવા થકી કાંઈ પણ કર્મની નિર્જરા તો થશે ?

ઉ૦—હું શીષ્ય-જે પુરૂષ અજ્ઞાનપણે એટલે અજાણપણે કાય કલેશ કરેછે એટલે તપ-જપ-પૂજા-દાન-પ્રતીક-મણ-પોસા-તીર્થજત્રાદિક હરેક કોઈ ધર્મનું નામ ધરાવીને કષ્ટ કરે છે તેને અકામ નિર્જરા તો થાય છે-તે

અકામ નિર્જરા તો એકંદ્રીયાદિક
 પણ કરે છે-એમ અકામ નિર્જરા
 તો સર્વ જીવ કરેછે અને ફરી નવીન
 કર્મના બંધ કરતા જાયછે માટે તેમાં
 શું વિશેષ થયું અને ઉપયોગ સ-
 હિત એટલે આત્મસ્વરૂપના જાણપ-
 ણા સહિત-અહંકારાદિકે કરાંને ર-
 હિત એહવી સમ્યક જ્ઞાન સહિત જે
 જે ક્રિયા અનુષ્ઠાન કરવું તેથી સકામ
 'નિર્જરા' થાયછે અને સકામ નિર્જરા
 છે તે સંસારને કમી કરનારછે એટલે
 કર્મથી મુકાવનારી છે માટે આત્મા-
 ર્થિ પુરૂષોએ જેમ સકામ નિર્જરા
 થાય તેમ વરતવું જોઈએ અને તે
 વિના એટલે આત્મઉપયોગ વિના
 જેજે અનુષ્ઠાન કરવાં તે સર્વ ભવભ્ર-

મણુનું કારણછે અપરમાર્થ સમજવો.

૪ તદ્દેતુઅનુષ્ઠાન=(અમૃતક્રિયાનું કારણ.) × × × × × × ×

સતઅનુષ્ઠાનના રાગે કરીને એટલે સિદ્ધાંતને વિષે વીતરાગદેવે કહ્યાં જે અનુષ્ઠાન તેમનું સતપુરૂષોની પાસે વા અથવા શુદ્ધ પ્રરૂપકની પાસે જાણપણું કરીને જાણપણા સહિત તે રૂપાં.અનુષ્ઠાન કરવાનો અભિલાષી હોય અને વળી તેને વિષક્રિયા તથા ગરલક્રિયા તથા અન્યો-અન્ય ક્રિયા સમસ્ત પ્રકારે લજ્યાને અર્થ થાય એટલે તે ત્રણ અનુષ્ઠાન કરે નહીં અને વળી તીવ્રરાગે કરીને શુદ્ધ પ્રરૂપકની પાસે ધર્મ સાંભળવાનો અભિલાષી હોય અને શુદ્ધ અશુદ્ધ માર્ગની ખોલના કરે અને જનમતથી બીજા મતોને ભોજ

જાણે—એ માર્ગાનુસારી કહીયે આ ઉપર લખ્યો ગુણ એક પુદ્ગળ પરાવર્તન સંસાર બાકી રહ્યો હોય તેહને આવે-ત્યાર પછી અર્થ પુદ્ગળ સંસાર બાકી રહે ત્યારે સમકીત પામે.

૬ અમૃત અનુષ્ઠાનઃ—શુદ્ધ ચંદનની ગંધતૂલ્ય એટલે બાવનાચંદનની સુગંધ સરખો- સહજ એટલે પ્રયાસ રહિત-ભાવધર્મ એટલે સમ્યક પ્રકારે કષાયાદિકનું રહિતપણું જે ક્રિયામાં વરતેછે એટલે જે જે અનુષ્ઠાન કરેછે તે સર્વ ભાવધર્મની રક્ષાને અર્થે કરેછે તે અમૃતઅનુષ્ઠાન કહીયે અને વળી જીનરાજની આજ્ઞા અગ્રેસર કરીને ચીત્તની શુદ્ધી સહિત એટલે જે જે અનુષ્ઠાન કરે તે તે સર્વ જીનરાજની આજ્ઞા સહિત કરે અને ચીત્તને વિષે કોઈ

પ્રકારની મહાનતા થવા દે નહીં અને જે અનુષ્ઠાન કરવાથી અત્યંત સંસારથી ઉદાસીપણું વરતેછે તેને તીર્થંકર-ગણધરાદિક અમૃતઅનુષ્ઠાન કહેછે અને વળી રૂડી રીતે એટલે પૂર્વાપર બાધક રહિત શાસ્ત્રના અર્થને વિચારે અને જે શુભ ક્રિયા કરે તેને વિષે મન-વચન-કાયાનું- એકાગ્રપણું રાખે અને પંચમ કાળનો દોષ કાઢાડે નહીં અથવા જે કાળે જે ઉચીત ક્રિયા કરવા જોગ્ય હોય તે કાળે તેજ ક્રિયા કરે પણ આડું અવળું કરે નહીં તેને પણ અમૃતઅનુષ્ઠાન કહીયે.

(“ આ ઉપર કહ્યાં પાંચ પ્રકારનાં અનુષ્ઠાનની મધ્યે પ્રથમનાં ત્રણ અનુષ્ઠાન અસત્ય છે એટલે રૂડાં નથી એટલે તે ત્રણ અનુષ્ઠાન કરીને જે ધર્મ માને તેને

ભવ ભ્રમણનું કારણ છે અને પાછળનાં
બે અનુષ્ઠાન રૂડાં છે અને તેની મધ્યે પણ
જે અમૃત અનુષ્ઠાન છે તે વિશેષ પ્રકારે
રૂડું છે; કેમકે અજ્ઞાનરૂપ આકરા ઝહેર-
ને નાશ કરનાર છે કારણ માટે. ”)

ત્રીસ મહામોહનીનાં સ્થાનક.

૧ નદી-તળાવ અને સમુદ્રાદીકના જ-
ળ મધ્યે પેસીને રૌદ્ર ધ્યાન અધ્યવસાયે
કરીને એટલે મહાકૂર પ્રણામે કરીને ત્રસ
પ્રાંણીને મારવું એટલે અનેક પ્રકારના
જીવોનો ધાત કરવો તેથી માહા મોહકર્મ
બંધાય.

૨ પોતાના હાથે કરીને બોકડાદિકનું
મહોડું ઢાંકીને દૃઢ્યને વિષે દુષ્ણ સહિત
પોકાર કરતા એહવા બોકડાદિક પ્રાંણી.

ઓને મારવું તેથી માહા મોહકર્મ બંધાય.

૩ સ્ત્રીલાં ચામડાંદિકે કરીને મસ્તક વેં-
ટીને જીવોને મારવું તેથી માહામોહકર્મ
બંધાય.

૪ મુદ્દગરાદિકે કરીને એટલે મોગરી-
ધરણ વડે કરીને મસ્તકને વિષે મારીને
દુખમારે કરીને એટલે જીણે કરીને ઘણું
દુઃખ થાય એહવા મારે કરીને પ્રાણીનો
ઘાત કરવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૫ ઘણા જીવોનો સ્વામિ અને તેમની
રક્ષાનો કરનારો એહવો જે પુરૂષ તેને
મારવો અથવા તેના ઉપર ઘાત ચીંતવ-
વો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૬ સર્વ જીવને સરખો એહવો કાઢ
ગ્લાનાદિક તેનું પોતાની સામર્થ્ય સતે
પણ કારજ ન કરવું એટલે ઘણા જીવો-

ને માનવા જોગ્ય અને સર્વને ભક્તિ કરવા જોગ્ય એહવો કોઇક પુરુષ માંદો પડેલો અથવા કોઇક રોગાદિકને વિષે પડેલો તેનું કામ પોતાની શક્તિ સતે પણ ન કરે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૭ ભિક્ષાદિકને અર્થે ઉઠેલા એહવા જે મુની-તેનો ધર્મ રહિતપણે કરીને ધાત કરવો એટલે આ સાધુપણું લેવામાં શું ધર્મ છે એહવું બોલીને તે મુનીનો ધાત કરવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૮ મુક્તિનો સાધક એહવો જે માર્ગે તે થકી પોતાને અથવા પરને કુબુક્તિવડે કરીને અને વ્યામોહ ઉત્પન્ન કરવે કરીને એટલે અતિશે મુઝવણે અથવા મુઝાવવે કરીને બ્રહ્મ થવું અથવા બ્રહ્મ કરવા તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૯ જનરાજનો અવર્ણવાદ બોલવે કરીને એટલે વ્યવહારમાં જનરાજને ગાળો દેવે કરીને અથવા તેમની નિંદા કરવે કરીને અને કોઈક જીવ વ્યવહારમાં ગાળો દેતો નથી અને નીંદા પણ કરતો નથી પણ જનરાજના કહેલા માર્ગથી ઉલટા માર્ગની પ્રશ્નપણા કરેછે તે પણ પરમાર્થે કરીને જનરાજનો અવર્ણવાદ બોલનારો કહીયે. એ બે પ્રકારે અવર્ણવાદ બોલવે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૦ આચાર્યાદિકની જતીની નીંદા કરવી એટલે આચારજ-ઉપાધ્યાય-સાધુ-શ્રાવકની જતીની નીંદા કરવી એટલે એહવું બોલે કે આની જતી હું જાણું-છું-એતો નીચ જાંતોનો છે-એહવું બોલવે કરીને માહા મોહકર્મ બંધાય.

૧૧ આચારજદિકની એટલે આચારજ
 ઉપાધ્યાય--સ્ત્રીવર-પ્રવર્તક-રત્નાધિક--
 તથા સામાન્ય મુની તથા શ્રાવક તથા
 ધર્માચાર્ય (જેનાથી પ્રથમ ધર્મ પામ્યો)
 તેમનો વિચારવ્યાદિક વિનય ન કરવે ક-
 રીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૨ વાર વાર અધીકરણ ઉત્પન્ન કરવે
 કરીને એટલે કષાય કરવે કરીને તીર્થનો
 ભેદ કરે એટલે નાનાપ્રકારના મત ચલા-
 વે તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૩ વશીકરણના દોષને જાણતો સતો
 પણ વશીકરણાદિકના પ્રયોગ કરે તેણે
 કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૪ આ લોક-પરલોક સંબંધી વિષ-
 યોને ત્યાગ કરવાની ઇચ્છાવાળો જે પુ-
 રૂષ તેને કામ ભોગની પ્રાર્થના કરવી

એટલે આટલું ભોગવીને પછી ત્યાગ કરજ્યો-આ પ્રત્યક્ષ સતાં સુખ મૂકીને ત્યાગ કરવામાં શું સુખ છે? એહવું પાડવાની બુદ્ધીયે કરીને કહેવું તેથી માહા-મોહકર્મ બંધાય.

૧૫ અબહુશ્રૂત સતો પોતે કહે કે હું બહુશ્રૂત છું એહવી રીતે મૂર્ખ થઈને બહુશ્રૂતનું બીરદ ધરાવે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૬ અતપસ્વિ સતો હું તપસ્વી છું એટલે કષાયનો ભરેલો સતો ઉપરથી કષ્ટ કલાપ કરીને લોકની મધ્યે પોતાનું તપસ્વીપણું મનાવતો તથા સાધુનાં લક્ષણે રહિત સતો હું સાધુ છું એહવી રીતે બોલતો એટલે મુળ ગુણ-ઉત્તર-ગુણે કરીને તથા સમિતિ ગુપ્તીયે કરીને

રહિત સતો અને પાંચ આશ્રવે કરીને
 સહિત સતો ભોળા લોકોને પોતાને વિષે
 સાધુપણું મનાવતા તથા શ્રાવકના ગુણે
 કરીને રહિત સતો પોતાને વિષે શ્રાવક-
 પણું મનાવતો એટલે ભોળા લોકોને એહ
 વું સમજાવે કે આ કાળમાં એહવા શ્રાવક
 તથા સાધુ ક્યાંથી લાવીયે અને ભગવં-
 તે ‘ભગવતી સૂત્રમાં’ શાસન જ્યવંતુ
 કહ્યું છે-એમ બોલીને પોતાને વિષે
 સાધુ તથા શ્રાવકપણાની સ્થાપના કર-
 તાં પણ એમ નથી સમજતો કે તેજ ભ-
 ગવતીમાં સાધુનાં તથા શ્રાવકનાં જે લ-
 ક્ષણ કહ્યાંછે તે લક્ષણોયે કરીને સહિત
 હોય તે પુરૂષો વડે કરીને શાસન જ્ય-
 વંતુ છે એમ સમકિતના ગુણે કરીને
 રહિત સતો પોતાને વિષે સમકિતની

સ્થાપના કરતો એમ ગુણ વિના ગુણની
સ્થાપના કરવે કરીને માહામોહકર્મ બાં-
ધે કેમકે અવગુણીને વિષે ગુણીની સ્થા-
પના કરવા થકી ગૌતમાદિક માહા મુની-
યોની તથા આણંદાદિક મોહોટા શ્રાવકો-
ની નીંદા આવેછે એ કારણ માટે; વળી
શ્રી હરીભદ્રસૂરી માહારાજકૃત પંચવ-
સ્તુનામા ગ્રંથને વિષે કહ્યું છે કે:—

સૂત્ર તથા તેનો અર્થ તેણે કરીને ‘નિ-
ર્માન’ એટલે તેના જાણ એહવા અને દ્રઢ
છે ધર્મ તેજેને એહવા અને તે સૂત્ર તથા
પ્રીય દ્રઢ ધર્મે કરીને સહિત અને ‘અનુ-
ર્તન’નાને વિષે કુશળ એટલે ઉપાયના
જાણ, જતીકુળે કરીને સહિત (જતી તે
માતાનો પક્ષ અને કુળ તે બાપનો પક્ષ)
એટલે ઉત્તમ જતી કુળે કરીને સહિત

એહવા અને ગંભીર એટલે માહાઆશ-
 યવાળા એવા અને લબ્ધીવંત એવા
 અને 'સંગ્રહ,' ' ઉપગ્રહ કરવાને વિષે
 તત્પર એટલે ધર્મોપદોદ્ધિકે કરીને સંગ્રહ
 કહીયે અને વસ્ત્રાદીકે કરીને ઉપગ્રહ ક-
 હીયે-તેને વિશે તત્પર એટલે ધર્મોપદેશ
 કરવાને તથા વસ્ત્રના દોષ ટાળવાને ત-
 ત્પર અને કર્યું છે કરણ તે જેમણે એટલે
 અભ્યાસી છે ક્રિયાઓ તે જેમણે અને
 પ્રવચનના અનુરાગી એટલે સિદ્ધાંતના
 ઉપર રાગ ધરનારા એહવા અને સ્વ-
 ભાવે કરીને મોક્ષાર્થને વિષે પ્રવર્તેલા
 એહવા જે પુરૂષો તે ગણના સ્વામી હો-
 ય-એમ જનવરોયે પ્રતીપાદન કર્યું છે
 એટલે એહવા પુરૂષોને ગણીપદ આપ-
 વા જોગ્ય હોય એમ કહ્યું છે અને વળી

ગીતારથ એહવી એટલે સમ્યક પ્રકારે
 સિદ્ધાંતની જાણ એહવી અને સારા કુળ-
 માં ઉત્પન્ન થયેલી એહવી અને પરીણા-
 મીકી એટલે ઉત્સર્ગ અપવાદની જાણ
 એહવી અને ગંભીર એટલે માહા આ-
 શયવાળી એહવી અને ઘણા કાળથી
 ગીતારથની પાસે દીક્ષા લીધી છે જેણી-
 ચે એહવી અને દીર્ઘ પ્રજ્ઞયે કરીને વૃદ્ધ
 એહવી સાધવી જે તે પણ પ્રવર્તની જન-
 વરેન્દ્ર જે તેમણે કહી છે એટલે ઉપર
 લખ્યા ગુણે કરીને સહિત સાધવીને
 પ્રવર્તની એટલે ચારીત્રને વિષે પ્રવર્તાવ-
 નારી હોય એમ કહ્યું છે.

આ ઉપર લખ્યા ગુણે કરીને સહિત
 એહવા પ્રાણીને વિષે જે પુરૂષ સાધવા-
 દિક ગદ્ય પ્રતે સુપે તથા પ્રવર્તની પદ

સ્થાપે એટલે સાધવીઓની મધ્યે મોહો-
 ટી સ્થાપે અને જે પ્રાણી ગુણ રહિત
 થઈને તે પદની ઈચ્છા રાખે એટલે ગ-
 ણીપદની તથા આચારજપદ લેવાની
 ઈચ્છા રાખે તે પ્રાણી વીતરાગની અ-
 જ્ઞાતિકના શેષ પ્રતે પામે એટલે વીતરા-
 ગની આજ્ઞા રહિત જાણવો એટલે મી-
 થ્યાદ્રષ્ટી જાણવો-કેમકે ગણધર એહવો
 મોહોટો શબ્દ ગૌતમ પ્રમુખ પુરુષસિં-
 હાયે કરીને છે એટલે પુરુષની મધ્યે
 સીંહ સમાન એહવા ગૌતમસ્વામી પ્રમુ-
 ખ પુરુષોએ કરીને ગણધર એહવું જે
 નામ તે મોહોટું છે-તે ગણધર શબ્દ જે
 જાણતો સતો અપાત્રને વિષે એટલે ગ-
 ણધરના ગુણે કરીને રહિત એહવા પુરુ-
 ષને વિષે સ્થાપન કરેછે તે પુરુષ માહા

પાપીછે એટલે સર્વ મૂર્ખની મધ્યે સીર-
દાર છે અને ચંદના સાધ્વી પ્રમુખોયે
કરીને 'પ્રવર્તની' એહવો જે શબ્દ તે
માહોટાછે તે શબ્દ પ્રતે પ્રવર્તનીના ગુણે
કરી રહિત પ્રાણીને વિષે જાણતો સતો
જે સ્થાપન કરેછે તે માહા પાપીછે એટલે
નીવડ મિથ્યાદ્રષ્ટી છે-એજ રીતે શ્રાવક
તથા સમકિતદ્રષ્ટી પુરુષોનાં નામ સિદ્ધાં-
તમાં કહેલા એહવા શ્રાવકના ગુણ તથા
સમકિતદ્રષ્ટીના ગુણોયે કરીને રહિત
પુરુષને વિષે સ્થાપન કરેછે તે પણ તેજ
પ્રમાણે જાણવો.

उक्तंच पंचवस्तुनामा ग्रंथेः—

सुत्तथ्येणिण्णम्मानं ॥

पिअदढधम्मोणुवत्तणाकुसलो ॥

जाइकुलसंपन्नो ॥

गंजीरोलद्धीमंतोअ ॥१॥

संगहुवग्गहनिरत्त ॥

कयकरणोपवयणाणुरागीअ ॥

एवंविहोत्तज्जणित्त ॥

गणसामीजिएवरेंदेहिं ॥२॥

गीयत्थाकयकरणा ॥

कुलजापरिणामिआयगंजीरा ॥

चीरदिखिखआयबुद्धा ॥

अज्जाविपवित्तिणीज्जणिया ॥३॥

एयगुणविप्पमुक्को ॥

जोदेइगणंपवित्तिणिपयंच ॥

जोविपडिच्चइन्नवरं ॥

सोपावइआणमाइणि ॥४॥

बुद्धोगणहरसद्धो ॥

गोयमपमुहेहिंपुरिससीहेहिं ॥

जोतंठवइअप्पे ॥

જાણંતોસોમહાપાવો ॥૫॥

एवपवित्तिणिसदो ॥

जोबुद्धोअङ्गचंदणाशर्हिं ॥

जोतंठवइअपत्ते ॥

જાણંતોસોમહાપાવો ॥૬॥

૧૭ લોકને ધરની મધ્યે તથા વાડાની મધ્યે અથવા કોટની મધ્યે અથવા હરેક કોઈ બાંધેલી જગ્યામાં નાખીને એટલે પૂરીને ધુમાડા સહિત અગ્નિનું લગાડવું તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૮ પોતે અકારજ કરીને બીજને માથે નાખે એટલે પોતે અકારજ કર્યું હોય એટલે પોતે કોઈ રાજદિકનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા કોઈ શેઠનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા ગુરૂમહારાજનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા ધર્માચારજનો

અપરાધ કર્યો હોય ત્યારે તે પુરુષો પુછે કે આહાવું કામ કરવું તમને જુક્ત નથી? ત્યારે એહવું બોલે કે એ કામ કરવામાં હું કાંઈ જાણતો નથી એ તો ફલાણે કર્યું છે એહવી રીતે પોતાને માથેથી કા-હાડીને બીજને માથે નાખવું તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૯ અશુભ મનજોગ સહિતપણે કરીને પ્રચુર માયાના પ્રયોગ થકી સમસ્ત લોકને ઠગવું એટલે પ્રથમ થકીજ મનમાં એહવો વિચાર થયો છે કે આ પુરુષ માહારા હાથમાં ક્યારે આવે અને હું ઠગી લેઉં-એહવો પ્રથમથી મનમાં વિચાર કરીને પછી ઉપરથી માયા કરે એટલે આવો જીધજીધ પધારીયેજીધજીધ-આતો તમારું ધરણે એએ-તમારે અમારે કાંઈ

જુદાગરી નથી-એહવી રીતે ઉપરથી
કપટ રચના કરીને સમસ્ત લોકને ઠગી
લેવું તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૦ સત્ય બોલનારો એહવોજે કોઈ પુર-
ષ તેને એહવું કહે કે તું તો જુદું બોલેછે.
એમ હરેક કોઈ પુરુષને વિષે અસતા
દોષનું આરોપણ કરવું એટલે પોતે તેના
દોષ દેખ્યા નથી કેવળ નીચ લોકોના
કહેવા ઉપર ધ્યાન રાખીને તેની હીલ-
ના નીંદા કરવી તેથી માહામોહકર્મ બં-
ધાય-કેમકે સિદ્ધાંતમાં તો એહવું કહ્યુંછે
કે કોઈના દોષ નજરે દેખવામાં આવે
તો પણ મધ્યસ્થપણે રહેવું-તેની નીંદા
કરવી નહીં એ કારણ માટે.

૨૧ કલેશનું ઓછું ન કરવું એટલે
લોકોના મર્મ ઉઘાડી ઉઘાડીને કલેશ

વધારવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૨ લોકો પ્રતેં માર્ગને વિષે પ્રવેશ કરાવીને તેનું ચિત્ત ચોરી લેવું એટલે દ્રવ્ય થકીતો લોકને છેતરીને એટલે ચાલો હું તમને ગામનો રસ્તો દેખાડું એમ કરીને માર્ગમાં લેઈ જઈને તેની પાસે જે કાંઈ ધન હોય તે પડાવી લેવું અને ભાવ થકી પોતે ગુરૂ બનીને તત્ત્વ જ્ઞાનનો અજ્ઞાણ સતો લોકોને એહવો ઉપદેશ કરે કે હું તમને મોક્ષ મારગને વિષે લેઈ જઉં એટલે હું તમને મોક્ષનો મારગ દેખાડું. એમ કહીને લોકોને કેવળ પોતાને ખાવા પીવાની ઇચ્છાએ કરીને મનાવા પૂજવાના અભિલાષે કરીને ધર્મને બાહાને ઉલટો માર્ગ દેખાડીને તેને વિષે ધર્મ મનાવીને તેમનું મનુષ્ય રૂપ પુન્ય,

પ્રકૃતીરૂપ ધન પ્રતે ચોરી લેછે એટલે
નરક ત્રીજીચની ગતી પ્રતે પમાડેછે તે
થકી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૩ લોકો પ્રતે વિશ્વાસ પમાડીને તે-
મના કલત્રનો ઉપભોગ કરવો એટલે
પોતે સાધુ શ્રાવક બનીને લોકોને પોતા-
ને વિષે વિશ્વાસ પમાડીને પોતાની પાસે
ભણવા ગણવા આવતા એહવા જે તે
લોકોના છોકરા તેમને છાંને છાંને સં-
જમમાં સુખ દેખાડીને એટલે જે ચારિત્ર
લેશે તે ખાવા પીવાનું સારૂ સારૂ
મળશે અને કમાવું નહીં પડે-અને
લોકમાં પૂજનીકપણું થશે એહવું એક
પુદ્ગલીક સુખ દેખાડીને તેમનાં માખા-
પથી છાંના નસાડી મૂકીને તે છોકરાઓ-
નાં માથાં મુડીને પોતાના ચેલા ચેલી ક-

રેછે અથવા તેમની સ્ત્રિયોની સાથે ભોગ
વીલાસ કરેછે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૪ અકુંવારો થઇને એહવું બોલે કે
હું કુંવારો છું એટલે ઘણા લોકની જ્યા-
રે સભા ભરાઇ હોય ત્યારે પોતાના મહ-
ત્વપણાને અર્થે પોતાની બડાઈની વાતો
કરે તેમાં એહવું બોલે કે હમે તો પ્રથમથી
પરણ્યાજ નથી! કુંવારા છીએ! એહવી
રીતે જુહું બોલીને લોકોને પોતાને વિષે.
રાગ ઉપજાવે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય

૨૫ અશ્વહચારી સતો પણ કહે જે હું
શ્વહચારી છું એટલે દ્રવ્ય થકી કદાપી
કોઈ સુખની વાંછાયે કરીને ઉપરથી ત્યાજ
ગ કર્યો હોય પણ મનમાં તો તેનો અભિ-
લાષ બનેલો અને લોકોની આગળ પો-
તાનું શ્વહચારીપણું જણાવે તેણે કરીને

માહામોહકર્મ બંધાય—તો દ્રવ્ય ભાવ
બે પ્રકારે અબ્રહ્મચારી સતો પોતાનું બ્રહ્મ-
ચારીપણું કહે તો તેનું તો શું કહેવું!!

૨૬ જેણે પોતાને ઐશ્વર્યપણા પ્રતે પ્ર-
માડ્યો હોય તેનું વિત્ત હરી લેવું એટલે
જે પુરૂષથી પોતાની આખર-ઇજત-ધન-
દાસતની વૃદ્ધી થઇ હોય તે પુરૂષનું ધન-
માલ ચોરી લેવું તેથી માહામોહકર્મ બં-
ધાય.

૨૭ જે પુરૂષના પ્રભાવ થકી પોતાનો
મોહોટો ઉદય થયો હોય તેજ પુરૂષને
ભોગાદીકનો અંતરાય કરવો તેથી મા-
હામોહ કર્મ બંધાય.

૨૮ સેનાપતી-પાઠક-રાજાશ્રેષ્ઠી એટ-
લાઓને મારી નાખવા અથવા તેમનું
હીણું ચીંતવવું એટલે આ સેનાનો સ્વા-

મી આપણને બહુ હરકત કરેછે તથા આ આપણો ભણાવનાર આપણને વારે વારે મારેછે અથવા ખીજેછે-આ રાજ સારો નથી-નવા નવા કર કરેછે અને લોકોને પીડેછે તથા આ ગામનો શેઠીઓ ઘણો ખરાબ માણસ છે એ કારણ માટે તેમનું અધિકારીપણું જાયતો ઘણું સારું-અથવા તે મરી જાયતો સારું-એહવું વિચારવું તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૯ દેવ પ્રતે ન દેખતો સતો પણ એહવું બોલે કે હું દેવ દેખું છું એટલે ભોળા લોકોને એહવું સમજાવે કે માહારી પાસે નિરંતર ફલાણો દેવ આવેછે અત્રે માહારી સાથે રૂબરૂ વાતો કરેછે અને તે દેવ માહારે વશ છે-એહવી રીતે જુદું બોલીને પોતાનો ચમત્કાર દેખાડે તેથી મા-

હામોહકર્મ બંધાય.

૩૦ કામ ભોગને વિષે ગૃથીલ એહવા દેવતાઓએ કરીને શું ? ઇત્યાદિક દેવતાનાં નીંદા વચન બોલીને તેમનો અવર્ણવાદ કરવો એટલે તીર્થંકરની ભક્તિના કરનાર તથા સાધુ શ્રાવકની ભક્તિના કરનાર તથા તેમની સહાજના કરનાર એહવા સમકિતદ્રષ્ટી જે દેવતા તેમનો અવર્ણવાદ બોલવો એટલે એહવું બોલે કે એ દેવતા ખિચારા શું કરશે ? એતો કામ ભોગમાં આશક્ત થઈ રહ્યાછે. એહવું એહવું બોલીને તેમની નીંદા કરવી તેથી માહામોહકર્મ ઉપાર્જન કરે. કેમકે સિદ્ધાંતમાં તો એહવું કહ્યું છે કે સાધુ શ્રાવક તથા સમકિતદ્રષ્ટી પુરુષોએ દ્વેષ-બુદ્ધી લાવીને હરેક કોઈ દેવતાની નીંદા

ન કરવી-તો સમકિતી દેવતાની તો નિં-
દા શી રીતે કરવી ? એહવું કહ્યું છે એ
કારણ માટે.

(આ ઉપર લખ્યાં ત્રીશ કારણ સેવવે
કરીને એટલે આચરવે કરીને જીવ મિ-
થ્યાત ભાવ પ્રતે પામેછે અને મિથ્યાત
ભાવ પામ્યે સતે પછી અનંતાનુબંધી
ચોકડીનો ઉદય થાયછે તેથી ઉત્કૃષ્ટપણે
મોહનીકર્મની સીત્તેર સાગરોપમ કોટાકો-
ટીની સ્થિતિનું કર્મ બાંધેછે. એ કારણ
માટે ધર્મના અભિલાષી પુરૂષોએ આ ઉ-
પર લખ્યાં ત્રીસ થાનક વરજવાને વિષે
ઉવમ કરવો.)

ધર્માચારજનો વિનય.

ધર્માચારજ તે જે પુરૂષની પાસે પ્રથ-

ધર્મ પામ્યો હોય એટલે સમકિત આદિ-
ક ધર્મ જાણ્યો હોય તથા જેની પાસે વૃત્ત
અંગીકાર કર્યો હોય તે ધર્માચારજ કહી-
યે. તે સાધુ મુનીરાજ હોય-ભાવે શુદ્ધ
પ્રરૂપક હોય-ભાવે ગ્રહસ્થ હોય પણ જે-
નાથી તત્વાતત્વની ખબર પડી તે સર્વ
ધર્માચારજ કહીયે. તેવા ધર્માચારજનો
વિનય કરવો જેવી રીતે ઘટે તે દેખાડતા
સતા કહે છે:—

૧ જ્યાં જ્યાં ધર્માચારજ પ્રતે દેખે ત્યાં
ત્યાં બે હાથ જોડી માનમોડી વંદન નમ-
સ્કાર કરે; વસ્ત્રાદિકે કરી સત્કાર કરે
એટલે વસ્ત્રાદિકે આપે તે વિનય.

૨ ધર્માચારજ આગ્યે સતે ઉભા થઈ
સન્માન કરે-કલ્યાણની પેઠે-મંગળની
પેઠે-પ્રતીમાની પેઠે-દેવની પેઠે-સેવા કરે

તે વિનય.

૩ ધર્માચારજ પ્રતેં અસન—પાન—ખા-
દમ—સ્વાદમ નીમંત્રણ કરીને ભક્તિપૂ-
ર્વક એટલે અંતર પ્રીતી સહિત આપે
એટલે જો સાધુ મુનીરાજ ધર્માચારજ
હોય તો બેહેતાળીસ દાષ રહિત—પ્રાસુક
અશનાદિક આપવું અને કોઈ ધાડતર
કારણે અસુસ્તું આપવું પડે તો આપે અ-
ને તેનું પ્રાયશ્ચીત અંગીકાર કરે અને જો
સમકિતદ્રષ્ટી પુરૂષ ધર્માચારજ હોય તો
તેમને જેવી રીતે લેવાની ઇચ્છા હોય તે
રીતે ભક્તિ પૂર્વક આપે અથવા પોતે આ-
ગ્રહ કરીને આપે તેમને વાસ્તે બનાવીને
આપવું ઘટે તો બનાવીને આપે તે વિનય.

૪ ધર્માચારજની સ્તવના કરવી એટ-
લે તેમની પ્રસંશા કરવી એટલે ઘણા

ભવ્ય જીવોની આગળ તેમના ગુણની સ્તવના કરીને તેમના ઉપર પ્રીતી ઉપજાવવી તે વિનય.

૫ ધર્માચારજ આઠ્યે સતે આદરે સહિત આસન આપવું અને કહેવું જે હે સાહેબ? આ આસનને વિષે ખીરાળે? એહવી રીતે વિનંતા કરવી અને પોતે આસન છોડીને-હાથ જોડીને આગળ ઉભા રહેવું તે વિનય.

૬ ધર્માચારજ આઠ્યે સતે સામું જવું તે વિનય.

૭ ધર્માચારજનું ઔપધ ભેષજ કરવું કરાવવું તે વિનય.

૮ ધર્માચારજનું વચન અંગીકાર કરવું તે વિનય.

એ રીતે અનેક પ્રકારે વિનય કરવો.

આ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે આજસ પ્રમાદે
 કરીને વિનય કરે નહીં તો નીચ ગોત્ર કર્મ
 બાંધે એમ ઠાણુંગણ સૂત્ર મધ્યે કહ્યું છે.
 આ વિનય જે જેના પદ મધ્યે જેને જેમ
 કરવો ઘટીત હોય તે પ્રમાણે કરવો.

ત્રણ પ્રકારના આત્મા.

(બહિર્આત્મા અંતરઆત્મા પરમાત્મા
 ૧ બહિર્આત્મા તે પેહેલે ગુણઠાણે વ
 રતનારો અને બાહ્ય સંપદાને રક્ત એ-
 ટલે શુભાશુભ કર્મ વિપાક ફળને ઉદયે
 કરીને રાજરિદ્ધી-ભંડાર-હુકમ-દાસ-દા-
 સી-સુભટ-શીપાઇ-આબરૂ-ઇજત-શો-
 ભા-પુત્ર-સ્રી-બેટી, ફાઇ, કાકી, મામા-
 કાકા-ભાઇ ભત્રીજાદિક કુટુંબ પરીવાર
 દેખીને રાજ થાય કે અમારા જેવી આ-

ખર-ઇજત-પરીવાર બીજા કોઇને નથી-
 અમે મોહોટા ભાગ્યવંત છીએ-એમ વા-
 રવાર દીક્ષમાં ખુશી થાય તથા રાગ-રં-
 ગ-કળા-વીકળા-ડહાપણુ-ચતુરાઇ-હાવ
 ભાવ-નાટક-કૌતક પોતાના શરીરની
 કાંતી બળ-જીવાનીપણાનો મદ એ આ-
 દિ અનેક પ્રકારે પોતાની શોભા દેખીને
 તેને વિષે એકાગ્રચિત્તે રીઝે એટલે એમ
 જાણે કે આ સંસારમાં હુંજ એક સુખ
 ભોગવું છું માહારા જેવા ઘોડા-હાથી-
 બેસ-રથ-ચારોટા-બીજા કોને છે અને આ
 જને કાળે હુંતો દેવલોકના જેવાં સુખ
 ભોગવું છું-એ રીતે પોતાના સ્વરૂપ
 થકી બાહ્ય વસ્તુને વિષે આશક્ત થાય
 અને તેને આદર કરીને ત્રીકરણ જોગે ભો-
 ગવે તે બહિર્ચાત્મા કહીયે-કહ્યું છે કે:-

પુદ્ગળસેં રાતો રહી,
 જોણે એહ નીધાન;
 તસ લાભે લોભે રહ્યો,
 બહિરાતમ અભિધાન.

૨ અંતરઆત્મા તે ઉપર લખેલી બા-
 હ્ય સંપદા થકી જેનો વિરક્ત ભાવ વર-
 તેછે અને પોતાના આત્મ સ્વભાવમાં
 આશક્ત વર્તેછે એટલે બાહ્યભાવને પ-
 રરૂપ જાણીને તેને વિષે વિરક્તપણે વરતે
 અને પોતાના જ્ઞાનાદિક ગુણને જાણીને
 તેને વિષે પ્રીતી જોડે અને પોતાનો સ-
 હજ એટલે પ્રયાસ વિના પ્રગટ થાય એ-
 હવું સમાધી પદ તેનો વીરહ પડ્યે સતે
 તેના દુખે કરી અસમર્થ થકો ઉપયોગ
 સહીત ઝુરણા કરેછે કે માહારે કોઈ આ-
 રીત્રાવરણી કરમના ઉદય વડે કરીને આ-

તમગુણની ફરસના તદ્દરૂપે બનતી નથી-
જ્યારે બનશે ત્યારે ધન કૃતાર્થ કરીને મા-
નીશ એહવા નીરંતર લોકને રીઝવવા પ-
ણાયે કરીને રહિત જેના પ્રણામ વરતેછે
તે અંતરઆત્મા કહીયે. તે અંતરઆ-
ત્માવાળો જીવ ચોથે ગુણઠાણેથી માંડી-
ને બારમા ગુણઠાણા લગી હોય અને તે
અંતર આત્મા સમકિતદ્રષ્ટી નીમાયે
હોય અને વળી તે સમકિતદ્રષ્ટી અંતર-
આત્મા વિવેકરૂપ લોચને કરી પરભાવ
થકી ઉદાસી હોય એટલે વીરામ પામ-
વાની બુદ્ધીવાળો હોય અને તેના ચિત્ત-
ને વિષે નીરંતર આવી ભાવના વરતે કે:-
“આ જગત્રયમાં શત્રુ મીત્ર કોઈ ન-
થી અને કોઈ જીવથી વેર વિરોધ પણ
નથી, શત્રુ પણ પોતાનો આત્મા છે અ-

ને મીત્ર પણ પોતાનો આત્માછે; અને
 વળી જ્ઞાન દશાયે કરી પોતાના આત્માને
 નીરંતર એહવું સમજાવે કે રે જીવ !!
 અનાદિ કાળનો ભ્રમતો થકો માહાવીકાર
 રૂપ અને અનંતા દુખના દાતાર એહવા
 જે ભોગ ભોગવીને છોડ્યા છે એટલે
 અનંતીવાર ભોગવ્યા છે અને વળી પા-
 છી તેની વાંછા કરેછે-અરે ભાઈ ! તુજને
 કેમ લાજ નથી ઉપજતી ? જે વમેલા
 ભોગની ઇચ્છા કરવી તે તો વમેલા આ-
 હાર જેવી છે માટે તુજને કરવા જોગ્ય
 નથી.” એ રીતે નીરંતર મનને સમજાવે
 અને પોતાનો બોધબીજ એટલે શ્રદ્ધાન
 રૂપ બીજના સુખનો સહેજ રસ તેને ચા-
 ખે. એહવી રીતે સ્વપરની વહેચણ કરી
 સ્વસ્વરૂપનું ગ્રહણ કરે-પર સ્વરૂપ વી-

ભાવરૂપ જાણી શક્તી પ્રમાણે જે જે ગુણકાણે જેવી રીતે ઉચીત હોય તે પ્રમાણે ત્યાગ કરે—તે બીજો અંતરઆત્મા જાણવો. કહ્યું છે કે:—

પુગદળભાવ રૂચે નહી, તાર્થે રહે ઉદાસ;
સો અંતરઆતમ લહે, પરમાનંદ પ્રકાસ. ૧

૩ પરમાત્મા તે બે પ્રકારે તેમાં એક દ્રવ્ય પરમાત્મા અને બીજો ભાવ પરમાત્મા—દ્રવ્ય પરમાત્મા તે સંભીરૂડ નયમતે તેરમે ગુણકાણે રહ્યા એહવા જે કેવળજ્ઞાની માહારાજ તે દ્રવ્ય પરમાત્મા કહીએ; અને ભાવ પરમાત્મા તે એવંભૂત નયમતે કરીને આઠ કર્મ દૂર કરીને આઠ ગુણ પ્રગટ કરીને લોકને અંતે બીરાજમાન સાદીઅનંતમે ભાંગે વરતેછે એહવા સિદ્ધભગવાન તે ભાવ પરમાત્મા કહીયે.

એ પ્રકારે ઉપાધીભેદ કરીને ત્રણ આ-
ત્માનું સ્વરૂપ જાણવું.

દેવગુરુધર્મનાસ્વરૂપની ચૌભંગી.

દેવ ઓળખવાની ચૌભંગી.

૧ નિશ્ચયસુદેવ તે પોતાનો જીવ નિ-
ષ્પન્ન સ્વરૂપી, તત્ત્વરમણી એટલે પોતાના
આત્માનો તરણ તારણ જાહાજ સમાન
પોતાનો આત્મા છે અને અનંત જ્ઞાન દ-
ર્શન ચારીત્રરૂપ ગુણની લક્ષ્મીનો પ્રગટ
કરવાવાળો તે પોતેજ છે એટલે જ્યારે
પોતાનો આત્મા અશુદ્ધ ઉપયોગથી વિ-
રામ પાંખીને પોતાના સ્વભાવમાં આવે
છે ત્યારે તેની જ્ઞાનાદિક ગુણની લક્ષ્મી
જેવી છે તેવીજ આવર્ણ દૂર જવે કરીને
પ્રગટ થાયછે તે ગુણરૂપ લક્ષ્મીનો પ્રગટ

કરનાર સમ્યક પ્રકારે કષાયાદિક રહિત થયેા સતો પોતેજ છે તે નિશ્ચય સુદેવ કહીયે. તે પોતાના આત્મારૂપ સુદેવનુ એકાગ્ર ચિત્તે ધ્યાન કરતો સતો તથા આરાધના કરતો થકો એટલે આત્માથી જુદાં વિભાવીક પદાર્થ થકી આત્માને પોતાના સ્વભાવમાં લાવતો સતો સંસારરૂપ સમુદ્રનો કાંઠો પાંખે.

૨ વ્યવહારસુદેવ તે અરિહંત એટલે રાગ-દ્વેષ-કષાય રૂપ શત્રુને હણનાર એટલે નાશ કરનાર એહવા અને ભગવાન એટલે જ્ઞાનવંત-એશ્વર્યવંત; એ આદિક અનેક ગુણવંત એહવા અને ૩૪ અતીશય કરીને બિરાજમાન, ૩૫ વાંણીના ગુણે કરીને સહિત-૧૨ ગુણે કરીને સહિત, એહવા ભવ્ય પ્રાણીને હિતોપદેશ

કરતા એહવા જે હોય તે વ્યવહાર થકી
સુદેવ કહીયે. તેને આરિસાની પઠમ નિ-
મિત્ત કારણરૂપ જાણીને એટલે નિશ્ચય
સુદેવ પ્રગટ કરવાનું નિમિત્ત કારણ જા-
ણીને સેવન કરવું.

૩ નિશ્ચય કુદેવ તે પોતાના આત્માનું
સ્વરૂપજેણે ઓળખ્યું નથી એટલે મા-
હારો રયો સ્વભાવ છે અને માહારે શું
કરવું જોગ્ય છે અને હું કોણ છું-એ રી-
તે જેણે ઓળખાણ કરી નથી અને અ-
જ્ઞાન દશાયે કરીને જડરૂપ વિભાવ દ-
શામાં એટલે પાંચ ઇંદ્રીઓના વિષયમાં
તથા ચાર કષાયમાં તથા ઇર્ષ્યા-મદ-મ-
અછર-શુદ્રતાદિક અનેક દુરગુણોને વિષે
જેનું ચીત્ત સદાકાળ લાગી રહ્યું છે એ-
ટલે જેના ચીત્તમાં સદાકાળ વિષય કષા-

યાદિકનો વિચાર વરત્યાં કરેછે અને લોકોને કષ્ટમાં નાખવાનો તથા પારકી લઘુતા કરવાનો અને પોતાની પ્રસંશા કરવાનો વિચાર સદાકાળ વરતે છે અને જે પોતાના આત્માની વિરાધના કરતો સતો વરતેછે તે ' નિશ્ચયકુદેવ ' કહીયે. એહવા આત્માને સેવતો જે પ્રાણી તે સંસારરૂપ સમુદ્રને વિષે પરિભ્રમણ કરે.

૪ વ્યવહાર કુદેવ તે કૃષ્ણ-માહાદેવ-બ્રહ્મા-થેત્રપાળ-પીતરીઆ પ્રમુખ જાણવા અને તેને વ્યવહાર કુદેવ કહીયે તે વ્યવહાર કુદેવને સેવતો એહવો જે પ્રાણી તે સંસારરૂપ સમુદ્રમાં પરિભ્રમણ કરે.

ગુરુ ઓળખવાની ચૌભાંગી.

૧ નિશ્ચય સુગુરુ તે પોતાના જીવને એકાંતે બેસાડી એટલે દ્રવ્ય થકી જ્યાં

કોઈનું આવાગમન ન હોય એવે સ્થા-
 નકે બેસાડીને અને ભાવ થકી રાગ દ્વેષ-
 ની ઓછાશ રૂપ એકાંતે બેસાડીને રૂડી
 શિખામણુ દધને મિથ્યાતરૂપ કુમાર્ગ થકી
 એટલે દ્રવ્ય ભાવ બે પ્રકારે અન્યાય મા-
 રગ થકી તથા મીથ્યાત્વીઓનાં લક્ષણ જે
 પૂર્વે કહ્યાંછે તે થકી તથા અગંભીરપણા
 થકી તથા અધર્મ સેવીને ધર્મ માનવું તે
 રૂપ મિથ્યાત થકી નિવારણ કરીને સમ-
 કિતરૂપ શુદ્ધ મારગે ચડાવે એટલે પૂર્વે
 કહેલા સમકિતના ગુણ અંગીકાર કરાવે
 અને દંભ થકી નિવારણ કરે એટલે અ-
 વગુણી થઈને ધરમિ નામ ધરાવવું અ-
 ને જુઠા જુઠા ક્રિયાઓના આડંબર કર-
 વા તે સર્વ દંભ કહીયે. તેથી નિવારણ
 કરે પણ જુઠા ડફાણમાં આત્માને પડવા

દે નહી તે નિશ્ચય સુગુર કહીયે. એ આ-
ત્મારૂપ નિશ્ચય સુગુરનું સેવન કરવા થ-
કી પોતાનો આત્મા તુરત પોતાના સ્વ-
ભાવમાં આવે.

૨ વ્યવહાર સુગુર તે સાધુ મુનીરાજ
જેના શરીરને સંગત પામેલું એહવું જે
રજ તે ભૂષણ સમાન છે અને શીલાનું
તળીયું તે જેને સ્થાન સમાન છે અને
કાંકરા સહિત ભુમી જેને શૈયા તૂલ્ય છે
અને વાઘની બોડ જેને ઘર તૂલ્ય છે અ-
ને “ હું અને આ માહાર ” એ વિકલ્પ
જેને દૂર ગયોછે અને જેને અજ્ઞાનરૂપી
અંધારાની ગાંઠો તૂટી ગઈ છે અને જેને
એક જ્ઞાનરૂપ ધન વરતેછે અને જે નિ-
સ્પૃહપણે વરતેછે એટલે જેમને કોઈ પ્ર-
કારની સ્પૃહા વરતતી નથી અને જે અ-

ચિંત્ય એટલે દુર્ધર એહવાં આચરણોયે
 કરીને દીવસ ગમાવેછે અને જે એક
 શરીરનો નિરવાહ કરવાને અર્થે ગર્વ
 રહિત બેહેતાલીસ દોષ રહિત અહાર-
 ની ગવેખણા કરે છે અને જે માયા
 પ્રપંચમાં પડતા નથી એહવા અનેક
 ગુણોયે કરીને સહિત એવા જે મુની-
 રાજ શુદ્ધ પ્રરૂપણાયે કરીને એટલે જ-
 થાર્થ વીતરાગનો મારગ દેખાડીને ભવ્ય
 પ્રાંણીયોને પ્રતીબોધ કરવાને ઉદ્દેશ્યવંત
 અને પોતાના આચાર વ્યવહારને વિષે
 સાવધાન એહવા જે મુનીરાજ તે વ્યવ-
 હાર થકી સુગુરુ કહીયે-તેમને નીમીત્ત-
 કારણ જાણીને સેવન કરવું.

૩ નિશ્ચય કુગુરુ તે જે રાગ દ્વેષ રહિત
 કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શને કરીને સહિત અ-

ને સ્વાદવાદ વાંણીના પ્રરૂપનાર એહવા
 પરમાત્માની વાંણીના એટલે તેમનાં ક-
 હલાં સિદ્ધાંતોના ખોટા અર્થ કરે એટલે
 જાંણીને પોતાના પૂજનીક પણાને અર્થ
 અજ્ઞાનને વશે કરીને ખોટી પ્રરૂપણા કરે
 અને પોતે લંપટપણે કરીને નીશુકપણે
 સંસારની વૃદ્ધીનાં કારણ સેવે એટલે તી-
 વ્ર કષાયાદિકે કરીને ધમધમતો રહે-પોતે
 કુબ્ધે અને બીજાને પણ કુબાવે તે નિશ્ચય
 થકી કુગુરૂ કહીયે.

૪ વ્યવહાર કુગુરૂ તે જોગી—સન્યાસી
 બ્રાહ્મભણ-કુર્લીંગી પ્રમુખ અને સ્વર્લીંગી
 એટલે જૈનના લીંગના ધારણ કરનારા-
 પાંચ આચારે કરીને રહિત એટલે જ્ઞાના-
 ચાર-દર્શનાચાર-ચારીત્રાચાર-તપ્પાચાર
 વીરજાચાર, એ પાંચ આચારે કરીને શૂ-

ન્ય, પાંચ સમીતી, ત્રણ ગુપ્તીયે કરીને રહીત, આશ્રવના સેવનાર-ગ્રહસ્થીઓના દાસ થઈને રહેલા એહવા વેષધારી જતી પ્રમુખ તે વ્યવહાર કુગુરૂ કહીયે.

ધર્મ ઓળખવાની ચોભંગી.

૧ નિશ્ચય સુધર્મ તે નિશ્ચય નયમતે કરીને આત્માને અંતરગત સત્તાગતે અનંત ચતુષ્ટિરૂપ એટલે અનંતજ્ઞાન-અનંત દર્શન-અનંતચારીત્ર—અનંતવિરજ રૂપ અનંતો ધર્મ રહ્યોછે; તે વ્યવહાર નયને મતે કર્મે કરીને એટલે જ્ઞાનાવર્ણાદિ કર્મે કરીને અવરાણો છે એટલે ઢંકાણો છે. જેમ સૂર્યની આગળ વાદળાં આવવે કરીને તેની કાંતી દબાયછે પણ અંતરમાં સૂર્યનો કાંતી દેદીપ્યમાન છે પણ કાંઈ ધટતી નથી તેમ આત્માને કર્મરૂપ વાદળાં

આડાં આવવે કરીને કાંતી દબાણી છે
 પણ અંતરંગ આત્માની કાંતી એટલે અ-
 કષાયતા રૂપ ધર્મ-સૂર્યની પઠમ દેદીપ્ય-
 માન છે અને વળી નિશ્ચય નયમતે આ
 આત્મા અતિન્દ્રિય સુખસ્વરૂપવાળો છે
 એટલે ઇંદ્રીયોને ગોચર ન આવે એહવું
 આત્મીક સુખ તે મય છે--વળી આ આ-
 ત્મા શુદ્ધ ચિન્માત્ર મૂર્તિ છે એટલે રાગ
 દ્વેષ-મોહ-મદ-મઝ્છરાદિક અનેક ઉપાધી
 રહિત જ્ઞાનમાત્ર ચેતનારૂપ મૂર્તિવાળો છે
 પણ વ્યવહારમાં પર્યાયાર્થિક નયે કરીને
 નિરંતર વિષય કષાયાદિક અશુદ્ધ ચેત-
 નારૂપ વિભાવના પરિણમનપણે કરીને
 મલીન થયો છે પણ શુદ્ધ નિશ્ચય નયે ક-
 રીને નવતત્ત્વ થકી શુદ્ધ જીવ ન્યારો છે
 નિર્વકલ્પ છે એટલે વિભાવતાના વિકલ્પે

કરીને રહિત છે. વળી આ આત્મા સ-
હેજ સ્વભાવવાળો છે પણ વ્યવહારમાં
મિથ્યાત પ્રણામે કરીને સંસારમાં ભ્રમ-
તો સતો આત્મ સ્વરૂપ જાણતો નથી,
તેથી અજ્ઞાની કહેવાયછે પણ જ્યારે મિ-
થ્યાતનો નાશ થાય છે ત્યારે આ જીવ
પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવેછે માટે સ-
દાકાળ આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાનાદિ ગુણમયછે-
એ રીતે નિશ્ચય-વ્યવહાર નયે કરીને આ-
ત્મધર્મનું વિચારવું તે નિશ્ચયસુધર્મ કહીયે.

૨ વ્યવહારસુધર્મ તે પૂર્વ કહ્યો એહવો
નિરાવર્ણ શુદ્ધ ધર્મ એટલે કર્મ કલંક ર-
હીત પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાને
અર્થે અને અકષાયતા ધર્મ પ્રગટ કરવાને
અર્થે ચિત્તમાં એક સાધ્ય રાખીને સાપે-
ક્ષપણે એટલે સાત નયની જેવી રીતની

અપેક્ષા ઘટે તેવી રીતની અપેક્ષા રાખી-
 ને અથવા આત્મ ઉપયોગ રાખીને એ-
 ટલે નીર્મલકારપણે ઉત્કર્ષ રહીત શુદ્ધ
 ગીતારથ ગુરુમાહારાજની સમીપે જે બા-
 હ્ય વ્યવહાર ક્રિયારૂપ વૃત્ત પચખાણાદીક
 પોતાના આત્માની તોલણા કરીને જાણ-
 પણા સહીત કરવું તે વ્યવહાર સુધર્મ
 જાણવો.

૩ નિશ્ચયકુધર્મ તે એકાંત મારગને વિ-
 ષે બાહ્ય કરણી રૂપ ધર્મને વિષે રાચવું
 અને અંતરંગ જ્ઞાને કરીને હીનપણું અને
 આત્મ ધર્મની ઓળખાણે કરીને રહીત
 પ્રણુ એટલે આત્મધર્મ તે શું ચીજ છે-એ
 વાતનો કાંઈ ઉપયોગજ નથી તે નિશ્ચય
 કુધર્મ જાણવો.

૪ વ્યવહાર કુધર્મ તે જીનરાજના દર્શ-

નથી જે ઉલટા પુરૂષો એટલે વીતરાગની
 આજ્ઞાથી ઉલટા વરતનારા અને ઉલટી
 પ્રરૂપણા કરનારા એહવા જે સ્વમતી ત-
 થા પરમતી પુરૂષોની અનુજાઈએ એટલે
 તેમની આજ્ઞા માથે ચડાવીને જે ધર્મ ક-
 રણી કરવી એટલે દેવપૂજા-સામાયક-પૌ-
 ષ્ઠ, ઉપવાસ-છઠ્ઠ-અઠમ--આંખીલ-એ-
 કાસણાદીકૃત-પચખાણુ તથા નીમ અ-
 ભીગ્રહ-સંધજત્રા-તીર્થજત્રાદીકહરેક કો-
 ઇ ધર્મનું અનુષ્ઠાન, તે લોકોના ઉપદેશે
 કરીને કરવું તે સર્વ વ્યવહારકુધર્મ કહીયે.

“એણી રીતે નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ ચૌ-
 ભંગીયે કરીને દેવ ગુરૂ ધર્મનું સ્વરૂપ જા-
 ણે અને અંતરંગ પ્રતીતે નિર્મળપણે સં-
 દ્ધે અને શુદ્ધ સ્વરૂપનો અનુભવ કરે તે-
 ને નિશ્ચેથી સમકીત જાણવું.”

સત્તર પ્રકારનાં મરણ.

૧ અવીચીમરણુઃ—(જે મરણુને વિષે અવિચી એટલે અંતર નથી એટલે સમયમાત્રનો વીલંબ નથી.) x . x . x

એટલે તારક-તીર્થચ-નર-અમર (દેવતા) તેમના ઉત્પત્તી સમય થકી માંડીને પોતપોતાના આઉખા કર્મના દુણીઆનો સમય સમય અનુભવ કરવા થકી એટલે ભોગવવા થકી વીચટન એટલે નાશ થવું તેણે કરીને સહીત જે મરણુ એટલે ઉત્પત્તી સમયથી માંડીને સમય સમય મરણુ પર્યંત આઉખાનું ઘટવું તે અવીચીમરણુ કહીયે.

૨ અવધિમરણુઃ—(અવધી એટલે મર્યાદાયે કરીને જે મરણુ તે અવધી મરણુ.)

એટલે જે નારકાદીક ભવના કારણ પ-
ણે કરીને એટલે નારકાદીક ભવનાં કા-
રણ એવાં આવખાં કર્મનાં દળીઆ પ્રતે
અનુભવીને એટલે ભોગવીને મરણ પા-
મે અથવા મરણ પામ્યો-અને વળી જે
તેજ દળીઆં પ્રતે અનુભવીને મરશે
ત્યારે તે દ્રવ્યથકી અવધીમરણ સંભવે
માટે અવધી મરણ કહીયે અને ગ્રહણ
કરીને ત્યાગ કરેલા એવાંય કર્મ દળીઆ-
નું કરીને ગ્રહણ કરવું તે પ્રણામના વિ-
ચીત્રપણા થકીજ છે. ક્ષેત્રાદીકને વિષે
પણ તેજ રીતે જાણવું એટલે ક્ષેત્ર થકી,
કાળથકી અને ભાવથકી પણ એજ રી-
તે અવધીમરણ જાણવું..

૩ અંતિકમરણ:- (અંતે થયું તે અં-
તીકમરણ.)

એટલે જે નારકાદીકના આઉખા પ-
ણે કરીને કર્મદળીઆં પ્રતે અનુભવીને
મરણ પામેછે અથવા મરણ પામ્યો અ-
ને કરીને તે દળીઆં પ્રતે અનુભવ્યા
વીના મરણ કરશે તે દ્રવ્યથકી અંતીક
મરણ જાણવું. એજ રીતે ક્ષેત્રાદીકને
વિષે પણ કહેવું.

૪ વલનમરણ:- (સંજમ થકી પાછા
પડતાઓનું જે મરણ તે વલન મરણ
કહીયે.)

એટલે સંજમથી પાછા વળેલા એટલે
સંજમ પાળવાથી ભગ્ન થયાછે પ્રણામ
તેજેમના એવા અને દુઃખે કરીને કરવા
જોગ્ય એવું તપ.ચરણ એટલે તપ તથા
ચારીત્ર તે પ્રતે કરવાને અસમર્થ અને
વૃત્ત મૂકવાને પણ અસમર્થ અને મનમાં

વિચારતાકે હમારું કોઈક પ્રકારે વૃત્તથી
 મુકાવું થાયો. એટલે આ ચારીત્ર રૂપ
 વૃત્તથી છુટકબારો થાયો ! એવો વીચાર
 કરતા એટલે ચારીત્ર પાળી શકે નહી
 અને લોક લજ્યાયે કરીને વેષ પણ મુ-
 કી શકે નહી અને રાત્ર દીવશ મનમાં
 વેષ મુકવાનું ધ્યાન કરતા એવા પુરૂષો-
 નું જે મરણ એટલે તે વીચારમાંને વિ-
 ચારમાંજે મરણ તે 'વલનમરણ' કહીયે.

૫ વશાર્તમરણ:- (ઈંદ્રિયોના વશ પ-
 ણે કરીને મરણું તે.)

એટલે ઈંદ્રિયોના વિષયના વશપણે ક-
 રીને એટલે ઈંદ્રિયોના વિષયના પરવશ
 પણે કરીને આર્તા એટલે દીવાની શીખા
 જોવે કરીને આકુળ વ્યાકુળ થયેલા એ-
 વા પતંગની પડમ આકુળવ્યાકુળ થયે-

લા એટલે પીડાયેલા તેમનું જે મરણ એ-
ટલે વિષયની આસક્તિ સહીત પુરૂષોનું
જે મરણ તે ‘વશાર્તમરણ’ મરણ કહીયે.

૬ અંતઃશલ્યમરણઃ—(અંતઃકરણને
વિષે શલ્ય સહીત પુરૂષોનું જે મરણ તે
અંતઃશલ્ય કહીયે.)

એટલે અંતઃકરણને વિષે દુષ્ટ આચ-
રણ રૂપ રહ્યુંછે શલ્ય તે જેમને એવા અ-
ને તે શલ્ય લજ્યાદીકના વશથકી ગીતા-
રથ ગુરૂ માહારાજની સમીપે નથો આ-
લોબ્યું જેમણે એવા એટલે જે હું મા-
હારૂ અકૃત્ય ગુરૂ માહારાજની આગળ
કહીશતો લોકમાં માહારી આખરૂ રહેશે
નહી અને ગુરૂ માહારાજ પણ એમ જા-
ણશે કે આવો થૈને આવાં કામ કરેછે? એ-
વી રીતે પોતાની મતી કલ્પનાયે વીચા-

રીને પોતાનું શલ્ય આળોવે નહીં એહવા શલ્ય સહિત પુરૂષોનું જે મરણ તે ‘અંતઃશલ્યમરણ’ કહીયે.

“આ મરણ અતિશે દુષ્ટ છે. કેમકે શલ્ય સહિત મરણ કરીને જીવો માહાભયંકર અને દુષ્ટ છે અંત તે જેનો એહવો અને દીર્ઘ એટલે લાંબો પાર રહિત એહવો જે સંસારરૂપ કાંતાર એટલે શુષ્ક અટવીને વિષે ઘણા કાળ ભમેછે એ કારણ માટે.”

૭ તદ્ભવમરણઃ—(તે ભવને જોગ્ય આવજીવું બાંધીને મરણ પામે તે તદ્ભવમરણ કહીએ.) × × × × ×

એટલે જે ભવને વિષે વરતમાન કાંજે પ્રાણી વર્તેછે તેજ ભવને જોગ્ય આવજીવું બાંધીને ફરીને આવજાનો ક્ષય કરીને

જ્યારે મરણ પામે ત્યારે તદ્ભવમરણ ક-
હીયે. આ મરણ સંજ્યાતા વરસના આ-
ઉખાવાળા નર ત્રીજંચને હોય પણ
અસંજ્યાતા વરસના આઉખાવાળા નર
ત્રીજંચોને તથા દેવતા નારકીયોને ન હો-
ય કેમકે તેમને ફરીને અનંતર એટલે તે
ભવમાંથી નિકળીને તેજ ભવમાં આવ-
વવાનો અભાવ છે એટલે જુગળીઆ-
પણામાં જુગળીઆપણાનું આવજીવું ન
બાંધે તેમજ દેવતા નારકી પણ તે ગતી-
માં રહીને તેજ ગતીનું આઉજીવું ફરી ન
બાંધે, એ કારણ માટે.

૮ બાળમરણ:—(બાળ પુરૂષોનું જે
મરણ તે બાળમરણ).

એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટી પુરૂષોનું અથવા અ-
વીરતી સમકિત દ્રષ્ટી પુરૂષોનું જે મરણ

તે બાળ મરણ કહીયે. ઇહાં સમકિતી જી-
વોનું જે બાળમરણ કહ્યું તે ચારિત્રની
અપેક્ષાએ જાણવું.

૯ પંડીતમરણ:—(પંડીતપુરૂષોનું જે
મરણ તે પંડીત મરણ કહીયે.) x x

એટલે સર્વ વીરતી પ્રતે પાંમેલા એટ-
લે દ્રવ્યભાવ બે પ્રકારે પાંચ આશ્રવ થકી
વીરામ પામેલા એવા ભાવ મુનીયોનું
જે મરણ તે પંડીતમરણ કહીયે.

૧૦ મિશ્રમરણ:—(મિશ્રપુરૂષોનું એ-
ટલે બાળપંડીત પુરૂષોનું મરણ.) x x

એટલે દેશવરતી પુરૂષોનું એટલે દ્રવ્ય
ભાવ બે પ્રકારે દેશ વીરત સમકીત સ-
હીત જેમણે અંગીકાર કરીછે તેમનું જે
મરણ તે મિશ્રમરણ કહીયે એટલે બાળ-
પંડીત મરણ કહીયે.

૧૧ છદ્મસ્થમરણુઃ—(છદ્મસ્થ પુર-
ષોનું જે મરણુ તે).

એટલે મતી-શ્રુત-અવધી-મનપર્દાય
જ્ઞાનવંત એવા વૃત્તિ પુરુષોનું જે મરણુ
તે છદ્મસ્થમરણુ કહીયે.

૧૨ કેવળીમરણુઃ—(કેવળજ્ઞાનિનું જે
મરણુ તે.)

એટલે ઉત્પન્ન થયુંછે કેવળજ્ઞાન તેજે-
મને-એવા પુરુષોનું જે મરણુ તે 'કેવળી
મરણુ' કહીયે.

૧૩ વિહાયસમરણુઃ—(આકાશને વિષે
થયું જે મરણુ તે.)

એટલે ઉંચા વૃક્ષની ડાળાદિકને વિષે
દૌરકું બાંધીને ઝળાફાંસો ખાઈને ત-
થા પરબત ઉપર ચડીને ત્યાંથી ઝંપાપા-
ત કરીને તથા કુવામાં પડીને તથા શ-

આદિકે કરીને મરણું તે 'વિહાયસ'મરણ કહીયે.

૧૪ ગ્રધસ્પષ્ટમરણુઃ—(ગ્રધ પક્ષીઓના સ્પર્ષ વડે કરીને જે મરણુ.) × ×
 એટલે ગ્રધપક્ષી જે તેમણે અને ઉપલક્ષણથી એટલે તેના સંબંધથી શીવાદિક પશુ જે તેમણે સ્પર્ષ કર્યોછે જે મરણુને વિષે એટલે મુએલા હાથી આદિક પશુઓનાં મડદાંને વિષે પ્રવેષ કરીને ગ્રધાદિક પક્ષીઓની પાસે પોતાનું ભક્ષણ કરાવીને મરણું તે 'ગ્રધસ્પૃષ્ટ'મરણુ કહીયે. આ મરણુ તાપસ લોકોને હોયછે.

૧૫ ભક્તપરિજ્ઞામરણુઃ—(ભક્તપરિજ્ઞાયે કરીને જે મરણુ તે.) × × ×
 એટલે ભોજનની તથા પાણીની પરીજ્ઞા એટલે આ આહાર પાણી મેં અનં-

તીવાર ખાધુ પીધું છે અને પાપનું કારણ છે. એ રીતે સમ્યક પ્રકારે જ્ઞેય પરિજ્ઞા-યે કરીને એટલે સમ્યક વિચારણાએ કરીને જાણીને અને પચખાણુ પરિજ્ઞાએ કરીને સમસ્ત પ્રકારે ત્યાગ કરવો એટલે બાહ્યારથી આહાર પાણીનો જાણપણા સહિત ત્યાગ કરવો અને અતરંગથી તેની ઇચ્છાનો રોધ કરવો તે ભક્તપરિજ્ઞા કહીએ. તેણે કરીને જે મરણ તે 'ભક્તપરિજ્ઞા' મરણ કહીએ.

૧૬ ઇંચિનીમરણ:- (પ્રતીનિયત દેશ-ને વિષે રહેવું.)

એટલે જે મરણને વિષે સ્થાનકનો નિયમ કરવો કે માહારે આટલાજ સ્થાનકમાં ફરવું-બેસવું ઇત્યાદિ નિયમ કરીને ચાર આહારનો ત્યાગ કરવો અને

નિમેષા સ્થાનકને વિષે પોતાની મેળેજ ઉદ્ધવરતનાદિક કરવું એટલે ચાંપવું-ચોળવું ઇત્યાદિ કરવું પણ ખીજની પાસે કરાવવું નહીં. એહવી રીતના નિયમ સહિત જે મુનીનું મરણ તે ‘ઈગિની’મરણ કહીએ અને તેને અનશન કહીએ.

૧૭ પાદપોપગમન:- (પાદપની પઠમ અભિગ્રહ ધારીને જે મરણ) × × ×

એટલે ‘પાદપ’ નામ વૃક્ષ અને ‘ઉપ’ નામ તેને સદ્રશ એટલે વૃક્ષને તુલ્ય અને ‘ગમન’ એટલે તેને તુલ્ય રહેવું તે પાદપોપગમન કહીએ-એટલે જેમ વૃક્ષ પડ્યું સતું સમ જગ્યો પ્રતે તથા વિષમ જગ્યો પ્રતે વિચારતું નથી કે આ જગો સાફ છે કે ઢેકાઢેયાવાળી છે-એહવી રીતે વિચારતું નથી અને નિશ્ચળ રહેછે-પર-

ના પ્રયોગે કરીને કંપેછે એટલે કોઈ હ-
લાવે તો હાલે પણ પોતે પોતાની મેળેતો
હાલેજ નહીં. તેમ આ જ્ઞાનવાન ગીતાર-
થ, મહાનુભાગ મુનીરાજ જે અંગ એ-
ટલે હાથ, પગ, મસ્તકાદિક સમ જગ્યોને
વિષે અથવા વિષમ જગ્યોને વિષે પડયું
સતુ તે ત્યાંજ સ્થાપન કરેછે એટલે જે
જ્યાં પડયું તે તેજ સ્થાનકે રહેવા દેછે
પણ પોતે ચળાવતા નથી. એહવી રીતે
અભિગ્રહ સહિત જે મુનીનું મરણ તે ‘પા-
દપોપગમન’ મરણ કહીયે.

“ આ ઉપર લખ્યાં સત્તર પ્રકારનાં જે
મરણ તેની મધ્યે આ અંતનાં ત્રણ મરણ
તે વૈમાનીકપણાનું તથા મુક્તિના સુખ-
રૂપ રૂળ આપવાને સરખાંછે, તો પણ વિ-
શિષ્ટતર-વીશિષ્ટતમ ધીરજવાળા મુની-

ઓનેજ ઉત્તરોત્તર સંભવેછે. એ પ્રકારનો વિષેશ છે એટલે ભેદછે. એ હેતુ માટે પ્રથમનું એટલે પંદરમું જે મરણ તે 'કનીય' છે એટલે ઝવન્ય છે અને બીજું એટલે સોળમું જે મરણ તે મધ્યમ છે અને ત્રીજું એટલે સત્તરમું જે મરણ તે જ્યેષ્ઠ છે એટલે ઉત્કૃષ્ઠ છે. એ રીતની તરતમતા વિચારવી."

અષ્ટમંગિનું સ્વરૂપ.

૧ પેહેલો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને જાણે નહીં-આદરે નહીં અને પાળે નહીં; તે સર્વ મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણવાં.

૨ બીજો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને

જાણે નહી-આદરે નહી અને પાળે એટલે કષ્ટક્રિયા-તપ-જપ-શીલાદિક વડે કરીને શરીરને ગાળે તે સર્વ મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણુવા.

૩ ત્રીજે ભાંગેા તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને જાણે નહી-અને મુનીનાં વૃત્ત આદરે અને પાળે નહી એટલે જેવી રીતે દશપૈકાલીક પ્રમુખ સૂત્રોને વિષે જે પ્રકારે મુની-મારગ કહ્યોછે તે પ્રકારે પાળે નહી; તે સર્વ પાસથ્યાદિક દુર્ભવીમિથ્યાદ્રષ્ટો જાણુવા.

૪ ચોથો ભાંગેા તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે જાણે નહી અને આદરે અને પાળે એટલે દ્રવ્ય થકી મુનીની ક્રિયા આવશ્યક-પ્રતીલેવણાદિક કરે તે અભવ્ય તથા ઉત્સૂત્રના ક-

થક પ્રમુખ જાણવા.

૫ પાંચમો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરી જાણે પણ વૃત્ત ભાગવાની બીકે કરીને આદરે નહીં અને પોતાની પરિણતી જગ્યા વિના પાળે પણ નહીં એટલે લોક દેખામણી જુઠું ડફાણ કરે નહીં; તે સર્વ શ્રેણીકરાજા પ્રમુખ શાસનના અનુયાયીનારા સમકિતદ્રષ્ટી જાણવા.

૬ છઠ્ઠો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ શિલીયે કરીને જાણે પણ આદરે નહિ અને શીળાદિક પાળે તે પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવતા કેમકે તે અલ્પવિકારીછે માટે અને તીહાં મૈથુનનું સેવન નથી એ અપેક્ષાયે કરીને પાળનાર કહ્યા; તે સર્વ સમકિતદ્રષ્ટી

જાણવા.

૭ સાતમો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો
ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને
જાણે અને મુનીનાં વૃત આદરે પણ પા-
ળે નહીં એટલે પ્રથમથી ગીતારથ ગુરુમા-
હારાજની પાસે મહાવૃત અંગીકાર કરી
લીધાં છે અને પછીથી પોતાનો શક્તિ તે
માહાવૃત પાળવાની દેખી નહીં તેથી પા-
ળતા નથી પણ પ્રરૂપણા શુદ્ધ કરેછે અને
પોતામાં મુનીપણું સ્થાપન કરતા નથી
એહવા જીનપ્રવચનના જાણુ ગીતારથ સં-
વેગપક્ષિ; તે સર્વ સમકિતદ્રષ્ટિ જાણવા.

૮ આઠમો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો
ધર્મનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ સીલીયે કરીને
જાણેછે-આદરેછે અને પાળેછે એટલે
સમ્યક પ્રકારે નિશ્ચય વ્યવહાર બે પ્રકારે

માહાવૃત પાળેછે એહવા જનમતના જ-
ણ અતુર્વિધ શંઘના પુરૂષો એટલે આ-
જ્ઞા સહિત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રવંત પુરૂ-
ષો સર્વે સમકિતી જણવા.

“આ ઉપર લખ્યા આઠ ભાંગાની
મધ્યે પેહેલા ચાર ભાંગાવાળા સર્વ ભિ-
થ્યાદ્રષ્ટી જણવા. અને પાછળના ચાર
ભાંગાવાળા સર્વ સમકિતી જણવા. એ
રીતે ઉપર લખેલી અષ્ટભંગીનું સ્વરૂપ
ગીતારથ ગુરૂ માહારાજની અથવા શુદ્ધ-
પ્રરૂપક પુરૂષોની પાસે સમ્યક્ પ્રકારે સ-
મજીને ઉપરના પેહેલા ચાર ભાંગાવા-
ળા પુરૂષોનો સંસર્ગ ત્રીકરણ જોગે ત્યા-
જ કરવો અને નીચેના ચાર ભાંગાવા-
ળા પુરૂષોનો સંસર્ગ વિષેશ પ્રકારે કરવો
કેમકે એ વિના સમકિતની પ્રાપ્તિ થાય

નહી એ કારણ માટે.”

ધર્મિપુરુષોનાં લક્ષણ.

૧ જીનરાજ માહારાજે કહેલા તત્વનું એટલે શુદ્ધ સ્વરૂપનું શ્રદ્ધાન, ભાસન, અને રમણનું કરવું.

૨ મૈત્રીભાવના એટલે સર્વ જીવ સાથે મીત્રતા રાખવી, સર્વનું ભલું વંછવું પણ કોઈનું માઠું ચોંતવવું નહીં—સર્વ જીવ ઉપર હિતબુદ્ધી રાખવી પણ ઈર્ષ્યા બુદ્ધી રાખવી નહીં.

૩ પ્રમોદભાવના એટલે સમ્યક જ્ઞાનાદિક ગુણવંત પુરુષ ઉપર તથા તેમના સેવક ઉપર રાગ ધરવો અને પોતાની શક્તી પ્રમાણે તેમની સાહાજ્ય કરવી.

૪ મધ્યસ્થભાવના એટલે સમકિત સ-

હિત ધર્મવંત પુરૂષો ઉપર રાગ કરવો.
 અને મિથ્યાત્વી જીવો ઉપર એટલે વિ-
 તરાગી પુરૂષોના મારગથી ઉલટા વરત-
 નારા પુરૂષો ઉપર રાગ પણ નહીં તેમ
 દ્વેષ પણ નહીં કરવો; કારણ કે હિંસાના
 કરનારા તથા ઉત્સૂત્રના બોલનારા જીવો
 ઉપર પણ સમકિતવંત પ્રાણીને કરૂણા ઉ-
 પજે એટલે ભાવદયા વરતે અને એહવું
 વિચારે કે “આ બિચારો અજાણ છે,
 એને કોઈ ગુરૂ મિથ્યા નથી અને તેને
 દર્શન મોહકર્મનો ઉદય વરતે છે માટે એ
 જીવ શું કરે? એને કર્મ ભભાવે છે” એહ-
 વી રીતે ચિત્તને વિષે કરૂણા રાખીને
 જો ઉપદેશ થકી સારા મારગમાં આવે
 તો તેને શુદ્ધ મારગને વિષે લાવે અને
 હિંસાના કરનારને હિંસાથી છોડાવે અને

તેમ કરતાં કદાચીત તે માને નહી અને
 સારા મારગમાં આવે નહી તોપણ તેના
 ઉપર દ્વેષ ન કરવો અને તેને હતપત
 પણ ન કરવો તો મારણું તે ક્યાંથી હોય?
 એટલે મારી કુટીને છોડાવણું અને તેની
 ઉપર દ્વેષ કરવો તે તો અજ્ઞાની માહામૂ-
 ર્જોનું લક્ષણ છે અને એહણું વિચારે કે
 આ અવસરે એને આ રૂપના કર્મનો ઉ-
 દય આબોયો છે માટે શુદ્ધ મારગની વા-
 રતા તે માનનાર નથી અને હિંસાદિક
 અકૃત્ય છોડનાર નથી માટે ફરી કોઈક
 અવસરે તેને ઉપદેષ કરીશું-જો માનશે
 તો ભલે નહીતો જેવી ગતીયે જવું હશે
 તેવી ચેષ્ટા કરશે; એહણું વિચારીને તે-
 ના ઉપર કાંઈ પણ રાગ દ્વેષ ન કરવો તે
 મધ્યસ્થભાવના કહીયે.

૫ કરૂણાભાવના એટલે સર્વ જીવને
 પોતાને તૂટ્ય જાણીને તેમના ઉપર દયા
 રાખે અને ક્રોધને હણે નહીં એટલે નિશુ-
 કપણે પ્રયોજન વિના અણાપરાધી જીવ-
 નો ઉપદ્રાવ કરે નહીં કેમકે શ્રાવકને તો
 સવા વિસવાની દયા વરતેછે, એ કારણ
 માટે અને મુનીરાજ તો સર્વથા પ્રકારે
 ક્રોધ જીવને હણે નહીં-હણાવે નહીં અને
 હણતાની અનુમોદના પણ કરે નહીં ત-
 થા આજીવીકાચે કરીને દુખી તથા રોગે
 કરીને દુઃખી. એહવા પુરૂષોને દેખીને તે-
 ના ઉપર કરૂણા કરવી એટલે પોતાની
 શક્તિ પ્રમાણે તેને દુખ ટાળવાનો ઉ-
 પાય કરવો પણ તેને ઉવેખી મુકવો ન-
 હી અને જો ઉવેખી મુકે તો કરૂણા ઉઠી
 જાય અને નીશુકપણું થાય અને તેથી

વીતરાગની આજ્ઞાનો ભંગ થાય અને
 તેથી સમકિત અસાર થાય. એ કારણ
 માટે દુઃખી પ્રાણી દેખીને તેમના દુખ-
 નું નિર્અહંકારપણે ટાળવું તે દ્રવ્ય કર-
 ૳ કહીયે તથા ધર્મહીન એટલે સમકિ-
 તધર્મે કરીને રહિત એહવા જીવ દેખીને
 તેના ઉપર કરુણા કરવી એટલે એહવું
 ચિંતવવું કે આ જીવ ક્યારે વીતરાગ મ-
 હારાજનો કહેલો દ્રવ્યભાવ બે પ્રકારે શુ-
 દ્ધ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મ પામશે અને ય-
 થાર્થ આત્મસાધન પામીને સ્વરૂપ ધર્મ-
 ને એટલે આત્મસ્વભાવને ક્યારે અવ-
 લંબન કરશે એટલે આ પુદ્ગલ ઉપર-
 થી નિરમમત્વી થઈને શુદ્ધ સ્વરૂપને
 વિષે ક્યારે રમણ કરશે. એહવી રીતે
 વિચારવું તે ભાવકરુણા કહીયે પણ ઉ-

તમ પુરુષોએ એહવું ન વિચારવું કે આપણે શું કામ છે-એ જીવને ગરજ હશે તો ઘણાય પુછતો આવશે-આપણે એની શી ગરજ છે ? એમ કરીને તેને ઉવેખી મુકવો નહીં અને ધર્મથી પડતા પ્રાણીને તથા ધર્મ રહિત પ્રાણીને દેખીને પોતાની શક્તી પ્રમાણે તેને સ્થીર ન કરેતો સમકિત રહે નહીં. એ રીતે દ્રવ્ય ભાવ બે પ્રકારે કરુણા રાખવી તે કરુણા-ભાવના કહીયે.

૬ વિનત હોય એટલે ઉત્તમ પુરુષોના વિનયવંત હોય.

૭ સતા ગુણની સ્તુતી કરનારો હોય એટલે જેને વિષે આગમને અનુસારે વિધમાન ગુણ હોય તેની સ્તુતી કરે પણ ગુણ રહિત પુરુષની સ્તુતી કરે નહીં કે-

મકે ગુણ રહિત પુરૂષની સ્તુતી કરવા થકી મિથ્યાત આવેછે માટે.

~~જ~~ (નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ પાંચમહા-
વૃત્તનું સ્વરૂપ જાણે તથા નિશ્ચય વ્યવહાર
રૂપ બાર વૃત્તનું સ્વરૂપ જાણે તેને સ-
મ્યક જ્ઞાની કહીયે અને જાણીને પાળે
તેને સાધુ મુનીરાજ તથા શ્રાવક કહીયે
એ કારણ માટે પાંચ મહાવૃત્તનું સ્વરૂપ
જાણાવેછે.)

પાંચ મહાવૃત્ત.

૧ વ્યવહાર થકી પ્રાણાતિપાત વિર-
મણુવૃત્ત તે:—એકંદ્રી થકી માંડીને પં-
ચંદ્રિ પર્યંત થાવરં ત્રસ જીવને પોતાના
સરખા જાણીને એટલે પોતાના જેવી
આત્મસત્તાછે તેવીજ તેમનીછે અને જે-

વું પોતાને દુષ્ઠ થાયછે તેવું જ તેમને થા-
 યછે એવી રીતે સમ્યક પ્રકારે જાણીને
 જીવની જતના કરે એટલે દયા પાળે કે-
 મકે આઠ પ્રમાદના જોગથી જીવની હિં-
 સા થાયછે (૧ અજ્ઞાન-૨ સંશય-૩ વિ-
 પર્યાસ-૪ રાગ-૫ દ્વેષ-૬ સ્મૃતિભ્રંશ-૭ યો-
 ગદુઃપ્રણીધાન-૮ ધર્મનો અનાદર.) તે
 કારણ માટે આઠ પ્રમાદ તજીને—કોઈ
 જીવને મને કરી-વચને કરી-કાયાયે કરી
 પોતે દુષ્ઠ ઉપજાવે નહીં અને બીજાની
 પાસે પણ દુષ્ઠ કરાવે નહીં અને તે જી-
 વોને દુષ્ઠના દેનારની અનુમોદના પણ
 કરે નહીં અને ભગ્ય જીવોને ઉપદેશ
 પણ તેવીજ રીતે કરે, કરાવે, અને અં-
 નુમોદે; પણ ધર્મનાં બાહાનાં કહાડીને જે
 માં હિંસા થતી હોય તેવું કામ મને ક-

રીને પણ કરવાનું ઈચ્છે નહીં એટલે દે-
હરા ઉપાસરા વીગેરે પણ સાધુ મુનીરાજ
થઈને કરે નહીં—કરાવે નહીં અને અનુ-
ભોદે નહીં; કેમકે મહાવ્રત ઉચરતી વખ-
તે નવ કોટીયે કરીને એવા પાઠનો ઉ-
ચ્ચાર કર્યોછે કે:—

સઘ્વાઓ પાળાઈ વાયાઓ વેરમણં ॥ સ-
ઘ્વાઓ મુસા વાયાઓવેરમણં ॥ સઘ્વાઓ
અદિબ્રાહ્મણાઓ વેરમણં ॥ સઘ્વાઓમેહુણા
ઓવેરમણં ॥ સઘ્વાઓ પરિગ્ગહાઓવેરમણં.

આ પાઠના ઉચ્ચારને વિષે સર્વથા પ્ર-
કારે ત્યાગ કર્યોછે અને તેમાં કાંઈ મોક-
ળું રાખ્યું નથી એ કારણ માટે. વળી
ઈહાં કોઈ કહેશે કે સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ
કર્યોછે ત્યારે સાધુ મુનીરાજ વીહાર કેમ
કરેછે ? ગોચરી કેમ કરેછે ? થંડીલભાત્રુ

કેમ કરેછે ? નદી પણ કેમ ઉતરેછે ? ઇ-
ત્યાદી કરણી કરતાં હોંસા આવેછે? તેને
ઉત્તર જે તમારૂં બોલેલું તે સાચુ છે પ-
ણ જે મુનીરાજ પંચમહાવૃત ઉચરીને
ઉપર લખેલી કરણી કરેછે તે સર્વ ભાવ
ચારીત્રની રક્ષાને અર્થે મુનીઓના કલ્પ
પ્રમાણે વરતેછે અને જે વખત મુનીનાં
વૃત સર્વથા પ્રકારે ગીતારથ મહારાજયે
ઉચરાવ્યાંછે તેજ વખત મુનીના કલ્પમાં
ચારીત્રની રક્ષાને અર્થે જે કામ કરવું
પડે તેની અપેક્ષા ચિત્તમાં રાખેલીછે કે-
મકે જૈનશાસન એકાંત નથી અને ઉત્સર્ગ
અપવાદે પ્રવર્તેછે; (ઉત્સર્ગની રક્ષા કરે તે-
ને અપવાદ કહીયે) પણ સદાકાળ ખોટાં
બાહાનાં કાઢીને જે અપવાદ કહેછે તે અ-
પવાદ ન જાણવો. પણ દહેરાસર-ઉપાશ્ર-

યાદિક જે ગ્રહસ્થને કરવાં જોગ્ય એવાં
ધર્મનાં સ્થાનક તે તો સાધુને કરવાં તે
કોઈ સિદ્ધાંતમાં કહ્યું નથી અને તેવાં કા-
મ કરીને સાધુપણુ મનાવે છે તે મિથ્યા-
દ્રષ્ટી જાણવા કેમકે મહાનિષિથ સૂત્રના
પાંચમા અધ્યયનને વિષે કમલપ્રભા આ-
ચારજને દેહેરાસર કરાવવાની પ્રાર્થના
લિંગીઆ લોકોએ તથા તેમના સેવક
લોકોએ કરીછે તે અવસરે પોતે તેમને
ઉત્તર કર્યોછે કે:—

જહાવિ જિણાલયે તહાવિ સાવજ્જમિણં ણા-
અહં વાયા મિત્તેણં આયરિજ્જા એવંચ સમય-
સારપરંં ઇત્યાદિ૦ ॥

અર્થ:—જે પણુ જીનાલય છે એટલે
દેહેરાસરનું કામછે તોપણુ આ સાવધછે
એટલે સાધુ મુનીરાજને તો એ સાવ ધ

કામ છે એટલે પાપ સહિત કામ છે કેમ-
કે સાધુ મુનીરાજને સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ
છે એ કારણ માટે હું વચન માત્રે કરી-
ને પણ આ કામ નહીં આચર એટલે ન-
હી કર-નહી કરાવું અને કરતાને અનુ-
મોદુ પણ નહીં એ પ્રકારે ઉત્કૃષ્ટ સિદ્ધાં-
તનું સાર જાણવું. માટે જો તે કામ સા-
ધુને કરવા જોગ્ય હોત તો તે કમળપ્રભા
આચારજ એહવી રીતે કેમ બોલત?
માટે એ કરણીતો સમકિતદ્રષ્ટી શ્રાવકોને
ઉચીત પ્રમાણે કરવા જોગ્ય છે. ઇહાં કોઈ
પુછેછે કે તુમે સાધુ મુનીરાજને દેહેરા-
સર ઉપાશ્રય વીગરે કરવા-કરાવવા ત-
થા અનુમોદનાનો નિષેધ ક્યો તે ઠીક
છે-ન્યાય વિચારી જોતાં અને શાસ્ત્રના
પાઠ જોતાં તો એ રીતે સંભવેછે પણ

માહારા સાંભળવામાં એવું આઠ્યું છે
 કે સાધુને અનુમોદવાનો તથા કરાવવા-
 નો કાંઈ દોષ નથી-એ રીતે ટીકાકાર
 લખેછે અને તે એહવું કહેછે કે પૂણ્ય-
 ત્તિઆદિ ઇત્યાદિ પાઠમાં પૂજા સંબંધી
 રૂળ કાઉસગમાં વંછ્યું છે માટે અનુ-
 મોદનાતો આવીજ અને ઉપદેશ મારગે
 કરીને કરાવવાનું આઠ્યું માટે તેનું શી
 રીતે? તેનો ઉત્તર જે તમે કહ્યું તે રીતે
 ટીકામાં અમારા જોવામાં પણ આઠ્યું છે
 પણ તે વાતનો પરમાર્થ ઉડોછે માટે સિ-
 દ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેધને ઉડો વિચાર
 કરેતો માલમ પડે-એ વાતનો ખુલાસો
 શ્રીહરીભદ્રસૂરિજીયે પંચવસ્તુ ગ્રંથને
 વિષે બાળજીવને ઉપગારને અર્થે કર્યોછે
 તેમાં એહવું કહ્યું છે કે શાસ્ત્રની જુક્તિ-

ચે કરીને એટલે ચરીતાનુવાદે જેવી રી-
 તે ગણુધરદેવ માહારાજે સિદ્ધાંતને વિષે
 ગુંથ્યું છે એટલે પ્રકાશ્યું છે તેવી રીતે
 આચારજી માહારાજ રાગ દ્વેષ રહિતપણે
 તે પુરષોની કરણી અને તેનું ફળ ઉપ-
 દેશ મારગે કરીને ભવ્ય જીવને દેખાડે
 છે; એહવી જીકિતયે કરીને રજુસૂત્ર ન-
 યમતે કરીને સાધુને કોઈક પ્રકારે અનુ-
 મોદના આવેછે તે કેવી રીતે કે જેમ ને-
 મનાથ સ્વામીને વીવાહ મનાવ્યો તે
 અવસરે પોતે બોલ્યા નથી ત્યારે લોકો-
 ચે જાણ્યું કે તેમણે વીવાહ માની લીધો
 કેમકે એહવો ન્યાય છે કે જે કામ જેને
 બતાવીયે અને તેનો તે નિષેધ ન કરે
 ત્યારે તેને માન્યું જ કહીયે તેમ મુનીરાજ
 પણ પૂર્વ પુરષોની રીતી પ્રમાણે ઉપદે-

શ કરેછે પણ તે કામનો કાંઈ નિષેધ કરતા નથી. એહવા ન્યાય થકી માનુ અનુમોદના આવેછે પણ વ્યવહારમાં ઉદ્દીરણ કરીને અનુમોદના કરે નહી કરાવે નહી કેમકે જો એમ હોય તો જો વાતની અનુમોદના કરવી તથા ઉપદેશ દેધને તે વાત કરાવવી તો તે કામ પોતાને કરતાં શું અટકે કેમકે જૈનશાસનમાં તો કરવું-કરાવવું અને અનુમોદવું એ ત્રણનું ફળ સરખું કહ્યુંછે માટે અરે ભાઈ આ વાત ખુબ ઉપયોગ દેધને વિચારવી-સાધુ વેશના ધરનારા મિથ્યાદ્રષ્ટી લીંગીઆ લોકના બોલવા ઉપર વિશ્વાસ રાખવો નહી માટે આત્માર્થિ પુરૂષો-યે મધ્યસ્થ દ્રષ્ટી કરીને—પક્ષપાત મુકીને સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેધને આ વા-

ત વિચારવી. માટે ત્રીકરણ જોગ હિંસા કરે નહી—હિંસા કરાવે નહી અને હિંસા કરનારની અનુમોદના પણ કરે નહી કેમકે મુનીરાજને તો એક ભાવ સ્તવનોજ અધિકાર છે. એકારણ માટે એહવી રીતે વરતે તેને “ વ્યવહારથી પ્રાણાતિપાત વિરમણુવૃત ” કહીયે.

૨ નિશ્ચયથકી પ્રાણાતિપાતવિરમણુવૃત્તતે:—આ માહારો જીવ અજ્ઞાનને વશે કરીને ધાતુ પાષાણના મીલાપની પઠમ અનાદીકાળનો દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મની સાથે મીલેલો છે એ કારણ માટે મિથ્યાત્વ રાગ દ્વેષરૂપ વિભાવપરિણામે કરીને સહિત થયો છે, તે થકી કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન અતિન્દ્રિય સુખ વીરજરૂપ પોતાના સ્વરૂપ થકી ભ્રષ્ટ થયો છે અને તે

થકી સુખી દુઃખી થયો સતો અને-જન્મ-
 જરા-મરણ-ભય રોગ આધી એટલે
 મનની પીડા અને વ્યાધી એટલે બાહ્ય-
 રની પીડા એ રૂપ પીડાયે કરી પીડાતો
 સતો સંસારમાં અનંતાકાળ થયાં પરિ-
 ભ્રમણ કરેછે અને જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મને
 બાંધનારો થયોછે અને તે જ્ઞાનાવરણા-
 દિ કર્મના ઉદય વડે કરીને નાના પ્રકાર-
 નાં દુઃખ ભોગવેછે. એ સર્વ અજ્ઞાન મિ-
 થ્યાતના જોર વડે કરીને મને ઉપાધી
 વળગીછે પણ એ શુદ્ધ નિશ્ચયનય વિ-
 ચારતાં માહારો સ્વભાવ નથી-હું એથી
 ભીન્ન છું-માહારો તો જ્ઞાનાદિ ગુણમય
 સ્વભાવ છેઃએહવી રીતે આત્મજ્ઞાન રૂ-
 પ લોચને કરી અજ્ઞાનરૂપ મિથ્યાતને
 પ્રથમ ખપાવીને દર્શન-જ્ઞાન ચારિત્રરૂપ

ગુણ પ્રગટ કરવા એજ મને ઘટીતછે કે-
મકે મારો મુળ સ્વભાવ એજછે. આતો
સર્વ ઉપાધિજન્યછે.

(દર્શન તે સામાન્યપણે કરીને અર્થ ગ્ર-
હણ કરવાની શક્તી; જ્ઞાન તે વિષેશ અ-
ર્થ ગ્રહણ કરવાની શક્તિ અને ચારિત્ર
તે શુદ્ધપણાની શક્તિ અથવા દર્શન તે
શુદ્ધસ્વરૂપનું અવલોક કરવું-જ્ઞાન તે
શુદ્ધસ્વરૂપને પ્રત્યક્ષપણે જાણવો અને
ચારિત્ર તે શુદ્ધસ્વરૂપનું આચરણ કરવું.)

એવી રીતનું ભેદજ્ઞાન કરીને પોતા-
ના જીવને કર્મ બંધનથી છોડાવવો એ-
ટલે ભાવ આશ્રવનું રોકવું એટલે જે
અજ્ઞાનને વશ કરી ખોટી ખોટી મનની
કલ્પના વડે કરીને જે કર્મ આવેછે તેને
જ્ઞાન દશાયે કરી એટલે ઉપર પ્રમાણે

સ્વરૂપનું વહેચણું કરીને અનુભવ જ્ઞાન સહીત એટલે ફરસના જ્ઞાન સહીત કર્મને રોકવું એટલે આત્મહીંસા નીવારવી એટલે જે રીતે ભાવ પ્રાણની હીંસા થાય નહીં એટલે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર અને વીરજની હીંસા થાય નહીં એટલે તે જેમ અવરાય નહીં તેમ આત્માને પ્રવર્તાવવા; તે નિશ્ચય થકી પ્રણાતીપાત વીરમણુવૃત્ત કહીયે.

૩ વ્યવહાર થકી મૃષાવાદવિરમણુવૃત્ત તે:—મૃષાવાદ તે પ્રિય-પથ્ય-તથ્ય વચ્ચે નનો પરીહાર કરીને જે બોલવું તે મૃષાવાદ અને તે થકી વીરામ પામવું તે મૃષાવાદ વીરમણુવૃત્ત. એટલે પ્રાણીઆન પ્રિય બોલવું પથ્ય બોલવું તથા તથ્ય બોલવું. એ ત્રણ પ્રકારે જે વચ્ચે બોલે તે-

ને વ્યવહાર થકી બીજી મહાવૃત્ત હોય.

પ્રીય, તે જે વચન સાંભળ્યું સતુંજ પ્રિતિ ઉપજાવે તે પ્રીય કહીયે.

પથ્ય તે ઉત્તર કાળને વિષે એટલે આવતા કાળને વિષે જે હિતકારી વચન બોલવું તે પથ્ય વચન કહીયે.

તથ્ય તે સત્ય વચન બોલવું.

જે વ્યવહારની અપેક્ષાએ કરીને સત્ય-
છે પણ સામા માણસને તે વચન અપ્રીય
હોય તો મૃષાવાદ લાગે; જેમ ચોરને ચોર
કહેવો-લુલુને લુલો કહેવો ઇત્યાદી; આ
વચન વ્યવહારમાં સત્ય છે તો પણ અ-
પ્રીય છે એ કારણ માટે તે વચન સત્ય ન
કહીયે માટે એ વચન બોલવા જોગ્ય નથી.
વળી વ્યવહારમાં સત્ય વચન હોય પ-
ણ અહિતકારી હોય જેમ આહુડી કરમ

કરનાર પુરૂષોએ અરણ્યને વિષે મૃગપ્રતે
 દેખનાર સાધુને પુશ્યું કે તમે ઇહાં કોઈ
 મૃગ દીઠા? ત્યારે તે કહે મેં દીઠાછે—આ હ-
 મણાં ગયા. એવો રીતે બોલવા થકી પ્રા-
 ણીને ધાતનું નીમીત્ત પોતાનું વચન
 થાયછે. એ કારણ માટે સત્ય વચન છે
 તોપણ અહિતકારીપણાથકી સત્ય ન ક-
 હીયે. એ રીતે ત્રણે વચનોને વિષે જાણવું.
 વ્યવહારમાં પ્રીય હોય અને હિતકારી ન
 હોય તો તે પણ બોલવા જોગ્ય નથી. એ
 રીતે પરસ્પર સમજી લેવું. એ કારણ
 માટે ઉપર લખ્યાં ત્રણે પ્રકારે વચન ગી-
 તારથ ગુરૂ માહારાજ પાસે સમ્યક્ પ્રકારે
 સમજીને અને બેતાલીસ પ્રકારની ભાષા
 સમ્યક્ પ્રકારે સમજીને બોલે તેને વ્ય-
 વહાર થકી ખીન્નું વૃત્ત કહીયે.

૪ નિશ્ચય મૃષાવાદવિરમણવૃત્ત તેઃ—
 સાત નય, બે પ્રમાણ, શપ્તભંગી, ચૌભંગી,
 અષ્ટભંગી, નિક્ષેપ, સાપેક્ષ, નિર્પેક્ષ,
 ઉત્સર્ગ, અપવાદ, નિશ્ચય, વ્યવહાર,
 ખટદ્રવ્ય, નચતત્ત્વ, છ વ્યવહાર, ઇત્યા-
 દીનું સ્વરૂપ સદગુરુ માહારાજની સમી-
 પે સમ્યગ પ્રકારે જાણ્યા વીના જે બો-
 લવું તે નિશ્ચય થકી મૃષાવાદ કહીયે; વ-
 ળી પુદ્ગલીક વસ્તુને પોતાની કહેવી
 તે નિશ્ચય મૃષાવાદ. કેમકે પુદ્ગળ પર-
 માણુતો શાશ્વતાછે અને તે એકેક જીવે
 અનંતીવાર આહારાદીકપણે ગ્રહણ ક-
 રીને નીહારાદીકપણે કરીને છોડીને અ-
 નંતા જીવ સિદ્ધીપદને વર્ધા છે અને તેજ
 પરમાણુ પ્રતે હમણાં પણ સર્વ જીવ
 આહાર નિહારાદીકપણે કરેછે અને પો-

તાના જીવે પણ આહારાદીકપણે લેઈ
 નિહારાદીકપણે પ્રાચે અનંતીવાર કર્યાછે,
 એટલે એ સાધારણ વસ્તુ કહીયે—એ
 કારણ માટે અને વળી જીવને અજીવ
 કરી જાણે—અજીવને જીવ કરી જાણે ધ-
 ત્યાદીક વિપરજસપણે ઊલટા પાલટી મા-
 નવું તે પણ નિશ્ચય થકી મૃષાવાદ કહીયે
 અને વળી કોઈક વસ્તુ કોઈને આપીને
 પોતે કહે કે ‘આ મારી ચીજ મેં ફક્ત-
 જાણે આપી’ તે પણ નિશ્ચય થકી મૃષા-
 વાદ કહીયે અને વળી સિદ્ધાંતના અર્થ
 મરડીને ખોટા ખોટા કરે અને લોકોને
 ખોટા ઉપદેશ કરે તે પણ નિશ્ચય થકી
 મૃષાવાદ કહીયે—એ રીતે હરેક પર વ-
 સ્તુને અજ્ઞાનપણે કરીને આત્મ ઉપયોગ
 વીના અપેક્ષા રહીતપણે એટલે નિશ્ચય

વ્યવહારની અપેક્ષા ધાર્યા વિના પોતાની કહેવી તે સર્વ નિશ્ચય મૃષાવાદઃ તે થકી વીરામ પામવું એટલે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જાણપણું કરીને મૃષાવાદ ટાળવું તે નિશ્ચય થકી બીજું મૃષાવાદ-વિરમણવૃત્ત કહીયે.

આ વૃત્ત જાણપણા વિના અને આત્મ ઉપયોગ થયા વિના પાળવું અતિશેં દુષ્કર છે કેમકે બીજાં સર્વ વૃત્ત ભાગે તેા એક ચારીત્ર ભાગે પણ જ્ઞાન દર્શન ભાગે નહીં એટલે જય નહીં-અને જેણે નિશ્ચય મૃષાવાદવીરમણવૃત્ત ભાગ્યો તેણે દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, એ ત્રણે ભાગ્યાં એટલે નિશ્ચય મૃષાવાદ દ્વંદ્વા વિના જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર હોય નહીં. આગમમાં કહ્યું છે કે એક સાધુએ ચોથુવૃત્ત ભાગ્યું

અને એક સાધુએ બીજું વૃત ભાગ્યું એ-
ટલે ઉત્સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી એટલે ઉપ-
રથી તે ગૌતમસ્વામી જેવી કિરિયા ક-
રેછે પણ આગમથી અવળી દેશના કરેછે.
તે બેની મધ્યે જેણે ચોથું વૃત ભાગ્યું તે
સંવીજ ગીતારથ મુનીની પાસે આલો-
ચણ લેઈ શુદ્ધ થાય પણ જેણે ઉત્સૂત્ર-
ની પ્રરૂપણા કરી જુઠો ઉપદેશ લીધોછે તે
આલોચણ લીધે પણ પ્રાપ્ત શુદ્ધ થાય ન-
હી. એ કારણ માટે અરે ભાઈઓ, જે
રૂડીરીતે મહાવૃત પળેતો પાળવું—નહી-
તો પ્રરૂપણા શુદ્ધ કરવી પણ જુઠો દંભ
કરી ભાળા લોકોને છેતરવા નહી. કેમકે
તેથી અનંતો સંસાર વૃદ્ધી પામે છે—મ-
હાવીરસ્વામીના જીવ મરીચીની પઠમ-
કહ્યુંછે કે:—

જશ્વિનસક્કંકાઝં ॥ સમ્મંજિણ્ણાસેયંચણુ
ઠાણં ॥ તોસમ્મંજાસિઙ્ગા ॥ જહ્નણિયંસો
ણરાગેહિં ॥૧॥

૫ વ્યવહાર થકી અદત્તાદાનવિરમણ-
વૃત્ત તે વસ્તુના સ્વામીએ આપ્યા વિના
તેની વસ્તુનું જે લેવું તે અદત્ત એટલે
હરેક કોઈ વસ્તુ તેના અધીકારીના આ-
પ્યા વિના અથવા તેને જણાવ્યા વીના
અંગીકાર કરવી તે અદત્ત કહીયે. તે અ-
દત્ત ચાર પ્રકારે છે:—સ્વામિ અદત્ત—
જીવ અદત્ત-તીર્થંકર અદત્ત-ગુરુ અદત્ત.

સ્વામિ અદત્ત તે:—ત્રણ (ધાસ) કાષ્ટ-
પાષાણ-છોકરા-છોકરી-દાસ-દાસી-ગુમા-
સ્તાદિક, તેના સ્વામિયે. ન આપેલું એ-
ટલે તેમની રજા વીના ગ્રહણ કરવું તે
સ્વામિ અદત્ત કહીયે અથવા શ્રદ્ધા-ક્રિ-

યા-આચાર-પ્રવૃત્તી રૂપ એક સમાચારી
જેમની હોય તે પણ સ્વામી (સ્વામી-
ભાઈ) કહીયે. તેની અણ દીધી વસ્તુ
લેવી તે પણ સ્વામી અદત્ત કહીયે.

જીવ અદત્ત તે:—સ્વામિયે આપેલું
અને જીવે ન આપેલું જેમ પ્રવર્જ્યા લે-
વાના પ્રણામે કરીને રહીત એવા જે પુ-
ત્રાદિક તેને માતા પીતા ગુરુને આપેછે
એટલે માતા પીતાઓએ પોતાના પ્રવ-
ર્જ્યાના પ્રમાણે રહિત પુત્રાદિકને ગુરુને
સુંપ્યા તેમાં સ્વામી અદત્તતો ન રહ્યું
પણ તે પુત્રાદિકના પ્રવર્જ્યાના પ્રમાણ
નથી માટે જીવ અદત્ત કહીયે—અથવા
સંચિત પૃથ્વિકાયાદિક તેના સ્વામીયે
આપ્યું છે તોપણ તેના અધિષ્ઠાયક જી-
વોએ નથી આપ્યું એટલે કાંઈ જીવે એ-

મ નથી કહ્યું જે માહારા પ્રાણ હણે એ-
ટલે મને મારી નાખે અને પોતાના ઈ-
દ્રીના સ્વાદ માટે એકંદ્રિયાદિક જીવના
પ્રાણ પ્રતે હણેછે તે જીવ અદત્ત કહીયે.

તીર્થંકરઅદત્ત તે: - જે તીર્થંકર માહા-
રાજ્યે નિષેધ કરેલા એહવા આધાક-
ર્મદિ દોષ સહિત એહવા આહારાદિક-
નું જે ગ્રહણ કરવું તે તીર્થંકર અદત્ત ક-
હીયે અથવા તીર્થંકર માહારાજ્યે સિ-
દ્ધાંતમાં બતાવેલો જે અનુક્રમ એટલે
ઉપાસક દશાંગાદિક સૂત્રાને વિષે પ્રથમ
ગીતારથ ગુરુમાહારાજની પાસે સમકિત
અંગીકાર કરવું અને તેનાં લક્ષણ અં-
ગીકાર કરવાં અને તેનાં અતિચાર ટા-
ળવા પછી પોતાની પરિણતિ તપાસીને
વૃત્ત અંગીકાર કરવાં અને પછી તેના

અતિચાર જાણવા અને તે ટાળવા ઇત્યાદિક અનુક્રમ કહેલો તેને તોડીને વિપરીતપણે વરતવું તે તીર્થંકરઅદત્ત કહીયે.

ગુરુઅદત્ત તે:—આધ્યાકર્માદિ દોષ રહિત એહવા આહારાદિક તેના સ્વામીયે આપ્યાછે પણ સમ્યક જ્ઞાનાદિક ગુણ સહિત ગુરુની આજ્ઞા વિના એટલે ગુરુને જાણ્યાંયા વિના ગ્રહણ કરે તે ગુરુઅદત્ત અથવા જે સમકિત સહિત પુરૂષને અગ્રેસર કરીને વરતતા હોઈએ—તે પુરૂષની આજ્ઞાવિના હરેક કોઈ કામ કરવું તે ગુરુઅદત્ત કહીયે અથવા ગુરુપરંપરા વિના એટલે ભાવગુરુની સંપ્રદાય (અનુક્રમ) વિના પોતાના ઇંદ્રે ભણવું-ગણવું-ચર્યા-વારતા-વ્રત-પચખાણ ઉપદેશાદિક પ્રતે જે કરવું તે સર્વ ગુરુઅદત્ત કહીયે.

આ ઉપર લખ્યા ચ્યાર પ્રકારનાં અ-
દત્ત થકી વિરામ પામવું એટલે તેને
ત્યાગ કરવો તેને વ્યવહાર થકી અદત્તા-
દાન વિરમણવૃત્ત કહીયે.

૬ નિશ્ચયથકી અદત્તાદાનવિરમવૃત્ત-
તે:—પાંચ ઇંદ્રિયોના ત્રેવીસ* વિષયના
સુખની વાંછાયે કરીને એટલે પુન્ય આ-
ગળ ભેગો લેવા જોગ્ય છે એટલે પુન્ય-
પ્રકૃતી બાંધવા જોગ્ય છે. જે પુન્ય બાં-
ધવાથી બેહેતાળીસ પ્રકારે તે ઉદય આ-

*પાંચ વરણુ:—ઘોળો, કાળો, પીળો, લાલ, અને લીલો.

પાંચ રસ:—તીખો, કડવો, કષાયેલો, ખાટો, મીઠો.

બે ગંધ:—સુગંધ અને દુર્ગંધ.

ત્રણ શબ્દ:—સચ્ચીત, અચ્ચીત અને મિશ્ર.

આઠ દુરસ:—સુઆળો, બરસંઠ, લુખો, ચોપડયો,
ટાઠો, હુંનો, હલકો અને બારે. એ ત્રેવીસ વિષય
પાંચ ઇંદ્રિયોના જાણવા.

વેછે કેમકે પુન્યના ૪૨ ભેદ છે માટે અ-
 ને તે પ્રકૃતી ઉદય આવવાથી આગળની
 ગતીને વિષે સારાં સારાં મનને ગમતાં
 ઈંદ્રીયોનાં સુખ મળેછે. એહવી રીતે બો-
 લીને પુન્યની કરણી અગ્રેસર કરીને વાર
 વાર તેનોજ ઉપદેશ કરવો તે વિષયની
 વાંછા કહીયે. તે વિષયની વાંછા વડે ક-
 રીને આઠ કર્મની વર્ગણાને ગ્રહણ કરવી
 અને પરવસ્તુને લેવાની વાંછા એટલે જ્ઞા-
 ન દર્શન ચારિત્ર વિના ધન-ધાન્ય-માતા
 પીતા-કુટુંબ પરિવાર સ્ત્રી-શરીરરૂપ પર-
 વસ્તુને પોતાની કરીને ગ્રહણ કરવાની
 જે ઇચ્છા તે નિશ્ચયઅદત્ત કહીયે. કેમકે
 વ્યવહાર થકી તરણુ (ધાસ) માત્ર પણ
 કાંઈનું અણુ આપેલું લેતો નથી તોયપણ
 અંતરંગ પુન્યપ્રકૃતી બાંધવાની વાંછા

છે તેણે કરીને નિશ્ચય અદત્તાદાન લાગેછે
એ કારણ માટે અને તે થકી જે વિરામ
પામવું તેને નિશ્ચયથકી અદત્તાદાન વિર-
મણુવત કહીયે.

૭ વ્યવહારથકી મૈથુનવિરમણુવત તે:—
જે પુરૂષસ્ત્રીનું એકદું મળવું તે મૈથુન ક-
હીયે- અને તે થકી જે વિરામ પામવું
એટલે વ્યવહાર થકી સાધુ મુનીરાજને
સર્વથા સ્ત્રીનો એટલે દેવતા સંબંધી-ત્રી-
જંચ સંબંધી- મનુષ્ય સંબંધી સ્ત્રીનો
નવ કોટીયે કરીને ત્યાગ કરવો અને ન-
વવાડ ન તોડવી તે વ્યવહાર થકી મૈથુન
વિરમણુવત કહીયે.

૮ નિશ્ચય થકી મૈથુનવિરમણુવત તે:—
અંતરંગ વિષયના અભિલાષનો ત્યાગ
એટલે મનને વિષે પણ વિષયની તૃપ્ત

નહોય અને પોતાની આત્મ પરિણતીને
 વિષે રમણ કરવું અને પર પરિણતીને
 વિષે એટલે પુદ્ગલભાવને વિષે ન પડવું
 અને પોતાના જ્ઞાનાદીક ગુણનું ચીત્વન
 કરવું પણ વિષય કષાયનું ચીત્વન ન
 કરવું એટલે પોતાનો શુદ્ધ સ્વભાવ એ
 ટલે વિષય કષાયરૂપ મલીનતાયે કરીને
 રહીત એવો નીરમળ આત્મ સ્વભાવ
 રૂપ ધર મુકીને પર ધરમાં પેસીને એટલે
 પુદ્ગલ સ્વભાવમાં પેસીને એટલે તેનો
 ઉપયોગ કરીને કુશીલિયા ન થાય તે નિ-
 શ્ચય થકી મૈથુન વિરમણવૃત્ત કહીયે.

૯ વ્યવહારથકી પરિગ્રહવિરમણવૃત્તતેઃ
 ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર (ધરતી)વાસ્તુ (ધર) રૂ-
 પ્ય (રૂપ) સુવર્ણ (સોનું) ચતુષ્પદ (ઘોડા-
 પ્રમુખ) દ્વીપદ (દાસદાસી) કુપ્ય (સાતધાતુ)

એ નવ પ્રકારે બાહ્ય પરિગ્રહ થકી વિરામ પાંમવું એટલે તે નવ પ્રકારના પરિગ્રહને પોતે રાખે નહીં-બીજા પાસે રખાવે નહીં અને રાખનારને ભલો જાણે નહીં. એ રીતે નવકોટી સહિત સર્વથા પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો-એ વ્યવહાર થકી પરિગ્રહ વિરમણુવૃત્ત કહીયે.

૧૦નિશ્ચયથકીપરિગ્રહવિરમણુવૃત્તતે:—
ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, હાસ્ય, રતી, અરતી, ભય, શોગ, દુગંધા, સ્ત્રીવેદ, -પુરુષ વેદ, -નપુસકવેદ, અને મિથ્યાત્વ: એ ચૌદ પ્રકારના અભ્યંતર પરિગ્રહ થકી વિરામ પાંમવું અને રાગ દ્વેષ અજ્ઞાનની ચીકાશે કરીને વળગેલાં જે દ્રવ્યકર્મ, તેને છોડવાં અને શરીર તથા હૃદીયોના ઉપરથી મુર્છા ઉતારવી ને અસતાં છતાં એહવાં શાસ્ત્ર તથા

ધર્મનાં ઉપકરણ:-રજોહરણ, મુખવસ્ત્રીકા,
 ને વસ્ત્રપાત્રને વિષે મુછા ન કરવી કેમકે
 મુછા છે તે પરિગ્રહ છે અને તે ચિત્તને
 વિકાર ઉત્પન્ન કરનાર છે એ કારણ માટે
 અને શુભાશુભ વિકારરૂપ જે કર્મ તે પર
 જાણીને એટલે આત્મસ્વરૂપથી ભિન્ન
 જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો. એ રીતે હરેક
 પરવસ્તુથી મુછા ઉતારવી-તે નિશ્ચય થ-
 કી પરિગ્રહ વિરમણવૃત્ત કહીયે.

“ એ રીતે ઉપર લખ્યા વ્યવહાર નિ-
 શ્ચય બે પ્રકારે પાંચ માહાવૃત્તની મધ્યે વ્ય-
 વહાર થકી મહાવૃત્ત, નિશ્ચય માહાવૃત્તના
 ઉપયોગ સહિત પાળે તેને નિશ્ચયવૃત્તનાં
 નિમીત્ત કારણ કહીયે; અને જે નિશ્ચય
 માહાવૃત્તનો ઉપયોગ નથી તો તે સર્વ વ્યા-
 ર ગતીનું કારણ છે; કેમકે શ્રીયશો વિજય

ઉપાધ્યાયજીયે કહ્યું છે કે,

બાહ્યકષ્ટથી ઉંચા ચઢવું-તે તો જડના
ભાંભાં સંજમશ્રેણી શીખરે ચઢાવે-
અંતરંગ પરિણામા-રે લોગા ભોળ-
વિયા મત ભૂલો.

અર્થ:—કેટલાએક અજ્ઞાની લોકો આ-
ત્મ ઉપયોગ વિના કેવળ બાહ્યકષ્ટથી ઉંચું
ચઢવું માને છે એટલે સ્વર્ગ મોક્ષની પ્રા-
પ્તિ માને છે-તે તો જડના ભાંભાં છે એટલે
મૂર્ખના કલોલો છે. સંજમરૂપ શ્રેણીના
શીખરને વિષે તો અંતરંગના પરિણામ
ચઢાવે છે એટલે જેમ જેમ અંતરંગથી
મિથ્યાત્વાદિક અશુદ્ધ અધ્યવસાય ઘટે છે
અને સમકિત આદિક વિરતિ પ્રણામરૂપ
સારા સારા અધ્યવસાય વૃદ્ધી પામે છે તેમ
તેમ ગુણહાણાની શ્રેણીયે ચઢે છે. “ એ

કારણ માટે આત્માર્થિ પુરૂષોએ વિચાર કરવો કે નિશ્ચયના ઉપયોગ વિના જે જે ધર્મ સંબંધી કરણી કરવી તે સર્વ કષ્ટરૂપ છે અને સંસારના ફળને આપનારી છે. એ રીતે નિશ્ચય વ્યવહાર સહિત માહાવૃત્તનું સ્વરૂપ જ્ઞાન દ્રષ્ટી વિના સમજાય નહીં અને વૃત્ત પણ પળે નહીં માટે પ્રથમ જાણ પાણું કરવું. તે જાણપણું થવા સારૂ જીવનું સ્વરૂપ ચૌભંગીયે કરીને દેખાડીયેછીયે.”

જીવસ્વરૂપ ઓઠાવવાની ચૌભંગી.

- ૧ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફળ ભોગવે છે.
- ૨ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે પણ હિંસાનાં ફળ ભોગવતા નથી.
- ૩ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે અને

હિંસાનાં ફળ ભોગવે છે.

૪ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા પણ નથી અને હિંસાનું ફળ ભોગવતા પણ નથી.

અર્થ:—૧ પેહેલે ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનું ફળ ભોગવે છે; તે પેહેલે ગુણુકાણે રહેલા એવા મિથ્યાદ્રષ્ટીજીવ વ્યવહારમાં હિંસા કરતા દેખાતા નથી એટલે ઉપરથી ત્યાગ કરીને ધ્યાન લગાવી ઉભા રહ્યા છે પણ અંતરં ગથી સમકીત સહીત વિરતી પ્રણામ થયા નથી અને અહંકારાદીક કષાય ગયા નથી તેથી હિંસાનો બંધ પડેછે કેમકે તેમને વિષે મિથ્યાત્વ રહેલું છે એ કારણ માટે, જેમ સમુદ્રને વિષે રહેલા હઝાર જોજનના મોહોટા મછ તેની આંખની પાંપણમાં તંદુળીયો મછ ગર્ભજ પ્રજાપ્તો ઉપજે

છે તેનો આઉખો એક અંતર મૂરત છે. તે મધ એવો વીચાર કરે છે કે આ મોટા મોટા મછોના મહોડામાં અનેક જીવો આવેછે અને જાયછે, જે મહારે એવડું મહોડું શરીર હોતતો એક જીવને પણ જવા દેત નહીં-એ રીતનો વિચાર કરેછે-તો તે વ્યવહારનય મતે એકે જીવ હણતો નથી પણ રજુસૂત્ર નયમતે જીવ હિંસારૂપ અશુભ પ્રણામે કરીને પાપ ખાંધી, મરીને સાતમી નરકે જાયછે-તેમ ખીજય જીવોને પણ જાણવું એટલે જે જીવ જાણપણા વીના એટલે સમ્યક બોધ થયા વિના એટલે જે જે વૃત્ત પચખાણુ કરવું તેનું નિશ્ચય વ્યવહાર બે પ્રકારે એટલે વ્યવહાર થકી વૃત્તના ભાગા-આગાર-શુદ્ધિ-અતિચાર વીગેરે સદ્ગુરૂની પાસે સ-

મળ્યા વિના અને નિશ્ચય થકી વિભાવ
 પ્રાણામે કરીને રહીત એટલે દ્રવ્ય કર્મ,
 ભાવકર્મ, નોકર્મ, ગુણ. સ્થાનક, માર્ગણ,
 રાગ, દ્વેષ, મોહ, મિથ્યાત્વ, ઈત્યાદી જે
 વિકલ્પ તે સર્વ વિભાવ પ્રણામ કહીયે તે-
 જે કરીને રહીત સાધુ અને સમ્યકદર્શન,
 જ્ઞાન, ચારીત્રે કરીને સહીત અને પુદ્ગ-
 લ ભાવથી ભિન્ન એવું આત્માનું સ્વરૂપ
 જાણ્યા વિના અને સાપેક્ષ જીવ, અજીવ,
 ત્રસ, થાવરનું સ્વરૂપ જાણ્યાવિના જે
 ઉપવાસ-છઠ-અઠમ-માસખમણાદીક ત-
 પસ્યા કરવી તે સર્વ કષ્ટરૂપ છે અને સં-
 સારનું ફળ આપનારી છે કેમકે નિશ્ચય
 સ્વરૂપ જાણ્યાવિના અહંકારાદીક થયા
 વીના રહેજ નહીં અને જે ધર્મ કરણી ક-
 રવી તેમાં અહંકારાદીક ઉત્કૃષ્ટપણે વ-

રતે છે તો તે સર્વ નિષ્કુળ છેઃજેમ બાહુ-
બળજીને થયું તેમ. એ રીતે ભગવતી
સૂત્રને વિષે પણ કહ્યું છે કેઃ—

સેણુણં જંતે સવ્વપાણોહિં સવ્વભુણંહિં સવ્વ-
જીવેહિં સવ્વસત્તેહિં પચ્ચરુલાય મિતિ વદ-
માણસ્સ સુપચ્ચરુલાયં જંવતિ હુપચ્ચરુલાયં
જંવતિ ? ગોયમા જાવ સવ્વસત્તેહિં પચ્ચરુલા-
યમિતિ વદમાણસ્સાસિયસુપચ્ચરુલાયંજંવતિ
સિયહુપચ્ચરુલાયં જંવતિ સૈ કેણઠેણં જંતે
एवं बुच्चइ, સવ્વપાણોહિંજાવ સવ્વસત્તેહિં જાવ
સિયહુપચ્ચરુલાયં જંવતિ ? ગોયમા, જસ્સણં
સવ્વપાણોહિં જાવ સવ્વસત્તેહિં પચ્ચરુલાય-
મિતિ વદમાણસ્સ ણોએવં અજ્ઞિસન્નાગયં જ-
વાતિ ઇમેં જીવા, ઇમેં અજીવા, ઇમે તસા, ઇમે
થાવરા, તસ્સણં સવ્વપાણોહિં જાવ સવ્વસત્તેહિં
પચ્ચરુલાયમિતિ વદમાણસ્સ નોસુપચ્ચરુલાયં

भवति, उपचरुखायं ज्वति. एवं खलु सेडपञ्च-
 रुखाइ सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं पञ्चरुखा
 मिति वदमाणे नोसञ्चंजासइ मोसंजासइ. एवं
 खलु सेमुसावाइ सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं
 तिविहं तिविहेणं असंजय विरय पडिहय प-
 चरुखाय पावकम्मे सकिरिए असंबुडे एगंत-
 दंमे एगंतबालेयावि ज्वति जस्सणं सव्वपा-
 णेहिं जाव सव्वसत्तेहिं पञ्चरुखायमिति वद-
 माणस्स एवं अजिसमन्नागयं ज्वइ इमे जीवा,
 इमे अजीवा, इमे तसा, इमे थावरा, तस्सणं
 सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं पञ्चरुखायमिति
 वदमाणस्स सुपचरुखायं ज्वति नो डपञ्च-
 रुखायं ज्वति. एवं खलु सेसुपचरुखाइ सव्व-
 पाणेहिं जावसव्वसत्तेहिं पञ्चरुखायमिति व-
 यमाणे सञ्चं जासं जासइ नो मोसंजासं जासइ
 एवं खलु सेसञ्चवादि सव्वपाणेहिं जाव सव्व

સત્તેહિં તિવિહં તિવિદ્દેણં સંજયવિઠ । પમિઠ
 પચ્ચઠ । પાવઠ ॥ અકિરિણ સંબુદે ઇગંતપંમિ-
 ણયાવિ જ્ઞવતિ સે તેણઠેણં ગોયમા ઇવં વુચ્છહ
 જાવસિયહપચ્છરુલાયં જ્ઞવાતિ.

અર્થ:—પ્ર૦ હે ભગવંત સર્વ પ્રાણે કરી-
 ને એટલે બેરંદ્રિયાદિકે કરીને અને સર્વ
 વનસ્પત્યાદિકે કરીને અને સર્વ જીવોએ
 કરીને એટલે એકંદ્રિયાદિકે કરીને અને
 સર્વ સત્ત્વે કરીને એટલે પંચંદ્રિયાદિકે ક-
 રીને હું પચખાણુ કરૂં છું એટલે છયેકાય
 જીવની હિંસા કરવાથી હું વિરામ પા-
 મું છું એહવી રીતે બોલનારો જે પુરૂષ
 તેને સુપચખાણુ હોય કે દુપચખાણુ હોય
 એટલે સાચું પચખાણુ હોય કે ખોટું પ-
 ચખાણુ હોય ?

ઉ૦—હે ગૌતમ જે પુરૂષ એમ બોલેછે

કે હું છકાય જીવની હોંસા કરવાથી વિ-
રામ પામુ છું એહવી રીતે બોલનાર જે
પુરુષ તેને કદાચીત સુપચખાણે હોય અને
દુપચખાણે હોય.

પ્ર૦—હે ભગવંત શ્યા કારણ માટે આ-
પ એમ કરમાવો છો કે, તેને સુપચખાણે
હોય અને દુપચખાણે હોય ?

ઉ૦—હે ગૌતમ જે પુરુષ છકાયની હોં-
સા કરવાનું પચખાણુ (ત્યાગ) કરેછે તે
પુરુષ આ જીવછે, આ અજીવછે, આત્ર-
શછે, આ થાવરછે, એહવી રીતે સમ-
સ્ત પ્રકારે અને સમ્યક્ પ્રકારે જાણતો
નથી એટલે નિશ્ચય વ્યવહાર પરમારથ
સહિત સાપેક્ષપણે જાણતો નથી; તે પુ-
રુષનું જે પચખાણુ તે સુપચખાણુ ન ક-
હીયે પણ દુપચખાણુ કહીયે કેમકે સમ્ય-

ક જ્ઞાનના અભાવે કરીને જેવું લીધું છે તેવું ન પાળવા થકી સુપચખાણનો અભાવ છે એ હેતુ માટે. એ પ્રકારે નિશ્ચેતે પુરૂષ દુપચખાણી કહેવાય એટલે ખોટા પચખાણનો કરનારો તે કહેવાય અને તે પુરૂષ સાચુ બોલનારો પણ ન કહેવાય જીહ્વા બોલનારો કહેવાય. એ પ્રકારે નિશ્ચેતે તે પુરૂષ મૃષાવાદી કહેવાય અને તે પુરૂષ સર્વ પ્રાણાદીકને વિષે એટલે જ્યે-કાયજીવોને વિષે તિવિહંતિવિહણું એટલે કરવું કરાવવું અને અનુભોદવું, મન, વચન, કાયાયે કરીને એટલે મને કરીને કરવું નહીં કરાવવું નહીં, અને અનુભોદવું નહીં. એ રીતે વચને કરીને અને કાયાયે કરીને, એમ નવ કોટીયે કરીને અસંજત એટલે વધાદીક પરીહારને વિ-

પે ઉદ્ધમ રહીત એહવો અને અવિરત
 એટલે વધાદીક થકી નિવૃત્તી ન પામેલો.
 અને અપ્રતીહત એટલે આત્માની નિં-
 દા કરીને અતીત કાળ સબંધી કરેલાં જે
 પાપ તે જેણે દૂર નથી કર્યા એવો અને
 અપ્રત્યાખ્યાત એટલે આવતાકાળનું પ-
 ચખાણુ કરવે કરીને પાપ કર્મ જેણે દૂર
 નથી કર્યા એહવો એટલે છકાય જીવની
 હિંસા કરવા થકી નવ કોટીયે કરીને ઉ-
 પર લખ્યા પ્રમાણે વિરામ નથી પામ્યો.
 માટે પાપ કર્મ વાળો કહીયે. એજ કાર-
 ણુ માટે કિરીયા સહીત કહીયે એટલે
 કાયિક્યાદીક ક્રિયાવાળો અથવા કર્મ બં-
 ધને કરીને સહીત એહવો કહીયે. એજ
 કારણુ માટે આશ્રવ સહીત કહીયે અને
 એજ કારણુ માટે એકાંતે કરીને એટલે

સર્વથા પ્રકારે પરજીવને દાંડનારો કહીયે
એટલે મારનારો કહીયે. એજ કારણ મારે
એકાંત બાળ એટલે સર્વથા પ્રકારે મૂર્ખ
એટલે જૈન આગમનો અજાણ કહીયે.

વળી સર્વ પ્રાણી જીવત સર્વ સત્વનું હું
પચખાણ કરું એટલે છકાય જીવનો વ-
ધ કરવા થકી વીરામ પામું છું-એવી રી-
તે બોલનાર પુરૂષને અને તે પુરૂષ આ-
જીવ છે, આ અજીવ છે, આ ત્રસ છે,
આ થાવર છે, એ રીતે નિશ્ચય વ્યવહારે
કરી સમ્યક પ્રકારે જાણે છે તેને સુપચ-
ખાણ હોય પણ દુપચખાણ ન હોય એ-
ટલે તેનું કરેલું પચખાણ સાચું છે. એ
પ્રકારે તે સુપચખાણનો કરનાર કહીયે
અને તે સાચું બોલનારો કહીયે પણ જુ-
દું બોલનારો ન કહીયે. એ પ્રકારે નિશ્ચે

તે સત્યવાદી હોય અને સર્વ પ્રાણીને વિ-
 ષે જવત સર્વ સત્વને વિષે એટલે છયે-
 કાય જીવને વિષે ત્રિવિધે કરીને વિરામ
 પામ્યો છે એટલે છયેકાય જીવના વધ
 કરવાથી વીરામ પામેલો કહીયે અને તે
 સંજમ એટલે વધાદીક પરીહાર થકી
 વીરામ પામેલો એવો અને વિરત એટ-
 લે વધાદીક થકી નિવૃત્તી પામેલો અને
 પ્રતીહત એટલે આત્મનિંદા કરવે કરીને
 અતીતકાળ સખંધી પાપ કર્મ જોણે હ-
 ણ્યાંછે અને પ્રત્યાખ્યાત એટલે અનામ-
 ત કાળનું પત્રખાણ કરવે કરીને પાપક-
 ર્મ જોણે હણ્યાંછે એવો હોય એટલે છ-
 કાય જીવના વધ કરવા થકી નવ કાટીયે
 કરી વીરામ પામેલો છે-એ કારણ માટે
 પાપકર્મ રહીત કહીયે. એ કારણ માટે કિ-

રીયા રહિત કહીયે. એજ કારણ માટે સંવૃત કહીયે. એજ કારણ માટે એકાંત પંડીત કહીયે એટલે નિશ્ચે તે પંડીત કહીયે. એ કારણ માટે હે ગૌતમ અમે એ-હવું કહીયે છીયે કે પચખાણુનો કરનાર કદાચીત સુપચખાણી હોય અને કદાચીત દુપચખાણી હોય. (આ સૂત્રનો અર્થ સંક્ષેપથી લખ્યોછે. વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળા પુરૂષોએ ભગવતી સૂત્રના સાતમા શતકના બીજા ઉદ્દેશામાં જોઈ લેવું)

ભાવાર્થ:—જે પ્રાણી પ્રથમથી સદ્ગુરુ પાસે પરમારથ સહીત સાપેક્ષપણે જીવા-જીવાદીકનું જાણપણું કરીને પોતાની શક્તીને અનુસારે પોતાના આત્માની તુલના કરીને ગીતારથ મહારાજની પાસે જે પ-

અખ્યાણ કરેછે તે સુપચખ્યાણી છે તેથી
 ઉલટો હોય તે દુપચખ્યાણી હોય. આ
 વાત મધ્યસ્થ દ્રષ્ટીએ કરી વિચારવી-
 કાંઈ રાગ દ્વેષ કરવાનું કારણ નથી કેમકે
 ઠામઠામ સિદ્ધાંતોને વિષે એવી રીતે બો-
 લેછે કે પ્રથમ સમકીત અને પછી વૃત
 હોય. તે પોતાના જાણપણા સહિત અ-
 થવા જાણ પુરૂષોની નિશ્રાએ હોયછે પણ
 પોતાને છંદે કરેલાં વૃત પચખ્યાણ ગુણ
 કરે નહીં એ કારણ માટે. વળી આવ-
 શ્યક નિરજુક્તીને વિષે કહ્યુંછે કે પ્રથમ
 સમકિત સામાયક-ખીજું શ્રુત સામાયક
 ત્રીજું-દેશ વિરતી સામાયક-ચોથું સર્વ
 વિરતી સામાયક, એ રીતે અનુક્રમ કહ્યો
 છે માટે એ અનુક્રમ પ્રમાણે તેનાં લક્ષણ
 સહિત જે વરતે તે જૈની અને તે રીતે વ-

રતાવે તે જાણ-તેથી ઉલટા વરતે અને
વરતાવે તે વીતરાગની આજ્ઞાથી બાહ્યર
જાણવા.

છહાં કોઈક બોલ્યો કે આ ઉપર લખે-
લી વારતા સાંભળીને મને એમ વિચાર
થાયછે કે જેટલા જૈની નામ ધરાવેછે તે
સર્વ સુપચખાણી થયા કેમકે તે નવતત્ત્વ,
જીવ વિચાર, દંડક ઇત્યાદિક પ્રકણ ભ-
ણેછે અને જીવ અજીવ જાણેછે એ કા-
રણ માટે ? તેને ઉત્તર કે અરે ભાઈ હું
તો આટલા દીવશ એમ જાણુતો હતો કે
તમે કાંઈ સમજી દેખાઓછો પણ તમારી
સમજની ખબર તો મને આ બોલવાથી
પડી કે તમે જૈનઆગમના રહસ્યના અ-
જાણ જણાઓછો તમને કોઈક વેષવિ-
ડંબક છકાયની હિંસાના કરનારા, નિ-

શુક, ભોળા લોકને ભોળવનારા, એહવા
અને જુઠાં જુઠાં પોતાનાં સાધુપણાં શ્રા-
વકપણાં સ્થાપનારા એહવા અને સૂત્રના
ઉડાવતા અને ગ્રંથની થાપના કરતા એ-
ટલે આ કાળમાં સૂત્ર જેવા જઈયે તો પ-
ગ દેવાની જગો નથી માટે આ ગ્રંથ પ્ર-
માણે વરતવું અને તે ગ્રંથોતો ધણાએક
મતીયોયે પોત પોતાના મત ચલાવવાને
અર્થે, પોતાના પુજનીકપણાને અર્થે સૂ-
ત્રથી વિરુદ્ધ રચ્યા છે. એહવા ગ્રંથને
અગ્રેસર કરતા એહવા કોઈક ધુતારા મ-
ળ્યા દીસેછે તેથી તમે આવું બોલોછો
પણ એમ બોલવાથીતો ખટે દર્શનના
લોક સુપચખાણી થયા કેમકે તે પણ જી-
વ, અજીવ, ત્રશ, થાવર જાણેછે અને
તેની દયા પણ પાળેછે માટે અરે ભોળા

ભાઈ કાંઈક લગાર વિચાર તો કરો ? અને
 સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ થો કે જન સાપે-
 ક્ષ નિર્પેક્ષનો બોધ હોય, ઉત્સર્ગ અપવા-
 દનો બોધ હોય, નિશ્ચે વ્યવહારનો બોધ
 હોય—એ રીતે સમ્યક પ્રકારે જાણ હોય
 અને ઉપર લખેલા સમકિતના ગુણ સ-
 હિત હોય અને સિદ્ધાંતમાં કહેલા એ-
 હવા ગીતારથ ગુરુમાહારાજની નિશ્ચાય-
 માં વરતતો હોય તેનું પચખાણુ તે સુપ-
 ચખાણુ કહેવાય અને બીજા નામમાત્ર
 મુંડીત અણુગારના સેવક લોકોનું કરે-
 લું પચખાણુતો દુપચખાણુ કહેવાય.
 આ વાત રાગ દ્વેષ મૂકી, મતનો હઠ ક-
 દાગ્રહ છોડીને સારી રીતે વિચારવામાં
 આવશેતો સમજશે કેમકે જૈનશાસનને
 વિષે જાણુ પુરૂષનું એટલે સ્યાદવાદ સી-

લીયે, સાપેક્ષપણે જાણુ પુરૂષનું કરેલું
 વૃતપચખાણુ નિર્જરને અર્થ થાયછે અ-
 ને ઉપચારે કરીને વ્યવહારમાં સમ્યક
 બોધવંત જાણુપુરૂષના નિશ્રાધનું પણ
 વૃતપચખાણુ કારણ ભૂત કહેવાયછે એ
 કારણ માટે. આનંદવનજી માહારાજે પ-
 ણુ કહ્યુંછે કે:—

વચન નિર્પેક્ષ વ્યવહાર જુઠો કહ્યો, વ-
 ચનસાપેક્ષ વ્યવહાર સાચો, વચન નિ-
 ર્પેક્ષ વ્યવહાર સંસાર ફળ, સાંભળી આ-
 દરી કાંઈ રાચો; ધાર તરવારની સોહલી,
 દોહલી ચૌદમાં જનતણી ચરણસેવા.

એ કારણ માટે જનશાસનને વિષે નિ-
 શ્ચયના ઉપયોગ સહીત જે વ્યવહાર છે
 તે પ્રાગ દશાને વિષે આલંબન ભૂત છે.
 એ રીતે પ્રથમ ભાંગો જણવો.

૨ બીજે ભાંગે, કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે અને હિંસાનાં ફળ ભોગવતા નથી:—તે થોથે ગુણકાણે રહેલા એવા અને સમકિતિ, શબ્દ નયમતે કરીને અંતરંગ સત્તાગતને વિષે અનેક રાગાદીક પ્રણામે કરીને રહીત એવા અને સમ્યક જ્ઞાને કરીને ભરેલા એવા અને આદી-અંત રહીત એવા આત્મ સ્વભાવ પ્રતે જાણેછે અને સદ્દેહેછે અને સાધ્ય સાધનના સ્વરૂપ પ્રતે જાણેછે અને વીતરાગ દેવે કહેલા એહવા નિશ્ચય વ્યવહાર થકી ધર્મના સ્વરૂપ પ્રતે વીતરાગની આજ્ઞા પ્રમાણે જાણેછે, પ્રતીત કરેછે અને અપૂર્વ પ્રણામે કરીને સમકીત રૂપ અમૃતના રસ પ્રતે અનુભવ દ્વારે કરીને એટલે ફરશનાયે કરીને જાણેછે; અને તે પૂર્વ

કૃત કર્મના જોગે કરીને સંસારમાં રહ્યો
 સતો વ્યવહાર નયમતે અરૂચીપણે કરીને
 વિષયાદીક, આશ્રવરૂપ હિંસાના કામ કરે
 છે અને આરંભના કામના આદેશ ઉપદે-
 શ કરેછે, છૈયાં છોકરાં પરણાવે છે પણ અ-
 શુભરૂપ નવા કર્મનો બંધ કરતા નથી કે-
 મકે ઘણા કાળનું અભ્યાસ કરેલું એવુંય
 પણ વિષયાદીકનું સેવન તે પ્રતે કદાચી-
 ત બહુ માન નથી કરતા એ કારણ માટે
 અને શબ્દનયમતે આત્મસત્તાના ઉપયો-
 ગ સહીત વરતતા સતો વ્યવહારમાં પૂર્વ-
 નું કર્મ ઉદય આવેલું, તે પ્રતે ભોગવીને
 નિર્જરા કરેછે કેમકે અંતરંગ શબ્દનયમતે
 જ્ઞાનનો ઉપયોગ વરતે છે એ કારણ માટે
 ઇહા કેઇ પુછે કે આવા જાણુ પુરૂષ થ-
 ઇને અને પાપનાં ફળ જાણીને તે વિષય,

આરંભાદીક પ્રતે કેમ શેવે છે ? આતો મહોટી આશ્ચર્ય વારતા છે કે સમજી થઈને તેનો ત્યાગ કરી શકતા નથી ! ત્યારે તેમનું સમજેલું શ્યા કામ આઠ્યુ ? આતો ‘ પર ઉપદેશ કુસલા ’ એટલે લોકોને ઉપદેશ દેવાનેજ ઉદ્ધમવંત થયાછે. માટે આ શી રીતે થો ? તેને-ઉત્તર કે અરે ભાઈ તુંતો ખડો ભોળો માણસ દેખાય છે અને તને એકાંતવાદી, હઠવાદી, જૈનશાસનના મર્મના અજાણ, કેવળ આત્માના શૂન્ય ઉપયોગે કષ્ટ ક્રિયાના કરનારા અને કષાયના ભરેલા એવા કોઈક નામ માત્ર ગુરૂ મિલ્યાદીસેછે. તે ગુરૂએ તાહારા કાંન પુક્યા દેખાય છે અને તને કાંઈ ધર્મનું સ્વરૂપ અને ધર્મિ પુરૂષોનું સ્વરૂપ સિદ્ધાંતમાં કહ્યા પ્રમાણે સમજાવ્યું જણાતું

નથી પણ હવેથી તું ચપળ પણ મુકીને
 એકાગ્રચિત્ત કરીને તેનો ખુલાસો સાંભ-
 લ ? જેમ કોઈક પુરૂષને પેટને વિષે સૂ-
 બાદીકનો રોગ થયેલો હોયતો તે પુરૂષ
 સારાસારા મીઠાઈ મેવાના સ્વાદ જાણતો
 સતો પણ ખાઈ શકતો નથી કેમકે તે એમ
 જાણેછે કે માહારે આ રોગ ગયા વિના
 ખાવાજોગ્ય નથી અને જો હું ખાઈશ તો
 ઘણી રોગની વૃદ્ધિ થશે માટે પ્રથમ પૂર્વે
 કોઈ કુપથ્ય કરવાથી થયેલો રોગ તેને
 કાઢીને પછી હું ખાઈશ-હાલ ખાવાનો
 અવસર નથી એમ જાણીને તે ખાતો ન-
 થી પણ તેના ચિત્તમાં ખાવાની ઇચ્છા
 બનેલી તો તેને શું મુંઝ કહીયે ? તેમ
 સમકીત દ્રષ્ટી પુરૂષ પૂર્વે અજ્ઞાનપણામાં
 બાંધેલાં જે નિકાચિત્ત કર્મ, તે વિપાકે

ઉદય આઠ્યે સતે વસ્તુના સ્વરૂપના જા-
 ણુ સતા પણ સમતા ભાવે ભોગવીને તે
 દૂર કરેછે પણ તે હઠ જોગ કરતા નથી કે-
 મકે હઠ જોગ કરવા થકી અંતરંગની પ-
 રણુતી વીરામ પામે નહી અને ઉલટું વ-
 ધારે કર્મ બંધાય અને આત્મહિંસા થાય;
 તે માટે આત્મહિંસા ટાળવાના ઉપયોગે
 વ્યવહારમાં જે જે કર્મ પ્રકૃતી ઉદયમાં
 આવેછે તેને ભોગવી લેછે-નિકાચીત ક-
 ર્મ ભોગવ્યા વીના છુટે નહી એ કારણ
 માટે અને તે સમકીત દ્રષ્ટી પુરૂષો જે વ-
 ખત પોતાની પરણુતી દેખશે તેજ વખ-
 ત તેથી તત્કાળ વીરામ પામશે પણ જ્યાં
 સુધી આત્મ પરણુતી વીરામ પામી ન-
 થી ત્યાં સુધી લોકને દેખાડવા રૂપ ત્યા-
 ગ કરતા નથી પણ તેમના ચિતને વિષે

ત્યાગની ઇચ્છા બનેલી છે. આ ઉપર
 ઘણા દ્રષ્ટાંતો સિધાંતોને વિષે કહ્યા છે,
 જેમ શ્રેણીક માહારાજ વીગરે પુરૂષો વ્ય-
 વહારમાં પાપ કર્મ કરતા દીસે છે પણ
 તેનો બંધ તેમને પડતો નથી કેમકે જેને
 આરંભાદિકનાં કામ કરેછે તે સર્વ અણુ-
 ચાલતે, લુપ્તા પ્રણામે કરીને કરેછે એ
 કારણ માટે. એ રીતે બીજે ભાંગે જાયવો.

૩ ત્રીજે ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા
 કરેછે અને હિંસાનાં ફળ ભોગવે છે:-તે
 પહેલે ગુણઠાણે રહેલા એવા મિથ્યાદ્ર-
 ણી વ્યવહાર નયમતે ઉપરથી નિશૂકપ-
 ણે હિંસાનાં કામ કરેછે એટલે તીવ્ર આ-
 શક્તીયે સહીત પાંચે ઈન્દ્રિયોનાં વીષય
 સુખ ભોગવેછે અને તેનેજ સાર કરીને
 માને છે અને આરંભાદિકના આદેશ ઉ-

પદ્દેશ નીશૂકપણે કરેછે અને રીતુસૂત્ર-
નય મતે પણ હિંસારૂપ આશ્રવનાં કામ
કરવાના પ્રણામ બની રહેલા છે તેથી
તેમને હિંસાનો બાંધ પડેછે. એ ત્રીજે
ભાંગે જાણવો.

૪ ચોથે ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા
કરતા નથી અને હિંસાનાં ફળ ભોગવ-
તા નથી:-તે સર્વ મુતીરાજ સંગ્રહ નય-
મતે કરીને સર્વ જીવ પોતાના સરખા
જાણીને વ્યવહારમાં ઉપર થકી છયેકા-
ય જીવની દયા પાળેછે-પળાવેછે અને
પાળવાનો ઉપદેશ કરેછે અને રીતુસૂ-
ત્ર નયમતે હિંસા કરવાના તેમના પ્રણા-
મ પણ વરતતા નથી અને શબ્દ, સં-
ભીરૂડ નયમતે છઠ્ઠે-સાતમે ગુણઠાણેથી
માંડીને જીવત બારમા ગુણઠાણા સુધી

છદ્મસ્થ મુનીરાજ આત્મ સ્વરૂપમાં ર-
 મણુ કરતા સતા કર્મરૂપ લેપ લાગવા દે-
 તા નથી. એ રીતે ભાવ દયામાં વરતતા
 સતા પોતાના આત્માની રક્ષા કરેછે એ
 કારણ માટે તેમને બે પ્રકારે એટલે નિ-
 શ્ચય વ્યવહારથી હિંસાનું ફળ લાગતું
 નથી. અને વળી હિંસા કરતા નથી અ-
 ને તેનું ફળ ભોગવતા નથી; એહવા અ-
 રીહંત કેવળી પણ જાણવા એટલે અરી-
 હંત માહારાજ વ્યવહાર નયે કરી દ્રવ્ય
 દયારૂપ છકાયના પ્રતીપાલક છે અને સં-
 ભીરૂ નયમતે તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે
 શુકલ ધ્યાનમાં વરતતા સતા આત્મ ઉ-
 પયોગમાં વરતે છે અને વળી તેજ ભા-
 ગાને વિષે સિદ્ધ પરમાત્મા પણ જાણવા
 તે ગુણઠાણા રહિત એવું ભુત નયમતે

સકળકર્મ ક્ષય કરી લોકને અંતે ખીરા-
જમાન આત્મ સ્વરૂપને વિષે સ્થીરીભૂત
વરતેછે. એ રીતે ચોથો ભાંગો જાણવો.

“એણી રીતે ચોભંગીનું સ્વરૂપ સં-
વિજ્ઞ ગીતારથ માહારાજની પાસે અથ-
વા તેમનો અભાવ સતે શુદ્ધ પ્રરૂપક પુ-
રૂષોની પાસે ધારીને સમ્યક પ્રકારે જા-
ણપણું કરવું.”

આવી રીતે નિશ્ચય વ્યવહારનું સ્વ-
રૂપ સમજીને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે માહાવૃત
જે પાળેછે તેને સાધુ મુનીરાજ કહીયે
અને નિશ્ચય થકી માહાવૃતનું સ્વરૂપ સ-
મજ્યા વિના કેવળ ઉપર થકી માહાવૃત
સિદ્ધાંતને અનુસારે દ્રવ્યમાત્ર જોતમ
સ્વામી માહારાજજી જેવી ક્રિયા કરેછે
તોપણ તેની કાંઈ ગરજ સરવાની નથી

કેમકે દ્રવ્ય સ્ત્રીંગતો આ જીવે પ્રાયે અ-
 નંતીવાર લેઈ લેઈને મૂક્યાંછે; એમાં કાં-
 ઈ નવાઈ નથી. એ કારણ માટે જે પુ-
 રુષોનો વ્યવહાર પણ આવળો છે એટલે
 સિદ્ધાંતથી ઉત્તરોછે એહવા જૈની, સાધુ
 નામ ધરાવનારને તો દ્રવ્યસ્ત્રીંગધારી પ-
 લુ ન કહેવાય કેમકે વ્યવહારમાં પણ
 આરંભ પરિગ્રહ સહિત છે એ કારણ
 માટે અને વ્યવહારમાં પરિગ્રહ રહિત
 હોય અને આરંભાદિક ન કરતો હોય
 અને આત્મ ઉપયોગે કરીને શૂન્ય હોય
 તેનું તો દ્રવ્યસ્ત્રીંગ કહેવાય એટલે અ-
 પ્રધાનસ્ત્રીંગ કહેવાય. આ વિષે ચર્ચા તો
 ઘણી છે; તે સિદ્ધાંત સંભળવાથી માલુ-
 મ પડે. ઇહાં ગ્રંથના ગૌરવપણાના ભય-
 થી લખી નથી.

ઈહાં કેાઇ કહેશે કે આતો તમે વ્યવહાર
 ર ઉડાવી નાંખ્યો અને સાંભળવામાં તો
 એમ આવેછે કે વ્યવહાર બળવાન છે?
 તેને ઉત્તર કે અરે દેવાનું પ્રીય ? તમારૂં
 પ્રશ્નતો ઠીકછે પણ અમે વ્યવહાર ઉડા-
 વતા નથી. તમે વ્યવહારનું સ્વરૂપ તો
 સમજો કે વ્યવહાર કેને કહીયે ? કે નિ-
 શ્ચય સ્વરૂપના ઉપયોગ સહિત એટલે શુ-
 દ્ધ આત્માના સ્વરૂપના ઉપયોગ સહિત
 જે સૂત્રને અનુસારે અહંકારાદિકે કરીને
 રહિત વ્યવહાર હોય તેને વ્યવહાર ક-
 હીયે અને તેજ વ્યવહાર પોતાને ઠેકાણે
 બળવાનછે પણ એકાંત બળવાન કહે-
 વાય નહી અને તેથી જે ઉલટો વ્યવહાર
 છે તે તો ઉન્માર્ગ જાણવો અને સમ-
 કિતદ્રષ્ટી પુરૂષોને નિશ્ચય વ્યવહાર સ-

હિત પુરૂષોનાં લક્ષણની માલમ પડેછે
 પણ મિથ્યાદ્રષ્ટીયોને તેની ખબર પડતી
 નથી અને ઉલટી કુજ્જુકિતયો કરીને લો-
 કેને ભભાવેછે. એ કારણ માટે નિશ્ચય
 વ્યવહારના ઉપયોગ સહિત માહાવૃત પા-
 ળવાં તેજ નિર્જરાનું કારણછે અને કદા-
 પી તેવી રીતે માહાવૃત પણે નહીતો નિ-
 શ્ચય વ્યવહાર સહિત શ્રાવકનાં ખારવૃત
 અંગીકાર કરવાં પણ જુઠો આડંબર ક-
 રવો ઘટીત નથી એટલે અંતરંગથી જુદુ
 અને ઉપરથી જુદુ એમ કરવું જુક્ત નથી.

ભાવના:—ગ્રહસ્થ જે તે સમકિત પા-
 મ્યા પછી પ્રાણાતિપાતાદિક આરંભની
 નિવૃત્તિના, સદ્ગતીને પ્રમાડનાર એહવા
 ગુણો પ્રતે જાણતો સતો એટલે પ્રાણા-
 તિપાતાદિક આરંભનો ત્યાગ કરવા થ-

કી સદ્ગતીના કારણભૂત એહવા ગુણ
 નીષ્પન્ન થાયછે એ રીતે સમ્યક પ્રકારે
 સદ્ગુરુ માહારાજની પાસેથી જાણીને
 બારવૃત અંગીકાર કરે-તેની મધ્યે પ્રા-
 ણીના વધ થકી વિરામ પામવું-તે રૂપ
 જે વૃત, સર્વ વૃતની મધ્યે જીનેંદ્ર ભગ-
 વંતે સાર રૂપ કહ્યુંછે. એહવી રીતે દ્રવ્ય
 ભાવ બેપ્રકારે જાણીને તેથી વિરામ પા-
 મે. એ રીતે બારે વૃતનું જાણવું. હવે
 તેમાં પ્રાણાતિપાતવિરમણવૃતનો પ્રસંગ
 થકી વિસ્તાર સહિત અર્થ લખીયેછીયે.

પ્રાણાતિપાતવિરમણવૃત.

પ્રાણીઓનો વધ એટલે હિંસા તે પ્રા-
 ણાતિપાત કહીયે, અને તેથી વિરામ પા-
 મવું એટલે તેની હિંસા ન કરવી, તે પ્રા-
 ણાતિપાત વિરમણવૃત કહીયે. ઇહાં કોઈ

પુછેછે કે જીવ દ્રવ્યતો અમૂર્તિ છે અને
કાઈનો માર્યો મરતો નથી અને તેની હિં-
સા શી રીતે કહી ? તેને ઉત્તર કે સર્વ
પ્રાણીયોના દશ પ્રાણનો જે વિનાશ ક-
રવો તે હિંસાજ કહીયે. કહ્યુંછે કે:—

શ્લોક—પંચંદ્રિયાણિત્રિવિધંબલંચ । જત્સ્વા
સનિસ્વાસમથાન્યદાયુઃ ॥ પ્રાણાદશૈતેજગવદ્
નિરુક્તા । સ્તેષાંવિયોગીકર્ણંતુહિંસા ॥

તેથી જે વિપરીત તે અહિંસા કહીયે
અને તદ્દરૂપ જે વૃત્ત તે અહિંસા વૃત્ત ક-
હીયે. આ વૃત્તનો સર્વ વૃત્તની મધ્યે પ્રથ-
મ પાઠ ભણ્યોછે તે જુક્તછે કેમકે જૈન-
ધર્મને વિષે જીવ દયાનું પ્રધાનપણું છે
એ કારણ માટે.

ઈહાં સર્વ તીર્થંકર માહારાજેયે પ્રાણા-
તિપાત વિરમણરૂપ એકજ વૃત્ત કહ્યુંછે

અને બીજાં સર્વ વૃત્ત તેની રક્ષાને અર્થે છે. આ સ્થુલહિંસા વિરમણવૃત્ત શ્રાવક-ને સવા વિસ્વામાત્રે કરીને જાણવું અને મુનીને તો વિસ વિસ્વા અહિંસાવૃત્ત હોય. હવે સવા વિસ્વાનીદ્યાનું સ્વરૂપ કહેછે.

પ્રાણીનોવધ બે પ્રકારનોછે:-તેમાં એક સ્થુલજીવનો અને બીજો સુક્ષ્મજીવનો; તેમાં સ્થુલજીવ બેરંદ્રિયાદિક ત્રસ જાણવા અને સુક્ષ્મ તે બાદર એકંદ્રિયાદિક થાવર જીવ જાણવા પણ સુક્ષ્મનામ ક-ર્મોદયને વિષે વર્તતા એહવા એકંદ્રિ ન લેવા કેમકે તેમનો શસ્ત્રાદિક પ્રિયોગે કરીને વધ થતો નથી એ કારણ માટે. તેની મધ્યે ગ્રહસ્થને સ્થુલપ્રાણી વધની નિવૃત્તી હોય પણ સુક્ષ્મજીવોના વધ થકી નિવૃત્તી થઈ શકે નહીં. પૃથ્વી જળાદિ-

કના વધે કરીનેજ તેમને પચનાદિક (ર-
સોઈ વિગરે) સમસ્ત કર્મની પ્રવૃત્તી છે
એ કારણ માટે. એ પ્રકારે સ્થાવરજીવની
હિંસાના અનિયમે કરીને એટલે નિયમ
રહિતપણે કરીને વીસ વિસ્વા મધ્યેથી
દશ વિસ્વા ગયા અને દશ રહ્યા તેની
મધ્યે વિષેશ દેખાડીયે છીયે:—વળી નિ-
યમ કરેલો એહવો જે સ્થુલ પ્રાણીનો
વધ તે બે પ્રકારનો તેમાં એક સંકલ્પ થકી
ઉત્પન્ન થયેલો અને બીજો આરંભ થકી
ઉત્પન્ન થયેલો-તેમાં સંકલ્પ થકી થયેલો
તે “આ જીવને હું મારું” એ પ્રકારે મ-
નના સંકલ્પ થકી થાયછે અને બીજો
કૃષીકર્મ ગ્રહાદિક આરંભને વિષે પ્રવર્તવા
થકી થાયછે. તે બેની મધ્યે ગ્રહસ્થ સંકલ્પ
થકી ઉત્પન્ન થયેલો એહવો સ્થુલ પ્રા-

ણીનો વધ તે થકી નિવૃત્તી પામેછે પણ
 આરંભ થકી થયેલો પ્રાણીનો વધ તે થકી
 નિવૃત્તી પામી શકતો નથી એટલે તેનો
 ત્યાગ કરી શકતો નથી કેમકે તે વિના તે-
 ના શરીર તથા કુટુંબાદિકનો નિરવાહ
 ન થઈ શકે; એ કારણ માટે તે શ્રાવક વૃત્ત
 અંગીકાર કરતી વખત એહવો વિચાર
 રાખે છે કે સંકલ્પીને કોઈ જીવને નહી
 મારૂ અને આરંભ કરતી વખતે જતના
 કરૂં એહવી રીતે ગ્રહણ કરેછે. એ પ્રકારે
 આરંભથી ઉત્પન્ન થયેલી જે હિંસા તેનો
 નિયમ ન કરવે કરીને દશ વિસ્વા મધ્યે-
 થી પાંચ વિસ્વા ગયા અને પાંચ વિસ્વા
 ગયા અને પાંચ વિસ્વા રહ્યા વળી તેની
 મધ્યે વિશેષ દેખાડીયે છીયે:—નિયમ
 કરેલો એહવો જે સંકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થ-

ચેલો જે વધ તે બે પ્રકારે છે:—એક સાપ-
 રાધ અને બીજો નિરાપરાધ, તેની મધ્યે
 અપરાધ સહિત એહવા ચોર રાજદિકને
 સંકલ્પીને પણ બંધ પ્રતેં ન વરજે અને
 નિરાપરાધનોતો સંકલ્પીને બંધ ન કરે
 એટલે અપરાધી પુરૂષોનો બંધ કરવાનો
 ત્યાગ ગ્રહસ્થથી થઈ શકતો નથી અને
 નિરાપરાધના બંધનો ત્યાગ થઈ શકેછે
 એ કારણ માટે. અપરાધ સહિતની હિં-
 સાના અનિયમે કરીને પાંચ વિસ્વાની
 મધ્યેથી અઢી ગયા અને અઢી રહ્યા વ-
 ળી નિયમે કરેલો નિરાપરાધનો જે વધ
 તે પણ બે પ્રકારે છે,—તેમાં એક સાપેક્ષ
 અને બીજો નિર્પેક્ષ—તેની મધ્યે અપેક્ષા
 સહિત એટલે આશંકા સહિત એટલે શં-
 કાનું સ્થાનક અને તેથી વિપરીત તે નિર્પે-

ક્ષ તેની મધ્યે શ્રાવક સાપેક્ષ હિંસા ન
 વરજે એટલે તેનો ત્યાગ નથી કરી શક-
 તો અને નિર્પેક્ષ હિંસા વરજે છે એટલે
 ત્યાગ કરે છે-તેનું તાત્પર્ય એ છે કે કો-
 ઇક રાજ્યના અધીકારી પુરૂષે બાર વ્રત
 અંગીકાર કર્યા છે તોપણ પોતાના મર્મના
 જાણવા થકી શંકાનું સ્થાનક એવો કો-
 ઇક પુરૂષ નીરાપરાધી છે એટલે અપરાધ
 રહીત છે તોપણ તેના વધ પ્રતે નીષેધ ન
 કરે એટલે કોઇક પુરૂષ પોતાના મર્મ પ્રતે
 જાણે છે અને નિરાપરાધી છે તો પણ
 પોતાના મનમાં એવી શંકા ઉઠી કે આ
 પુરૂષ માહારી વાત રાજાને કહી દેશે તો
 મને મોટું વીચન થઇ પડશે એહવું જા-
 ણીને તેને કોઇ વખત રાજા કેદ કરતો
 હોયતો પોતે જોઇ રહે પણ તેનો નીષેધ

કરે નહી કેમકે પોતાને ધર્મના વીધનની બીક છે માટે. એ રીતે સાપેક્ષ હિંસા ન વરજવે કરીને અઢી વિસ્વામાંથી સવા વિસ્વા ગયો અને સવા વિસ્વા રહ્યો. એ રીતે શ્રાવકને સવા વીસ્વાની દયા હોય. ઇંહાં કોઈક તર્ક કરેછે કે આ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જેનો નીયમ કર્યો છે તે થકી અન્યને વિષે એટલે જે મોકળું રાખ્યું છે તેને વિષે પોતાની ખુશી પ્રમાણે જીવોનો વધ કરે તો શું અટકે ? તેને ઉતર કે અરે ભાઈ આ તમે ઉપરની વાત સાંભળીને જે તર્ક કર્યો તે ઠીક છે પણ તેનો ખુલાશો શાંભળો. જે સમકીતદ્રષ્ટી શ્રાવક સિદ્ધાંતના જાણુ હોય છે તેમને તો કહ્યા એ-હવા ત્રસાદીક થકી અન્ય સ્થાવરાદીકને વિષે જતના હોયછે પણ નિર્દયપણું ન

હોય એટલે સમક્ષિતદ્રષ્ટી સહિત શ્રાવક
 “મહે સંકલ્પ, નિરાપરાધ ત્રસનો વધ કર-
 વવાનું પચખાણ કર્યું છે પણ બીજો મહારે
 કાંઈ ત્યાગ નથી” એ રીતે વીચારીને પૃથ-
 વ્યાદીકનો આરંભ નિર્દયપણે કરે નહી
 અને ત્રસાદીકનો પણ નીશાંકપણે કરીને
 ઉપમર્દન કરે નહી ત્યારે શી રીતે કરે તે
 કહેછે:—જો પોતાનો નિર્વાહ સુખે સુખે
 ચાલતો હોયતો સ્થાવરાદીક પ્રતેં પણ ન
 હણે અને નિર્વાહ ન થઈ શકતો હોયતો
 એવું વીચારે કે ધન્ય છે મુનીને કે સર્વ
 આરંભથી વીરામ પામ્યા છે અને હું
 તો મહા આરંભમાં પડ્યો છું મોટે મહા-
 રીં મોક્ષ શી રીતે થશે. એ રીતના વિ-
 ચાર પૂર્વક સદય દૃઢ્ય પણે કરીને સશંક
 પણે તેને વિષે એટલે તે આરંભને વિષે

વરતે છે પણ અનીયમીત વસ્તુને વિષે
 એટલે જે વસ્તુનો નીયમ નથી કર્યો, એ-
 વી વસ્તુને વિષે પણ જતના સહીત વરતે
 પણ એવું ન બોલે કે એમાં શું જતના
 પાળવી છે, કેમકે જતના વીના પ્રાણ-
 તીપાત વિરમણ વૃત્તના ફળનો અભાવ
 છે એ કારણ માટે અને જે વૃત્ત અંગીકાર
 કર્યું છે તેતો કર્મથી છુટવાને અર્થે કર્યું
 છે પણ એમ નથી કે હવે જે ઉચર્યું તે
 પાર પાડવું; અને જે કર્મથી છુટવું છે એ-
 તો મનના પ્રણામ થકી છે અને તે મન-
 ના પ્રણામ જે સ્થાવરાદીકને વિષે પણ
 નિર્દય હોયતો સર્વ ઠેકાણે પણ તેવોજ
 હોય કેમકે સર્વ જીવનું સરખાપણું છે
 માટે. એ કારણ માટે અનીયમિત એવા
 સ્થાવરાદીકને વિષે જતના કરે એટલે

થોડા આરંભે કરીને પોતાનું કારજ થતું હોયતો ઘણો આરંભ ન કરે અથવા બહુ પાપવાળું કારજ મૂકીને થોડા પાપવાળું કારજ કરેછે. એ રીતે તરતમ જોગ વીચારે અને ઉપર લખેલા અપરાધી પુરૂષનો અપેક્ષા સહીત વધ નિવારણ નથી કરતો, તે પણ ઘાડતર કારણ ધરમનું મોટું વીધન જાણીને કોઈકે અવસરે—જે એવી રીતે ન કરે તો વૃત રહે નહીં.

જે પુરૂષ સ્વદયાના ઉપયોગ સહીત પરજીવની રક્ષા કરેછે તે પરમારથ થકી પોતાના આત્માનીજ રક્ષા કરેછે અને જે નિશૂકપણે પરજીવને હણે છે તે પરમારથ થકી પોતાના આત્માનેજ હણે છે. એ કારણ માટે આત્માર્થિ પુરૂષોએ સ્વદયાના ઉપયોગ સહીત પરદયા પાળવા-

ને તત્પર થવું

ચાર નિક્ષેપ*નું સ્વરૂપ.

૧ નામ. ૨ સ્થાપના. ૩ દ્રવ્ય. ૪ ભાવ.

નામ નિક્ષેપોતે—જે અન્ય અર્થને વિષે રહ્યા સતો, અર્થે કરીને શૂન્ય હોય અને બીજા પ્રજાયને કહે નહીં અને પોતાની ઇચ્છાએ કરીને કહે: એવું જે વસ્તુનું નામ તે નામ નિક્ષેપો કહીયે. દ્રષ્ટાંત:-જેમ કોઈક ગોવાળીઆના બાળકનું નામ ઈંદ્ર પાડ્યું છે-તે નામ તો સાધર્મ સભાને વિષે ભાવે વરતતો એટલે બત્રીસ લાખ વીમાનનો અધિપતિ સતો ઈંદ્ર વરતે છે

*નિક્ષેપ એટલે અતીશે કરીને વસ્તુનું સ્થાપન કરવું એટલે ઉપચાર ઘટના એટલે ઉપચારે કરીને વસ્તુને ઘટાવવી. તે નિક્ષેપ કહાયે.

તેને ઘટે પણ દળીદ્ર ગામડીયાં ગોવા-
 ળીઆના બાળકને ન ઘટે. એ કારણ મા-
 ટે તે નામ અર્થે કરીને શૂન્ય છે કેમકે તે-
 ના ઘરમાં તો ખાવા પુરું અત્ર પણ નથી
 અને બીજાં જે ઈંદ્રનાં પ્રજય નામ:-મ-
 રુતવાન-મધવા-બિડૌજ-પાકશાસન ઈ-
 ત્યાદીક જે પ્રજય નામ તે પણ ગોવા-
 ળીયાના બાળકને વિષે ઘટે નહીં એટલે
 ઈંદ્રનાં જે પ્રજય નામ છે તેતો ગુણનિ-
 વ્વન ઈંદ્રને વિષેજ ઘટે પણ ઈંદ્રના ગુણ
 રહીત પુરુષને વિષે ઘટેજ નહીં-પણ ગ-
 રવે કરીને ઘણેલી એવી માતાએ મોહ
 અંધકારે કરીને વ્યાકુળ થયું છે ચિત્ત
 તે જેનું એવી માતાએ પોતાની ખુશીએ
 પોતાના બાળકનું નામ ઈંદ્ર પાડ્યું છે
 પણ પરમારથે કરીને શૂન્ય છે. તે નામ

કાંઈ કામનું નથી-તેમ જે ભાવ શૂન્ય ના-
મ તે નામનિષ્કેપો કહીયે.

૨ સ્થાપના મિલેપોતે—ભાવ રહીત હોય
પણ ભાવપણાનો અભિપ્રાય કદપીને
સ્થાપના કરી હોય તેને સ્થાપના કહીયે.
દ્રષ્ટાંત:—જેમ કોઈકે મોહવંત પ્રાણી પા-
ષાંણની મૂર્તિ ઘડાવી, મસ્તકે મુગટ પ-
હેરાવી, કાને કુંડળ ઘાલી, કોટને વિષે
હાર પહેરાવી, હાથમાં વજ્ર આપીને સું-
દર વસ્ત્ર પહેરાવીને ઈંદ્ર કરીને થાપીને
તેની આગળ તન, મન, ધન તેને અર્પણ
કરીને જે કહે, આ માહારા ઈંદ્ર દેવ છે,
તેની શેવા, ભક્તિ, ગુણગ્રામ સ્તુતી હું
કરું કે જે થકી સમસ્ત, વાંછીત ધન ધાન્ય
પુત્ર કલત્ર ભરતારં પ્રમુખની પ્રાપ્તિ થાય,
એમ જાણીને તે ઈંદ્રની મૂર્તિની શેવા

કરે છે પણ તે મુર્તિ પાષાણની છે—એક-
દ્રીનું શરીર છે અને તે પાષાણની મુર્તિ
શુભાશુભ કાંઈ કર્તવ્ય જણતી નથી—જે
જણ હાર છે તેતો ભાવ હંદ્ર છે સૌધર્મ
સભાને વિષે બીરાજમાન છે અને આતો
તેની થાપના છે,—પરમારથ જોતાં મો-
હદશાની કલ્પના છે એટલે ભાવ શૂન્ય તે
થાપના નિષ્કેપો કહીયે.

નામ નીક્ષેપામાં અને થાપના નીક્ષેપા-
માં ફેર એટલો છે કે નામ તે જવજવ રહે,
વીચમાં લોપાય નહીં અને થાપના વીચ-
માં લોપાય. દ્રષ્ટાંતઃ—જેમ કોઈક બાળક
લાકડાનો ઘોડો સ્થાપી, તે ઉપર ચડીને
કેંટલાએક કાળ સુધી રમત કરી, પોતાના
મનના મનોરથ પૂરણ કીધા-વળી તેજ
લાકડીને હાથીની થાપના કરી રમત ક-

રી-એમ થોડા કાળ મધ્યે થાપના નવી
 નવી કીધી. તેમ થાપનાતો જેવી રીતે પો-
 તાના મનમાં આવે તેવી રીતે નવી નવી
 થઈ શકે પણ નામ કાંઈ ઘડીયે ઘડીયે
 નવું કહ્યાય નહી. એ રીતે બેની મધ્યે
 વિશેષ જાણવું. આ દ્રષ્ટાંત અનીત્ય વસ્તુ-
 ની સ્થાપના આશ્રી જાણવું, પણ ની-
 ત્ય થાપનાતો કાંઈ ફીરતી નથી; જેમ
 સુદર્શન-મેરૂ-ભુવન-વૈમાન ઉપર ચેત્યછે
 ત્યાં રીષભ-ચંદ્રાવન-વારીખેણુ વર્ધમાન
 એ ચ્યાર નામની શાસ્ત્રતી પ્રતીમાઓ
 છે તેની થાપના આદીઅંત રહીત છે-
 કાંઈની ફેરવી ફેરે નહી. આ ઠેકાણે તે
 ઉપર બીજો પણ વિચાર કરેલો છે. તે
 જાણવાની મરજી હોય તો નયચક્ર જોઈ
 લેજો તેથી ખબર પડશે. તેની મધ્યે કે-

ઇએ એહવું પ્રશ્ન કર્યું છે કે તે શાસ્વતી
 પ્રતીમાઓતો પુદ્ગળદ્રવ્ય છે તે પુદ્ગ-
 લ વિશ્વસા પરિણામે કરીને એટલે સ્વ-
 ભાવે કરીને તેવે આકારે પ્રણમ્યા છે
 અને પુદ્ગળ પરિણામતો અસંખ્યાતા-
 કાળ ઉપરાંત રહેતો નથી તો એ વસ્તુ-
 ની આદિ અંત શ્યા વાસ્તે કહેતા નથી?
 તેને ઉત્તર કે સ્યાદવાદ જૈનમતને અનુ-
 સારે તે અસંખ્યાતા કાળ પછી પુદ્ગળ
 અપર પરિણામે ભજે એટલે બીજેરૂપે
 પ્રણમી જાય છે અને તે ઠેકાણે વળી બી-
 જ પુદ્ગળ તેવાજ વરણના-તેવાજ ગં-
 ધના-તેવાજ રસના-તેવાજ ફરસના-તે-
 વાજ સંસ્થાનના, તેટલાજ નવા પુદ્ગળ
 આવોને સંક્રમે છે. તે કારણ માટે તે
 શાસ્વતી છે પણ તેજ પુદ્ગળ કાંઈ ર-

હેતા નથી અનેક પુદ્ગળનો અથ ઉપચ-
ય એટલે વૃદ્ધી હાની થઈ રહી છે. એ કા-
રણ માટે આ સ્થાપના નીક્ષેપો અનિત્ય
વસ્તુ આશ્રીને જાણવો. તે સ્થાપના અને
નામ એ બેમાં કાળે કરીને ભેદ છે પણ
અર્થે કરીને ભેદ નથી. એ રીતે ભાવ-
શૂન્ય સ્થાપના નીક્ષેપો જાણવો.

૩ દ્રવ્યનિક્ષેપોતે—અતિત અને અના-
ગત પ્રજયનું કારણ, તે દ્રવ્યનિક્ષેપો
કહીયે:-જેમ કોઈક રાજાનો પ્રધાન અને
તેને રાજ્યે પ્રધાનપણાની મુદ્રા આપી છે
એટલે પ્રધાનપદવી આપી છે. પછી કેટ-
લાએ કાળે રાજાને મનનો ભંગ થવા
થકી તેની પ્રધાનપદવી ઉતારી રાજ્યે
આપેલી મુદ્રા પાછી લીધી તોયપણ સર્વ
લોક તેને પ્રધાન એહવું નામ દેઈ બોલા-

વેછે-જે આ પુરૂષ પેહેલો રાજનો પ્રધા-
 ન હતો. આ અતીત પ્રજયનું કારણ એ-
 ટલે અતીત કાળમાં ભાવ પ્રધાનનું કા-
 રણ એ દ્રવ્ય પ્રધાન કહીયે. હવે અના-
 ગત પ્રજયનું કારણ કહેછે:-જેમ કોઈક
 રાજનો પુત્ર, અત્યંતરૂપે કરીને સુંદર છે
 અને લંબાયમાન તથા શ્યામ જેના કેશ
 છે, અને મોહોટી નિલાટવટી છે જેની,
 અને વિશાળ છે નેત્ર તે જેહનાં, અને
 દીવાની શીખા સમાન છે નાશીકા તે જે-
 હની, અને લાલછે હોઠ તે જેહના, અને
 મોતીની શ્રેણી સદસ છે દાંતની પંક્તી
 તે જેહની, અને કંબુ સરખી છે ગ્રીવા
 (કોટ) તે જેહની, અને વિસ્તીર્ણ છે દહય
 તે જેહનું; અને લાંબા છે બાહુ તે જે-
 હના; ઇત્યાદિક બત્રીસ લક્ષણે કરીને

સહિત અને જન્મ અક્ષરની મધ્યે રાજ
 યોગ્ય ગ્રહ જોડને પડ્યાછે; એમ બીજાં
 પણ લક્ષણ ઉદારપણું, ગંભીરપણું, ધી-
 રપણું પ્રમુખ ગુણ જેને વિષે વરતેછે
 એહવો, અને તેને રાજ્યે પણ યુવરાજ
 પદવી આપીછે; તેવારે સમસ્ત લોકો તે-
 ને એમ કહેછે કે આ રાજ થશે. જે પણ
 હમણાં રાજ નથી તોપણ આગળ રાજ્ય-
 ની ગાદીએ બેસશે. આ અનાગત(ભાવી)
 પ્રજયનું કારણ છે એટલે આગામી કા-
 લને વિષે ભાવ રાજ થવાનું કારણ એ-
 હવો આ દ્રવ્ય રાજ છે. એ રીતે અચે-
 તન દ્રવ્ય પણ અતીત, અનાગત પ્રજય-
 નો કારણ જણવો એટલે અતીતકાળમાં
 ઘટ (ઘડો) તથા 'ઘડી' પ્રમુખનું કારણ,
 માટી રૂપ દ્રવ્ય છે એટલે અતીત કાળમાં

માટીનો ભાવ ઘડો બનેલો હતો પછી તે ઘડો કાંણો થયો તોપણ લોક તેને ઘડો કહેછે; તે દ્રવ્ય ઘડો કહીયે અને આગામી કાળને વિષે ઘડા પ્રમુખ બનાવાનું કારણ પણ માટીરૂપ દ્રવ્યછે એટલે ઘડાને જોગ્ય જે માટી તેનો આગામી કાળે ઘડો બનશે; તે માટીને અનાગત કાળના ભાવ ઘડાનું કારણ દ્રવ્ય કહીયે. એ રીતે ભાવશૂન્ય હોય તે દ્રવ્યનિક્ષેપો કહીયે.

ભાવનિક્ષેપોતે:—વર્તમાન કાળના પ્રજયને વિષે વરતેછે એટલે ભાવને વિષે વરતેછે તેને ભાવનિક્ષેપો કહીયે.

દ્રષ્ટાંત:—જેમ કોઈક જીવ પુન્યકર્મના ઉદ્દેશ્ય, સૌધર્મ સભાત્તે વિષે ઇંદ્રપણે ઉત્પન્ન થયોછે અને આઠ અંગ્રમહીષી ઇંદ્રાણીયોએ પરવરેલોછે અને અનેક અપ-

છરાઓના વૃંદના નાટક પ્રતેં દેખેછે અ-
 ને અનેક પ્રકારના વાજીત્રના શબ્દ થઈ
 રહ્યા છે અને ખત્રીસલાખ વિમાનવાસી
 દેવતા જેની આજ્ઞા માનેછે, પાંચ વિષ-
 યસુખ અનુભવેછે; તેને ભાવઈદ્ર કહીયે.
 તેમજ અરિહંત પણ જે જ્ઞાન, દર્શન, આ-
 રીત્રના ધારક હોય, ચોત્રીસ અતિશય, પાં-
 ત્રીસ વચનાતિશય, આઠ માહાપ્રાતીહાર્ય,
 તેણે કરીને ખિરાજમાન હોય અને ચોસઠ
 ઈદ્ર જેહની સેવા કરતા હોય—એમ અ-
 નેક સામાન્ય દેવ નર નારીના વૃંદ જેહ-
 ના ચરણકમળની આગે ભ્રમરની પેઠે
 વીંટી રહ્યા હોય અને સમોસરણને વિષે
 બેશીને ધર્મ દેશના કરતા હોય તેને ભાવ
 અરિહંત કહીયે. તેમજ ચક્રવરતિ, બળ-
 દેવ, વાસુદેવ, સાધુ. શ્રાવક પ્રમુખ જે

વિધમાનપણે પોતાની રિદ્ધિયે કરીને સ-
 હિત હોય એટલે પોતાના ગુણોયે કરીને
 સહિત હોય તેમને કહીયે-પણ નામ, સ્થા-
 પના, અને દ્રવ્ય તેને ન કહીયે તેથી
 કાંઈ ગરજ સરે નહી. જેમ કોઈકનું નામ
 અમ્મર છે પણ તે તો મરણ પામતો દેખા-
 ય છે તથા કોઈકનું નામ ધનપાળ છે પણ તે
 પોતાનું પુરું પેટ પણ ભરી શકતો નથી
 તથા કોઈકનું નામ લક્ષ્મીબાઈ છે પણ
 નિરંતર છાણું વીણે છે તથા કોઈકનું
 નામ મંગળ છે પણ તે માહા અમંગળી-
 ઓ છે તથા કોઈકનું નામ સાધુ છે એટલે
 સાધુ એહવું નામ પાડ્યું છે પણ અસા-
 ધુ પણાનાં કામ કરે છે એટલે આરંભ,
 પરિગ્રહાદિકે કરીને સહિત વરતે છે તથા
 કોઈકનું નામ શ્રાવક છે એટલે નામે કરી-

ને શ્રાવક કહેવાય છે પણ જનરાજ ભા-
 પીત સિદ્ધાંત સાંભળ્યાંજ નથી; કદાપી
 દ્રવ્યમાત્ર ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપક પુરૂષોત્તિ પાસે
 સાંભળ્યાં હોય પણ તેનો પરમાર્થ સ-
 મ્યક પ્રકારે જાણતો નથી અને જગજી
 વાદિક ખટદ્રવ્યનો અંજાણછે અને મૈત્રિ-
 આદિક ચાર ભાવનાયે કરીને રહિત છે
 અને ક્રોધ, મદ, મચ્છર અને ઇર્ષ્યાનો
 ભરેલો છે અને માહાકપટીછે અને લો-
 કોને ઠગવાને તત્પરછે અને ધર્મી નામ
 ધરાવીને લોકોના લાડુવા ખાઈ જાય છે
 અને વળી પ્રતિષ્ઠાના કરાવનાર બનીને
 લોકોના શિરપાવ ગ્રહણ કરેછે અને પો-
 તાની માનતા, પૂજા કરાવેછે અને માહા
 અહંકારના ભરેલો છે અને માંહે માંહી
 એક બીજના ઉપર અમરખ ધારેછે.

વળી નામ સતી છે એટલે નામે કરીને
 સતી કહેવાય છે પણ પ્રણામે કરીને અ-
 સતી છે એટલે મનમાં કુશીલના પ્રણામ
 બની રહ્યા છે તથા નામે કરીને ધર્મદાસ
 છે એટલે કાંઈનું નામ ધર્મદાસ એવું પા-
 ડ્યું છે પણ તે અધર્મનો દાસ છે એટલે
 અધર્મનાં કામ કરવાને તત્પર છે; તે મા-
 ટે એવાં નામ પાડવાથી કાંઈ ગરજ સરે
 નહી. નામ તો જીવે અનંતીવાર પડાવ્યાં
 પણ તેથી કાંઈ કારજ થયું નહી અને એ-
 વા કેવળ નામધારી ગુણ રહીત પુરૂષોને
 મનાવે કરીને કાંઈ પણ આત્માની ગરજ
 સરે નહી. એ પ્રકારે થાપના પણ વિચારી
 લેવી. જેમ પાષાણની પૂતળો, દેવાંગના
 સરખી પુટરી છે એટલે દેદીપ્યમાન છે
 અને તેને સર્વ શણધાર પહેરાવ્યાછે અને

સર્વ સ્ત્રીનાં સરખાં અંગોપાંગ બનાવ્યાં
 છે પણ તેથી કામી પુરુષોની કાંઈ ગરજ
 સરે નહીં. એ રીતે પથ્થરની ગાયભેંસ છે
 પણ તેને દોષયે તો કાંઈ દુધ નીકળે નહીં
 તથા લાકડીનો, ઘોડો, હાથી થાપન ક્યો છે,
 તે ઉપર ચડીને ગામાંતર જવાની કાંઈ
 ગરજ સરે નહીં તથા દહેરાના ઉપર તથા
 હવેલી ઉપર વાઘ, સિંહ પ્રમુખ હિંસક
 જીવ મહા ભયંકર પાપાણુના બનાવીને
 થાપ્યા છે પણ કબુતર, કાબેર, કાગડા,
 ચડકલાં પ્રમુખ જીવો તેના મુખ માંહી
 માળા ઘાલે છે પણ તેથી કાંઈ ભય પામતા
 નથી; તથા વળી પાપાણુની પ્રતીમા ઘ-
 ડાવીને, વીતરાગ દેવુની મૂર્તિ કરી થાં-
 પી છે પણ તે માંહી એકંદ્રીય જીવ છે
 તે રાગ દ્વેષ સહિત છે; તથા લાકડાના

સંખના ગુરૂ કરી થાપ્યા છે પણ તે કાંઈ હીત અહીતનો ઉપદેશ દેતા નથી એટલે “ આ તમારે હીતકારી છે-આ તમારે અહીતકારી છે. ” એવું કાંઈ બોલતા નથી. એ કારણ માટે ભાવ નિક્ષેપાના ઉપયોગ વિના કેવળ થાપનાથી કાંઈ પણ ગરજ સરે નહીં.

એ રીતે દ્રવ્ય પણ વીચારી જોવો:જેમ કોઈક બાળકની માતા, મરણ ગઈ છે, તેનું કલેવર (મડદું) પડ્યું છે; તેને સ્તને બાળક ધાવેતો દુધની પ્રાપ્તી કાંઈપણ થાય નહીં: તથા વળી કોઈક પુરૂષે, રૂપનું પાત્ર એહવી રાજની રાણી દીઠી, તેવા-માં કોઈક જ્ઞાની પુરૂષે તેહને કહ્યુંકે એ બાઈ આવતા ભવને વિષે તારી સ્ત્રી થશે, એમ સાંભળી ઘણો ખુશી થયો;

પણ તેને વર્તમાન કાળે અડકવું ધારેતો
 અડકી પણ શકે નહીં. એમ ગયેલા ભ-
 વને વિષે પોતાની સ્ત્રી હતી તે મરીને
 રાજ કન્યા થઈ છે-પોતે કોઈક જ્ઞાન બ-
 ળે કરીને અથવા જ્ઞાનીના કહેવા થકી
 એ કન્યા, પહેલાં મહારી સ્ત્રી હતી એમ
 જાણ્યું પણ રાજ લોકમાં જઈ તેનો કાંઈ
 હાથ પકડાય નહીં. તે માટે દ્રવ્યતો છે
 પણ તે તે પ્રજાય નથી વર્તતા એટલે તે
 તે ભાવ નથી, તો તેથી કોઈ વાતની
 ગરજ સરે નહીં. ગરજતો કેવળ એકભા-
 વથીજ સરેછે એટલે જે જે પદમાં જે જે
 પુરૂષો વર્તતા હોય તે તે પદના ગુણોયે
 કરીને વર્તમાનકાળમાં સહીત હોય તે
 ભાવ કહીયે અને તેનુંજ સેવન કરવા
 થકી ગરજ સરે, કેટલાએક લોકો ભાવ-

વીના ત્રણ નીક્ષેપાને માનવા, એહવો ઉ-
 પદેશ કરેછે. તે બીયારા મિથ્યાત્વ મોહ-
 કર્મના ઉદયવડે કરીને જૈનશાસનનો કાંઈ
 મર્મ જાણતા નથી માટે તે એહવું બોલેછે;
 પણ એમ નથી જાણતાકે જેનો ભાવ સા-
 ચો તેના બીજ ત્રણે નીક્ષેપા સાચા એટલે
 ગુણ સહીત પુરૂષોના ચારે નીક્ષેપા ઉપ-
 યોગ સહીત માનવા જોગ્ય છે અને અવ-
 ગુણીપુરૂષના ચારે નીક્ષેપા માનવા જોગ્ય
 નથી. ત્યારે કેવળનામ, થાપના અને દ્ર-
 વ્યનું તો શું કહેવું ? એહવી રીતે કાંઈ
 સમજતા નથી. પણ બીજ આત્માર્થિ
 પુરૂષોએ એહવા સૂત્રથી ઉલટું બોલ-
 નાર પુરૂષોનો વિશ્વાસ કરવો નહી. તે
 પુરૂષોત્તો કેવા છે કે જાણ બતાવીને ઝેર
 આપનારા છે અને તે ઝેર કેવું છે કે ઉ-

તકષ્ટ ભાંગે અનંતોકાળ સંસારમાં રૂલા-
વે એટલે સિદ્ધાંતનું નામ દેધને પોતા-
નું કામ કરેછે અને કેટલાએક બીચારા
નામે કરીને ભોળવાઇ જાયછે પણ શુદ્ધ
મારગના અભીલાષી પુરૂષોએ નામમાં
મુઝાવણું નહીં. પ્રથમ પુરૂષની ઓળખા-
ણ સારી રીતે કરવી.

હવે ઇંહાં કોઇ પુછશેકે પહેલા ત્રણ
નિક્ષેપાથી એટલે નામ, થાપના અને દ્ર-
વ્ય થકી કાંઇ ગરજ સરતી નથી તો વ-
ળી પ્રતીમાની સ્થાપના શ્યા વાસ્તે ક-
રોછો એટલે જીનેશ્વર ભગવતની પ્ર-
તિમા શા વાસ્તે સ્થાપો છો ? તેને
ઉત્તર કે અરે ! ભાઇ તું જૈન માર-
ગનો અજાણ જણાયછે પણ તેનો ઉત્ત-
ર સાંભળ કે જે પુરૂષ ભાવ વીતરાગને

ઓળખશે એટલે તેમનું સ્વરૂપ, દ્રવ્ય-
 ભાવ લક્ષણ સહીત ઓળખશે એટલે
 જાણશે તે વીતરાગની મૂર્તિને પણ ઓ-
 ળખશે; પણ જેને વીતરાગના સ્વરૂપની
 કાંઈ ખબર નથી અને ભાવ વીતરાગ તે
 કેને કહીયે અને તેના દ્રવ્ય લક્ષણ તે
 શું અને ભાવલક્ષણ તે શું? એ રીતે
 કાંઈ જાણતો નથી અને વળી આ પુરૂષ
 શું કરવે કરીને વીતરાગ થયા કેવી રીતે
 રાગ દ્વેષ ક્ષય કર્યા અને તે રાગદ્વેષ કરીને
 સિદ્ધીપદને વધા એટલે આઠે કર્મ રહીત
 થયા કે જેની મૂર્તિપણ માનવા જોગ્ય છે.
 એવી રીતે કાંઈપણ જે પુરૂષ સમજતો
 નથી અને વળી મહારે શું કરવા જોગ્ય
 છે અને હું કેવી રીતે વરતુંતો મહારૂં
 વીતરાગપણું પ્રગટ થાય. એવી રીતે જે

પુરુષ કાંઈ સમજતો નથી અને નિશ્ચય
 દેવનું કાંઈ સ્વરૂપ જાણતો નથી કે નિશ્ચ-
 ય દેવતે કોને કહીયે અને આત્મા, અ-
 ત્રાત્મા એટલે જીવ, પુદ્ગળનું સ્વરૂપ
 સમ્યક્ પ્રકારે કાંઈપણ જાણતો નથી હેય
 જ્ઞેય તથા ઉપાદેયની કાંઈ ખબર નથી,
 એહવા પુરુષને થાપનાથી કાંઈ ગરજ સ-
 રવાની નથી એટલે ગાડરીપ્રવાહની પઠ-
 મ સ્થાપના મૂર્તિને પુજે છે, વંદન નમ-
 સ્કાર કરેછે પણ તેની કાંઈ ગરજ સર-
 વાની નથી એટલે તેથી કાંઈ સમકીત
 આદી ગુણ પ્રતે પામવાનો નથી અને
 ઉલટો વીપરીત વીધી કરતો થકો દર્શન-
 વરણીય કર્મ ઉપાર્જન કરશે એટલે મિ-
 થ્યાત ભાવને પામશે. એ કારણ માટે
 પ્રથમ સમ્યક્ બોધવંત પુરુષો પાસે ભા-

વ તીર્થંકરના ગુણ, નિશ્ચય વ્યવહાર બે
 પ્રકારે સમજીને અને તેનો દ્રવ્ય વીધી
 તથા ભાવવીધી સારી રીતે જાણીને અ-
 ને તેનો ખુબ પરીચય કરીને અને પો-
 તાના આત્મા સ્વરૂપની ઓળખાણ કરી-
 ને તે સ્થાપના મૂર્તિઉપયોગ સહીત એ-
 ટલે નિમિત્ત કારણ જાણીને સેવન કર-
 વા જોગ્ય છે અથવા પોતાને વિશેષ જ-
 ણપણું કરવાની શક્તિ ન હોયતો ઉપર
 લખ્યા પ્રમાણે જાણપુરૂષોની નિશ્ચાયે એ-
 ટલે તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે સેવન પૂજન
 કરતો તેને પણ વ્યવહારમાં ગુણનું કા-
 રણ કહેવાય; પણ પરમારથે તો જ્યારે
 બાધ થશે ત્યારેજ તેને ગુણ નિષ્પન્ન થશે
 યશોત્રિજયજી મહારાજે પણ કહ્યું છે:—
 જ્ઞાનવિના જે જીવનેરે,

કિરિયામાં છે દોષરે;
 કર્મ બંધ છે તેહથીરે,
 નહી સમસુખ સતોષરે,
 પ્રભુ તુજવાંણી મીઠડીરે. ૧
 લોકપંતી કિરિયા કરેરે,
 મનમેલે અત્રાણેરે;
 ભવ ઇચ્છાના જોરથીરે,
 વિણુશીવસુખ વિત્રાણેરે.
 પ્રભુ તુજવાણી મીઠડીરે. ૨

વળી જ્ઞાનવીમળજીયે પણ કહ્યું છે કે:—
 વિધિશું સમજી વ્રત આદરીયે,
 તીનકાળ જનપૂજે;
 બુધ પુછીને ઉવમ કરીયે,
 વ્યસન અભ્રુક્ષ પરીહરીયેરે;
 આતમ એહીજ સીખ સાંભળ,
 કાંઈ કુમત કુસંગ ટાળીરે.

વળી ઇહાં કોઈ ફરી પૂછશેકે જોણે પ્ર-
 થમશ્રીજ ભાવ વીતરાગ ઓળખ્યા છે
 તેને થાપના માંડવાનું શું કામછે! ત્યારે
 તેને ઉતર કે અરે! ભાઈ તમારું પ્રશ્નતો
 ઘણુંજ જુક્ત છે પણ તેનો ઉત્તર સાંભ-
 જો, જે સમકીતી જીવો છે તેમણે કાંઈ
 સમસ્ત માહકર્મ જીત્યો નથી; એ કારણ
 માટે સરાગ અવસ્થાએ સહીતપણે કરીને
 તેમને વીતરાગ ઉપર રાગ આવે છે તે
 માટે તેમની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને તેને
 દેખી દેખીને વીતરાગને સંભારેછે અને
 પોતાના આત્માનો ઉપયોગ કરે છે અને
 વિધિ સહીત પૂજા કરેછે એટલે સિદ્ધાં-
 તમાં કહેલા વિધીએ સહીત અને જતના
 સહીત એટલે જેમ ઘણો આરંભ ન થા-
 ય તેવી રીતે પૂજા કરેછે, વીતરાગની

સ્તુતી કરેછે અને તેમના ગુણગ્રામ કરેછે.
કહ્યુંછે કે:—

કિચ્ચંપિધમ્મંકિચ્ચં ॥

પૂઆપમુંહંજિણંદઆણાણ ॥

મુઅમણુગ્ગહરહિયં ॥

આણાજંગાઓહહદાયં ॥૧॥

અર્થ:-પૂજાપ્રમુખ ધર્મકૃત્ય જનરાજની
આજ્ઞાએ કરીને કરવાજોગ્યછે અને તે પૂજા-
દીક કૃત્ય, પ્રાણીની દયારહીત કરવે કરીને
આજ્ઞાનો ભંગ થાય અને તે થકી ઉલટી
તે પૂજાદીક દુષ્ણની આપનારી થાય.

એવી રીતે ઇહલોક તથા પરલોકની આ-
સંસારહીત, સમકીર્ત દ્રષ્ટી જીવો દ્રવ્યપૂ-
જાને વિષે વરતેછે તેથી પુન્યાનુબંધી
પુન્ય ઉપાર્જન કરેછે અને ભાવ પૂજાથી
પૂર્વનાં બાંધેલાં કર્મની નિર્જરા કરેછે.

એ રીતે સરાગી પુરૂષોની અવસ્થા કહી;
 પણ કદાચીત જો વીતરાગ દશા આવી
 ગઈતો પોતેજ અરિહંતછે પોતેજ સિદ્ધછે
 એવો સહેજસ્વરૂપ પોતાનો ઓળખ્યેથકે
 ક્ષણ એકમાં સમસ્ત કર્મનો અંત કરીને
 પરંપદ એટલે મોક્ષપ્રતે પામે તેને મૂર્તિનું
 કાંઈ કામ નથી. મુર્તિ તો સરાગ અવ-
 સ્થાને વિષે સમકીર્તદ્રષ્ટી જીવોને વ્યવ-
 હારમાં નિમીત્ત કારણ છે એટલે ચ્યાર
 નિર્દેશોની મધ્યે ભાવનિર્દેશો છે તે પ્રધા-
 ન છે અને તે વીના બીજા ત્રણ નિર્દેશો
 મોહદશાના પોષક છે તે માટે અપ્રધાન છે.
 એ રીતે ઉપર લખેલા ચ્યાર નિર્દેશોનું
 સ્વરૂપ શુદ્ધપ્રરૂપક પુરૂષોની સમીપે, વિ-
 નય સહીત સારી રીતે સમજવું જોઈએ.

એ રીતે સર્વ વસ્તુના ઝઘન્ય થકી ચ્યા-

૨ નિક્ષેપામાં ઓછું હોય નહીં માટે નિ-
ક્ષેપાનું સ્વરૂપ સારી રીતે સમજવાનો
ઉદ્યમ કરવો એજ ઉપદેશ.

વિનંતિપત્ર

આ પુસ્તકની મધ્યે દર્શાવ્યા પ્રમાણે બોલ
વિચાર ધણા ભવ્ય જીવોને જાણપાણું કરવાને
માટે મેં માહારા ઉપગારી પુરૂષની પાસે સાં-
ભળીને જેવા સિદ્ધાંતને અનુસારે હતા, પ્રા-
યે તેવીજ રીતે લખ્યાછે અને જે જે વસ્તુનું
સ્વરૂપ જેવું હતું તેવુંજ મેં માહારા ક્ષય ઉ-
પસમ પ્રમાણે લખ્યું છે; પણ કોઈની નિંદાને
અર્થે અથવા હિલનાને અર્થે લખ્યું નથી અ-
ને તેમજ કોઈના ઉપર દ્વેષ બુદ્ધિયે કરીને પ-
ણ લખ્યું નથી; જેમ કોઈ પુરૂષ રસ્તે જતો
હોય અને તે રસ્તે કાંટા પડ્યા હોય તો તે
ધણીને એહવું કહીયે કે “ ભાઈ રસ્તે જોઈને
જજો ? રસ્તામાં ધણા કાંટા પડ્યાછે ” તેમાં
કાંઈ કાંટાની નિંદા થઈ નહી. વળી જેમ કો-
ઈ પુરૂષ અમીની પાસે બેઠો હોય તેને કહીયે
કે “ ભાઈ જાળવજો અમી બાળે નહી ” તેમાં
કાંઈ અમીની નિંદા થઈ નહી. એવી રીતે

વસ્તુનું સ્વરૂપ કહેતાં કાંઈ નિંદા નથી માટે
 અમે કાંઈ કોઈની નિંદાને અર્થે આ ઉદ્યમ કર-
 ૐયા નથી. અમે તો એક સજ્જનભાઈએને જૈ-
 નમારગનું જાણપણું થવાને વાસ્તે આ છપા-
 વી પ્રગટ કર્યું છે. માટે કોઈ પુરૂષોએ આ પુ-
 સ્તક ઉપર અગર આ પુસ્તકના લખનાર લ-
 ખાવનાર ઉપર દ્વેષ કરવો નહીં કેમકે તે ઉ-
 પર દ્વેષ કરવા થકી સિદ્ધાંત ઉપર દ્વેષ આવશે
 અને તેથી કર્મ બંધાશે માટે કર્મ બાંધવાનો
 ડર રાખીને સારી રીતે વિચાર કરવો. આ વા-
 ત સહેજ એક વિનંતીરૂપ જણાવી છે; કેમકે
 પાખંડી લોકોનું જોર ઘણું વરતેછે અને ભ-
 રમના ધાલનારા ખાઉકણુ લોકો ઠામ ઠામ અ-
 ને ગામ ગામ વરતેછે માટે ચેતવણી રૂપ આ
 વિનંતી જણાવી. આ ઉપર લખ્યા બોલ વિ-
 ચારમાં માહારાથી કોઈ અશુદ્ધોલખાણું હોય
 તથા વીતરાગ આજ્ઞાથી ફારફેર લખવામાં આ-
 વ્યું હોય તો હું ત્રીવીધે ત્રીવીધે માફ માગુ છું.

